

■ ... artık en etik mimar hangi mimardır? Binasını doğaya içkin bir biçimde, doğaya fazla zarar vermeden, hatta görünmez kılan bir mimari düşünce dünyamızı belki bu açıdan, bu illetten kurtarabilir ve mimariye de hakikaten dünyanın ihtiyaç duyduğu yeni dinamikleri ekebilir...

12

■ Her çağın koşulları mimaride neyin doğru olduğuna ilişkin kriterleri açıkça veya örtük bir biçimde tanımlamakta ve mimarlık etiği, mimarların bu değerleri kavrama, saygı duyma ve yapılarında yansıtmaya, hatta kritiğini yaparak yeni bir kavramsal bağlam yaratma zorunluluğunun bir sonucudur.

46

■ Yeni bilgilerin üretilmesi ve yeni kavramların geliştirilmesi, kişinin sorularını bir tür etik yapıya dayalı olarak seçip seçmediğine bakılmaksızın, başarı ölçüsü haline gelmiştir. Ancak uzun erimli, tarihsel bir bakış açısı bu tür bir değerlemenin yanlışlığını göstermektedir, çünkü sorulmamış olan şey de genelde araştırmada neyin amaçlandığı kadar çok şey anlatır veya bir başka ifadeyle, sorular da, yapılar gibi, "siyasaldır".

78

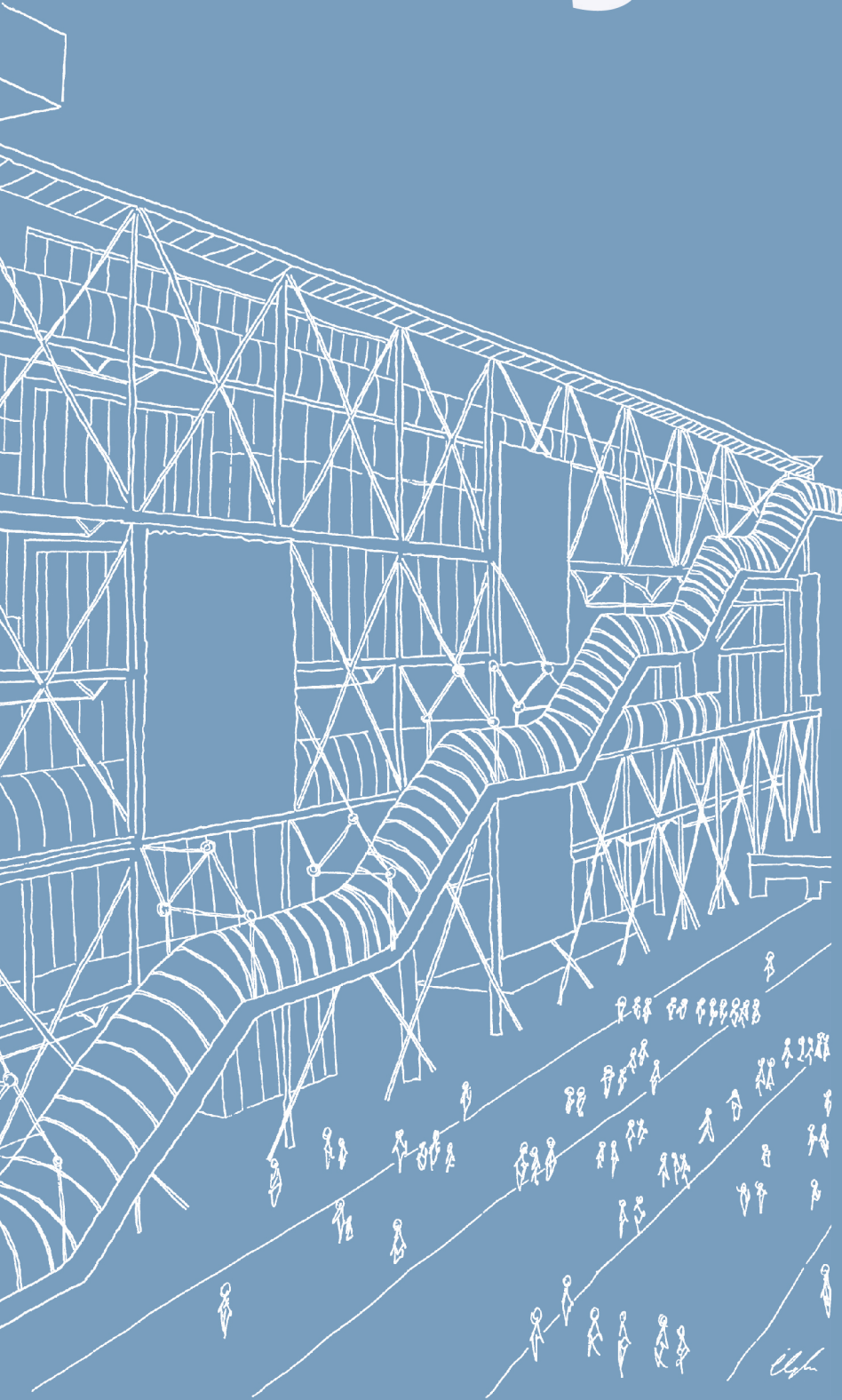
dosya

50

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

2021

mimarlık ve etik



3

GİRİŞ
EDİTÖRÜN SÖZÜ
YONCA HÜROL

7

KÜLTÜR, EDEBİYAT TARİHİ VE ANTROPOLOJİ
BAKİŞ AÇISINDAN MİMARLIK VE ETİK
NEVZAT KAYA

21

MİMARLIKTA POLİTİK-ETİK DURUŞUN
GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİMLER ÜZERİNE
YAVUZ ÖNEN

33

YEMEĞİ YA DIŞARI SÖYLEYELİM YA DA
DOLAPTA NE VARSA BİR ŞEYLER YAPALIM
KENAN GÜVENÇ

46

İŞLEVSELE DOĞRU
MİMARLIK KURAMI VE ETİK
SEVİNÇ KURT

58

ÇİZİMLER: MİMARİDE ETİK BİR SORUN?
SEYİT ERMİYAGİL

71

"VAKİT BU VAKİTTİR":
MİMARLAR PROTESTO EDİNCE
NOAM SHOKED

76

MİMARİDE ETİK:
GÜÇ VE GÜÇLENME KAVRAMLARINA GİRİŞ
ALEXANDRA STAUB

89

ETİK İ HUKUK İ DİRENİŞ
TEZCAN KARAKUŞ CANDAN

İÇİNDEKİLER

DOSYA 50: MİMARLIK VE ETİK

Dosya Editörü: Yonca Hürol

EDİTÖRÜN SÖZÜ

Yonca Hürol.....3

A. MİMARLIK VE ETİK SÖYLEŞİLERİ:

KÜLTÜR, EDEBİYAT TARİHİ VE ANTROPOLOJİ BAKIŞ AÇISINDAN MİMARLIK VE ETİK

Nevzat Kaya.....7

MİMARLIKTA POLİTİK-ETİK DURUŞUN GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİMLER ÜZERİNE

Yavuz Önen.....21

YEMEĞİ YA DIŞARI SÖYLEYELİM YA DA DOLAPTA NE VARSA BİR ŞEYLER YAPALIM

Kenan Güvenç.....33

B. TEORİK İÇERİKLİ MAKALELER:

İŞLEVSELE DOĞRU MİMARLIK KURAMI VE ETİK

Sevinç Kurt.....46

ÇİZİMLER: MİMARİDE ETİK BİR SORUN?

Seyit Ermiyagil.....58

C. PRATİKTE POLİTİK-ETİK:

“VAKİT BU VAKİTTİR”: MİMARLAR PROTESTO EDİNCE

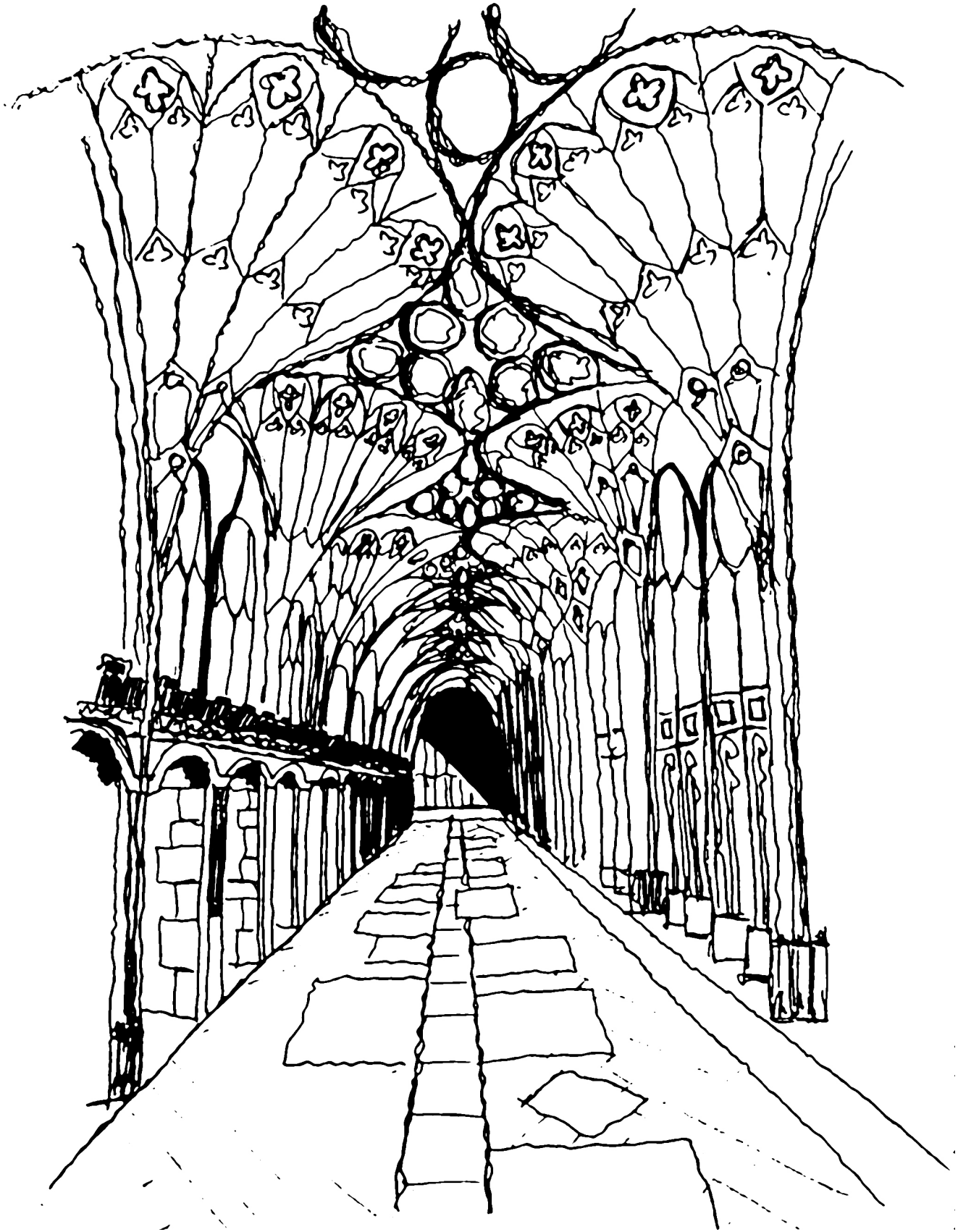
Noam Shoked.....71

MİMARİDE ETİK: GÜÇ VE GÜÇLENDİRME KAVRAMLARINA GİRİŞ

Alexandra Staub.....76

ETİK İ HUKUK İ DİRENİŞ

Tezcan Karakuş Candan.....89



Görsel 1: Gloucester Katedrali, Çizim: İlayda Karabulut, 2021

Ben Dosya Dergisi'nin "Mimarlık ve Etik" sayısının editörü olarak öncelikle TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'ne bana bu fırsatı verdikleri, sayının tasarladığım şekilde gerçekleşmesi için her türlü desteği verdikleri ve verdikleri kent mücadelesi ile ilham kaynağı oldukları için çok teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca bu sayının koordinatörü Bülent Batuman'a da sayının hazırlanması için yapmış olduğu katkılar, fikir desteği ve verdiği emek için çok teşekkür ederim. Editörün sözü kısmında "Mimarlık ve Etik" konusunda ne düşündüğümü özetlerken bir yandan da bu sayının içeriği hakkında bilgi vermeyi hedefliyorum.

Bu sayı üç adet "Mimarlık ve Etik Söyleşisi"nden, iki teorik makaleden ve mimarlıkta politik-etik konusunun pratiği ile ilgili üç makaleden oluşmaktadır. Farklı görüşleri bir araya getirmek hedeflenmiştir.

Bir hayat pratiği olarak etik üzerine bir şeyler söyleyebilmek için öncelikle içinde olduğumuz zamanın özelliklerini ve onların geçmiş ve gelecek ile olan bağları olduğunu da kabul ederek göz önüne almamız gerekiyor. Modern bir devreden geçtik ve şu an post-modern bir dönem içindeyiz. Pek çok ülkede neoliberal bir ekonominin post-neoliberal bir ekonomiye evrilmesi söz konusu. Artık ekonomi biliminin tıpkı insan bilimleri gibi subjektif hale geldiği ve içinde uzunca bir süredir bulunduğumuz ekonomik krizin nedenleri konusunda subjektif olmanın ötesinde pek de bir bilgi üretmediğini iddia eden araştırmacılar var. Nazi faşizmi benzeri bir faşizmi engellemek için çoğulculuk tercih ediliyor. Ama bu toplumsal direnişe de darbe vuruyor, çünkü her biri farklı düşünen insanların birlikte hareket etmesi için çok farklı dayanaklar gerekiyor.

Böyle bir arka plana karşı kendi bakış açımdan etik konusunda yol gösterici olduğunu düşündüğüm birkaç tespite bulunmak istiyorum. Öncelikle çoğulculuğun söz konusu olduğu bir ortamda etik konusunun gidecek daha fazla önem kazanacağını düşünüyorum. Kendini gerçekleştirmeye çalışan her bir birey öznel bir takım değerlere sahip olacağı için, kendisine yöneltilen eleştiriler konusunda çok hassas olacaktır. Dolayısı ile etik konusunda bir görüş oluşturması gerekecektir. Konuya politik ve toplumsal açılardan baktığımızda da kişiler kendini gerçekleştirmeye çalışmasa bile etik açıdan kötü gözükmenin çeşitli bedelleri olacaktır. Bu durum sadece özel hayatlarımızda değil meslek hayatımızda da peşimizi bırakmayacaktır. Özellikle de mimarlık gibi kompleks düşünmeyi gerektiren bir meslekte farklı değerlere de sahip olunabilmesi çok tartışmalı durumlara neden olacaktır. Tartışma ve eleştiriye ihtiyacımız vardır. Ancak tartışma, eleştiri ve farklı değerlerin varlığının hissedilmesi ile mimar öznelerde kendi pozisyonlarını fark edebileceklerdir. Bu kötü bir şey değildir. Gelişmiş ülkelerde meslek örgütleri üyelerinin her sene en az iki adet etik içerikli seminere katılmasını talep etmektedir.

dosya

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Tezcan Karakuş Candan

YAYIN KURULU
Yiğit Acar, Tonguç Akış
T. Elvan Altan, Bülent Batuman
Nuray Bayraktar, İpek Gürsel Dino
Neşe Gurallar, T. Gül Köksal,
Melike Orhan.

Dosya Editörü
Yonca Hürol

Dosya Koordinatörü
Bülent Batuman

Yayına Hazırlayan
İlayda Karabulut

Kapak Tasarım ve Uygulama
İlayda Karabulut

Konur Sokak No:4/3 Kızılay Ankara
Telefon:0 312 417 86 65 Fax:0 312 417 18 04
e-posta: info@mimarlarodasiankara.org
http://www.mimarlarodasiankara.org

ISSN 1309-0704

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından
yılıda üç kez yayımlanmaktadır.
500 adet basılmıştır. Burada yer alan yazıların içeriğinin so-
rumluluğu yazarına aittir. Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı
yapılabilir.
Baskı tarihi: Aralık 2021

Baskı
Desen Ofset A. Ş.
Birlik Mah. 448. Cd. 476. Sk. No:2 Çankaya - Ankara
Telefon: 0 312 496 43 43 (pbx)
info@desenofset.com.tr

Şu ana kadar yazdıklarımla sanki ayaklarımızın altında hiçbir zemin yokmuş gibi bir noktaya geldik. Bu böyle midir hakikaten? Öncelikle insanların birlikte hareket etmeleri için tam da aynı görüşü paylaşmalarının gerekmediğini 1990'lardan beri biliyoruz. Çok farklı düşünen insanların kimi benzer değerleri paylaştığını da biliyoruz. Dünyadaki pek çok mimarlık meslek örgütünün birbirine çok benzeyen mesleki davranış kodlarına (code of conduct) sahip olmasının nedeni de budur. Bu kodlar çok belirsizdir. Sadece ana hatları ile mimarlardan ne beklendiğini tariflerler. Bunlar dürüst olunması, toplumun korunması, mal sahibinin haklarının korunması, doğanın korunması gerektiği gibi ifadelerdir.

Bu ifadeleri herkes kabul eder. Ama konu mimarlık pratiği olduğunda bu ifadeler arasında çelişkiler de çıkacaktır. Bence etik düşünceye özellikle bu noktalarda ihtiyaç olacaktır. Bu konuda da öncelikle etik dışında kalan bir takım problemlerden haberdar olmamız gerekiyor. Eğer mimarlık görünür haldeki kültürün bir parçasıysa, o kültürün neden olduğu bazı problemleri anlamak için antropoloji ve mitoloji bilgilerine ihtiyacımız var. Mimarlık konusunda etik bir görüş oluşturabilmek için öncelikle bir kültür eleştirisi yapılmalı ve mimarlığın bunun içindeki yerini sorgulamalıyız. *Dosya Dergisi*'nin bu sayısı içinde yer alan birinci metin -Nevzat Kaya'nın söyleşi metni- mimarlığa kültür antropolojisi ve mitoloji açılarından bakıyor ve mimarlara daha adil olmaları ve başkalarına zarar vermemeleri konusunda bazı tavsiyelerde bulunuyor. Konuya bu şekilde baktığımız zaman bizim de içinde yer aldığımız batı kültürünün doğa ile (ve doğa ile özdeşleştirilen kadın, yoksulluk, tarih vs ile) çok boyutlu bir problemi var. Mimarlık da doğaya zarar vermeden var olamayan bir meslek ama bu durumun doğa düşmanlığına ve doğaya karşı umarsızlığa dönüşmesi aynı şey değildir. İşte ayırma varılması gereken bir noktadır bu. Burada tabi sadece yeşil doğanın düşmanlığına karşı değil, cinsiyetçilik, ırkçılık vs gibi ayırt edici aklın karşısında zayıf kalan her şey ve herkesin gözetilmesi söz konusudur.

Tabii ki akla, ayırt ediciliğe ihtiyacımız vardır. Yoksa birbirimizle iletişim bile kuramayız ve hiçbir şeyi bilemeyiz. Ama bilginin daha ontolojik olması ve zayıf olanlara karşı adaletin gözetilmesi için çizginin doğru yere çizilmesi gerekmektedir. Bunun içinde tek bir formül yoktur. Her defasında Ulus Baker'in dediği gibi aklen ve kalben düşünmek zorundayız. Farklı insanlar farklı da düşünebilirler. Ama bu iletişim kurmayacakları ve birbirlerini eleştirmeyecekleri anlamına gelmez. Tartışmayı öğrenmek zorundayız...

Doğaya ve akıl karşısında zayıf düşürülen diğerlerine neyin zarar verdiği konusuna bakmak için günümüz ekonomi-politiğini, bunun dünyada ve ülkelerimizde nasıl seyrettiğini de anlamamız gerekiyor. Neoliberalizmin rant amaçlı kural tanımazlığı ve tüm plan ve kararları değiştirme gücünün gelişmiş ülkelerde post-neoliberalizme dönüştüğü ve toplumsal direnişin meşru bir güç olarak yukarıda bahsettiğim etik sınırı çizbildiği ve bu güç aktive olduğu zaman önemli ölçüde etkili olabildiğini biliyoruz. Hatta ekonomistlerde neoliberalizmin ranta ihtiyacı olduğunu ama fazla rantın rejime de zarar verdiğini, bu nedenle bu direnişlere genelde olumlu bakıldığını söylüyorlar. Ama şiddet uygulanan az sayıda direniş eylemi de var tabii. Ama bizim ülkelerimizde böyle bir bakış açısı yok. Daha çok rantın önünde engel olmaması düşüncesi hakim. Direniş istenmiyor ve engelleniyor. Basının işi ise iyice zor. Tabii hukuk ve diğer toplumsal mekanizmalar anlamlarını yitiriyor. Etik ile yasalar, kurallar arasındaki bağ üzerinde uzun uzun durmak istemiyorum. Etik yasaların, kuralların tanınmasını, onlara uyulmasını gerektirir. Yavuz Önen'in anlattığı Türkiye'deki politik-etik dönüşümün tarihini, yasa ve kurallar ile otoritelerin ilişkisini *Dosya Dergisi*'nin bu sayısındaki ikinci metin olarak bulabilirsiniz. Bu metin politik-etik dönüşümün kent demokrasisi ve tarihsel mirasla olan ilişkisini de kapsamaktadır.

Gönül ister ki yasalara, kurallara uyulsun, topluma saygı duyulsun, insanlar eleştiri yapabilsin, bu eleştirilerin değeri anlaşılsın... Öyle olsa farklı etik tavırlar öngörülebilir. Bu sayının üçüncü metni Kenan Güvenç'in bireysel etik ile meslek kurallarını içeren ahlakın ayrılması gerektiğini önerdiği ve okuyanları düşünmeye davet eden metnini içermektedir. Farklı etik ve ahlak kavramları mevcuttur tabii. Ama benim anladığım kadarıyla ideal bir durumda, yani yasaların işlediği, kurallara uyulduğu bir ortamda, meslekler için sadece uyulması gereken teknik kurallar bir ahlak oluşturacak ve bu yeterli olacaktır. Bireysel etik ise mesleki eleştirinin konusu olmayacaktır. Ben bu metnin diğer kısımlarında bu tür bir etik kavramını kullanmadım ve etik ile ahlakı birbirinden ayırmadım. Bu kavramları meslekten de ayırmadım.

Şu ana kadar “Mimarlık ve Etik Söyleşileri”nden de yararlanarak günümüz için etik açısından önem arzettiğini düşündüğüm üç noktanın altını çizmiş oldum.

1. Doğa (kadın, farklı ırk, yoksulluk, tarih vs...) düşmanlığına karşı hassas olunması gerektiği,
2. Neoliberalizmin direnişe ihtiyaç duyduğunun savunulması gerektiği,
3. Yasa, kural, yönetmelik vs.ye uyulması gerektiği.

Bu noktada bana ilginç gelen bir tespitte bulunmak istiyorum. Çoğu çağdaş mimarlık teorilerindeki değerler sisteminin kültürün sorunları ve mimarlığın bunun içindeki rolü konusunda son derece duyarlı tedbirler içerdiğini düşünüyorum. Bu teorilerin çoğu hem akıl hem kalp tarafından düşünülmüştür. Bunu yazarken aklımda bağlama (context) verilen önem ve *genius loci*, *techne* gibi kavramlar var. Sevinç Kurt bu sayı içinde yer alan dördüncü makalede iyisiyle kötüsüyle mimarlık ve etik teorileri üzerine yoğunlaştı ve antik dönem teorilerini inceledi. Seyit Ermiyagil ise bu sayı içindeki beşinci makalede mimarlığın iletişim aracı olan çizimlerin ne gibi etik problemlere alet olabileceğini ele aldı.

Bu konudaki bir diğer sorun da etik konusunun çok teorik olmasının yanı sıra uygulamasının farklı görüşlerin varlığı ve her durumun birbirinden çok farklı olması nedeni ile pek de hayal edilememesidir. Bu sayıdaki altıncı makale olan Noam Shoked’in makalesi Filistin’de uygulamacı mimarların etik nedenlerle gerçekleştirdikleri bir toplu direnişe dairdir. Alexandra Staub’un yazmış olduğu yedinci makale ise mimarlık eğitimi içinde etik konusunun etik pratiği de içerecek şekilde ele alındığı bir dersi anlatmaktadır. Pratikte etik ile ilgili bu makaleler konuya ayrı bir boyut katmaktadır. Çünkü Shoked’in makalesinde etik nedenlerle gerçekleştirilen bir direnişin, çıkar elde etmek dışında çok farklı kazanımları olabileceği, Staub’un makalesinde ise iyi ve kötünün ötesinde uzlaştırmacılığın (pazarlık anlamında olmayan bir uzlaştırmacılığın) etik önemi ortaya çıkmaktadır. Sekizinci makale Mimarlar Odası Ankara Şube’sinin Ankara kentinde vermekte olduğu hukuki mücadeleyi ve bunun etik ile ilişkisine dairdir. Bu makalede bizlere pratikte etiğin farklı politik-ekonomi ortamlarında çok farklılaşabileceğini ifade etmektedir.

Son sözler olarak yine etik konusunda alarma geçirici çizginin nereye çizileceği konusuna dönmek istiyorum. Az önce sıralamış olduğum etik açısından önemli üç noktayı bir arada düşünecek olursak, içinde yaşadığımız neoliberal ama post-neoliberalliğe evrilemeyen koşullarda benim çizgiyi aştığı için etik tavır alınması gerektiğini düşündüğüm kimi durumlar şunlardır:

1. Yasalara uyulmadığı durumlar,
2. Kurallara, kurul kararlarına, koruma kararlarına, yönetmeliklere uyulmadığı ya da bunlarda uygun olmayan biçimde değişiklik yapıldığı durumlar,
3. İmar planlarına uyulmadığı ya da üzerlerinde uygun olmayan biçimde değişiklik yapıldığı durumlar,
4. Mesleki bilgiyi gerektiren ama buna başvurulmayan durumlar.

Bu durumlarda mimarların, diğer meslek sahiplerinin ve meslek örgütlerinin durumun doğası gereği yasa-ya başvurmalarını haklı buluyorum. Bunun sonucundaki kazanım Shoked’in makalesindeki gibi bir kazanımdır ve hukuk yolu ile tarih yazılması olarak da nitelendirilebilir.

“Mimarlık ve Etik Söyleşileri”nin sonuncusu çok farklı görüşlerin ortaya çıktığı bir yuvarlak masa toplantısı olarak yapıldı. Oradan da buraya kimi alıntılar yapmak istiyordum ama hakkını vererek yetiştiremeyeceğimi anladığım için bundan vazgeçtim. Ama Mimarlar Odası Ankara Şubesi bu toplantıyı Youtube üzerinden de yayınladığı için erişebileceğinizi düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Yonca Hürol

1998 yılından bu yana Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde çalışmaktadır. Daha önce Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nde de ders vermiştir. Araştırma alanları taşıyıcı sistemlerin tektoniği, tektonik, mimarlıkta etik ve mimari araştırma konularını içermektedir. Kendisinin bu konularda ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır. Ayrıca 2016 yılında Routledge - Taylor and Francis tarafından yayınlanan “The Tectonics of Structural Systems - An Architectural Approach” (Taşıyıcı Sistemlerin Tektoniği - Mimari bir Yaklaşım) başlıklı bir kitabı vardır. Ayrıca Open House International Dergisi'nin iki editöründen biridir.

KÜLTÜR, EDEBİYAT TARİHİ VE ANTROPOLOJİ BAKIŞ AÇISINDAN MİMARLIK VE ETİK

Söyleşi: Nevzat Kaya, Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü,
Moderatör: Yonca Hürol, Prof.Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Yonca HÜROL- Ben önce konuşmacımızı kısaca tanıtmak istiyorum. Profesör Doktor Nevzat Kaya, çok okuyan, doğru kaynakları okuyan, okuduğunu bağlamıyla ilişkilendiren, bilgisini strüktüre kavuşturabilen, sentez yapan ve tüm bunları cömertçe paylaşan, iyi ve samimi bir akademisyen. Bir entelektüel. Kendisinin önemli bir entelektüelimiz olduğunu düşünüyorum. Edebiyat tarihi ve özellikle batı edebiyatı tarihi üstüne çalışıyor. Mitoloji konusunda bilgi sahibi. Dolayısıyla mitoloji bilmeyenin insan psikolojisini anlamak üstündeki etkisi konusunda da son derece bilgi sahibi. Kültür tarihi ve antropoloji okuyor. Felsefe de okuyor aslında ama çoğunu sevmiyor. Friedrich Nietzsche, Arthur Schopenhauer'i okuyor, seviyor, Mikhail Bakhtin'i seviyor, Sigmund Freud'u okuyor, seviyor. Ben bu bilgilerin çok ilginç bir bilgi birikimi olduğunu düşünüyorum; Bir sürü konuyu doğru yorumlayıp, çok iyi sonuçlara varmayı sağlayabilecek bir bilgi birikimi.

Bugün kendisi mimarlık ve etik konusundaki görüşlerini bizimle paylaşacak. Kendi bakış açısından ve bu bilgi birikimiyle bize ne söylemek isterse... Ben aklımdan geçenlerden çok kısacık bahsetmek istiyorum. Profesör Doktor Nevzat Kaya insanlığın milyonlarca yıllık geçmişini çok iyi biliyor. 7,5 milyon yıl önce ilk insan ayağa kalktığında ve daha sonra 10 bin yıl kadar önce yerleşik kültüre geç-

tiğimizde -ki bu mimarlık ile çok ilişkili bir şey olacak diye düşünüyorum- bir kültürel transformasyon yaşandığını ve bu yaşanan kültürel transformasyonun hepimizin üzerinde çok derin izler bıraktığı söylenebilir. Profesör Doktor Nevzat Kaya'nın bu bilgilerle bize çok farklı bir bakış açısından çok doyurucu bir sunuş yapacağından eminim.

Profesör Doktor Nevzat Kaya'yı biz etik konusunda çağırdık ama o felsefeye pek güvenmiyor. Edebiyatı daha eleştirel buluyor. Biz burada belki etik dediğimizde insanların adalet duygusu ve bir şeyleri iyi yapma arzusu -ki etiğin çok daha ötesinde her zaman geçerli olmuş bir duygudur- açısından bakarak mimarlar nasıl adil olabilirler, mimarlar nasıl yaptıkları işe saygı duyar hale gelebilirler, nasıl iyi bir iş çıkardıklarına inanırlar, nasıl zarar vermezler? gibi sorular soralım. Kültürel transformasyonu da göz önüne alarak bu soruları cevaplamaya çalıştığımızda doğa karşıtlığı, ataerkil kültür karşımıza çıkıyor. Çünkü yerleşik düzene geçmekle birlikte bir ataerkil kültüre de geçiş meydana geliyor ve bu bir doğa karşıtlığı, kadın karşıtlığı, bütün ötekilerin karşıtlığı gibi bir gündem ortaya çıkarıyor; bilinçli bir şekilde değil, yavaş yavaş dönüşerek. Bunlar da mimarlık ile çok ilişkili şeyler tabii. Geleneği, modernizmi ve post-modernizmi de göz önüne alarak, hâlâ bir transfor-

masyonun devam ettiğini görüyoruz. Bütün bunların içerisinde mimarlık ve etik konusunda söz sizin Nevzat Hocam. Çok teşekkürler.

Nevzat KAYA- Ben teşekkür ederim bu son derece heyecanlandırıcı davet için. Mimarlık aslında benim konularım bağlamında bahsettiğim kültürün görünen kısmından başka hiçbir şey değildir. Farkındaysanız postmodernizm tartışmaları da 80'li yıllarda ilk etapta mimariden çıkmış tartışmalar. Ben hiç unutmayacağım; 1985 yılında ben 17 yaşındayken, İzmir'de Göztepe Cami Sokağı'ndan Güzelyalı Mithatpaşa Caddesi'ne çıkınca, cadde üzerinde bir bina vardı. Zemin katı eski bir konak, Yani Rum evi dediğimiz, üstünde camekânlı bir banka binası, onun üstünde de son derece eklektik bir biçimde ve modernize edilmiş sütunlu başka bir şirkete ait bir bina vardı. Bir bakıyorsunuz tek bina üstünde üç farklı dönemin izlerini görebiliyorsunuz. Bu ne anlama geliyor mimari açıdan? Yani hiçbir olgunun, hiçbir görünürlüğün öncülüğü ya da birincilliği ya da ikincilliği yok. Biraz daha yoğun baktığınız zaman, neyi görüyorsunuz? Var olanları bölüp bölüp yeniden bir araya getirmek, karıştırarak bir araya getirmek; bir nevi mimari ile edebiyat arasında enfes bir ilişki var postmodernizm bağlamında. Nasıl postmodern edebiyatta metinlerarasılık var -modern romanda Goethe'den bir söz, Thomas Mann'dan bir alıntı, Oğuz Atay'a bir zikrediliş- aynen binalarda da neyi görüyoruz? Adeta metinlerarasılığı görüyoruz değil mi? Görüyorsunuz farklı alanlarda hâkim kültür kendisini böyle gösterdiği zaman ve böyle paralellikler ortaya çıkıyorsa çok yoğun bir devrimin söz konusu olduğunu, bir kendini bulma sürecinin vuku bulduğunu anlayabiliriz. Neden kendini bulma süreci diyorum? Çünkü postmodernizmde şöyle bir şey var: Mimarlıkta olsun ya da edebiyatta olsun sanki orijinal fikirler ölmüş, yani o deha kültürü artık yok. Kültür eleştirel açıdan konuştuğumuzda, kültür pesimizmi açısından baktığımızda, sanki artık söylenecek ya da inşa edilecek yeni bir fikir kalmamış gibi gelebilir. Konuya böyle başlamak istedim ben. Şimdi çok sevdiğim üzere gerilere döneceğim.

Bir kere mimari neyin göstergesidir? Neyin dışı vurumudur? Yerleşik düzenin, değil mi? Demek ki insanlık kültür tarihine baktığımızda, aslında mimarlık tarihi çok kısa bir dönemini kapsıyor. Ne kadarını kapsıyor? Göbeklitepe'yi biliyorsunuz değil mi? En azından bizim bölge için -bizim bölge derken Avrupa, Ön Asya, Akdeniz çevresi vesaire; yani Amerikalıların Eski Dünya dediği- orada Göbeklitepe milattan önce 10 bin... 2020'den bu

yana İstanbul Üniversitesi'nin kazı yaptığı Karahan Tepe de var. Buralarda neyi görüyoruz? İlk büyük kompleks denilecek yapıları görüyoruz. Yani dini toplantı yeri mi bunlar? Daha bunlar çok uzun süre incelenecek ve henüz sonuçlanmamış durumda ama fikir yürüttüğümüz zaman çok garip, insanlar henüz büyük bir olasılıkla avcıyken bazı yerlere kendilerinin varlığını belli eden, bu ne demek, kendi varlıklarını belli eden? Çeviriyorum, bu kendisini artık yaradılışın diğer etmenlerinden farklı gören; yani burada artık bir öznelliğe doğru gidiş var. Yani biz artık -atıyorum- hayvanları farklı şekildeki kardeşlerimiz olarak görmüyoruz. Anlatılabildim mi? Yani burada neyin doğduğunu görüyoruz Göbeklitepe'de? İnsanlar bir araya geliyor ve günümüz -tabii ki hep tırnak içinde- Vatikan'ı andırır bir biçimde bir kült alanı inşa ediyorlar. Günümüzdeki bilgiye istinaden söylüyoruz bunu. Tabii ki uçabiliriz de, hiç sorun değil; bir şekilde yorumlamak durumundayız çünkü. Oraya çok farklı bölgelerden insanlar geliyor. Bunlar avcı-toplayıcı ama büyük bir olasılıkla küçük ve derme çatma olduğu için, yani Göbeklitepe'nin kendisi gibi olmadığı için büyük bir olasılıkla zaman zaman daha uzun süreler kaldıkları yerler var, değil mi? Burada şu çok önemli, insanın kimliğinin ayırdına varması ile öznelliğe doğru gidişle birlikte neyi görüyoruz? Kalıcı yapıların inşa edildiğini görüyoruz. Şimdi tabii ki Göbeklitepe ve Karahan Tepe, bunlar çok çok çok arkaik ve evet, tekrar kabul ediyorum, çok çok çok tartışmalı, çünkü daha çok yeni. Etraflıca oradaki sembolizm, oradaki donatıların incelenmesi çok uzun yıllar alacak, çok uzun ve fazla sayıda doktora tezlerine mal olacak. Ancak sonraki nesiller; biz bugün nasıl Mısır Piramitleri hakkında konuşuyoruz, belki 50-100 sene sonra insanlar, "a bak Göbeklitepe buymuş, Karahan Tepe daha ziyade böyle bir şeymiş" kıvamında olabilecekler. Bu bilginin gelişimi böyle bir şey. Ama ben başka bir şeyi zikretmek istiyorum.

Antik dünyanın yedi harikasını zikretmek istiyorum. Burada antik dünyanın yedi harikası bizim için bu bağlamda inanılmaz bir öneme sahip. Şimdi ben bu antik yedi harikayı sayacağım ve hangilerinin özellikle önemli olduğunun altını çizeceğim. Antik yedi harikalar: Gize Piramitleri, Mısır; Phidias'ın Zeus Heykeli, Yunanistan; Efes Artemis Tapınağı, Bodrum'daki Mausolos'un Mezarlığı, Mausoleum, Irak'taki Babil'in Asma Bahçeleri, Yunanistan'da Rodos Colos'u Feneri ve Mısır'da Faroz, yine fener. Şimdi ben burada iki tanesini çok önemli buluyorum, Gize Piramitleriyle Babil'deki asma bahçeleri. Bakınız, insan-

lar yerleşik düzene geçtikten sonra nerelere yerleşiyorlar? Bu çok çarpıcı. Nerelere yerleşiyorlar? Bir nehir kenarına. Mısır'da bu Nil oluyor; Irak'ta, Babil'de tabii ki Mezopotamya, Dicle ve Fırat'ın arasında kalan toprak, ara ülke, iki nehir arasındaki ülke. Gayet tabii ki İndus'da öyle, Çin'de de öyle ama tekrar söylemek gerekirse ben bizim buralara dönmek istiyorum. İlk böyle anıtsal, herkesi dehşete düşüren, şaşırtan binaların, yapıların -Babil'de zigguratlar, Mısır'da piramitler- hep bu sulak yerlerde, nehir olan yerlerde kurulduğunu görüyoruz. Biz bunlara hidrolik kültürler diyoruz. Hidrolik kültürler kesinlikle nasıl oluyorlar? Hidrolik kültürler inanılmaz derecede ataerkil oluyorlar, despotik oluyorlar ve kral veya firavun kimi temsil ediyor? Aynen yukarıya konumlanmış Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi. Bu çok önemli; yukarının yeryüzündeki temsilcisi... Bakınız Vatikan bile günümüzde başka bir şey değildir. Vatikan Petrus'u, Petrus adlı havariyi temsil ediyor Papa. Petrus'da kimi temsil ediyor? Gayet tabii ki Hazreti İsa'yı temsil ediyor. Burada neyi görüyoruz biz? Burası çok önemli: Muhteşem binalarla, sonsuzluk için inşa edilmiş binalarla, yukarıyla olan bağlantıyı görüyoruz. Neden kültürlerde, yani Mısır piramitlerinden Burj Dubai'ye kadar böyle bir -adeta- patoloji söz konusu? İnsanoğlu mimari açıdan ne yapmaya çalışıyor? Yeri terk edip, yukarılara uçmaya çalışıyor. Yani yerden uzaklaşmaya çalışıyor, bu çok önemli. Binanın ilksel amacı toprak ile kendi yaşadığı yer arasına bir sınır koymak. Bağlantıyı kesmek, bu çok önemli bir şey insanoğlunun kültür tarihinde. Bunu yani Çatalhöyük'te de görüyoruz, İzmir Ulucak'ta da görüyoruz, görüyoruz da görüyoruz. Özellikle tarih öncesi kültürlerde değil mi?

Şimdi Almanya'da bir antropolog var, 1898 doğumlu ve 1976 ölümlü Rudolf Bilz, çok ilginç bir adam. Bu adam hem antropolog hem psikiyatrist. Yani birazcık 19'uncu yüzyılın evrensel Alman bilim adamı. Mesela Freud da böyle birisi, Carl Gustav Jung da öyle birisi. Özellikle bu tarz disiplinlerde, bu disiplinler o zaman çok yeni... Bu adam 40'lı, 50'li yıllarda araştırmalar yapıyor beyin fonksiyonlarını tamamen yitirmiş insanlar üzerine. Beyin fonksiyonlarını tamamen yitirmiş insanlar üzerinde; ne demek bu? Çok ağır kaza geçirmiş, yani beyni sadece nefes almasını ve kalbinin atmasını sağlıyor sinir sistemi. Yani ön loblar tamamıyla devre dışı. Ağır alkolizmden muzdarip olan hastalar, doğuştan beyinde marazi olan ve sonradan patolojik beyin tümörlü insanlar, vesaire. Bunları tek tek inceliyor Ru-

dolf Bilz ve çok ilginç bir şey, ilk başta anlam veremediği: Paniğe kapıldıklarında hiçbir tepki vermiyorlar ama zaman zaman bir titreme geliyor ve yukarı doğru tırmanır gibi bir hareket yapıyor bu araştırma nesnesi olan insanlar diyeyim. Rudolf Bilz de görüyor bunları, bir o, bir o... Böyle sürekli bir şeye tutunuyorlar gibi. İlk başta anlam veremiyor ama bu sıklaştıkça burada bir bağlantı olduğunu, bir yapının ortaya çıktığını görüyor ve diyor ki, nasıl olur? Yani sadece resmen beyninin merkezindeki amigdala devrede ve ön loblar, bilince tekabül eden unsurların hepsi arızalı, mahvolmuş. Sonra çok ilginç bir şey keşfediyor. İnanılmaz atavistik, yani çok çok çok eski nesilleri, türleri zikreden bir davranış biçiminin görüldüğünü keşfediyor Rudolf Bilz. Paniğe kapıldıklarında beyin darmaduman, hiç bilinçli bir hareket yok ama hepsi bu hareketi yapıyor. Resmen Rudolf Bilz neyi fark ediyor jetonu düşünce? Hepsi "kaç" komutunu duyuyor adeta ve çok ilginç bir biçimde bulundukları yerden yatay bir biçimde kaçmıyorlar, ağaçlara, bir yerlere tırmanarak kaçıyorlar o kendinde olmayan insanlar. İnanılmaz ilginç. Demek ki diyor Rudolf Bilz, bizim ön lobumuzda bile olmayan, tam tersine beynimizin en arkaik, evrimsel açıdan en arkaik kısımlarında olan bu komut hala daha devrede. Biz adeta daha hominit olmadan, maymun halimizle, kollarımız adeta daha uzun, bacaklarımız daha kısa ve dolayısıyla neyi daha iyi yapabiliyoruz? Koşmaktan daha iyi; yani yatay değil, yukarı doğru. Uzun kollarımızla ne yapabiliyoruz? Tırmanıyoruz değil mi? Kültür bilimci de olduğu için Rudolf Bilz, Alman akademik geleneğinin en güzel taraflarından biri fen bilim tarafını sosyal bilimlere de aplatte etmeye çalışıyor. Bir kavram ortaya atıyor, sahnesel tamamlama diye.

Dolayısıyla diyor ki Rudolf Bilz, biz insanoğlunun yerden kaçma eylemimiz, sürekli yükselme eylemimiz, gelecek uzaydadır deneyimimiz, hatta hatta Atatürk'ün bile "İstikbal göklerde" sözü ile bile yerin tehlike anında hiç tekin bir yer olmadığını ve yerden uzaklaşmaya çalışılması gerektiği komutunun milyonlarca yıllık adeta en son emir olarak her gün yeniden ürettiğimizi Rudolf Bilz daha 50'li yıllarda çok çarpıcı bir biçimde keşfediyor. Mesela Alman tiyatro araştırmalarında, edebiyat biliminde bu Rudolf Bilz'in sahnesel tamamlanması ve antropolojik açıdan dinin ortaya çıkışı.

Ruhun göğe uçmasıyla bile, topraktan göğe uçmasıyla, yüksek şatafatlı binalar -dini olsun, olmasın- bu açıdan son derece paralel. Nasıl para-

lel? Tehlikeyi atlatıyoruz yüksek binalarla. Çünkü aşağıda ne var? Arkaik bir biçimde bizim limbik sistemimize yazılmış büyük kediler, bizi karanlıkta kapalı yırtıcı kediler, vahşi hayvanlar ve daha önemlisi yılanlar, böcekler ve başka zehirli unsurlar. Bu manevi alana bunu çevirdiğimizde ne oluyor? Ruh sonsuzluğa, göğe doğru yolculuk ediyor. Bunun tersine dinlerde cehennem dibine yolculuk etmek de var. Dolayısıyla bu antik yedi harika aslında neyin, hangi mutluluğun titretici dışı vurumu? İnsanın doğanın nasıl başarılı bir biçimde üstesinden geldiğinin adeta semiyonları değil mi, göstergeleri... Neyi kutluyor antik insan bu dünyanın yedi harikası ile? İnsan kültürünün avcılık-toplayıcılıktan ve sürekli ölümle burun buruna kalma olma durumundan ayrılmasını değil mi? Son derece emniyetli, medeniyetin en çarpıcı dışı vurumu olan kentli olmayı... Bu kentlerde işte yüksek yapılar var, yakınında piramitler var, ziguratlar var; ne oluyor? Eski düzen dışarıda kalıyor, kale kapısının dışında kalıyor. Yeni düzen gitgide şehirde adeta kendisini yeniden yeniden üretiyor. Bunun en klasik dışı vurumu nedir? Mıllattan önce 5'inci yüzyıl Atina'sında, Perikles'in Atina'sında Akropol'ün üstüne inşa edilen Partenon Tapınağı'dır. Yani Atina'ya uzaktan gelen birisi -son derece halkla ilişkiler açısından da önemli bu- daha uzaktan o büyük tepenin üstündeki o tapınağı görüyor ve diyor ki: "Evet, geldim. Nereye geldim? Bütün Yunan site devletlerinin, kent devletlerinin en şaşıaalı, en güçlüsü olanına geldim. Kim selamlıyor beni? Beni Akropol tepesindeki Partenon selamlıyor." Bakınız Partenon; Partenon da kime ait? Partenos, kızın evi, bakirenin evi, Athena'nın, şehre ismini veren tanrıçanın ve bakınız bu tanrıça nasıl bir tanrıça? Bakirenin evi... Bu tanrıça hiçbir surette, eski tanrıçalar, ana tanrıçalar gibi sürekli çiftleşerek evrensel döngüyü ayakta tutmuyor. Bakınız, bu tanrıça erkeklerden hiç hoşlanmıyor. Partenon'un bekçisi olan tanrıça neyden hoşlanmıyor? Çok önemli; cinsellikten hoşlanmıyor. Dolayısıyla cinsellikten hoşlanmama bu bağlamda ne anlama geliyor? Doğanın, doğamızın bütün güdusel unsurlarımızı arkamızda bıraktık düşüncesini de beraberinde getiriyor. Dolayısıyla Athena neyi temsil ediyor ve o Partenos? O bina kültürün eriştiği son noktayı temsil ediyor. Tabii buna böyle bakabiliriz. Etik perspektifinden baktığımız zaman ya da ekolojik perspektiften baktığımız zaman, şimdi size aynı hikâyeyi böyle anlatacağım. İnsanoğlu avcı ve toplayıcıyken, avladığı hayvanlar aynı ro-tadan gelsin diye ana tanrıçaya yalvarırken, "senin varlıklarını öldürüyoruz, ne olur bize kızma, yeni-

den gelmelerini sağla" diye hem o hayvanı kurban ediyorlar ana tanrıçaya, hem zaman zaman -bakınız çok ilginç bir şey söyleyeceğim- hayvanlarla eşit oldukları için ve ana tanrıçayı, bütün insanların ve hayvanların anası olduğu için, kızdırmamak için zaman zaman kendilerinden de birilerini kurban ediyorlar. Yani nasıl bir ilişki var avlanan hayvanlarla insanlar arasında? 'Do ut des' değil mi? Sen bana ver ki ben de sana vereyim. Latincesi vergi kanunlarıyla ilgili ama bunu burada da söyleyebiliriz.

Mesela Göbeklitepe'de çok ilginç bir şey var. Göbeklitepe'de sürekli hayvanlar, böcekler, kurbağalar, kaplumbağalar, yılanlar, akrepler... Göbeklitepe'de bakınız daha animist bir safha var. Yani bütün kurt adam efsanelerinin kökeni bu safha; insan hayvan farkı yoktur. İnsan ne olmamıştır? Kendi özneliği bağlamında doğanın dışına çıkıp, doğayı karşısına almamıştır; sisteme entegredir. Dolayısıyla sisteme entegre olduğu için, hiçbir şeyi ötekileştirmedeği için doğaya, ben bu-yum ve buraya bu izi bırakıyorum; yine göçebe, avcı ve toplayıcı... Ne yapmıyor? Görünürde bir iz bırakma ihtiyacı yok, değil mi? Dolayısıyla kültür ne anlama geliyor? Kültür en basitinden şu anlama geliyor: Toprak artık vatana dönüşüyor. Eskiden göçebe olan insanlar, o toprağın ortaya çıkardığı belli bir ırka dönüşüyorlar. Hangi efsanelerde bunları görüyoruz? İşte bir kahraman geliyor bir yere ejderha dişleri ekiyor, topraktan insanlar çıkıyor. Bazı kahramanlar sol omuzundan taş atıyorlar, hiç arkasına dönmeksizin bir bakıyor o taş insana dönüşmüş. Bunlar hangi efsaneler? Artık yerleşik ırkların türeyiş efsaneleri. Siz eğer o yerde türüyorsanız, üreyorsanız ve o topraktan gelmeyseniz, o toprağa tipik sizin geleneğinden bir yapı ile sahibi olduğunuzu bir mühür olarak basarsınız değil mi? Çok önemli, bir mühür olarak basarsınız. Yani hangi şeyler devreye giriyor? Yine biyolojide var olan unsurlar da devreye giriyor. Erkek hayvanlar birçok hayvan türünde alanını idrarlayarak çepeçevre işaretliyor değil mi? Ne diyoruz? Kediler arasında ne var? Köpekler arasında yarış var, değil mi? Yarışın temelinde bundan başka bir şey yok. Bu ne kadar güzel bir şey değil mi? Bu görüldüğü gibi kültür tarihi hep ideolojik bir biçimde geldiğimiz son nokta olarak göklere çıkarıldığı için farkında değiliz. Her ırk ilk etapta sevmeyeceği diğer ırktan uzaklaşmak istiyor. Yerden uzaklaşma, o ötekileştirelenden de uzaklaşma anlamına geliyor. İşine yaramayan -bu çok ilginç- inanılmaz bir utilitarizm, bir pragmatizm, bir araçsallık işin içine giriyor. İşime yaramayan hiçbir şeye ne yapmıyorum? Acı-

mıyorum, ne yapıyorum? Kökünü kazıyorum. Bütün varlıklar arasında kendimi en en özel konuma yerleştiriyorum, konumlandırıyorum değil mi? Hatta Kutsal Kitap'ta, yaratılışta 'crown of creation' denilir. İnsan nedir? Bakınız bu sonsuz bir narsisizm, öznellikten kaynaklanan bir narsizm. İnsanlar yaratılışın baş tacıdır, yani en son modeldir. Adeta Adem ile Havva hikayesinde neyi anlıyoruz? Bu da mimari açıdan çok çok çok önemli. Tanrı bir mimar edasıyla ilk önce göğü denizlerden ayırıyor sonra denizlerden toprağı çıkartıyor, sonra şunu yapıyor, bunu yapıyor, onu yapıyor; en sonunda Adem'i yaratıp cennet bahçesine koyuyor değil mi? Bakınız yaratılışta aslında tanrının bir mühendis-mimar edasıyla dünyayı insanlar için oturulabilir ve yaşanabilir hale getirmesi. Yani yaratılış efsanesinde biz neyi görüyoruz? İnsanlık, kültür tarihinin çok kısa bir kesitini görüyoruz. Adem ile Havva dolayısıyla ne? Yerleşik düzene geçmişler. Nereden anlıyoruz bunu, yerleşik düzene geçildiğini? Bakınız Havva'nın hor görülmesi ve Havva'nın Adem'i kandırması ve tanrının özellikle Havva'ya kızgın olması. Havva'nın hâlâ eski göçebe dönemdeki ana tanrıçalığının göstergesi olması. Bunu nötralize edebilmek için Yahve, Musevi yaratılışındaki Yahve ne yapıyor? İlk önce Adem'i yaratıyor, kadını sonradan yaratıyor, ikincil oluyor değil mi? Bu çok önemli.

Dolayısıyla göçebe düzenin, avcı ve toplayıcı düzenin fortunası, kader tanrıçası gitgide düşmanlaşan ve kültüre ket vurmaya çalışan ürkünç bir yaratığa dönüşüyor. Eski ana tanrıça -Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde var ya o güzel ana tanrıça figürleri- onlar mitlerde gitgide Lilith'e, Hekate'ye, Medusa'ya, Hydra'ya, Lerna Yılanı'na, ve saire dönüşüyor. Neden? Çünkü ana tanrıça nezdinde insanlar ve bütün başka varlıklar son derece eşit, egaliter değil mi? Yeni düzende öyle değil. Yeni düzen hem çok -atıyorum- ırkçı, hem çok çıkarıcı, hem çok köleleştirici. Biliyorsunuz ilk kentler, korkunç despotik kentler. Özellikle Mezopotamya'daki Ur değil mi? Orada kral Marduk'u temsil ediyor. Niye bula bula Marduk'u temsil ediyor? Çok ilginç, bakın anlatayım niye:

Marduk çünkü Babil mitolojisinde eski ana tanrıça olan Tiamat'ı öldürüp, kesip, onun bedeninden dünyayı yaratan Heros Tanrısı'dır ve aynı olay Yunan mitolojisinde de var. Tıpatıp aynı olay, bu bize neyi gösteriyor? Bu dönüşümün, bu paradigma değişiminin, dolayısıyla psikoanalitik açıdan önem teşkil eden motiflerin, beynimizdeki motiflerin, semiyonların tersyüz edilmesinin, aynı anlatılarla dillenmesi. Ben bunların şey olduğu-

na inanmıyorum kesinlikle, difüzyonist; yani difüzyonizmle açıklanacak şeyler değil bunlar. Yani ay işte Marduk Yunanistan'a geldi, hikaye böyle dönüştü, hayır. Her kültür kendi çapında aynı dehşeti antropolojik ve psikomitolojik açıdan aynı biçimde yaşıyor. Yani illa difüzyon yoluyla buradan şuraya gidiyor anlatı, onlar böyle alımlıyor, onlar buna dönüyor... Böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum ben. Yunan mitolojisinde Apollon Delfoy'da Delfin'i öldürür. Delfin nedir? Delfin, ana tanrıçayı temsil eden devasa yılan. Neden yılan? Yılan çünkü ana tanrıçanın en önemli attribute'u, en önemli donatısı. Yılan ölümsüzdür. Niye yılanın ölümsüz olduğuna inanılıyor? Çünkü yılan kendisini yeniliyor sürekli, gömlek değiştiriyor ve hep gizli bilgilere sahip. Ana tanrıça döneminde yaşlı kocakarılar orada hekimlik yapıyordu, doktorluk yapıyordu. O yüzden Hermes'in sopasında ve eczacıların ve doktorların sopasında yılan vardır, Caduceus değil mi? O bütün bilgilerin, ölümsüzlükle, sağlıklı ilgili bütün bilimlerin bekçileri, yaşlı kadınlardı. Aynı sebepten ötürü Ortaçağ'da bu kadınlar cadı diye yakıldılar. Neyi görüyoruz? Apollon o Delfin'i ya da Pitos'u öldürdükten sonra, kendisi Delfoy'un baş tanrısı oluyor ve bilicilik; bütün Yunan kentleri arasında hiç sorgusuz sualsiz aynı saygıyı gören Delfi bilicilik merkezinin tanrısı oluyor. Ne tanrısı oluyor dolayısıyla Apollon? Bakınız artık Fortuna'nın çarkifeleşine güvenmek zorunda değiliz. Planlayıp programlarsak, geleceği şekillendirirsek, korkacağımız hiçbir şey yok. Delfoy'da aynen bu yapılıyor. Delfoy Yunanistan'da böyle bir uçurum kenarında, böyle bir yarıktaki, bir vadide, aslında hiç Apollonik bir yer değil. Çok önemli bir mimar olan Vincent Scully, 1962 yılında yazdığı bir kitabında, *The Earth, the Temple and the God* adlı kitabında çok ilginç bir şey söylüyor, diyor ki: Yunanistan'da kültürü temsil eden Apollon'un tapınakları hep garip yerlerde, uçurum kenarlarında, derin vadilerde, çok tenha yerlerde, dağların tepesinde; yani nerede? İnsanların kelimenin tam anlamıyla kendisini dağın başında hissettikleri ve tehdit algıladıkları yerde, bir nazar boncuğu misali oradaki o ana tanrıçanın kötücül büyüsünü kırabilmek için Apollon Tapınakları hep böyle yerlerde kuruluyor. Tam tersine kitonyen tanrıçaların mekanları çok garip. Mesela Hekate, gitgide Roma döneminde cadıya dönüşen Hekate ve eskilerin Potniya teronlarından, hayvanların efendisinden; hayvanların efendisini duyduğunuz zaman biliniz ki avcı ve toplayıcı dönemlerine kadar götürür bu bizi. Hekate'nin mekânı neresi biliyor musunuz? Her Demeter Tapınağı'nın kapı eşiği nedir? Hekate'ye

aittir. Bakınız bu tanrıçalar nasıl? Yerleşik bile değiller. Nasıllar bunlar? Bunlar köksüzler, bunlar bizim yerleşik kültürümüze ait değiller, içkin değiller ve en son kertede binalar yükseldikçe tanrıçalara ve dolayısıyla kadınlara olan saygı proporsiyonel bir biçimde azalıyor, o kadar azalıyor ki o yükselen binalarda aslında ölümsüzlük timsali, sonsuzluğa uzanan, dünyadan uzaklaşan, uzaylara dalan adeta neleri görüyoruz? Adeta ileride Lacan, fallogosantrizmden bahsedecek; yani sadece logosantrizmden değil, fallogosantrizmden bahsediyor değil mi? İnaniılmaz bir erkeklik kültü ile paralellik gösterdiğini, göstereceğini ve bunun kadınların insan haklarıyla ilgili, çocukların insan haklarıyla ilgili son derece sorunlu bir gidişata sebebiyet vereceğini; eril kültürü son derece militarist bir yöne sevk edeceğini ve hatta toksik erkeklik dediğimiz zaman, yani toksik erkekliğin kültür tarihinin bu döneminin bir ürünü olduğu hususunda çok birleşen akademisyenler, bilim adamları, yazarlar var diyebilirim.

Gelelim yine günümüze: Artık dünyada gelişmiş ülkelerde -Amerika hariç- Avrupa'da mesela Paris'e, Frankfurt'a, Münih'e o böyle yüksek gökdelenler aman aman pek yapılmaz. Sadece şehir merkezindeki banka semtlerine yapılır. Ama bazı ülkelerde mesela işte böyle sonradan görme diyeceğim. Sonradan görmeyi aşağılamak için söylemiyorum, o kültür tarihsel "vay, biz de becerdik" duygusunun ilk dışa vurumu budur. Şimdi bütün o Körfez ülkelerindeki o Burj Dubailer, o suni palmiye adaları; ne yapıyorsunuz? Siz ülkenizi tamamıyla akültüre ediyorsunuz, yani doğa ile bağlantısını kesiyorsunuz. Bu gökdelenler nerede çok büyük bir kült, güncel bir kült? Çin gibi Batı'nın peşinden giden ve ona denk olmaya çalışan devletlerde, Şanghay'da, Beijing'de, Guangzhou'da inanılmaz dünya rekorları kıran, adeta bir kilometre yüksekliğinde binaların inşa edildiğini görüyoruz. Tabii ki mimarlıkta etik dediğimiz zaman artık mimarların, mimarinin -mimarların münferit olarak elinde olmadığını gayet tabii ki herkes biliyor- bu kültürel bir şey. Ancak artık öyle bir çağa geldik ki iklim değişiklikleri, yok işte çevremizi yok ediyoruz filan, artık en etik mimar hangi mimardır? Binasını doğaya içkin bir biçimde, doğaya fazla zarar vermeden, hatta görünmez kılan bir mimari düşünce dünyamızı belki bu açıdan, bu illetten kurtarabilir ve mimariye de hakikaten dünyanın ihtiyaç duyduğu yeni dinamikleri ekebilir değil mi? Ne kadar görünmez olursa, ekolojik dengeyi ne kadar altüst etmiyorsa, oradaki yaban hayat ve ekolojik sisteme ne kadar

entegre olursa, ne kadar konsantre, -10 bin insan bir arada değil de- ne kadar insan yoğunluğu seyretilirse, o denli eskiye dönme demeyelim de eskinin yeniden yorumlanmasına o denli yaklaşılabiriz diyorum.

Bakın ben açıkça şunu söyleyeyim; mimarlık tarihi, aslında kültür tarihinin şu alanına çok denk düşüyor: İnsanın doğanın üstünde ilan ettiği tahakkümün haddi zatında bir dışa vurumu. Bakınız, İlk Çağ'da dünyanın yedi harikası; Orta Çağ'da Avrupa'da hangi inançlı Katolik kent, en yüksek kiliselere, katedrale sahip olacak, değil mi? Köln, Notre Dame... Ondan sonra Barok Döneminde en büyük saray, en büyük barok saray Fransa'da mı olacak, St. Petersburg'da mı olacak yok Madrid'de mi olacak? Vesaire, vesaire... Modernizm ona keza 19'uncu yüzyılda: New York, Amerika'nın yeni bir dünya vaadinin şehir mimarisi açısından inanılmaz avangard bir dışa vurumundan başka bir şey değil.

Uzun lafın kısıası şu: Mimarlık tarihine bu perspektiften baktığınızda, aslında her mimari dönem, herhangi bir başka bir şey, öteki bir şeyin üzerinde zafer ilan etmenin bir dinamiğine degrade olmuş durumda diyebiliriz. Her şey çok 'representative', her şey çok 19'uncu yüzyılda akademik; Viyana Parlamentosu adeta bir Yunan tapınağı değil mi? Fransa Parlamentosu Paris'te ona keza... Neyi görüyoruz? Mimari, insanoğlunun kültür tarihinin ve bugün arkeoloji yapabilmemizin sebebi de bu. Bakınız arkeoloji diyorum, antropoloji demiyorum. Dünya üzerine kalıcı ve geçici olmayan iz bırakmak mimaride, dolayısıyla binalarda yani piramitlerden New York'taki Empire State Building'e kadar ne görülebilir aslında? Şöyle toparlayabilirim belki: İnsanoğlunun bireyin geçiciliğinin kültürel olarak ölümsüzlüğe gark olmasının bir çeşidi olarak adlandırılabilir. Çünkü o binalar, o anıtlar -bakınız anıtlar- ne? İnsanoğlunun hep dünyada olduğunu ispatlayan ve hep dünyada olacağını ispatlayan son derece aydınlanmacı ve hiçbir surette ütöpic olmayan, haddizatında distöpic olan bir düşünce. Halbuki ütöpic düşünce ne olurdu? Bu unsurların yavaş yavaş dünya çapında saygın olma mefhumunu yitirmeleri gerekir. Yani o Burj Dubai gibi prestij projelerine aslında günümüz dünyasında yer yoktur diye düşünüyorum.

Yonca HÜROL- Biz aslında Mimarlar Odası olarak -bütün dünyada aynı şeyler yaşanıyor aslında şu anda- kentlerde, hatta doğal alanlarda tam da sizin bahsettiğiniz türden bir egonun; hem rant peşinde koşması, hem doğadan söküp alabileceği

her şeyi almaya çalışması, çok büyük zararlar vermesi olayları meydana geliyor ve Mimarlar Odaları bununla mücadele etmek durumunda. Sizin sunuşunuz bence bizim için çok önemli oldu. Çünkü kafamızdan birtakım soruları daha rahatça çıkarabilmemizi sağlayacak. Çünkü insanlar olarak kendi duygularımız açısından baktığımızda, bütün bu geçmişimizin üzerimizde büyük izleri olduğunu görüyoruz. Bunu insan psikolojisi açısından da biliyoruz. Yani insanların anneleriyle olan ilişkilerini biliyoruz. Bu aynı zamanda doğayla da olan ilişkisi anlamına geliyor. Şimdi bütün bu zararları biz verdiğimiz zaman, aslında kendimize de çok büyük bir zarar vermiş oluyoruz. Akıl hastalıkları, çok büyük psikolojik problemler bu nedenle ortaya çıkmaya başlıyor. Şimdi bu şekilde baktığımız zaman demek ki Odalarımızın yaptığı bu mücadeleler son derece haklı. Oysa bizim bazı mimar arkadaşlarımız "siz de her gelişmeye karşısınız canım..." diyor.

Nevzat KAYA- Ama işte gelişme mi o, onu tartışmak lazım. Gelişme, gelişme mi? Bakın ben size İncil'den bir örnek vermek istiyorum: Tanrı insanları ne zaman ilk defa ciddi bir biçimde, okkalı bir biçimde cezalandırıyor biliyor musunuz? İnsanlar bir araya geliyorlar, diyorlar ki: Öyle bir bina yapalım ki, Tanrı katına uzansın. Babil Kulesi'ni inşa ediyorlar. Babil Kulesi göklere kadar yükseliyor. Tanrı da öyle kızıyor ki bunların hadsizliklerine, ne yapıyor biliyor musun? Sadece kuleyi yıkmakla kalmıyor, aşağı düşen bütün insanların her biri farklı bir dil konuşuyor, birbirlerini anlamaz oluyorlar. Bakın tanrı aslında sadece kuleyi bertaraf etmek istemiyor, bir daha böyle aptal düşüncelere dalmamaları için, gelmemeleri için birbirleriyle iletişimlerini bile kesmeye çalışıyor. Tanrı bile ataerkil; Adem'i ilk önce yaratan tanrı bile insanların Babil Kulesi episodeunda insanların o hadsizliği hususunda açıkçası dehşete düşüyor. Düşünün, tanrı burada son derece ekolojist bir mevhumla insanları elinin tersiyle yere fırlatıyor. "Siz inin aşağı, siz kendinizi tanrısallaştırmayın" düşüncesi var tabii ki burada.

Uyuyan Güzel masasında kız 15 yaşına geliyor, parmağını kanatıyor yukardaki iplik dokuma çemberinde, -bakınız döngüsel sistem- 100 senelik uykuya dalıyor ve o şaşaalı şatonun etrafına çalılıklar yükseliyor. Bina, çalılıktan görünmez oluyor. 100 senelik uyku, yarı ölü gibi; bilinçaltı. Bilinçaltı istediğiniz kadar mükemmel binalarda oturun, doğalsınız, doğasınız ve doğaya geri döneceksiniz diyor. Masallar bile söylüyor bunu yani.

İlayda KARABULUT- Bir soru Murat Uslu'dan geldi, siz Delfoy'u anlatırken: "Antropoloji ve mimarlık çağdaş mimaride argümanlar kullanabilir, tasarımlarla kalıcılık ve sürdürülebilirlik ile bağlantısal olabilir mi? Efsanelerin tasarımlara dönüşmesi gibi olabilir mi?" diye sordu.

Nevzat KAYA- Olabilir tabii ki. Bakınız sosyal antropoloji bize aslında neyi öğretiyor biliyor musunuz? Biz insanlar haddizatında o kadar minimalist şeylerle memnun olabilen, mutlu olabilen bir türüz ki, bu şehirleşme ve yan yana olmadan kaynaklanan her birisi birisinde bir şeyi gördüğü zaman aynısına sahip olma isteği; modaların böyle oluşması, suni suni tüketimlerin artması... Biz aslında son derece azla yetinebilen, yani masallarımız, mitlerimiz bütün dünyada bunları bize anlatıyor ve biz o dönemleri aradıkça tatminsizleşiyoruz ve tam tersine atlıyoruz. Ben mesela bunu inanılmaz heyecan verici buluyorum. Antropolojinin, sosyal antropolojinin, mimari ile birlikte inanılmaz ilginç şeylere imza atabileceğine kesinlikle inanan birisiyim. Bakın arkadaşlar, Tanzanya'da yaşayan Hadzalar; onlar da aynen sizin gibi, benim gibi insan. Onların hiçbir aşağılık ya da eksik yönü yok. O kadar mutlu mesut insanlar ki. Bakınız şu keşfedilmiş: O tarz kabilelerde yaşayan kadınların adet kanaması gördükleri zaman hiçbir surette ağrı çekmediği, doğum yaparken hiçbir surette acı çekmediğini biliyor musunuz? Bu çok ilginç. Neden ilginç biliyor musunuz? Biz aslında dizayn edilmişiz öyle bir hayat için ama öyle bir hayat yaşamadığımız için, kendi özümüze öyle yabancılaşıyoruz ki; yok işte adet görme sancısı, yok babalık psikozu... Böyle uyduruk, uyduruk şeyler. Adam dediğin milyonlarca sene baba olmuş, hiçbir tanesi psikoz geçirmemiş. Baba olmak bilmem neye sebebiyet veriyor? Çok korkunç. Şöyle depresyon... Hiçbir Hadza erkeği baba oldu diye, "ay ne olacağız şimdi" diye depresyonlara girmiyor. Ertesi gün gidiyor avına, çalılıkların arkasında da ne var biliyor musunuz? Aslanlar bekliyor, sırtlanlar bekliyor ve döndüğünde büyük bir sırtmayla bebeğini kucağına alıyor. Bizde ama nasıl bir şey var? Biz sahip olduğça, yeni arabaya sahip olduğça, Çeşme'deki yazlığa sahip olduğça, yine de mutsuzluğumuz devam ediyor. Onan sonra tabii ki Allah'tan kanser bizi kurtarıyor.

İlayda KARABULUT- Mehmet Özkan: Gotik mimarinin kültür ve edebiyat tarihi açısından nasıl bir yeri vardır? Örneğin kaburgalı tonozlar, sivri kemerler ve o çıkan payandalar kültür tarih açısından neyi simgelemektedir ya da neyin dışı vuruşudur, diye soruyor.

Nevzat KAYA- Gotik mimari, o büyük katedrallerin, o sivri sivri pencereleri, karanlık tam tam tam neyin karşıtı biliyor musunuz sevgili dinleyenler? O Nietzsche'nin "donmuş müzik gibiydi" dediği, aydınlık Akdeniz gökyüzünün altındaki Yunan mimarisinin ve Roma mimarisinin tam tam tam tersi. Yunan edebiyatı işte pastoral şiirler, olim-pik aydınlanma, platonik idealizm yakın; o Go-tik neyi geri getiriyor biliyor musun? O yüzden Gotik edebiyat diyoruz. Bütün bu klasisist ve ay-dınlanmacı ve platonik ideale yaklaşmaya çalışan motifleri yerle bir ediyor. İşte kana susamışlık, bü-yücülük, o kült dünya anlayışı, dünyayı kesinlikle anlayamayız, dünya tamamıyla anlaşılabilir bir yer değil, bizi kat kat aşar düşüncesi. Çünkü klasi-sizme göre dünya bitmiş bir yerdir ve onun içinde harmoni içerisinde yaşanması gerekir. Gotik as-lında bu bağlamda çok arkaik bir romantizmdir, romantizm öncesi bir romantizmdir diyebilirim.

İlayda KARABULUT- Bir soru da Uğur Alkan'dan geldi: İnsan tanrıya kendisini ölümlü olarak yarat-tığı için kızmasından ötürü mü bütün saçmalıkları yapıyor, (yüksek binalar vesaire) direkt olarak tan-rı mı olmak istiyor?

Nevzat KAYA- Şöyle bir şey: Büyük bir hayal kırıklığı tabii ki. Şimdi aydınlanma ve tek tanrı ve platonizm sonsuzluğu vaat ediyor ya, tabii ki tan-rı bu sözü tutamıyor. Tek bir kişide tutabiliyor, ha-kikaten kendi oğlunda -Hristiyanlık için konuşı-yorum- İsa çarmıha gerildikten üç gün sonra ö-lümlerden uyanıyor değil mi? Şimdi 19'uncu yüz-yılda Nietzsche diyor ya: Tanrı öldü, tanrı öldü... O nasıl bir tanrı öldü biliyor musunuz? Hani biz ölümsüz olacaktık? Çok güzel yakalamışsınız; ta-bii ki bir intikam. Modernizmin de böyle tırnak içinde tanrısız ve Allah'sız olması ve Babil Ku-lesi'nin solda sıfır kalacağı şekilde gökdelenle-rin, Altın Kudüslerin ve cennetlerin olduğu yerlere uzanması tabii ki büyük bir kültürel intikam. Yani modernizm "hadi nerede tanrınız" da diyor. Bunu mesela NASA da diyor, bilim kurgu da diyor. Yani uzaya gideceğiz, bakalım bulacak mıyız tanrıyı? Ne var uzayda? Tanrı yok ama ne var? Alien'la burun buruna geldiğiniz zaman kimse çılgınlığını duymuyor. Bunlar tabii ki son derece incinmiş olmanın dışı vurumu, hayal kırıklığının dışı vu-rumu. Hani nerede biz ölümsüz olacaktık? Ha-ni nerede cennete gidecektik? Hani İsa çarmıha gerildikten, bir insan hayatına sığacak bir zaman-da dünyaya gelip zalimleri, cehenneme fırlatacak-tı ve iyileri cennete götürecekti, değil mi kıyamet? Bunların hiçbirisi olmayınca tabii ki öfke potansi-yeli çok büyük.

Yonca HÜROL- Lizbon depreminden bahseder misiniz?

Nevzat KAYA- O çok kötü bir şey. Aydınlanma diyoruz, işte bakın bu da ideoloji. O zamanki insanlar dehşeti yaşıyor. Yani aydınlanma böyle, Kant'ın canı sıkılıyor da "hadi ben güzel bir şeyler yazayım." Öyle değil işte o. İnsanların burnundan fitil fitil getirerek insanlar aydınlanmak zorunda kalıyor. 1755'de 1 Kasım'da bir deprem oluyor Lizbon'da. Yani o korku filmlerindeki gibi 8,6 mı ne, öyle bir şey. Atlas Okyanusu'nda. Deniz çekili-yor Lizbon'da. Taş taş üstünde kalmıyor. Herkes limana koşuyor. Allah, bir tsunami... Depremde ölmeyen, tsunami tarafından duvarlara kayalıklara fırlatılıyor. Bir tek ayakta kalan bina, tepede ak-ropolünde, yukarı mahallelerde genelev. Kated-raller yerle bir olmuş, -Portekiz korkunç Katolik ülke- bütün inançlı Katolikler ölmüş, bir tek kimler hayatta kalıyor? Fahişeler... Ah bu işte inanılmaz bir sorunsal dillendirmeye başlıyor. Yani tanrı böyle mükemmelse, nasıl yolları takip ediyor ki inançlı insanları öldürüyor, fahişeleri kurtarıyor. Aydınlanma böyle sancılarla doğuyor. Yani Hegel diye birisi doğuyor ve şunu yazıyor. Öyle değil o, bir şeyler oluyor ki Hegel, Hegel deli mi? Du-rup dururken niye yani? Bir sorun olmasa, atıyo-rum biz gayet mutlu mesut milattan önce 5'inci yüzyılda yaşasak Atina'da, biz niye Hitler'in Mein Kampf gibi bir kitap yazalım ki?

İlayda KARABULUT- Murat Uslu sormuş: Mimarlık, arkeoloji, antropoloji üçgeni, yeni, çağdaş ve gelecekte işaretlemelerle devamlı nasıl evrilecek?

Nevzat KAYA- Valla evrilmek zorunda. Arkeo-loji de artık, "ay Efes'te kandil bulundu, ay Çanak-kale'de şu bulundu." Bundan vazgeçilmeli. Arke-oloji de o geçmişten aldığı birikimi çok güzel bir biçimde, interdisipliner bir biçimde mimarlarla, antropologlarla, etnologlarla geleceğe yönelik bir projeksiyonda bulunmalı. Yani bir bakmalı, ne-rede en mutluları yaşamış; ilk önce bunu bir bil-memiz lazım. Hiç öyle veriler yok ki. Kimler en mutluydu? Efes gibi mükemmel bir şehirde ya-şayanlar mı? Yoksa atıyorum Çatalhöyük'tekiler mi? Vardır göstergeler buluntularda, onları bir bulmamız lazım ki doğal halimize kavuşalım, do-ğal halimize kavuştuktan sonra doğaya da belki saygı duymayı öğreniriz.

İlayda KARABULUT- Züleyha Adlı sormuş: "Do-ğayla iç içe, betonarmeden uzak, yeşillik ve topra-ğı kucaklamış yapıları nasıl öncelikle metropol şehirlere entegre edebiliriz? Genelde piyasa çok

katlı, çok para getiren ve yapay yeşillik ve hava almayan alışveriş merkezleri gibi lüks adı altında insanlık dışı yaşam sunar bize."

Nevzat KAYA- Bu tabii ki bizim -bir şey söyleyeceğim, linç yiyeceğim yine- ülkemizin insanının kültür seviyesiyle ilintili. Bizim insanlarımız parklara, bahçelere, yeşilliklere kötü gözle bakıyor. Yani manyaklar oturur parkta gibi inançlar var. Orasını böyle tıraş ettiğin zaman, oraya bir AVM diktiğin zaman şöyle bir inanış var bizim insanımızda: Bak ne kadar güzel, tertemiz oldu. Yani ağaç, park olduğu zaman bizim insanımız rahatsız oluyor. Çünkü oraya itler, kopuklar, köpekler ve arkaik bir biçimde akrepler, yılanlar gidiyor. Bir kere şu alışkanlığımızdan kurtulmamız lazım: Başka bir gösterge mesela ne olabilir? Bizim insanlarımızın okkalı bir kısmının şu hayvan düşmanlığı, kedi köpek düşmanlığı. O bile bir gösterge. Mesela kediyi besliyorsun, diyor ki adam: "Yeter bu kadar pislik." Yani pislik nedir? Senin bu 20 katlı AVM'en mi pisliktir, yoksa kedinin parkta kuru mama yemesi mi pisliktir. Önceliklerimizi dillendirmemiz lazım. İlk önce kendimize samimi olmalıyız ki, biz ne yönde geliştireceğiz ona karar verelim. Ama biz bir rüzgâr böyle esti mi inanılmaz ekolojik oluyoruz. Böyle esti mi inanılmaz AVM'ci oluyoruz. Böyle olduğunuz sürece de yuvarlanıp gidersiniz ve kimse de sizi ciddiye almaz.

İlayda KARABULUT- Batuhan Ulufer sormuş: İnsanın kendisini diğerlerinden ayırması ve sonrasında bu durumun şehirlerde getto, Çin Mahallesi gibi bölgelere ayrılmasıyla bir bağlantısı olabilir mi?

Nevzat KAYA- Biz aklımızı asla reddedemeyiz. Yani biz kültürlendik diye melek olmadık arkadaşlar. Gayet tabii ki ilk önce güzel güzel küçük kentler kuruldu. Sonra artık günümüzde bir Tokyo var, 36 milyon nüfus. Ne oldu Tokyo biliyor musunuz? Taştan betondan bir balta girmemiş ormana dönüştü. Taştan betondan bir Heart of Darkness'a dönüştü. Hikayelerimiz ve efsanelerimiz ne oldu? Seri katiller, psikopatlar ve Hanniballar değil mi? Gayet tabii ki... Çünkü biz buna muktediriz. Biz kültürel olarak ilerledik diye içimizdeki -tırnak içinde söylüyorum- Neandertal susacak mı sanıyorsunuz? Tam tersine Neandertal'in e- lindeki silahlar daha tehlikeli oldu ama Neandertal, aynı Neandertal.

Yonca HÜROL- Sizin derslerinizden birinde, birisi "peki çözüm ne?" diye sormuştu ve siz de de-

miştiniz ki: "Çözüm yok, artık çok geç. Sadece herkes kendi adına en doğrusunu yapmaya çalışsın ama artık dünyayı kurtaramayız. Biz yok oluruz ama evren devam eder".

Nevzat Kaya- En büyük sorunumuz bu: O kadar fazla insanız ki sevgili arkadaşlar, bunu hiç düşünmüyoruz. Bütün insanları bir küpe atsanız, o küp 36 kilometre uzun, 36 kilometre yüksek ve 36 kilometre genişliğinde olur. Düşünebiliyor musunuz; insan dolu... Çok fazlayız. Bütün bu insanlar gayet tabii ki haklı olarak su içmek isterler değil mi? Herkes, her insan günde 2 litre, daha sıcak yerlerde yaşayanlar 3 litre, şeker hastası olanlar 4 litre, 5 litre. Bunun sonu yok. Hepimiz insanız ya... Bunlar su içecek, yemek yiyecek, sonra idrarını yapacak ve dışkılayacaklar. Artık o kadar çoğuz ki, önümüzdeki yılların sorunları bunlar. Bu kadar ağzı nasıl doyuracağız? Bu bağlamda artık binalar daha ekolojik mi olsun? Yani bunu çok mutsuz olarak söylüyorum. Bunlar adeta lüks sorunsallar kalıyor. Bizim dünyamız, bu boyutlardaki gezegenimiz 8,5-9 milyar insan için fazla. Hele bir de böyle olanaklar... Yani binyorsun Paris'te uçağa, Pekin'e gidiyorsun 12 saatte; oldu canım. Ondan sonra atmosfer leş gibi oluyor filan. Sonra yağmur yağmıyor... Yani nerden başlanılsın ki, gelecekle ilgili projelere dalalım ütöpik de olsa; demin konuştuğumuz gibi, sizin sorduğunuz sorular gibi. O kadar aciz şeylerimiz var ki, bakın bu son cümleyi ettikten bu yana Afrika'da 300'e yakın bebek açlıktan öldü. Ne olacak bu, ne yapacağız? Biz hâlâ tabii ki burada oturuyoruz, onlar da orada şey yapıyor, yok birileri savaşıyor. Korkunç bir kakafoni, ortak payda bulacağımıza, en küçük şeylerde bile ayrılığa düşüyor insanoğlu. İnsanoğlunun en tehlikeli şeyi. İşte tanrı, Babil Kulesi'ni yıktığında bütün herkesin farklı dilden konuşmasını sağlamakla bizi gerçekten lanetlemiş. Bu iletişim çağında en az yapabildiğimiz şey, iletişilemek. Bu da büyük bir ironi yani.

İlayda KARABULUT- Uğur Alkan "Sizce postantroposentrizm galebe çalacak mı?" diye soruyor.

Nevzat KAYA- Şimdi bu postantroposentrizm, senantroposentrizm vesaire... Bunlar iyi denemeler tabii ki de ama hani biz öyle sahtekâriz ki. Postantroposentrizmi konuşuyoruz, posthumanizmi konuşuyoruz; hala dünyanın uygar ülkelerinde hayvanat bahçeleri var. Bu sefer onlar indiriciliğini kaybediyor. O yüzden zaten ülkeler arasında güvensizlik oluyor. Diyorlar ki: Çok güzel kuramlar çıkıyor sizden, çok güzel felsefeler çıkıyor sizden, ama söyledığınız ile yaptığınız 180

derece ters. Diyor ki Çinli haklı olarak, Hintli diyor ki haklı olarak, Afrikalı diyor ki haklı olarak: "Siz bütün her şeyin sefasını sürdürdünüz, biz niye başlamayalım şimdi? Sizde de var bunlar." diyor. Zaten tartışma buraya geldi mi, hiçbir şey söyleyemiyorsun. Haklı diyorsun ve kaçırıyorsun kızarmış, bozarmış bir biçimde.

Yavuz ÖNEN- Şöyle temalar çıktı ortaya: Kültürel gerilik, bugünkü kaotik kentleşme ortamı, insanların depolara doldurulur gibi kentlere getirilmiş olması meselesi. Bir nüfus patlaması, nüfus, halka dair işte cehalet ve kültürel gerilik nitelimleri ve daha ziyade bütün bu fiziki mekânın oluşumuna dair -ki konuşmalarda hep tanrı ve inanç üzerinden bir yorum dinledim- sorum şu: Özellikle günümüz ile bağlantılı sorum. Çünkü siz zamanı yok ettiniz hocam, milyonlarca yıllık. Yani insanları o uzun dönemlerden bugüne getirdiğiniz için, o çok güzel. Fakat biz son zamanlarda, son 200 yılda bu aydınlanma denen şeyin, aslında kapitalizmin ve yeni sanayileşmenin bir adımı olduğunu, Fransız Devrimi, bireyin özgürleştirilmesi, vesaire... Yani feodal ağlardan sanayi toplumuna, patronlara bir geçiş olduğunu da biliyoruz. Özellikle Marx'ın kapitalizmi yorumlamasıyla ve yeni bir dünya görüşü ile kentlere bakışı için ne diyorsunuz? Yani kapitalist kent modeli değil midir bu? Cehalet midir? Neden acaba nüfus patlaması? Son zamanlarda dünyanın iklim bozuklukları, denge bozuklukları, suyun kirlenmesi, havanın kirlenmesi, toprağın kirlenmesi, bütün günahı ve müsebbibi olarak insanlar gösteriliyor. Yani çoğalmış olması, nüfusun giderek artması ve buna bombalara verilen, nükleer bombalara verilen, hidrojen bombalarına verilen harfler gibi bir harf söyleniyor. Bu P bombası, yani popülasyonunun artması meselesi. Acaba burada bir kırılma yok mu? Ne düşünüyorsunuz bu konuda? Hiç Marx'tan bahsetmediniz mesela.

Nevzat KAYA- Hiç Marx'tan bahsetmem, çünkü sosyalizm benim için dünyanın en iyi niyetli utopyalarından, ama gerçekleşmesi mümkün değil. Yani nehirlerin yukarı akması daha olası ya da aşağıdan yukarı doğru yağmur yağması daha olası. Çünkü onu ben zaten biliyorum. Hiçbir zaman sosyalizm devreye sokulamaz. Sosyalizm kâğıt üzerinde, komünizm kâğıt üzerinde dünyanın en mükemmel şeyi ama devreye soktuğunuz zaman, gördünüz yani nelere muktedir...

Yavuz ÖNEN- Tercih olarak söylemedim, yani Marx'ın analizi kapitalist kent modeli üzerinden

gidiyor, rant üzerinden gidiyor. Bu konuda düşüncelerinizi rica ediyorum. Yani yükselme, binanın yükselmesi, tanrıya ulaşma, tanrıdan öğ alma mıdır, yoksa rantı maksimize etmek midir?

Nevzat KAYA- Farklı perspektiflerden bakıyorsunuz. Tanrıdan öğ alma gayet tabii ki psikanalitik bir perspektiftir. Kapitalist perspektiften baktığınız zaman gayet tabii ki... Kapitalizm eleştirisi perspektifinden, sosyolojik perspektiften de bakabilirsiniz. Artık dünyamızda şu mesele: E-mekçi, işçi... O modernizmle, klasik modernizmle neyi kastediyorum? 19'uncu yüzyılın yarısından 1950'ye kadar 100 senelik sürede, o klasik çizgiler çoktan flulaştı ve yok oldu. Yani benim inanışına göre Marx'ı günümüzün bu amorf dünyasına applike edemezsiniz. Çünkü Marx'ın bahsettiği kapitalizm ile günümüzde vuku bulan şey artık kapitalizm değil, postkapitalizm. Dokuz başlı bir ejderha ve her bir başını kopardığınızda üç tane yeni bir baş fırlatıyor. Yani Marx bunları görseydi, bambaşka düşünüp bir şeyler söyleyebilirdi bana göre. Tabii ki bunların hepsi modernizme içkin. Bakınız, biz insanlar son derece hiyerarşik varlıklarız, neden? Çünkü bizler inanılmaz sosyal varlıklarız, bizler grup içinde yaşamazsak ölürüz, kanser hastası oluruz, üzüntüden ölürüz. O yüzden grup içinde yaşadığımız için hiyerarşik varlıklarız. Siz böyle hiyerarşik antropolojisinde hiyerarşinin içkin olduğu bir varlığı 1789'dan itibaren herkese, herkese bireysellik prensibi (principium individuationis), sen çok önemlisin, sen de çok önemlisin, bütün insanlar eşit masalıyla şişirir şişirir şişirirseniz, postmodernizme gelirsiniz ve postmodernizmde de anlarsınız ki bu eşitlik hiçbir zaman vuku bulmamış.

Ne anlaşılmış? Hep böyle küçük bir elit sefayı sürece, çoğunluk da sıradan yaşamlarını sürdürecektir. Postmodernizm bunun hayal kırıklığı ve aynı zamanda her şey olur (anything goes), birey istediğini söyler, birey istediği gibi yaşar, bireyin hakları dokunulmazdır. Suni bir biçimde antihiyerarşizm pompalanıyor. Bu ne yapıyor biliyor musunuz? Bu antihiyerarşizmi de ben politik doğru (political correct) istiyorum. Siz bunu pompaladığınız zaman sesini çıkarmayan sessiz çoğunluk inanılmaz öfkeyle doluyor ve ne yapıyor biliyor musunuz? Mesela Almanya'da AFD'yi seçiyor, aşırı sağcı partiyi seçiyor. Gayet sıradan bir Alman, niye seçiyor onu biliyor musun? Sürekli hakları tartışılan, atıyorum erkek erkeğe evlensinler mi? "Bu benim için, benim açlığımdan daha önemli olamaz" diyorlar. 'Political correct

ness', herkes istediğini söyler, herkes haklı, herkesin hakkı dokunulmazdır diskuru ne yaptı biliyor musun? Bizim haddizatında hiyerarşik olan bilincimizi intikamcı duygularla, nefret duygularıyla doldurdu. Dolayısıyla şehirler artık 1916 yılı Berlin'i gibi yerler değil, ya da 1959 yılındaki İstanbul gibi değil, inanılmaz kozmopolit. Hiçbir folklorik -tutkal bağlamında söylüyorum- bir arka fonu, bir ruhu, bir tini olmayan insanların toplanma merkezinden başka bir şey değil ve bu insanlar arasında hiçbir surette bir anlama tekabül edebilecek bir kohezyon yok. Herkes bütün gün alakaya bir birey konusunda çay demliyor. Postmodern tohuwabohu, yani ikinci Babil Kulesi yıkımı, tohuwabohu ve bu karışıklık sonradan; postmodern tohuwabohu da bu.

Yonca HÜROL- Anaerkil dönemlerde hiyerarşi yok diye anladım. 7,5 milyon yıl boyunca hiyerarşi olmamış. Bu bizim psikolojilerimize işlemiş. Yani bizim bunu arıyor olmamız, hiyerarşinin olmadığı ortamı aramamız; mesela insanların açlığından ya da birilerinin evsiz olmasından rahatsız olmamız. Bu nedenle belki çok doğal.

Nevzat KAYA- Bakın hiyerarşi yok ama şöyle bir şey var. Yani hiyerarşi yok derken, günümüzdeki tanımlar yok. Mesela babalık yok. O yüzden Göbeklitepe'de hayvanların domestikasyonu esnasında babalık keşfediliyor. O yüzden Göbeklitepe'de bütün o T taşları ereksiyon halinde falluslar; kelimenin tam anlamıyla erkekler keşfetmişler ve koparmışlar adeta. Aslında kadınlar büyüücü tanrıça değilmiş. O bebekleri bizler pipilerimizle yapıyoruz. Bir pipi kültürüdür Göbeklitepe'deki o T taşları. Aynısı Karahantepe'de de var; o daha az stilize olmuş, o aleni pornografik. Erkekler inanılmaz... Kadınlar hem kadınları doğuruyor, hem erkekleri doğuruyor. Yüz binlerce sene süren komplekslerini, hayvanları takip ederek, domestike ederek... vay bebekleri biz yapıyoruz... Korkunç heyula bir intikamcı duyguya sebebiyet veriyor bu ve diyor ki ataerkil kültür: Bir daha asla ve bu kavuştuğu özgüveni ve konumunu bir daha kaybetmemek için resmen dünya kültür tarihinde ya da insanlık tarihinde kadın kırımına başlıyor. En son cadı -tırnak içinde- 1700'lü yıllarda yakılıyor Avrupa'da. Düşününün aydınlanma, aydınlanma...

Yonca HÜROL- Bir yandan duygularımızda hiyerarşinin olmaması, bir yandan doğaya olan sevgimiz ama öte taraftan da bu ataerkil kültürün empoze ettiği birtakım şeyler; modernizmle birlikte kadınlara bir şekilde geri verilmeye başlanmadı mı?

Nevzat KAYA- Verilmiyor aslında. Nötrleştirilmeye çalışılıyor.

Yonca HÜROL- Sürdürülebilirlik iddiaları ortaya çıkıyor bir yandan...

Nevzat KAYA- O da büyük bir balon. Yani...

Yonca HÜROL- Bütün bu doğa düşmanlığı, kadın düşmanlığı olayının içerisinde bir yandan da öteki dediğimiz insanlar var, yoksullar var. Dolayısıyla kültürün yarattığı bir durum bu eşitsizlik. Yani bunu çözemeyebiliriz dediğiniz noktada size katılabilirim. Ama bunu çözme isteğimiz ve belki adım adım bir şeyler yapma isteğimiz de bir şekilde devam edecektir. Belki mimarların da buna katkısı olabilecektir. Yani "kurtaramayız dünyayı" dediğiniz noktada, evet... ama oraya doğru yönelmemiz bence -gidip savaşayım, bu dünyayı kurtarayım, elime silah alayım değil ama- kendi adıma doğruyu yaparak, doğru bulduğumuzu destekleyerek, belki kimi kazanımlarımız da olabilir. Yani benim etikten anladığım da bu zaten.

Nevzat KAYA- Yani bir insan 100 insandan fazla insanın ismini aklında tutamaz. O 50 tanesini daha yakın bir biçimde tutar. En ideali 20-25 kişi. Bu bize gösteriyor ki bizim o kadim toplumlarda, avcı-toplayıcı ilkel grup 20-25 kişilikmiş hep. 15-20 kişilik, yani ideal topluluk. O grupta herkesin bir rolü olduğu için, zaten hiyerarşiye gerek yok. Babalar belli değil, çünkü babalık kurumu yok. Çünkü bebeklerin nasıl olduğu bilinmiyor. Çocukların sahibi hep anne. En önemli erkek, erkek-anne denilen dayı. Bazı dillerde erkek-anne deniliyor. Şimdi bizim bilişsel sistemimiz böyle gelişmiş. Biz 20-25 kişi dolanıyoruz, bir tarafa, bir yere yerleşiyoruz geçici olarak. Ne bileyim çok güzel yabancı meyveler var, çok güzel kökler var. Çok güzel yenilenmiş, belki senede iki defa oradan geçiyoruz. Avladığımız hayvanların rotaları da yakınından geçiyor. Biz buna alışmışız. Biz orasını tüketiyoruz çekirgeler gibi. Ondan sonra ne yapıyoruz biliyor musunuz? Gidiyoruz başka bir yere, oraya çekirge gibi konuyoruz. Bizim bilişsel sistemimiz bu. Sürdürülebilirlik en büyük palavra kelimesi dünyamızda. Çünkü insanın antropolojisinde bu sürdürülebilirlik yok. İnsan sadece yedi günlük düşünebiliyor. Bu beş yıllık planlar var ya; şöyle yapacağız, işte şuna indireceğiz... Bunların hepsi fantezi. Siz böyle evrimleşmişsiniz, 8,5 milyara gelmişsiniz. 8,5 milyar pirana balığı gibi dünyanın bütün kaynaklarını sömürüyorsunuz ve birdenbire 8,5 milyar insan bundan vazgeçeceksiniz. Bizim evrimimiz

ise çekirge sürüsü gibi. Kültür haddizatında bizim bu korkunç barbarik tarafımızı medenileştirmiş. Bir tek sürdürülebilir hale getirilmiş olan şeyimiz budur. Kültür her konuda haklıdır ya, hep üstündür ya, 'superiordür' ya. Yani işte İngiltere göz göre göre Hindistan'a zarar veriyor ama aslında oraya kültürü götürüyor. Hep böyle.

İlayda KARABULUT- Pelin Nehir Şahin sormuş: "Ataerkillik ve insanlığın babalık kavramını keşfinin yerleşime ve mimariye nasıl bir etkisi olmuştur? İkinci olarak, yüksek yapılarla kurduğumuz ilişki bağlamında yeraltı şehirlerini nasıl değerlendirmeliyiz?"

Nevzat KAYA- Şimdi önce yeraltı şehirlerini söyleyeyim. Yeraltı şehirleri, yaşanılan şehirler değil. Araplar istila ettiği zaman Orta Anadolu'yu Bizans döneminde zavallı insanlar yeraltı şehirlerinde saklanıyor. Saklanma yeri yani... Orada "ne kadar güzel, ben yeraltı şehrinin Champs-Élysées'sini dolaşmaya gideceğim bugün", öyle bir şey yok. Yani orada yiyecek depolanıyor, acil durumlar için yani kıtlıklar için, düşman işgalleri için. Binaların yapılması ise zaten babalığın keşfiyle birlikte vuku bulduğu için, bina keşfedilir keşfedilmez şehirlerde, köylerde kadın sırf bana ait olan çocukları doğursun diye, artık kutsal toprakların etrafını çitlerle çevirdik diye, oğluma miras bırakayım diye ne yapıyor? Kadın tabii ki kapatılıyor değil mi? Aynen nasıl tarlanın etrafına çitler çekiliyorsa, kadının etrafı da inanılmaz bir özel aura ile özel, kimseyi ilgilendirmeyen aurası ile çevriliyor ve kadın da toplumsal hayattan, kamusal hayattan git gide, git gide geri çekiliyor. Yani o eski göksel kraliçeliği ve dünya kraliçeliği gitgide iptal oluyor.

Yonca HÜROL- Eski kentlerde kadınların girebileceği, giremeyeceği yerlerden bahseder misiniz?

Nevzat KAYA- Evrensel köy şeması, mimaride dağınık köy şeması. Bunu çok önemli ve çok sevdiğim bir bilim insanı olan, etnolog Klaus E. Müller, bunlara özcü etnoloji bağlamında yığın köy diyor. Hepsinde aynı şema var. Ortada köy meydanı yani erkeklerin toplandığı yer; çok ilginç sizin Türk kahvesi, yani bizim kahvemiz gibi. Ondan sonra resmi binalar. Ondan sonra dışa doğru ikinci çember, mezosfer. İkinci yerde işte evler, bilmem neler... En dışta ahırlar, çöplük, mezarlık daha da uzakta kadınların adet görme evi. Hastalık evi... Diyorsunuz ki, hangi hastalar gidiyor? Hayır, sırf kadınlar... Adet gördüğü zaman veya çocuk doğurdıkları zaman, ilk lohusalık

dönemi var ya, 40 gün mü? İşte oraya gidiyorlar. Çünkü adet gören kadının veya yeni doğum yapmış kadının evdeki, yaşadığı yerdeki, özellikle mutfakta, orda burada bir şeylere dokunması kesinlikle yasak. Niye? Çünkü temiz değil. Kitonyen doğa ile, doğurabilme yetisinden ötürü, korkunç şekilde teşvik-i mesaiye girmiş durumda. Kadının doğurması, hamile kalması son derece tensel, fiziksel ve iğrenç vücut sıvıları ile ilintili. Ancak erkekler kafalarından Zeus gibi Athena'yı doğururlar ya da İsa'yı nefesi ile Meryem'e gönderebilirler. Yani ne dikotomisi var bu yerleşim planında? İlahi mekân -ki eril mekân, kamusal alan- oraya zaten kadın giremez. Kadın arka sokaklardan dolaşır hep ve ilahi olmayan, sıradan maddi mekânı kullanır. Bu da bizi nereye götürüyor? Bütün dünyaya kültürlerinde ama en açıkçası Batı kültürlerinde olan beden-tin dikotomisine götürüyor. Beden hep kötü. Almanca da bir atasözü vardır: "Tin istekli, iyi niyetli ama ten, yani et çok disiplinsiz, çok zayıf..."

İlayda KARABULUT- Batuhan Ulus sormuş: "Sunuşunuzdaki paper'ın adını hatırlıyor musunuz?"

Nevzat KAYA- Rudolf Bilz. sahnesel tamamlamayla ilgili. Öteki de Klaus E. Müller.

İlayda KARABULUT- Pelin Nehir Şahin sormuş: "Modernizmle ve teknolojik gelişmelerle paralel olarak malzemenin dünyanın her yerine taşınabilmesi ve aynı yapma biçimiyle yapılan yapıların, yerinde yapılan yerel mimarinin zıttı olarak dünyanın her yerinde aynı yapıları görebiliyor ve içinde yaşıyor olmamızı, antropolojik açıdan insanların yaşadığı yere yabancılaşmasını nasıl değerlendirebiliriz?"

Nevzat KAYA- Ona antropoloji deyişiyle globalleşme diyorlar. Yığınlaşma... Hiçbir özelliği kalmıyor artık. Ha İzmir'desiniz, ha Barselona'dasınız her yer aynı, sorunlar aynı, yığınlaşma aynı, kalitesizlik aynı... Yığınlaşma işte. Postmodernizm bireye çok önem veriyor. Halbuki bireyselleşme yok artık. Yalnız insanların oluşturduğu korkunç amorf bir yığın, tsunami gibi. Eskiden yani bir kentin Atina mı olduğunu, Roma mı olduğunu ayırt edebiliyorduk. Şimdi o "ay ne meşhur, ne güzel globalleşme. Dünya köy oldu." Dünya köy olursa, bu köyün nüfusu da 8,5 milyarlık bir yığın olur. Tabii ki bu artık modernleşme değil, bu postmodernleşme. Modernleşmede New York, New York'tu, Paris, Paris'ti, dünya sergileri vuku buluyordu. Moskova bu konuda uzmanlaşmıştı. Şimdi her insanda olduğu gibi her yer her

konuda, herkes her konuda uzman ve bulunmaz Hint kumaşı. Dolayısıyla herkes bulunmaz Hint kumaşı oluyorsa, herkes korkunç ucuzlamış demektir.

İlayda KARABULUT- Sevinç Kurt sormuş: "Metropolis filmindeki ana binanın New York'ta Babil Kulesi olmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Nevzat KAYA- Babil zaten neyin bir bir deyimleşmiş dışa vurumu? İşte Sodom ile Gomora misali Babil; yani yavaş yavaş modernleşen kültürü salık veriyor tanrı. Ondan sonra modernleşince bu insanlar ne oluyorlar biliyor musunuz? Tanrısızlaşıyorlar. Babil çok büyük bir metropol demek. Gayet tabii ki klasik modernitenin, klasik moderniteyle neyi kastediyorum? 1890-1950. Babil gayet tabii ki New York'tur. O yüzden öyle anılması çok çok çok normal ve doğal.

İlayda KARABULUT- Bir soru daha var: "Neoklasik mimari, Amerika mimarisinde çok kullanılmış. Roma mimari kalıplarının kullanılması, Amerika'nın tarihini yazma ihtiyacı üzerine ne düşünüyorsunuz?"

Nevzat KAYA- Gayet tabii. Sırf Amerika değil. Yani gidin Viyana'nın parlamento binasına, mideniz bulanır; yani Yunanistan'dan daha Yunanistan durur. Orada o devasa, kitsch böyle altın varaklı, onun miğferi kanatlı filan, ay... Paris ona keza. Amerika'da özellikle Amerika Capital... Adı bile... Amerika ne yapıyor? Biz artık eski dünyanın devamı diyebilmek için ve kendi -gayet tabii ki eski dünya diyor kendileri- tarihsizliğinden kaynaklanan bir biçimde, kendilerini öyle neoklasik unsurlarla beziyerek -New York'ta da var mesela New York'un tren garı sanki bir Yunan Tapınağı, Yunanistan'da öyle mükemmel bir heykel grubu bulamazsınız- kendisine hem tarih edinmiş oluyor hem de hangi yönü seçtiğini belirliyor. Niye? Şöyle bir Anglosakson tarih kuramı vardır: Kültür Babil'de doğuyor, Atina'ya geliyor, Roma'ya geliyor, Londra'ya geliyor ve New York'a geliyor. Nereye geliyor en nihayetinde? Hedeflenen yerine, yani New York'a.

İlayda KARABULUT- Buğra Alkan sormuş: "Bir Armageddon Savaşı bekliyor musunuz, aynı Truva Savaşı gibi kazananı doğru dürüst olmayan?"

Nevzat KAYA- Yok ya, ne Armageddon'u? Afganistan'da gördük müstakbel Armageddon askerlerini. Ödleri kopa kopa kaçtılar, ne Armageddon'u? Yani siz 2012 yılı filmi var ya, o dünya batıyor. O-

radaki insanları kurtarmadaki profesyonellik... Ya Afganistan'dan bin insanı götüremediler. Ne Armageddon'u? Donla gelip, donsuz giderler orada. Onlar bir tek Amerikan film endüstrisine yaradı. Her filmde, her dizide, "ben Afganistan'daydım, ben Irak'taydım." Hay Allah dedim, iyi ki yaş olarak Vietnam'a denk gelmemişim; yani seyredebilecek yaşa, 4 yaşındaymışım. Her şey bir travma bunlara. Her yeri karıştırırlar ama onlar travma çeker. Onlar Afganistan'ı bombalarlar, onlar travma çeker. Onlar Irak'ı yıkar, onlar travma çeker. Ne güzel değil mi? Ondan sonra bunlardan, bu boş çuvallardan Armageddon... Rica edeceğim, beklemiyorum.

İlayda KARABULUT- Başka sorumuz yok şu an. Ben Ankara Şube adına Prof. Dr. Nevzat Kaya'ya, moderatörümüz Prof. Dr. Yonca Hürol'a ve tüm katılımcılarımıza çok teşekkür ediyorum.

Nevzat Kaya

1968 İzmir doğumlu olan Nevzat Kaya lise son hariç bütün ilk ve ortaöğrenimini Almanya'da tamamlamıştır. 1990 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nden lisans mezuniyetini, 1992 yılında Ankara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından yüksek lisans mezuniyetini alan Nevzat Kaya aynı sene Ege Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atandı. 1993-1994 öğretim yılını DAAD bursiyeri olarak Almanya Paderborn Üniversitesi Kültürel Antropoloji Kürsüsü'nde Prof. Dr. Renate Schlesier'in derslerine katılarak ve 1997 yılında tamamlayıp savunduğu doktora tezi ile ilgili çalışmalarda bulunarak geçirdi. 2009-2010 öğretim yılını Almanya Saarbrücken Üniversitesi'nde Çağrılı "Avrupa Kürsüsü Profesörü" olarak dersler yürütmüştür. 2013 yılından bu yana kurucusu olduğu Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde görev yapmaktadır.

MİMARLIKTA POLİTİK-ETİK DURUŞUN GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİMLER ÜZERİNE

Söyleşi: Yavuz Önen, 25, 33, 34, 35. Dönem TMMOB Başkanı, 22, 23, 24, 25, 32. Dönem Mimarlar Odası Başkanı
Moderatör: Yonca Hürol, Prof.Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Yonca HÜROL- Ben öncelikle Mimarlar Odası Ankara Şubesi'ne çok teşekkür etmek istiyorum. Mimarlar Odası Ankara Şubesi benim için hep üniversitenin devamı gibi çok şeyler öğrendiğim bir ortam oldu. Bu öğrendiğim şeyler arasında da en önemlisi daha önce bu kadar farkında olmadığım -ama bir duyarlılığım hep vardı diye düşünüyorum- insan hakları konusu oldu. İnsanları ayırt etmemek, özellikle iş ortamlarında ya da herhangi bir ortamda insanları diskrimine etmemek, insanları ihmal (ignore) etmemek, hegemonyaya almamak... bunları Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde ve Demokrasi İçin Mimarlık Platformu ortamında o zamanlar çok yakından yaşadık, izledik. Çok değişik görüşlerden insanların bir arada düşünce ürettikleri ortamları yaşadık. Bu ortamları yaşarken ben hep bunun arkasında güçlü bir şey olduğunu hissediyordum. Nedir bu diye düşünüyordum. O sıralar tabii Sayın Yavuz Önen'in çok farkında değildim. Ama bu merak hep vardı kafamda. Nasıl bu kadar sağlam bir düşünce zemini olabiliyor? Daha sonra bütün hayatım boyunca bana çok yön veren bir düşünce biçimi oldu bu. Ve fark ettim ki Oda yönetiminde bulunan, gerek Merkez'de, gerek Ankara Şube'de, Oda yönetiminde bulunan bazı arkadaşlarımız aynı zamanda İnsan Hakları Derneği ortamında da, Vakfında da yer alıyorlar. Daha sonra bu ortamların kuruculuğunu, yöne-

ticiliğini yaptıklarını ki, bunlar hiç kolay şeyler değil, farkettim. İşte sayın Yavuz Önen bu kişilerden bir tanesi. Teoman Öztürk de zannediyordum bu kişilerden biri, yani bu isimler artırılabilir.

Ben Yavuz Önen'in otobiyografisini okumayı dün akşam tamamladım. Uzun bir süredir okuyordum ve okudukça daha da bu işin derinliğini hissettim. Tabii Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde gönüllü işler yaparken, örneğin Van Projesi ortamında, o sıralarda İnsan Hakları Derneğinin hazırladığı yakılan köy listeleri, yok edilen insanlar gibi konularda yaptıkları çalışmaların çok farkındaydık, ama kişi olarak o insanları o kadar bilmiyordum o sıralarda. Tabii o sırada yaptığımız bu proje tamamen bu insan hakları düşüncesine oturdu ve çıkarttığımız kitabımız da, değer verilip Meclis kütüphanesine dahi konuldu.

Yavuz Hocam bir mimar. Pek çok uygulamalar yapmış, özellikle restorasyon alanında çok uygulamalar yapmış bir mimar arkadaşımız. Oda yönetimlerinde bulunmuş, hem Merkez, hem Şube. İnsan Hakları Derneği kurucularından, yöneticilerinden. Bu insan hakları kavramı mimarlık ve etik konusu ile yan yana geldiğinde, Yavuz Bey'in çok uzun süren deneyimleri ve mücadelelerinden yola çıkarak bize çok şeyler söyleyebileceğini dü-

şünüyorum. Bizi çok güçlü noktalara getireceğini düşünüyorum.

Sözü kendisine vermeden önce kitabından çok ufak bir alıntı yapmak istiyorum. Bu bir olayı kendisinin nasıl bir duyarlılık çerçevesinde algılandığını fark etmeniz için yararlı olacak. Kitabının 229. sayfasında kendisinin mesaj dediği -bir şiir de denilebilirdi- bir ifade var. Bu İstanbul'la ilgili:

Yağmur yağmadı, İstanbul'da insan ve doğa kırıldı
Dolar, Yen, Mark, Frank, Liret, Riyal yağdı
Gökdelemler bitti bitecek en olmadık yerlerinde
Tarih kültür çevre yıkıldı yok olacak
Saldırdı İstanbul'un insanına evine doğasına
Yabancı kurt sürüleri.

İstanbul Basra tarihte yıkılmış
İstanbul Pompei lavlar altında
İstanbul Hiroşima yandı kavruldu
İstanbul Kербela
İstanbul Roma Neron'un yaktığı
Ve İstanbul sevda tepesinde kurulan şark pazarında
Bir cariye gibi satıldı.

On milyonluk, zincire vurulmuş Dev İstanbul'dan
Küçük bir vadiye kurulmuş
Bir kaç hanelik Yeşilyurt köyüne selam olsun,
Anayasanın kederde ortak ettiği iki yerleşme
İkisi de işkencede
Tarih doğa kültür insan işkencede

Bu şiirin arkasından Sayın Yavuz Önen Tevfik Fikret'in "Sis" Şiiri'nden de bahsediyor. O da ayrıca internetten bulunabilir, çok uzun bir şiir, onu burada okumak istemiyorum, ama bulunup okunmasını tavsiye ederim. O da II. Abdülhamid dönemindeki istibdat yönetimi sırasında çekilen sıkıntıları İstanbul üzerinden anlatan çok önemli bir şiir. Ayrıca Nevzat Kaya Hocamızın da bu şiir üzerine, Sis şiiri üzerine, bir dersi de var. O ders de internetten aranıp bulunup dinlenebilir. Orada da bu şiir çok güzel anlatılıyor.

Şimdi ben sözü daha fazla uzatmadan, Yavuz Bey'den ne beklediğime dair benim aklıma gelen bazı konulardan kısaca bahsetmek istiyorum. Konuştuk biz kendisiyle bu sunuş öncesinde. Çevrenin ve doğanın korunması, yeşil alanlar, kent demokrasisi, rant olayları, deprem konusunda yapılması gerekenler, barınak hakkı, tarihi çevrelerin korunması, yani bunlar hep kentle ilgili olarak etik dediğimiz zaman, mimarlık ve etik dediğimizde aklımıza gelebilecek konular. Tabii Yavuz Bey'in birikimleri ve yaşadığı mücadelelerden de yola

çıkarak, hem Mimarlar Odası'ndaki, hem insan hakları ortamlarındaki yaşadığı mücadelelerden de yola çıkarak 1970'li yıllarda, 80'li yıllarda, 90'lı yıllarda, 2000'li yıllarda nasıl bir değişim yaşadık etik ile ilgili problemlerde? Bunları kendisinden duyabileceğiz diye düşünüyorum. Ayrıca tarih boyutuna da girecek Yavuz Bey. Çağdaşlaşmadan ve bunun politik etik üzerindeki etkilerinden bahsedecek. Pandeminin öğrettiklerinden bahsedecek. Ben kendisine sözü bırakmak istiyorum, çok teşekkür ediyorum.

Yavuz ÖNEN- Çok teşekkürler. Ben de konuşma- ma hangi cümleyle, nasıl başlayayım diye düşünürken sizin de şiir dediğiniz mesajım ve tabii bir dehanın, bir şairin Sis Şiiri bir şey hatırlattı bana, oradan başlayabilirim. Bugün mimarlık ortamında sorun olarak algıladığımız, sorun olarak dile getirdiğimiz konular ve o soruna karşı direnmemiz, ona dair etik ve politik davranışlar içine girmemiz bir zaman süreci içinde tekrarlanıyor, bir süreklilik var. Etik ve politik davranışları gerektiren bir sorun var, bir sıkıntı var ve bu sorun sürekli, istikrarlı. Türkiye'de biraz önce Yonca Hocamın da çerçevesini çizdiği gibi, kent zarar görüyorsa, demokrasi zarar görüyorsa, insanlar depreme karşı, doğal afetlere karşı korumasızsa, barınma imkânı bulamıyorsa, çevre zarar görüyor ve korunamıyorsa, burada bir güç var. Bunu sürdüren, istikrarlı bir şekilde sürdüren bir güç var. Bu güce karşı etik ve politik davranış üzerinde konuşacağız, iz süreceğiz, geçmişe bakacağız ve kendi davranışlarımızı ve düşüncelerimizi geliştirmeye çalışacağız. Çünkü buna -en son söylediğime- ihtiyacımız var.

Şimdi bu çatışmanın, bu etik, politik davranışların yarattığı ve bu istikrarlı tahribatın yarattığı fay hattı üzerinden bir ikilemin, ne anlama geldiğini bir kez daha tekrar etmek isterim. Mimarlık hem bir bilim, hem bir sanat, hem de toplumsal yanı olan, yani hem estetik yanı, hem sosyal yanı, hem kültürel boyutu olan bir eylem olduğu için mimarlık tanımında ve mimarların davranışında bir özellik var. Diyor ki mimarlık ortamı: Mimarlık insanların, bireylerin, toplumların ruhsal ve bedensel sağlığının, genel olarak mutluluğunun sağlandığı ve özgürlüklerini geliştirebilecekleri ortamlar sunar. Mimarlık tasarım ürünü olan mekanlarda da devam eden bir eylemdir demek istiyorum. *"Mimarlık sadece bir evre için, sadece tek bir ihtiyaç için tasarlanan, yapılan bir tasarım değil"* diyor mimarlar, kendini böyle tanımlıyor. Sorumluluklarını teknik bir meseleden toplumsal, sosyal, kültürel, politik bir alana yayıyor. Bu,

çağdaşlaşmanın getirdiği bir bakış açısidir. Sorumluluklarını yerine getirmek için de mimarlar: *"Biz karar süreçlerine katılmak zorundayız. Bizim bir irademizin olması lazım, bizim bir tasarım özgürlüğümüzün olması lazım, söz ve karar sahibi olan biziz"* diyorlar. Bunu da mimarlık ve kent ortamına dair mesleki sorumluluk ve yeteneklerine bakarak söylüyorlar. Meslek odalarına dair geliştirilmiş olan yasaların, anayasaların hazırlık çalışmaları sırasında arka planında yapılan ve yazılı belgelerden öğrendiğimiz tartışmalara ve düzenlenen yetki ve sorumluluğa bakarak da aynı şeyi söyleyebiliriz. Bizim bir irademiz var, biz yetkiliz, mimarlık doğayla bir uyum sanatıdır, bir hafızası var mimarlığın, ahlaki ve politik bir meseledir bizim meselemiz derken karşı taraf -tarihsel olarak istikrarlı olan bugün de devam eden kent ve yapı üreten mekanizma- "hayır, sen dur bir dakika, mimarlık öyle senin tanımladığın gibi bir mesele değil." diyor. Mimarlık kent ortamında bir rant ögesidir. Kent ortamı ve barınmaya yarayan yapılar ve kentteki bütün yapılar bir ekonomik çıkar aracıdır. Sermayenin kârıdır esas olan, bu kârı arttırmaktır kentleşme. Mimarlık eylemi ticari bir ortamda oluşur, mimar da bu anlayışa hizmet eder. Tasarım iradesi ve özgürlüğü yoktur, ben ne dersem o olur. Bu yaklaşımı bize en iyi anlatacak, Cumhurbaşkanı'nın son dönemde dile getirdiği "Biz çok fazla dikey mimari yaptık bundan böyle yatay mimari esas alınacaktır." söylemidir. Mimariyi de tanımlarım, mimari akımları da ben belirlerim, davranışdır. Mimarlık faaliyetini tanımlamada bir otorite beyanıdır. Oysa, kent ve mimarlık kurgulanması aslında çok etkenli, çok boyutlu, farklı mesleklerin katıldığı istişare ortamlarıdır ve üretim alanlarıdır. Bir kişinin tek başına ürettiği bir iş değil, çok boyutlu, çok giridili bir faaliyettir. Ama hayır diyor, bu böyle değil, tek kişide toplanan bir iradenin vereceği kararlarla oluşacak kentler diyor. Aslında otoriterliğin en belirgin ortamı olan askerlik tanımlarıyla yat dersem yatacağın, kalk dersem kalkacağın, yani bir yat-kalk mimarisi tanımı, işte benim tarihsel çelişki ve çatışma dediğim şeyi meslek ortamında böyle anlatabiliriz. Fakat bizi yöneten bu aklın bir üst akı var. Bir başka faza geçiyoruz şimdi. Bugün Türkiye'de bu tıkr tıkr işleyen mimarlık faaliyetinin içinde olduğu ekonomik sektör, yani inşaat sektörü ve kentleşme ortamı Türkiye ekonomisinin üç büyük ayağından birini oluşturuyor. 2000'li yıllardaki ekonomik krizi aşmaya çalışırken, üç ayaktan biri budur. Kentleşme süreci, inşaat süreci, inşaat sektörü ekonominin taşıyıcılarından biri olacak. Turizm bu sıkıntıyı aşmada bir başka alan olacak. Üçüncü de otomo-

tiv sektörü olacak. Altyapısıyla birlikte ele alındığı zaman bu üç ekonomik çözümün-alanının, mimarlık ortamını etkileyen, belirleyen, yön veren ve darmadağın eden üç ayak olduğunu söyleyebiliriz.

Peki, bu akıl bu çözüm nereden geldi? Bu akıl dışarıdan Dünya Bankası'ndan geldi. Dünya yönetimini ele geçirmiş hegemonyaları da burada hatırlatmam lazım. Yani bu üst akıl dünyayı tasarlıyor, dünyanın bütün ülkelerine görev veriyor, dünyadaki kalkınma modellerini belirliyor. Dünyayı tasarlayan bir üst akla bağlı böylesi bir ortamı yaşamakta olduğumuzu söylemek istiyorum. Birleşmiş Milletlerin İstanbul'da düzenlediği Habitat Zirvesi'nin temel amacı zaten bu söylediğim üst aklın periferi ülkelerini, kapitalizme bağlı periferi ülkelerini, uluslararası sermayeyle buluşturmak ve bütün kentsel gelişmeyi bir borçlanma mekanizmasına tabii modellere yönlendirmektir. Ülkemizde etik ve politikayı tartışırken ve çağdaşlaşmayı, değişimleri tartışırken dünyadaki hegemonyayı -bu üst akıl- her zaman at başı götüreceğiz düşüncelerimizde, sorunların temelleri arasında sayacağız.

Tabii bu üst aklın yarattığı sorunlara dair de belki birkaç örnek vermek lazım. Bu üst akıl yeni bir uygarlık dönemi başladığını, yeni bir uygarlık çağı başladığını söylüyor ve bazı ülkeleri, bazı halkları bu uygarlığa ters düşen ve uygarlık dışı ilan ediyor. İşte bu nedenle özellikle 90'dan sonraki tek kutuplu dünyada Amerika Birleşik Devletleri kapitalizmin metropolü olarak, silahlı gücüyle, NATO'suyla ve tüm finans ortamıyla ülkeleri işgal etmeye ve yıkmaya başladı. Yani mimarlık ve kent ortamı bu üst aklın saldırısı altında. Irak'ın yıkılması, Suriye'nin yıkılması yağma ve talan edilmesi aslında bu aklın programı çerçevesindedir. Bunlar bizi yakından ilgilendiriyor. Çünkü bunlar yaşamımızı doğrudan etkiliyor, hem etik anlamda etkiliyor, hem de fiziki anlamda. Yani göçler başlıyor ve bizi sorunlarla buluşturuyor. Bunu biraz açmak istedim bu nedenle.

Şimdi hafıza meselesine gelelim. Tarih dedik biz buna. Tarih de çok önemli bizim için. Bu yağmanın hemen tarihle bir bağlantısını kurayım. Dünyayı, ülkeleri yakan yıkanların, işgal edenlerin, uygarlık götürüyoruz adı altında işgal edenlerin temel bir hedefi var: Hafızaları silmek, halkların ve insanların, yörelerin özgün tarihini tahrip etmek ve o tarihin hafızasını yok etmek, belgelerini yok etmek. Buna neden önem verdiğimi söyleyeceğim.

Şimdi Türkiye mimarlarının, mimarlık ortamının, mühendislik ortamının çok büyük bir şansına değinmek istiyorum. Yaşadığımız coğrafya bu yaşadığımız sorunlara yanıt bulmada bize müthiş bir hafıza teşkil ediyor. Çok zengin bir envanterimiz var. Hem on bin yıl kadar geçmişe giden -bu son kazılarda ortaya çıkan yeni bir durum- yerleşik yaşamın yarattığı kültürleri bize hem eserler olarak, hem de daha sonra yazılı olarak bırakmış bir tarihten söz ediyorum. Anadolu coğrafyası böylesi bir zenginliğe sahip, yani bizim zenginliğimiz. Bu zenginlikten beslenmeye, yeni bir felsefi bakışa, yeni bir politikaya, yeni bir etik davranışı tanımlamaya, yeni şartlarda, bu değişen koşullarda yeni bir güce ihtiyacımız var. Kendi gücümüzü arttıracak bir hafızanın altyapısını oluşturduğu için tarihi çok önemsiyorum. Hatırlatmalar yapmak istiyorum.

Bu zengin tarih konusunda birtakım tartışmalar var. Bu zengin hafızayı tahrip eden, onu yok sayan safsatalar var. Türkiye’de başka bir tarih, bir resmi tarih söylemiyle bu zengin hafızamızı daraltan ve bizi fakirleştiren bir gerçekliğe değinmek istiyorum. Türkiye tarihi 1071’le başlamıyor. On bin yıla varan bir kültür hazinesinin üzerinde yaşıyoruz. Bu hazineye ve bu hafızaya bizim değer vermemiz lazım. Bunlara bakmamız lazım. Bunu niye söyledim? Çünkü bizim mimarların mesleki ve karar süreçlerine katılma haklarındaki kısıtlamaları, düşünsel alanda da bir kısıtlama ve ilişki kurduğu sosyal tabakalarla ilişkilerinde de bir zaafa götüren bir süreç yaşıyoruz özellikle son 20 yılda. Ben bu zenginliğin bazı izlerini ve isimlerini zikretmek istiyorum. Yaradılışa dair, dünyaya dair düşüncelerin geliştiği, filozofların yetiştiği bir coğrafya Anadolu coğrafyası. Doğa bilimcilerden, şehir plancılarından, mimarlardan, tarihçilerden, coğrafyacılarından, atom üzerinde çalışan bilginlerden, şairlerden, matematikçilerden, astronomi, heykel ve hekimlik ortamının zenginliğinden söz ediyorum. Anadolu, yeni dünyada bugün bize çağdaş uygarlık olarak anlatılan batı uygarlığını temellendiren düşüncenin, yaradılışa ve yaşama bakış felsefesinin ortamıdır. Bu dönemin yazılı eserleri izler bırakmış. Homeros ve Herodot gibi isimler ve kentler bırakmış. 150 tane kent var bugün hâlâ varlığını sürdüren, yıkılmış yani antik kentlerden söz ediyorum. İşte Efes, Milet, Halikarnas, Milas, Hat, İzmir, Priene. Bu çok zengin hazineye dikkat çekmek istedim. Gündemimizi besleyecek önemli bir hafızadır. Mimarlık ortamı buraya daha fazla yoğunlaşmalı.

Burada parantezini açtığımız tarih ve hafıza konusunda tabii antropologların, arkeologların ve konunun diğer uzmanlarının, mimarların, mühendislerin çabaları var, uzmanların eserleri var. Tabii ki onlar da kaynaklık edecek. Ben geçen hafta elimе ulaşan yeni basımıyla bir mühendis arkadaşımızın, dostumuzun, 68 kuşağının önemli isimlerinden biri Zap Köprüsü’nü inşa eden, o asma köprünün inşaatında görev yapmış 68 devrimci gençliğinden biri, İTÜ mezunu bir dostumuzun bu son yıllarda üzerinde çalıştığı bu zengin hafızanın iki ürünü-kitabı var elimde: Bir tanesi “Türkiye’nin Antik Kentleri” diğeri “Anadolu’nun Gözyaşları”dır. Bu kitaplar Anadolu’nun tarihi zenginliğini ayrıca dünya egemenlerin tarihin değişik evrelerinde Anadolu topraklarındaki yağmasını anlatıyor. Yani bu yağmalanan bir hafıza ve tarih anlatımını içerdiği için bu kitapları ayrıca referans olarak burada belirtmek isterim. Yaşar Yılmaz arkadaşımızın bu tartışmalarda, meslek ortamında mutlaka yer alması gerektiğini söylemek istiyorum. Çünkü bu çok boyutlu, çok katımlı bir süreçtir. Neyimiz varsa yan yana koyup da birlikte yürümek zorundayız.

Şimdi tabii tarih konusunda yalnız antikitede kalmak yanlış olur. Yakın dönemi Selçuklu ve Osmanlı ve Cumhuriyet dönemini de buna ekliyoruz. Çünkü Cumhuriyet döneminde Selçuklu ve Osmanlı izlerini etkilerini hâlâ sürdürüyor. Böylesi tarihsel bir süreç söz konusu. Bir fakirleşme yaşıyoruz. Bu son saydığım yeni dönemler Anadolu’nun tarihsel zenginliğinin önünü kesen dönemlerdir. Bunun bir somut örneğini vererek bu konuyu kapatmak istiyorum. Batı Uygarlığı’na temellik etmiş düşüncenin, kitapların, felsefenin iletiminde en önemli araç kitaptır. Homeros’un İlyada’sı Türkçe’ye 1957 yılında çevrilmiş. Biz ancak 1957’de Homeros dünyasıyla buluşuyoruz. Biraz önce 1071 örneğine resmi tarih anlayışının, bir çarpıtma olduğunu bu nedenle anlatmak için değinmiştim.

Cumhuriyet dönemi mimarlık serüvenini anlatmaya Osmanlı döneminden başlamak gerek. Aslında çağdaşlaşma meselesi Osmanlı döneminde gündeme girmiş. Bizlerin başka şartlarda, başka verilerle -bilimin ve tekniğin geliştiği bu ortamda, demokrasilerin yaşamımıza girdiği, süreçlerde- dile getirdiğimiz sıkıntıları Osmanlı 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış. Ve benim mezun olduğum okulun kökeni olan iki tane yeni mektep açmak üzere bir adım atılmış. Mühendishane-i Bahri Hümâyûn ve Mühendishane-i Berri Hümâyûn. Deniz ve Kara Mühendisliği Mektepleri bunlar. Bu çok önemli

bir kırılma Osmanlı tarihinde. Bilime ve tekniğe kapı açılmış, yani medreseden -şimdiki deyimiy-le ifade edeyim- üniversite ve akademi ortamına adım atılıyor. Bu çok önemli bir tarih, ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin (İTÜ) kuruluş tarihini onun için buradan başlatılıyor. İTÜ ambleminde roze-tinde 1773 yazılı. Yani ben o adımın ürünü olarak konuşuyorum burada. Buna değindikten sonra şöyle söyleyeyim, Cumhuriyet aslında Osmanlı dönemi Ebniye ve Turuk Yasalarının, yani bu Eb-niye ve Turuk Yasaları ayrıca kentleşme ve konut inşaatında, üretimine yön veren yasalardır. Eb-niye binalarla ilgili, binanın çoğulu Arapça bir kelime -ama Osmanlıca diyoruz tabii- ve turuk yollar, yani yolun çoğulu. Bu imar faaliyetleri bu iki yasayla tanımlanıyor. İlk yasa da 1938'de Mühendislik Mimarlık hakkındaki kanunla çıkıyor. Daha önceleri mimarlık ortamı yerel yönetimle-rin kendi içindeki yönetmeliklerle düzenlenmiş. Şimdi konumuzla bağlantılı bir konuya gelelim. Yani fazla dağıtmadan etik ve politik bir davranış ne zaman ortaya çıktı sorusuna yanıt verelim. Mimarlar Derneği'nin kuruluş tarihi 1927'dir. O tarihlerde mimarlar bir araya geliyor yabancı teknik hizmet ithaline karşı. Çünkü Cumhuriyet'in kuruluş aşamasındaki mimarlık ve kentleşme, yeni yapıların üretimi daha ziyade yabancı mi-marlar tarafından yapılıyordu. İşte burada bir kar-şı çıkış, bir ayağa kalkış ve bir yürüyüş düzen-leniliyor. TBMM'ye başvuruluyor. Mimarlar biz hak sahibiyiz ve bir söz sahibiyiz ve bizim bir gücü-müz var, biz yürüyoruz, birlikte yürüyoruz diye bir mesaj veriyor.

Bir de tabii Türkiye'de 1950'li yıllarda önemli değişimler oluyor. İkinci Dünya Savaşı sonrası paylaşımında Türkiye kapitalist blok tarafında yer alıyor. Bir program çerçevesinde Türkiye çok par-tili demokrasiye ve yeni bir ekonomik hamleye adım atıyor. Kapıları dışarıya açıyor sonuna kadar ve 1950'ler, 60'lara kadar -bu 70'lerde de uzun süre devam ediyor- kırdan kente göçü hızlandıran bir süreci başlatıyor. Bu bizi çok yakından ilgilen-diriyor. 1954'te ilk defa mühendislik mimarlık alanına dair bir yasa çıkarılıyor. Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği Yasası. Önce birlik kurulu-yor, sonra ona bağlı Odalar, yani Mimarlar Odası böyle doğuyor.

Bu dönem 60'lara kadar geliyor. Ama 60'lar çok önemli bir olaya sahne oluyor. 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle Demokrat Parti iktidarı son bu-luyor ve 1961 Anayasası'nda bu kez Mühendis Mimar Odaları kamu kurumu niteliğinde kurumsal bir konuma getiriliyor. Bu çok daha ileri bir adım.

Etik ve politik davranışları itibarıyla bu süreçlerde mühendisler, mimarlar 60'lı yılların ikinci yarısına kadar sistemle barışık bir süreç yaşadılar. Meslek odalarını yönetenler üst düzey bürokratlardan o-luşuyordu. Bazı başka sosyal örgütlenmeler için-de prestijli kurumlarda görev yapan, lobi faali-yetlerinde etkili olan meslek adamları yönetici o-luyordu. Sistemle barışıkız, hükümetlerin ve dev-letin programları çerçevesinde çalışıyoruz, hiçbir sıkıntı yok. Fakat 1968 devrimci dalgası bütün dünyada ve Türkiye'de yeni bir kırılma noktası, yeni bir dönem, yeni bir çağ yaratıyor. Buraya de-ğünmem lazım, yalnız bu adımı atmadan önce bir başka gelişmeden söz etmeliyim.

60'lı yıllar 70'lere kadar 68 hareketlerinin ortamı-nı sağlayan bir ekonomik kriz dönemi yaşanıyor. Yani Türkiye bu ekonomik krizin faturasını, halka her zaman olduğu gibi yayma politikası uyguluyor ve mühendisler, mimarlar da bundan etkileniyor. Etik ve politik davranışlarında radikal bir dönüşüm yaratacak bir gelişmeye sahne oluyor 60'lı yıllar-ın ikinci yarısı. Mühendislerin, mimarların statüle-rini değiştirmeye çalışıyorlar. Burada bir başka durumumuza dair bir bilgi aktarayım. O dönem-lerde mühendis, mimarların yüzde 80'i kamuda çalışıyor. Henüz özelleşmenin olmadığı bir ortam var yatırımların daha ziyade kamu eliyle yönetildi-ği, KİT'lerin, Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin de-netiminde, güdümünde ve organizasyonunda yü-rüyen bir kalkınma modeli var daha ziyade. Böyle sermayedarların, özel sermayenin gücü çok cılız kalıyor, toplumsal sorunları aşmada devlet var. Yani devlet kapitalizmi gibi bir uygulama var. Ka-musal alan önemli, kamuda çalışanlar önemli ve güçlüler. İşte bu gücü etkileyen, hedef alan bir değişim bu statü değişikliğidir gündeme gelen. Statü değişikliği 10195 sayılı bir kararnameyle yüksek ücretlerle çalıştırılan, daha doğrusu kamu çalışanına göre, devlet memurlarına göre yüksek ücret alan mühendis, mimarlara bir ekonomik tırpan. Bütçedeki kısıntıları çalışanların üzerin-den sağlamaya çalışınca bir kırılma yaşıyoruz. İşte burada günümüze kadar gelen yeni bir aşamanın adımları atılıyor ve mühendisler, mimarlar sistem-le bağlarını koparıyorlar. Bir kırılma oluyor. Artık sistemi eleştiren, hükümetlerin programlarını e-leştiren, onlara karşı duran ve kendi tezini savu-nan yeni bir güç yaratma faaliyeti başlıyor. Sen-dikalar kuruyorlar, meslek odalarını sendika gibi kullanıyorlar, Mimarlar Odası bir dönem böyle bir faaliyetin içinde yer aldı, TEKSEN'in kuruluşunda yer aldı. Bu da bir tercih oluyor, etik ve politik davranışının ideolojik muhtevasını da çok net olarak ilan ediyor. Ben diyor, "emekçi sınıfların bir

parçasıyım, ben çalışanların bir parçasıyım, ben emekçi dünyasının mücadelesinin bir parçasıyım, benim sorunlarım onun sorunlarının bir parçası." İlave ediyor: "Benim sorunlarım hem halkımın sorunlarının bir parçası, ama ülkemin sorunlarının da bir parçası." Bağımsız Türkiye diyerek bir başka değeri etik bir kavramı atıyor ortaya: "Toplumcuyum, bağımsızlıkçıyım." Bu aslında bizim politik ve etik davranışımızın çok temel değerlerinden biri, hâlâ da geçerliliğini sürdürüyor.

Bu 68 devrimci hareketini sistem yine bir başka askeri müdahaleyle, 12 Mart müdahalesiyle aşmaya çalışıyor. Askeri müdahale yapıyor. 70'li yıllar baskılı bir dönem oluyor ve 80'lere kadar bir ara dönem yaşıyoruz. 80'lere kadar bir ara dönem dedim, çünkü 80'e bir hazırlık olmak üzere 70'li yıllardan itibaren Türkiye toplumu ve bütün sivil toplum kurumları çok ağır bir baskı görüyor. 12 Mart askeri müdahalesi de ekonomik, demokratik hakları savunmada, insan haklarını savunmada etkili olmaya başlayan sivil toplumu geriletme susturma adımları atıyor. Yani karşı tedbirlerini alıyor. 70 askeri muhtırası böyle bir şeydi fakat bu yetmedi. 70'li yıllara yayılan faşist baskılar arttı, milliyetçi cephe hükümetlerinin yönettiği Türkiye ortamında mühendislik, mimarlık ortamı da büyük bir saldırıya uğradı.

Burada bir soluk alıp aslında 1950'ye geri dönmek istiyorum. Kent ve imar hukukundaki deformasyonun, bu alandaki ihlallerin ve çarpık kentleşme dediğimiz bir sonuca bizi götüren süreçlerin köyden kente göçün yarattığı inanılmaz ortamı hatırlatmak istiyorum. Göçün kentlerde yarattığı plansız nüfus artışı yığılmalar ortamı bir sel gibi bütün imar kurallarını geçersiz kıldı. Burada sistem bu kuralları yok ederken aynı zamanda halk tabakaların desteğini de aldı. Halkı yanına alan popülist politikalarla desteklenen bir gecekondulaşma sürecini yaşadık. Sıkıntılarımızdan biri de bu demek istiyorum. Biz halkımızın bir parçası olduğumuzu söylüyoruz, ama halkımız kendisine sağlıklı bir kent ortamı yaratan, güvencesiz bir gelecek sağlayan iktidarların yanında yürüyor daha ziyade onlara destek veriyor.

Bu gerçeği dillendirdikten sonra 80 darbesiyle gelen döneme bakalım. 70-80 dönemi aslında sivil toplumun, demokrasinin bütün halk hareketlerinin ve özgür ortamların darbe yediği, kısıtlandığı, hallaç pamuğu gibi atıldığı bir evre. Türkiye halklarına, Türkiye coğrafyasına, insanına, doğasına karşı yöneltilmiş faşist saldırı dönemi. Bu bir ihanet dönemi... Ben bunu böyle

nitelendiriyorum. 80 darbesi bir başka tarihi evrenin başlangıcı oldu. Orada da yine mimarlık ortamı müthiş bir darbe yedi ve evrim geçirdi. Burada da bir kırılma var. Her dönemde her zaman sistemle işbirliği içinde olan, ona tabi olan üyelerimiz olmuştur, ama 80 öncesinde meslek odalarını yöneten hâkim görüşte bir kırılma, dağılma yoktu. Savunduğu değerleri, etik ve politik muhtevayı korumaya çalıştı.

80'den sonra kendi içimizden de ayrışmaların başladığı bir dönemi yaşamaya başladık. Özal Hükümetleri döneminde alanımıza müdahale büyük ve ağır oldu. İmar aflarıyla, ıslah imar planlarıyla süreçleriyle yaşanan yeni bir imar ortamı, yeni bir imar anlayışı hâkim oldu. Bu dönemi meslek odaları ortamında yeni ayrışmaların uç verdiği bir dönem olarak tanımlıyorum ben. Burada 80 öncesi mücadeleye dayalı belli değerleri savunan, halk sağlığını, birey sağlığını, mutluluğunu ve hak eşitliğini, insan haklarına dayalı bir ortamı savunan eylemliliğin yerine böyle gelmiş böyle gider diye avam diliyle ifade edilen bir davranış biçimi yaygınlaştı. Mimarlık proje çizmektir, bizim işimiz tekniktir. Sanat boyutu da var, biz sanatçıyız söylemi yükselmeye başladı. 'Politika yapma' meselesinde geçmiş yönetimlere karşı yönetilen suçlamalardan biri buydu. Sistem hep siz politika yapıyorsunuz diyordu, ama bu eleştiri bizim içimizden de gelmeye başladı. 90'lı yıllara kadar bu böyle gitti. Yani sıkıntılarımız arasında meslek odalarında uç veren sistemden yana gelişmelerin varlığının altını çiziyorum. Bu bugüne kadar da gelmiş olan bir durumdur ve giderek de alanı genişleyen bir durumdur. Buna da değinmek istedim.

Bir başka tarihsel kırılma dönemi 2000'li yıllardır. 2002'de başlayan AKP dönemidir. Ben bütün bu zinciri anlatırken tarih için söylediğim, tarihsel anlamda söylediğim istikrarı bu döneme ilişkin de söylemek istiyorum. Yani biz onar yıllara ayırdık, bazı şeyler söylemek istedik, ama sistemin istikrarlı bir şekilde bu rant politikalarına uygun bir yapılaşma ve tasarım süreci uyguladığını, örgütlediğini, yönlendirdiğini, böylesi bir anlayışa dayalı bir fiziki çevre oluşturduğunu da eklemek isterim. Bu yeni dönemin de eski dönemlerin devamı olduğunu sistemdeki istikrarın devam ettiğini tekrar etmek istiyorum, yani bu Cumhuriyet döneminden itibaren, 50'lerden itibaren istikrarlı bir gidişin değişik biçimleriyle var olduğunu söylemek isterim.

Geçmişe dair bir başka eklenti daha yapayım. Bilgi vereyim, hatırlatma yapayım. Biz tabii halktan yana tavrımızı sergilerken, bütün itirazlarımızı, eleştirilerimizi, önerilerimizi yaşanmışlıklar üzerinden, örnekler üzerinden, vakalar üzerinden verdik ve somutladık. Bunların da bazılarına değineyim. Sistemle bizi karşı karşıya getiren alanlardır bunlar. Mesela toprak mülkiyeti bizim bu etik ve politik davranışımızın önemli araçlarından biri. Bu hem kırsal alanda, hem kentsel alanda toprak mülkiyeti oldu. Kent topraklarına mülkiyetine dair itirazlarımız oldu. Kent topraklarının kamulaştırılması gerektiğine dair, kırsal alanda toprak reformu yapılmasına dair söylemlerimiz oldu. Biz planlamayı savunduk, planlı kalkınmayı savunduk. Buna dair söylemlerimiz vardı. Devlet Planlama Teşkilatı yine 61 Anayasası'nın getirdiği bir yeni kurumdu. Meslek odaları orada çok emek verdi. Yani ülke geleceğini planlayan 5 yıllık, 15 yıllık, 20 yıllık planlara omuz verdi. Böyle somut eylemlerimiz var. Akılcı davrandı, akıllı kullanmaya çalıştı bilimi kullanırken, yatırım önceliklerini de önemsemi. Mesela, İstanbul Boğaziçi geçişine karşı çıkışımız sadece bir yatırıma karşı çıkmak, bir asma köprüye karşı çıkmak değildi. Bu sistemin yarattığı yanlış bir imajdır. Meslek odaları karar süreçlerine itiraz etti, yani böylesi bir asma köprüye hangi ulaşım sisteminin araştırmasının ve hangi kadroların çalışmalarının sonucu olarak getirdin ve neden bir tek asma köprüyle böylesi bir adım atıyorsun diye sordu. İhtiyaçların önceliklerini de önemseyen bir değer yargımız vardı.

Tabii demokratik kurumları savunduk, demokrasiyi savunduk. Bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi böyle yan yana geldi. Geçmişle ilgili olarak tanımlamak için, eksik bırakmamak üzere söylüyorum, bunlar hep etik ve politik davranışların araçlarıdır, mücadele biçimleridir. Bugüne ışık tutuyor zaten, bugünü besleyen bir geçmiş, aynı görüşü savunanları besleyen bir geçmişten söz ediyoruz. Örgütlü dayanışmayı, birlikte mücadeleyi ve kamuoyu oluşturmayı önemsemi. Yolsuzluklara karşı durdu. Üyesinin ekonomik haklarını, mesleki haklarını savunurken bir yandan da toplum yararını ve toplum haklarını planlı kalkınmayı savundu. "Mimarlar Odası toplum hizmetinde" 60'lı yılların ikinci yarısında, 68 devrimcilerinden önceki evredeki devrimci kadroların meslek odalarında dile getirdiği, Mimarlar Odası'nda dile getirdiği bir söylemdi. Yönetimi bu kuşaktan devralan 68 kuşağı bu söylemi geliştirdi. Bu çerçevede yolsuzluklara da karşı çıktık. Yani toplum haklarını, toplum hizmetini yapılan yolsuzluklar

üzerinden de dile getirmeye çalıştık, o mücadeleyi açmaya çalıştık. Yolsuzluklar ayrıca kamusal varlıkları, kamusal bütçeyi soyma, yağmalama anlamına geliyor. Bu da böylesi bir mücadele alanı oldu bizim için, yani etik ve politik davranışımızın bir başka unsuru. Eğitim alanında özel yüksek okullara karşı çıktık. Yani eğitimi bir hak olarak algıladık.

Sağlıklı kentleşme, barınma hakkı, kent topraklarının kamulaştırılması ve eşit haklarla donanmış bir demokratikleşme, bir kültürel gelişme savunusu yaptık. Toplum hizmetinde bir ideolojik bakış açısının beslediği bir durumdu. 2000'li yıllardan sonra çok daha güçlü bir savla, bize yönelik çok büyük bir kuşatma ile karşılaştık.

Ben hep birlikte yaşadığımız için bugünü çok hızlı geçmek istiyorum. Bu dönemin temel özelliklerini de söyleyip konuşmamı bitireceğim. Geçmişten gelen istikrarlı bir gidişin, daha büyük yetkilerle donatıldığı uygulamaların hızlandığı bir evre başladı. 2002 yılı genel seçimleri, Adalet ve Kalkınma Partisi dönemi, Özal döneminin başlattığı özelleştirme ve 90'lı yıllardan sonraki serbest ekonomi modellerinin bütün dünyadaki etkilerinin yarattığı ortamda yeni bir sayfa açtı. Şöyle özetleyeyim: Bütün karar süreçlerini, özellikle 2014 referandumuyla tek elde toplayan bir erkin olduğu, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı hükümet sistemi denilen bir modelle yönetilen Türkiye'de şöyle bir durumla karşı karşıya mimarlar, mühendisler. Mimarlık faaliyetini bir yaratım-tasarım özgürlüğü ve hakkı olarak gören tanımlamaları alabora eden, onu tamamen bertaraf eden bir gelişmeyle burun burunayız. Mühendisleri, mimarları bulundukları bütün denetim mekanizmalarında alaşağı eden, yok eden, ifna eden eski deyimiyse, yeni bir süreçle karşı karşıyayız. Mimarların görev alanlarındaki denetim ve yetkilerini ortadan kaldıran, bütün yetkileri merkezileştiren ve tek bir iradede, bir siyasal partide ve bunun üzerinden bir kişide toplayan bir süreç mimarlığa özgürlük, bir insani tanım imkânı bırakmadı. Bu istikrarlı zincirin bana sorarsanız en zor ve en barbarca dönemini yaşıyoruz şu anda. Denetim mekanizmaları yok, karar süreçlerinde hiç yokuz. Kentsel gelişme kararları artık ekiplerin yıllarca üzerinde çalıştığı, anketler yaptığı çok disiplinli bir ortamda yürütülen çalışmalarla değil, helikopterle yapılan gezilerde bir iradenin yer göstermesiyle, parmakla işaret etmesiyle belirleniyor, Bu irade bizi yok sayıyor ve bizim etik ve politik davranışlarımızı engellemeye çalışıyor. Bir yasaklar ortamıyla da karşı karşıyayız.

Konuşmamı bitirirken şu gerçeği de söylemek istiyorum: Ben kendi içimizde de tıpkı halkımızın bu sisteme verdiği desteğe benzer bir biçimde bu sistemle bağdaşık, barışık yaşayan üyelerimizin olduğunu söyledim. Burayı biraz açalım. Aslında bugün Mimarlar Odası 60.000'i aşan bir üye sayısına sahip ve Türkiye'nin pek çok ilinde şubesi olan ve pek çok yörede de temsilciliği bulunan bence toplumun en örgütlü kurumlarından biri. Bu yaşam ortamında, yani 60.000 kişi bugün bazı devletlerin nüfusu kadar, dünyada böyle devletler var nüfusu çok düşük olan, yani 60.000 çok azımsanacak bir rakam değil, onun için devletlerle karşılaştırdım. Bu heyetin, bu cemaat demeyim yanlış olur, bu kesimin, mimarlar ortamının çok farklılıklar gösterdiğini, şube ve merkez yönetimlerinde etik ve politik davranıştaki kararlı, istikrarlı, açık net tavır alma konusunda çok farklılıklar yaşadığımızı belirtmek isterim. Yani 60.000 mimarın yaşamı aynı değil, aynı etik değerleri savunmuyor, aynı politikalara sahip değil. Ankara Şubesi'nde benim de içinde olduğum ortamlarda bunu enine-boyuna tartışmaya çalışıyoruz. Bugünkü tartışmada da zaten tarihten medet ummamın, geçmiş hafızadan medet ummamın temel nedeni de bu. Onun için bu etik ve politik belirlemelerde alanı genişletme meselesi çok değerli, çok önemli.

Pandemi dönemi öğretilerinin bu mücadelemizi geliştirmede ve güçlendirmede katkısı olur mu? Evet, ben şöyle düşünüyorum: Her afetin, her felaketin bize öğrettikleri var. Pandeminin öğrettiği de çok önemli. Pandeminin mimarların bilimsel ve insani değerler üzerinden tanımladığı tasarım ve kent ortamını, barınma ortamını yeniden tartıştıran, çevreyle olan ilişkiyi açığa çıkaran, onu hatırlatan bir yeni açılım yaptığını düşünüyorum. Dayanışmanın, birlikte düşünmenin, kolektif düşünmenin daha doğru ve bu afetlere karşı direnmenin birlikte olabileceğine dair bir düşünceyi, doğru düşünceyi gündeme getirdiğini sanıyorum. Sağlıklı çevrenin sistemin tehdidi altında olduğunu, fark etti insanlar -halkımız- diye düşünüyorum. Daha sağlıklı bir çevrenin mümkün olduğunu ve olması gerektiğini, başka bir mimarlık, başka bir kent formunun, bir mimarlık tasarım sürecinin, anlayışının mümkün olduğunu söylemeye başladılar. Peki hiç mi iyi mimarlık örneği yok Türkiye'de, her şey çok mu kötü? Hayır, böyle değil. Yaşam kendi içinde çelişkilerini de barındırıyor. Tabii Türkiye'de çok becerikli mimarlarımız, belli etik kurallar içerisinde üretim yapmış mimarlık ortamlarımız elbette var, elbette yaşanabilir ortamlara örnek oluşturabilecek çok az da olsa ama var.

Türkiye coğrafyası çok geniş, çok büyük. Bu nedenle buradan çok önemli dersler çıkarabiliriz. Kentleşmede kimliksizleşmeye, doğadan kopmaya ve insanı mutsuz kılan uygulamalara son verebiliriz. Suyun, havanın, toprağın kirlenmesine, yaşamı zora koşan kent ortamlarına bir son vermek gerektiğine dair bir düşünceyi yaygınlaştırabiliriz. Kentlerin zenginlere ait mekanlar olduğu, ancak parası ve çok geniş imkanları olanların yaşayabileceği ortamlar olduğu görüşünü geriletebiliriz. Başka bir kent mümkün, daha demokratik, daha eşitlikçi bir kent gerekir düşüncelerini geliştirebiliriz. Sistemin ideolojik saldırılarını ve hegemonyasını bu süreçten çıkaracağımız derslerle kırmayı başarabiliriz diye düşünüyorum.

Bitirirken olumlu olanlardan, hani umutsuzluğumuzu giderecek, umut olabilecek ortamlardan biraz bahsedeceğim. Yalnız meslek odaları ve Mimarlar Odası değil, tabii bu son gelişmeler içinde bir başka umut yerel yönetimler mesela, yerel yönetimlerdeki değişimler. Yani bu rantı, hegemonyayı geriletecek, bu dışa bağımlı ve güdülen yaşam ortamını başka türlü bir hale getirecek anlayışların filiz verebileceği yeni yönetim ortamları oluştu. Son seçimlerde yerel yönetimlere demokrat anlayışları olan siyasi parti adaylarının seçilmesi çok önemli bir gelişme. Toplumsal tepkinin bu pandemi döneminden bağımsız olarak uç verdiği bir yeni gelişmeden söz etmek istiyorum. Bu yerel yönetimlerle dirsek temasını, ilişkiyi önemsiyorum. Yerel yönetimlerin insani ve ranta karşı olan yönetim biçimlerini, eylemlerini, programlarını geliştirmek üzere destek vermeliyiz. Demokratik katılımcı bir ortam yaratma çabalarını geliştirebileceğimiz yeni ortamlardır yerel yönetimler. Buna da işaret etmek istedim.

Türkiye coğrafyası da tıpkı toplumsal konumlanma gibi ve meslek ortamımızdaki farklılıklar gibi farklı kültürleri, farklı halkları barındıran bir coğrafya, onu başta söylemiştim. Kürt meselesinin yerel yönetimler ortamında yarattığı bir farklı gelişme-durum var. Yerel yönetimlere müdahaleye, kayyum atama yoluyla müdahaleye geçiyorum. Bu çok önemli bir baskılama ve üstesinden gelmemiz gereken bir uygulama. Birde son gelişme şu: Bir yandan muhalif kimliğini, yerel kültürünü, tarihsel birikimini savunmaya çalışanlara karşı, tedbir alırken hegemonya, diktatörlük bugün sivil toplumu da susturmak yönünde çok ciddi adımlar atmaya devam ediyor. Yani tehlike kapımızda, sivil toplum örgütlerine kayyum atama, kayyum sistemini sivil toplumun bütün alanlarına yayma aşamasındayız. Buna dikkat etmek

gerekir. Sistemle bağdaşık politikalar yürüten arkadaşlarımızı, meslektaşlarımızı uyarmak için söylüyorum. Susalım, çok konuşuyoruz, çok fazla yaygara yapmayalım, suları bulandırmayalım, diyen arkadaşlara söylüyorum. KHK'larla kayyum atama yöntemi kapımızda, meslek odalarına müdahale her an mümkün. Dernekler Yasası'nda yapılan değişikliklerle ya da torba yasanın herhangi bir yerine bir madde eklenerek yapılan pek çok değişikliklerle Cumhurbaşkanı bizim demokratik irademizi, yani kendi ortamlarımızda demokratik bir şekilde seçtiğimiz yönetimlerimizi görevden alabilir, onların yerine kayyum atayabilir. Bu bir alarm işareti, bu da üzerinde durmamız gereken ciddi bir mesele. Etik ve politik davranışımızın çok önemli bir aşamasına geldik demek istiyorum.

Şimdilik bu kadar değerli dostlar. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Yonca HÜROL- Çok teşekkür ediyoruz. Çok bilgilendirici ve güzel bir sunuş oldu. Ben nasıl kapatabilirim konuyu diye düşünüyorum. Bazı notlar aldım. Yani sorunları, nasıl mücadele edildiğini ya da saldırıların nerelerden geldiğini not aldım, fakat onlara girmeyeceğim. Sizin hatırlattığınız bu pandemi döneminde bende Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin düzenlediği birtakım atölyelere katılmışım ve onların sunuşlarını izlemiştim. Oradan yola çıkarak birtakım somut örneklerden bahsetmek istiyorum. Biz o projeler sayesinde fark ettik ki Ankara'nın bazı ilçelerinde yeşil alan diğerlerine göre çok az, bazı ilçelerde hastane çok az. Bazı ilçelerde çocuklar internetle ders falan izleyemiyorlar, bazı ilçelerde korona oranı o kadar yüksek ki ve bunun da sebebi o insanların çalışmak zorunda olması. Otobüslerle, toplu taşıma araçlarıyla işlerine gitmek durumundalar ve bunun bir kaçarı yok, kendilerini koruyamazlar. Bir yandan da Saraçoğlu Mahallesi sorunu çok enteresan. Saraçoğlu Mahallesi konusu geçen sene bu sıralarda önümüzdeydi. Orada mimari değeri bilinen, tarihi değeri bilinen yapılara güya bir restorasyon projesiyle zarar verilmesi söz konusu ve hâlâ da devam ediyor. Oradaki anıt ağaçlara, oradaki binalara hiçbir bilimsel yaklaşıma uymayacak şekilde zarar verilmesi. Konu şuraya geliyor: Bu bir rant yaklaşımı. Nereden para kazanırsam oraya hastane yaparım, nereden para kazanırsam orada park yapılabilir ve büyük bir ayrışma söz konusu insanlar arasında, bu ilçeler arasında bir ayrışma var. Bunu hepimiz yaşıyoruz, bunların zaten farkındayız. Burada ihmaller söz konusu. Niye hastane yok, niye internet yok, niçin toplu taşıma konusunda daha

farklı tedbirler alınmıyor? Burada çok derin kent demokrasisi problemleri karşımıza çıkıyor. Ben son olarak bunları söyleyip sözü Tezcan Karakuş Candan'a bırakmak istiyorum. O eminim çok güzel bir şekilde kapatacaktır konuyu, çünkü kendisi de Mimarlar Odası Ankara Şubesi'yle birlikte çok ciddi bir kent mücadelesi veriyor. Sayısını bilmiyorum, ama yüzlerce dava açılıyor, çoğu kazanılıyor. Fakat bir şey elde edilemiyor, çünkü o alınan kararlara uyulmuyor, değil mi ?

Tezcan KARAKUŞ CANDAN- Sayın Yavuz Önen bize geçmişten bugüne bir panorama sundu. Aslında örgütlenme alanında hangi noktalara değindiğimizi, mimarlık örgütleri açısından eğitiminden insan haklarına kadar ve güncel sorunlarımızın başında olan yerel yönetimler ve insan haklarına kadar geniş bir yelpaze sundu. Bugün mimarlık ortamının ve mimarların karşı karşıya kaldığı durumların altlarını çizdi. Birçok meslektaşımızın iktidarın bu rant politikaları çerçevesinde işbirliği içerisinde olduğunu da söyledi. Bunlar bir taraftan da bizim gerçekten mücadele etmemiz gereken önemli problemler ama bir taraftan da kendi meslek alanımız içerisinde de ciddi bir etik problemle karşı karşıyayız. Çok sayıda dava açılıyor. Evet, hukuksal süreçlerimiz var bizim bu dönemde. Hukukun olmadığı bir dönemde hukuku çalıştıran bir meslek örgütü olarak öne çıktık. Şu anda 1.300'ü aşkın hukuksal sürecimiz var kentle ilgili süreçlerde, ama onun dışında tabii etik olarak baktığınızda mimarlık ortamında bu davalarımız devam ederken bu davalar sürecindeki meslektaşlarımızın tavır almaları ya da almamaları konularıda bizim için bir iç hukuk sürecine denk düşüyor. Oradan baktığımızda da, kuruma kurullarında Cumhuriyet dönemi eserlerinin yıkılması, kültür varlıklarının yıkılması ya da doğal SİT alanlarının talan edilmesine ortak olan meslektaşlarımız var. Bunlarla ilgili de mesela, iç hukukumuzu işletiyoruz. Hani bir etik yaklaşım içerisinde tavır alınması gerekli, dolayısıyla bizim mücadelemiz de o kadar başka boyutlardan yürüyor ki bir taraftan iktidara ve yerel yönetimlere karşı bir hukuksal mücadele, diğer taraftan meslek içerisinde bir iç hukuk mücadelesi hem iktidarın baskısıyla birlikte aslında meslek ortamlarının denetimsiz hale getirilmesi ve meslektaşlarımızın da bunu bir avantaj olarak görüp kendi odalarıyla ilişkilerini en aza çekmeleri, bu denetimsiz ortamın bir parçaları olmaları ya da kurul kararlarının bir parçası olmaları ya da yerel yönetimlerde iyi niyetli yaklaşımlarla yerel yönetimlerin yanında olmaları, bunlar aslında kendi meslektaşlarımız açısından da tartışılması gereken bir durum.

Yavuz ağabey tabii ki her zamanki öngörüsüyle ve yol açmasıyla bize başka noktaları da açtı. Yani bugün ülke gündeminde karşı karşıya geldiğimiz durum, meslek örgütlerimizin içerisinde bulunduğu durum, yıllardır aslında söylenen Mimarlar Odası'nın neoliberal bakış açısıyla inanılmaz bir şekilde değişimi ve gerçekten mimarlık ve kent mücadelesinde bu kent politikasında hak ettiği mücadeleyi vermeyen, ama belirli noktalarda yer tutan, sandalye tutan ve protokolün yanında oturan, onlarla birlikte işbirliği içerisinde olan bir dolu Şubeyi de ortaya çıkartmış oldu. Bu da aslında bir miktar büyük şehirlerin dışındaki alanlara baktığınızda da aslında çeperdeki o mimarların Mimarlar Odası'nın 67 yıllık geleneğini de kuşatacak bir politikadan uzaklaşan, etikten uzaklaşan bir noktaya doğru da gitme tehlikesiyle de karşı karşıya. Bunu işte son dönemdeki bütün o söylemlerde görüyoruz. İşte Mimarlar Odası'nın, Ankara Şubesi'nin millet bahçeleri gibi bir iktidarın ideolojik söylemine karşı, ideolojik olarak ürettiği mekanına karşı bir tavır koyarken Mimarlar Odası Ankara Şubesi 67 yıllık TMMOB geleneği üzerinden, ama oraya jüri üyesi veren örgütlerimiz, o yarışmayı düzenleyen Şubelerimiz ve katılan meslektaşlarımız var mesela. Dolayısıyla bu etik mücadelenin ben çok da kolay bir süreç olmadığını ama gerçekten bu deneyimlerle birlikte, mücadeleyle birlikte hem içeride bir iç hukuk mücadelesi örgütümüz içerisinde, hem de iktidarın ve yerel yönetimlerin politikalarına karşı geniş bir cephede mücadele etmek durumunda kalır hale geldik Mimarlar Odası Ankara Şubesi olarak. Bu da bizi mücadelede belki daha geniş bir bakış açısıyla yüklerimizin ağırlaştığını da gösteriyor. Yani bir taraftan biz iktidara derdimizi anlatmaya çalışıyoruz, onların uyguladığı yanlış politikalara, ama dönüp aynı şeyi kendi örgütümüz içerisinde işte bu 2002 yılından önce başlayan, ama 2002 yılından sonra AKP iktidarıyla inanılmaz bir bakış açısını yakalayan Şubelerimizin varlığı ve bunların artık seslerinin yüksek çıkıyor olması bir taraftan da içeriden bir geriye çekme, örgütün bütün değerlerini ortadan kaldırma, yani etik sürecini gerçekten sorgulamayan bir yaklaşıma doğru itiyor.

Yavuz ÖNEN- Ankara üzerinde yapılan bir araştırmada ortaya konan; bazı yerlerde hastane olmadığı, çocukların bilgisayara ulaşamadığı durumuna dair birkaç şey söylemek istiyorum. Zaten bizim meslek ortamlarımızda söylediğimiz şey bu. Kent demek yaşamı planlamak, kent planlaması demek yaşamın planlanması demek. Bu kentte yaşayanların ihtiyaçlarına yönelik planların yapılma-

sı, onların karşılanması gerekir ve bunu eşit bir şekilde yapmak gerekir. Demokratik kent dokusu dediğimiz doku bundan ibaret. Neden bu deformasyon? Niye yok bütün kent içindeki hastaneler tarihten gelen? Cumhuriyet döneminde çok önemli merkezler haline gelmiş ve çok büyük işlevleri olan, birikimleri olan sağlık merkezleri, hastaneler, araştırma birimleri hepsi yok edildi. Dünya Bankası'nın desteğiyle şehir hastaneleri gibi bir uygulama gerçekleşti. Burada hastaneyle ilgili olan yanını söylüyorum. Bilgisayar ve internet sorunu da bu gelir dağılımıyla ilgili adaletsizliğin bir sonucu, bunlar hep birbirine bağlı şeylerdir. Zaten haklar bir bütündür, yani parası eksiğe bir insanın özgürlüğü de yoktur, diğer hakları da ihlal altındadır. Özgürlüğü yoksa değerleri ihlâl altındadır. Bu eşitsizlik sistemin özünde var olan bir şey. Bunun da mekâna yansımaları var.

Bitirirken deprem ve doğal afetlerin bizim davranışlarımızda, tarihsel etik değerlerimizin oluşmasında çok önemli bir doğal veri, bilimsel veri ve teknik bir veri olduğunu söylemek isterim. Yani deprem ve deprem üzerinde yoğunlaşırsak tıpkı diğer afetler gibi, bu pandeminin öğrettikleri gibi, depremin öğrettikleriyle dayanışmayı, kardeşleşmeyi aramamız gerekir. Yani bilimselde buluşmayı, akılda buluşmayı. Türkiye bir deprem bölgesi ve yerleşim alanlarımızın çok büyük bir bölümü deprem tehdidi altında. Marmara depremi bunu çok somut olarak göstermişti zaten. Pandemi gibi bir başka bilgi hazinemiz de var artık. Deprem süreçlerini de inceleyerek mesleki, ahlaki davranışın ne olduğunu çıkarabiliriz. Bir önceki söyleşide Nevzat Kaya Hocamın söylediği o kimliksiz kentin ulaştığı amorf biçime ek olarak 17 milyon -18 milyon ve giderek büyüyen bir kent ortamında bu deprem meselesi, mesela İstanbul için konuşuyorsak, bize öğretici ve yol gösterici olabilir.

Yonca HÜROL- Bugün Oda'nın açtığı 1.300 davadan bahsediyoruz. Bundan 10 yıl önce kaç dava vardı?

Tezcan KARAKUŞ CANDAN- Bizim hukuksal mücadelemize baktığımızda 2012'de ağırlıklı bir dönüşüm yaşanıyor. Ama onun öncesinde kent mücadelesinde herhalde 40-50 civarında bir davamız vardır. Bu tabii ki politikanın da değişmesinden kaynaklı, 2010'daki referandumdan kaynaklı bir adalet ve hukuk arayışından kaynaklı. Bizim bir kent izleme merkezimiz var. Orada 60'a yakın hocamız var ve onların içerisinde anayasa profesörleri de var. Aslında Güven Dinçer'in ifade

ettiği bir söylem vardı orada: “Artık hukuk peçeli bir hukuk haline gelmiştir. Dolayısıyla bu saatten sonra hukuktan bir şey beklemektense hukuk artık bir kamuoyu yaratma ve derdini anlatma aracına dönüşmektedir” yaklaşımı sergileniyor. Bu doğrultu ile bir hukuk mücadelesi verme noktasında farklı bir alan açıyor bize. Onu söyleyebilirim. Mesela, Atatürk Orman Çiftliği bugün bizim hukuksal süreç açısından baktığımızda en yüksek sayıda hukuksal süreci yürüttüğümüz bir alan. 330 hukuksal sürecimiz var, ama 2012’den önce Atatürk Orman Çiftliği’ne ilişkin sadece 4 davamız var bizim. Yani sadece planlama ölçeğinde bakmışız, bir plan değişikliği süreciyle bakmışız, ama tabii ki bakış açısının farklılaşması, ülkedeki aslında siyasal, sosyal, ekonomik gelişmeler bizim Mimarlar Odası’nın da politikasının aslında farklı bir şekilde, çok kanatlı bir şekilde ele alınmasına neden oldu. Hukuksuzluğun karşısında bir hukuksal arayış ve işte anayasanın o “Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir” ilkesinin bize sağladığı olanakları kullanarak bir hukuk mücadelesinin önüne açmış olduk. Diğer taraftan sadece bir teknik sorun değildir bu kentsel mevzular, bunun bir politik eksenidir deyip aslında mekanın politikleşmesine hizmet edecek burada Atatürk Orman Çiftliği mesela. Taksim Gezi Parkı gibi kent mücadeleleri etken hale gelmiştir ve ideoloji-mekân kavramı bence 2010’dan sonra çok ciddi bir şekilde kamuoyunda bir yer bulmuştur. Bugün Anıtkabir’de ya da Saraçoğlu’nda ya da Atatürk Orman Çiftliğinde ya da işte yıkılan o kültürel mirasların her birinde insanlar bunları sadece bir mekân olarak görmüyorlar, bir politik bakış açısının yansıdığı mekânsallıklar olarak değerlendiriyorlar ve birer siyasal hatırlatma haline de gelebiliyorlar. Dolayısıyla çok az bir dava sürecinden bugün çok yoğunluklu bir dava sürecine de geçmiş olduk.

Etik konusunu sürekli gündeme getirmek lazım, sürekli tekrar etmek lazım. Çünkü insanlar eğer kendilerini bu ortamla işbirliği içinde görüyorlarsa, bunları duymak istemiyorlar. Dolayısıyla etik konusunu sık sık tekrar etmenin önemli olduğunu düşünüyorum.

Yavuz ÖNEN- Osmanlı dönemine ait bir deyim öğrenmiştim Haydarpaşa Lisesi’nde bir hocamdan. Arapça-Türkçe karışımı bir deyim, bir söyleyiş biçimi: “Et-tekraru ahsen velev kane yüz seksen” Yani tekrar, en iyisi tekrar etmektir, 180 kez bile olsa tekrar etmekte yarar var gibi bir deyim var. Onu hatırlatmak istedim.

Sistemlerin ve hegemonyaların bize hayatı zora sokması ile ilgili olarak baştada değindiğimiz Sis şiirinden de bir-iki dize okumak istiyorum.

Sarmış yine afâkını bir dūd-i munannid,
Bir zulmet-i beyzâ ki peyâpey mütezâyid...

Bugünü anlatıyor aslında Tevfik Fikret. Bizi kuşatan bu sis her geçen gün artarak karanlıklara mahkûm ediyor bizi, etmeye çalışıyor. Onun için bu dizeleri son sözler olarak hatırlatmak istedim. Mücadele ve baş etme ve düşünme ve yeni araçlar geliştirme, yeni şartlarda yeni yöntemler geliştirmeye bizi itecek bir gerçekliği anlatıyor, bize hatırlatıyor. Durumu anlatıyor, yani durumumuz zor. Umutsuz değiliz, Martin Luther King’in “Bir umudum var, başarıya ulaştım” tezi, düşüncesi, kavgası gibi biz de ulaşacağız bir gün mutlaka.

Yonca HÜROL- Sis şiirini Türkçeye de çevirdiler. Güzel bir çeviri olmuş anladığım kadarıyla.

Sarmış ufuklarını senin gene inatçı bir duman,
beyaz bir karanlık ki, gittikçe artan
ağırlığının altında her şey silinmiş gibi,
bütün tablolar tozlu bir yoğunlukla örtülü;
Tozlu ve heybetli bir yoğunluk ki bakanlar
Onun derinliğine iyice sokulamaz, korkar!
.....

Yavuz ÖNEN- Beyaz karanlık betimlemesi bugün için, bu günler için çok geçerli. Beyaz karanlık bugünle çok güzel buluşuyor. Ak karanlık, zulmet-i beyzâ... Anlarlar belki efendim. Siz zulmet-i beyzâ’sınız. Yönetenlere hitap ediyorum.

Yavuz Önen

1938 yılında Midyat'ta doğdu. İlkokul'u Midyat'ta orta ve liseyi İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nde okudu. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 1962 dönemi mezunu. Mimarlar Odası'na 2119 sicil numarasıyla kayıtlı. Bir buçuk yıl kamu kesiminde çalıştıktan sonra 1967 yılından itibaren serbest büro sahibi. 1968 de Rezzan Şima Karagülle ile evlendi. 1969 yılından itibaren Mimarlar Odası, Mimarlar Derneği 1927, TÜTED, TMMOB yönetim kurullarında 2000 yılına kadar değişik tarihlerde görev yaptı. İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) kurucu üyesi oldu ve yönetim kurullarında bulundu. 15 Ekim 2012 tarihinde Halkların Demokrasi Partisi'nin kurucu eş başkanı oldu. Zeynep'in, Gün'ün, Kerem'in babası. Leyla Özveren'in, Ayşe Defne Önen'in ve Adam Önen'in dedesi.

YEMEĞİ YA DIŞARI SÖYLEYELİM YA DA DOLAPTA NE VARSA BİR ŞEYLER YAPALIM

Söyleşi: Kenan Güvenç, Öğr. Gör., Girne Amerikan Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Moderatör: Yonca Hürol, Prof.Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Yonca HÜROL- Ben öncelikle Ankara Şube'ye çok teşekkür etmek istiyorum böyle bir imkân tanıdığı için, ayrıca Kenan Güvenç'e çok teşekkür ediyorum kabul edip buraya geldiği için. Bu son online söyleşisi olacak Kenan Güvenç'in, onu da bizimle yapıyor, kendimizi çok şanslı sayıyoruz.

Size ben Kenan Güvenç'i biyografi falan okuyarak değil, canlı anılarımla tanıtmak istiyorum. Bir kere öğrenciliğini tanıyorum. Bundan yıllar önce, herhalde 1984-85 falan olmalı, ben ODTÜ'de asistanım, Kenan da sanıyorum ikinci sınıf öğrencisi. Bir gün o sınıfa girdim -Kemal Aran Stüdyosu büyük bir olasılıkla- orada birisi yüksek sesle konuşuyor ve etrafında bir sürü insan dolaşıyor. O Kenan idi. Yüksek sesle konuşuyordu ve insanlar onun söyledikleriyle ilgileniyordu. Böyle bir özelliği var Kenan'ın, daha o zamanlarda bile böyle bir durum var. Ondan bir müddet sonra ben Gazi Üniversitesi'nde çalışmaya başladım. Bir bak-tım Kenan'da oralarda ve benim o ana kadar farkında olmadığım düzlemlerde konuşmalar yapıyor. Bir gün çok ilginç bir tartışma yaşadık kendisiyle. Ben doktoramı yeni bitirmişim, yüksek bina teknolojileri üzerine ve Kenan bana teknolojiyi kötüledi bir tartışma sırasında. İlginç bir tartışmaydı. Ben çok etkilendim o tartışmadan. Ondan sonra önce Althusser'i okudum, sonra Heideg-

ger'i okudum falan... Ve o gün bugündür de okuyorum. Kenan'ın bir dokunuşu vardır orada benim hayatıma. Hayatımda çok önemli bir etkisi olmuştur. Bir sürü insanı etkilediğine eminim. Ondan sonra ben Kıbrıs'a geldim. Bir müddet sonra baktım Kenan da burada. Çok güzel bir şey bu. Bir keresinde DAÜ Mimarlık Fakültesi'nin düzenlediği Design Week'de karşılaştık. Ben orada Kenan'ın çok iyi bir eğitimci olduğunu fark ettim. Orada kalabalık bir grup öğrenciyle ağaçlara tırmanan bir örümcek ağı ve örümcek tasarladıklarını, müthiş canlı ve çok etkileyici bir örümcek gördüm. Çocukların çok heyecan duyduğu bir çalışmaydı. Orada Kenan'ın çok iyi bir eğitimci olduğunu hissettim.

Kenan ne okuyor, ne yapıyor hep takip etmeye çalıştım yıllarca. Mesela, Kenan Güvenç'in Tim Ingold okuduğunu öğrenince Tim Ingold okudum. Kısacası Kenan kendine özgü düşünceleri olan entelektüel bir mimar arkadaşımız. Dolayısıyla bize kendi bakış açısından mimarlık ve etik konusundaki görüşlerini sunacak. Çok yararlı olacağına eminim. Benim beklentilerim arasında teknoloji konusunda bize bir şeyler söyleyebileceği konusu var. Onun dışında Tim Ingold'un "Making" kitabında bahsettiği bir tepe vardır, mimarlıkla o tepeyi karşılaştırır. Ondan bahsedebilir belki. Ama

ben belirleyici olmak istemem. Lütfen kendisi tamamen serbest hissetsin. Belki konuşma geliştikçe birlikte bu konuları da açarız. Sözü Kenan Güvenç'e bırakıyorum. Çok teşekkürler.

Kenan GÜVENÇ- Ben de teşekkür ederim. Ayrıca Ankara Şube'ye de teşekkür ederim. Bilmiyorum, nasıl başlayayım? En zor şey bu. Çünkü bir şeye başlamanın gücü onun daha sonra nasıl gelişeceğini de çok belirler, ona bir şeyler yükler. O yüzden hep bana yığınla konuşma yapıp, yazı yazdığım halde başlamak çok zor gelir. Her zaman için zor gelir, ama bir kere başlayınca da sonra çenem açılıyor, bir şekilde meseleler devam ediyor.

Mimarlık Haftası'nın başlıklarından biri de etik konusuydu. Dolayısıyla ben de genel olarak düşüncelerimi o yönde eksene oturtmaya çalıştım. Şöyle bir şeyle başlayayım: Bazı meseleler var mesela, kişisel hayatlarımızda da öyle, ya da birisiyle dertleşirken de mesela, şununla karşılaşırsınız: Ben çok sık sık karşılaşıyorum. "Olmasının doğal olduğunu düşündüğüm şeyler var, ama niye oluyor?" Hepimiz için göstermelik de olsa... Mesela, ahlaklı olma meselesi var. Bunu böyle deklare edebiliyorsun, ama bakıyorsun sonra, o tartışmalar kendi içerisinde bir kısır döngüye doğru dönüp duruyor. Bir arkadaşınla dertleşiyorken de onun meseleleri üzerine ne söyleyen bazen fazla geliyor, meseleleriyle bir türlü bağ kuramıyorsun aslında ve hissediyorsun. Dolayısıyla o konuşmanın kendisinde de giderek fazlalık haline geliyorsun aslında o kısır döngü içerisinde... O 'etik', 'ahlak', vesaire işte 'kentin beton yığınları olması', 'mimarlığın ucubelik teşkil etmesi', vesaire gibi meseleler bunların içine dahil olan şeyler. Daha geniş kapsamda demokrasi, vesaire gibi başka çeşitli ölçek ve düzeylerde bu tür söylemlerle sık sık karşılaşıyoruz. Bunlarda fark ettiğim şey şu oldu: Aslında eğer siz meseleyi hakikaten onun kendini var ettiği alanda tartışmıyorsanız, onun araçlarını geliştirememişseniz, onun içinde yuvalanamamışsanız o zaman işte kısır döngü kaçınılmaz hale geliyor. Laf kalabalığı, etkisiz bir düşünce alışverişi ve sonuçta bu konuşmalar bitiyor, 'geriye kalan ne var' diye baktığımda hiçbir şey kalmamış oluyor. Sonuç bunlara dair başka konuşmalar oluyor. Mimarlar bunu çok sık yapıyorlar. Eğitimde de mesela, klişelerden bir tanesi "bu öğrencilerle bir şey olmaz". "Benim zamanımda..." diye başlayan cümleler kuruyoruz. Halbuki o zamanda da, öğrenci olduğumuz zamanlarda da hocalar büyük ihtimalle bizler hakkında benzer şeyleri düşünüyorlardı.

Bu sürekli yinelenen bir mesele, o yüzden ben de neden bu böyle, mesela ahlak, etik konusunda 'neden bu böyle oluyor?' diye düşündüğümde ki birkaç yıl önce okul benim üzerime bir mesleki etik dersi yıktı, orada edindiğim gözlemler, tecrübeye yaslı olarak düşünmeye başladığımda sorunun şöyle bir vahameti olduğunu fark ettim: Bu söyleyeceğim şeyler çok kişisel deyimler, kendim merkezli hakikaten meseleler. İçlerinde zayıflık, tutarsızlık barındırıyor olabilirler. Bunun bir önemi yok benim için.

Etikle ahlak birbirine karıştırılıyor. Yani etik ahlak demek değil, çünkü etik diye bahsettiğimiz şey genel toplumsal tartışmalarda normatif ahlak, kural koyucu ahlakın kendisi. Dolayısıyla bizim etiğe yüklediğimiz anlam, yani bir şeyleri bu tartışmalar düzeltir mi, düzeltmez mi, bu tartışmalarla biz daha arzuladığımız bir iklime erişebilir miyiz düşüncelerini destekleyemiyor bu kavram, tartışmalar, konuşmalar. Etikle normatif ahlak, yani kural koyucu ahlak, birbirinden farklılar ve etik yerine ahlak konulduğunda aslında çok ciddi bir toplumsal baskı oluşturma mekanizması meydana geliyor. Yani etik tartışmaları aslında muhakkak gücü elinde bulunduran bir grubun kendi dünyaya dönük ahlak kabullerinin başka insanlara ve topluluklara empozesi olarak cereyan ediyor. Mimarlık bunu çok fazla yapıyor. Mimarlık cemaati diyeyim, toplumu çok fazla bunu yapıyor, birçok konuda, eğitimde, piyasada, yarışmalarda, vesaire çok yapıyor. Bunu yapışının nedenleri üzerinde belki düşünmek lazım, çünkü sonuçta mimarlığı konuşuyoruz.

Mimarlık şöyle bir çelişki barındırıyor içinde: Tarihsel olarak bir ikilem içinde sanıyorum. Ben yine kendi kabullerim çerçevesinde mimarlığın 19. yüzyılın bir ürünü olduğunu düşünüyorum. Bunu bütün derslerimde, kendi konuşmalarımda da aktarıp duruyorum. Daha önce 'mimarlık' yoktu, 19. yüzyıldan önce mimarlık yoktu. Onun yerine bina üretimi vardı. Bina üretimiyle mimarlık aynı şeyler değiller. Dolayısıyla mimarlık kapitalizmin, endüstriyel sanayi ekonomilerinin bir parçası olarak 19. yüzyılda ortaya çıktı. Ortaya çıkış koşulları içerisinde de iki kutup arasında salınmaya başladı: Yani varlığını bunun içinde doğrulttu bir meslek kategorisi olarak, yani toplumsal işbölümü, bir uzmanlaşma alanı olarak belirdi, bina üretimini ve bir yandan da kendini bir kültürel yapı olarak da ilan etti. Aslında birbirinden farklı olan, yani birbirleriyle yan yana bile gele-meyecek iki şey bir şeyin mesleki yapı olmasıyla kültürel bir yapı olması arasındaki çelişkileri kendi

bünyesinde eritmeye çalıştı ve bu ikilem onun, bütün 19. yüzyıl itibarıyla günümüze kadar gelen şeyin de bir anlamda ürünü oldu. Nasıl yaptı bunu? Mimarlık 19. yüzyılın sanayi kapitalizminin en temel, yani ilkesel olarak temel olan şeyi 'seri üretim, standardizasyon ve kitlesel üretimdir'. Dolayısıyla bina üretimi de kitlesel, standardize ve seri üretimin bir alanı halinde belirdi. Bunun içerisinde diğer aktörler mühendisler, bütün mühendislik alanlarıyla değerler alanı, yani kültürel bir alan birbirleriyle mimarlığın içerisinde çarpışmaya başladılar. Meslek içerisindeki gelişiminizi bu rekabet psikolojisi içerisinde kurmak zorundasınız. Dolayısıyla sizden sürekli bir gelişme talep eder. Niceliksel ve niteliksel bir gelişmeyi talep eder ve bunun da başkaları karşısında galebe çalmasını öngörür. Böylece siz bir güç biriktirme yeri haline gelirsiniz ve çıkar çatışmalarının da parçası olursunuz. Bu rekabet temelli mesleğin, rekabet temelli bir kurumsallık olmasıyla kültürel bir yapı olması mimarlığın şu açıdan birbirleriyle temasını zorunlu kıldı: Mimarlığın öznel bir şey olduğunu, kişisel bir şey olduğunu, kişisel yaratıya ait bir şey olduğunu ortaya koymadan toplumsal meşruiyet kazanamıyordu mimarlık, yani mühendislikten kendini ayıramıyordu. Mühendislik formasyonundan kendini ayırabilmesi için mühendislerin talep etmediği bir alanı, sanatsal olma, estetik olma alanını doldurmaya başladı mimarlık. Mimarlık kültürel olarak dolayısıyla öznel, değişken, bir kereliğine bir olmayı kitlelere, toplumsal hayata sanki onun kendi öz yapısıymış gibi sundu sürekli, ama tabii ki bunun aynı zamanda değerli bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü içinde uzlaşmaz bir çelişki barındırıyor sizin toplumsal hayattaki bulunuşlarınız ve bunu sık sık da istikrarsız bir alana sürüklüyor. Çünkü siz ben şuyum diyorsunuz, aslında o değilsiniz, aslında yapmak istediğiniz şey başka bir şey, ama siz kendinizi öyle gösteriyorsunuz ve dolayısıyla sizin kendinizi gösterdiğiniz şey toplumsal süreçlerde yalanlanıyor sürekli, yani bunu niye işverenler üzerimizde baskı yapıyorlar, niye biz rahat çalışmıyoruz gibi suni problemler açısından meseleyi yorumlayabilirsiniz. Sonra bakıyoruz, aslında mimarlığın ki, bence modernizmin kendisidir, bunu da sık sık söylüyorum, yani 19. yüzyılda doğmuştur ve modernizmden başka mimarlık da yoktur, oluşamaz. Hangi izmi ortaya çıkarırsanız çıkarın, sonuçta o modernist yapının bir türevi olacaktır zorunlu olarak. Baktığımızda iki dünya savaşı sonrası, yani mimarlık Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında bugün bizim kendi entelektüel tartışmalarımızı yönlendiren yığınla argümanın merkezidir. Birinci Dünya Savaşı ol-

duktan sonraki şeye bir bakın, Bauhaus'a bakın ya da Rus Konstrüktivistleri'ne bakın ya da işte Viyana Okulu'na bakın; bunlar böyle manifestoların havai fişekler gibi patladığı dönem. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonrasında da özellikle enternasyonalist üslubun ve daha sonra da giderek High-Tech yapılanmaların hemen ardındadır. Burada şeye dikkat çekmek istiyorum, yani dünya savaşları yalnızca mimarlığı değil, tüm teknolojik alanı, sosyal alanı, kültürel alanda varlığını da belirlemiş şeylerdir. Onun üzerine bir şey açayım ben, vurgu yapayım.

Bu ikilem içerisinde, yani kültür olmak ve ahlaki olmak ikilemi, kültür olmakla meslek olma ikilemi nasıl yansıyor meseleye? Meslekler normatif ahlaka ait alanlardır. Yani bir kural koyuculuğun kendi varlığını idame ettirebilmesi için zorunlu olduğu şeylerdir ki bu da belki kökleri ta orta çağdaki loncalara kadar da sürüklenebilir. Bu geriye doğru çekilebilir bir şey, ama bu cemaatlerin oluşması, mimarlık içerisinde cemaatlerin oluşması -cemaatlerden kastım dinsel cemaatler değil, onlar da dâhil olmak üzere- kültürel alanın kendisiyse bu etik alana ait bir şey. Çünkü neden etik alana ait bir şey? Çünkü etik gibi kendisi kelime kökeni itibarıyla ethos'dan türeyor. Ethos'u da büyük toplumsal ölçeklerde bir tür zamanın ruhu olarak görebiliriz, çağ olarak görebiliriz. Ama öte taraftan da kişisel bir patikadır. Ethos'un şeyi kişisel bir patikaya ait olmasıdır. İşte bu etiğin kendisinin, dolayısıyla kültürün mesleki olandan, dolayısıyla ahlaktan ayrışma trendi, eğilimi tam da burada başlıyor.

Örnekler vereyim akademiden ve diğer şeylerden: Tez yazıyorsunuz mesela, ben kişisel olarak çok meraklıyım bu konulara, tezlere, yani tezlere ne yazılıyor, nasıl, ne yapılıyor? Onlara baktığımda çok büyük çoğunlukla elbette içlerinde başka şeyler vardır, benim bilmediklerim de vardır, elbette vardır. Nasıl takip edebilirim hepsini? Ama takip edebildiğim şeylerde çeşitli vesilelerle örneğin, sizin tez formatı içerisinde kalmanız bu normatif ahlakın içinde kalmanız anlamına geliyor. Bakın; tez formatı içinde kalmanız normatif ahlaki gerçekleştirme anlamına geliyor. O formatın içerisindeki şeylerden biri alıntılarının kaydedilmesi, belli bir şeyde nereden alıntı yaptığınızı, bunların ayrıntılı olarak not olarak düşülmesi bir yerlere, bunu zorunlu kılıyor. Hâlbuki baktığımızda tezlere aslında normatif ahlakın karşı çıktığı mesela intihal konusu -çalıntı olması meselesi- tezlerin hemen hemen tümünü düşük yoğunluklu intihaller olarak görüyoruz. Bütün tezler, sa-

dece alıntıların formatlanabilme şeyleri neredeyse tezin bütün içeriğini oluşturuyor. Eğer siz parantez içine ya da tırnak içine almışsanız ve nereden, hangi kaynağı kullandığınızı belirtmişseniz bu meşrulaşılıyor. Orada olmayan şey aslında... Tez ta orta çağlardan başlayan hikaye, tez dediğiniz şey sizin dünyaya kişisel bakışınızın bir ifadesi olarak, aracı olarak var olabilir. Hâlbuki sizin yaptığınız şey aslında bir alıntılar koleksiyonu toplamı ve bu alıntılar koleksiyonunun o format içerisinde değerlendirilmesini yanlış yaparsanız, bilmeden hatalı olarak koyarsanız ahlaksızlık oluyor bu, hâlbuki tezin kendisi intihal yani. Peki, etik alan ne diyor? Etik alan şunu söylüyor: Fikir inşa etmek, biz varlığımızı sürdürmek için fikir inşa etmek için kullanıyoruz. Düşünce imalatçılarıyız bizler ve bu fikirlerin oluşması için bizim giriştiğimiz her çaba, yapma, analiz, yorum sonunda kişinin kendisini sentezlemesine yol açar, kişinin kendi varlığını duyumsamasına yol açar. Etik işte burada, kişisel bir patika olarak belirliyor meselenin ya da projenin üzerinde, yani proje stüdyoları üzerinde. Bir kere adı normatif bir ahlakın tanımından proje stüdyoları, çünkü neden? Çünkü proje aslında bir teknik dil, yani mimarlık eğitimi almamış olanların mimarlık eğitimi almış olanlar tarafından yönetilebilmesinin, kontrol edilebilmesinin bir aracı. Mimarlık eğitimi almamış olan demirciler projeyi gayet iyi okurlar. Çünkü ortak bir teknik dildir. İçinde değer barındırmaz, sadece birtakım sembolik çizim ifadelerinin bilinebiliyor olması yeterlidir o konuda. Ama bir projenin oluşabilmesi için önce bir fikrin imal edilmesi gerekir, yani tasarımın oluşması gerekir. Aradaki farkı şöyle açıklayabilirim: Aslında proje bina üretimi açısından bir ihtiyacı giderme üzerinedir, ama tasarım bir ihtiyacı gidermez. Tasarım dediğimiz şey ihtiyaçların yaratılmasıdır, olmayan bir ihtiyacın yaratılmasıdır. Louis Kahn çok etkili bir şekilde söyler bunu, 9. Senfoni'yi yazmadan önce Beethoven: "*Benim için 9. senfoni ihtiyaç değildi*" der. Çok güzel anlatır oradaki meseleyi, dolayısıyla tasarım etik bir alan, yani dünyayı, tabiatı, toplumu size bağlayan bir arayüz ama proje bizim toplumsal iş bölümü içerisindeki o birbirimizle anlaşabilmemizi sağlayan, o üretimi yapmamızı sağlayan bir dil. Siz şimdi okulların hemen hemen tamamı diyebilirim aynı mimarlığın yaptığı gibi, yani kendisini 'kültürel bir merkez' olarak ilan edip aslında 'projecilik' üzerine eğitimlerini sürdürüyorlar. Yani normatif ahlakın bir parçası olarak sürdürüyorlar. Oradan yola çıktığımızda da karşımıza gelen genç insanlar -ben hoca olarak konuşayım- aslında sizin için, sizin

edindiğiniz statik bilginin, değerlerin, statik -mühendislik anlamında söylemiyorum- bilgilerin karşımızdakiler tarafından edinilmesi, o bilginin sahibi taşıyıcısı haline kendinizi tanımlamanızı sağlıyor. Böylece de karşınızdaki öğrenci sürekli bir eksik varlık olarak görülüyor. Sizin tarafınızdan eğitilmesi gereken bir varlık olarak görünüyor.

Burada usta-çırak ilişkisine de değineyim. İşte normatif ahlak bize eğitimde de hocayla öğrenci ilişkisini usta-çırak ilişkisi olarak ilan eder. Yani öğrenci her zaman için ustasında olan şeyi tırnak içinde söyleyeyim, "*kapmak zorundadır*" ama ustasında olan şeyi sorgulayabilme hakkına sahip değildir. Fakat bunun böyle sürebilmesinin şartını projecilik sağlar. Yani o teknik dile siz hakimseniz zaten öğrencinin de zaman içerisinde o teknik dile nasıl yuvalandığını, yuvalanabilme koşullarını yaratmak sanki hocanın temel görevi haline gelir ve böylece ilişki -hoca ve öğrenci ilişkisi- görev çerçevesinde tanımlanmaya başlar. Oysa ben size bir örnek daha vereyim. OODİ Finlandiya Merkez Kütüphanesi daha yeni 2 yıl oldu tamamlanmış, Helsinki'nin tam ortasında Merkez Kütüphanesi 23.000 m²'lik bir yapı ve bunun içerisinde kütüphane olarak kullanılan kısmı sadece ve sadece 4.000 m², yani geri kalan 19.000 m² hiçbir işe yaramayan yığınla alanla dolu, hiçbir işe yaramıyor. Yani mimar, normatif ahlak şeyleri içerisindeki mimarlara göre, usta-çırak ilişkisi olan insanlara göre hiçbir işe yaramıyor. Dolayısıyla onların kavramları içerisinde hiçbir şekilde fonksiyonel değil, oysa Finlandiya içerisinde toplumsal ilişkilerin odağı haline gelmiş bir yer. En fazla kitabın yanılmıyorsa, yanlış hatırlamıyorsa, yılda 1.000.000 kitabın alındığı (bizde 150.000) ve insanların birbirleriyle karşılaşması, sohbet edebilmesi, kendi kültürel kimliklerinin ifade edilebilmesi için eşsiz bir buluşma yeri halindedir. Başka şeylerden örnek vereyim. Mesela, çok sık duyduğumuz bir şey, işte bu adam, bu kadın bunu nasıl yapar? Yani Zorlu Center'ı mesela alalım. Sonra bunun yanındaki söylem, karşısındaki söylem: "*O yapmasa bu yapacaktı*" olur. Yine normatif ahlakın alanına sivrulürüz bu açıdan, çünkü evet, o yapmaza başkası yapacak. Çünkü meslekler rekabet üzerine kurumsallıklar, siz mesleki açının o kural koyucu taraflarıyla insani değerleri yan yana getiremezsiniz. Meslek açısından bence hiçbir sorun yok, ama eğer siz kültürel açıdan bakıyorsanız, orada olan şey mesleki yapının bir maddileşmesi. Siz mesleki bir yapıya kültürel bir oluşum olarak nasıl bakarsınız? İşte bu alan kayması olunca, o zaman tartışmalar böyle anlamsız şeylere sivrulüyor.

Glenn Murcutt'dan bahsedeyim. 2002 Pritzker ödülünü de aldı sanıyorum. Avustralyalı mimar, şimdi 86 yaşında, uzun ömürlü olur umarım, çok sevdiğim bir insan. Kendi ofisini sadece kendisi çizebildiği oranda işler kapsamında tutan birisi, yani sadece bir yakın arkadaşı var, çok sıkışırsa onu çağırıyor. Yanında kimseyi çalıştırmıyor, senede beş tane tasarım yapıyor. Başka ülkelerde, Avustralya dışında ülkelerde tasarım yapmıyor. Şimdi bu insana siz Zorlu Center'ı yaptıramazsınız, anlatabiliyor muyum? Sizin seçtiğiniz patika zaten sizi o işlerle buluşturacak, karşılaştıracak bir patika değildir yani, başka bir ray içine girmiş bir trensinizdir. Seçtiğiniz hayat tarzı, bir şeyi yapma biçiminiz sizin ne tür işler alacağınızı da zaten belirler. Bu etik bir alandır işte.

Murcutt benim kişisel tarihimde de karşılaştığım insan, mimar. Gelibolu Tarihi Barış Parkı Yarımadası Uluslararası Yarışması'nın jüri üyesiydi. Bu bizim de Osmangazi'deki hocalarımız ve öğrencilerimizle katıldığımız ve mansiyon aldığımız bir yarışmaydı. Bizim tasarımıımız şunun temelindeydi: 'Savaş varsa barış vardır.' Totoloji gibi gözüküyor ama barışlar aslında savaşın bir parçasıdır. Bunun üzerinde bir şey vardı. Jüri raporunda daha sonra Murcutt'un eklediğini, ışıklar üzerinde uyusun, Ziya Tanalı ilettili, o da jüri üyesiydi orada, yani şunu söylüyor: *"Siz yarışmalarda birinciyi seçmezsiniz, onun için bakamazsınız. Bir şeyi, bir tartışmayı açan ve bunu mimarlığın araçlarıyla yapabilen şeylerle uğraşmamız gerekir"* diye bizim mansiyon almamızı sağlayan insan olduğunu da söyleyeyim. Bunun bir etik alan olduğunu düşünüyorum. Mesela, yarışmalar için de etik bir şey olduğunu düşünüyorum. Ahlaki açıdan bakıldığında en iyiyi seçmek, en doğruyu seçmek, en yapılabili seçmek yarışmaların şeyi değil, yani normatif bir durum, yarışmalar zaten sosyal bir patolojik alanlardır, arızalı alanlardır. İşvereniniz sizin direkt muhatabınız değil, dolayısıyla yarışmalar ya normatif bir ahlakın parçası olacak ya da bir etik durum haline getireceğiz. Normatif ahlakın parçası haline getirmek bütün yarışmalar tarihinin bizdeki özeti halinde, işte halimizi görüyorsunuz. Bütün halleriyle çökmüş vaziyette yarışmalar.

Daha değişik bir alana savrulayım. Mesela, ahlakın bir kontrol teknolojisi olduğunu söylüyorum, normatif ahlakın ve etikle sürekli de karıştırıldığını başlangıçta söyledim. Etik mesele ahlak olarak görüldüğünde işte o zaman insanların bir konuyla irtibatlandırılmalarında, irtibatlanmalarının nasıl cereyan edeceği, o temasın nasıl cereyan edeceği-

ne dair dışarıdan bir söz söylüyorsunuz demektir, müdahalede bulunuyorsunuz. O yüzden ben kendimi 'ahlaksız' olarak görüyorum. Ahlaksızlığın bir erdem olduğunu düşünüyorum bu açıdan. Ahlakın kendisi, normatif ahlakın kendisi, kural koyucu olan ahlakın kendisi her zaman statik değerler sistemi önerebilen toplulukların 'status quo'yu koruma mekanizmasıdır. Orada gri yoktur yani, mesela Yuval Harari'den size bahsedeyim. Onun Homo Sapiens'i bayağı popüler bir kitap. Homo Sapiens'i okumuşsunuzdur ya da okumuş olanlarınız vardır içinizde. Yuval Harari evlilik kurumunun homo sapiens'in o Afrika'dan kuzeye doğru yürüyüşü sırasında, o zamanlar çerçevesinde tek eşlilik diye bir şeyin olmadığını, herkesin herkesle, yani kadınların bir kocaları yok, erkeklerin bir karıları yok, böyle beraber herkes herkesle cinsel temas kurabiliyor. Antropologların kabul görmüş teorilerinden bir tanesidir. Ama yerleşik düzene, tarım toplumlarına geldiğinde; mülkiyet, soyun devamlılığı, ev işleri gibi meseleler, yani böyle toplumsal hayatın daha incelikle daha uzmanlaşma alanlarına doğru evrilmesinden dolayı evlilik de düzenli bir kurum olma haline geçer ve hemen kendi normatif ahlak şeylerini türetmeye başlar. Mesela, türbanın kendisi yanılmıyorsa Yahudilerde evli olmayan kadınlar ya da evli olan kadınları anlatıyor, şimdi hatırlayamadım. Ama mesela Babillilerde fahişeleri anlatıyor türbanın kendisi, türbanlı olmak zorunda. Şimdi homo sapiens de ahlaksız mıydı o dönemlerde? Bizim coğrafyamızda hele özellikle toplumsal baskının en yoğun olduğu kesimlerden biri Aleviler üzerinde böyle acayip spekülasyonlar var, mahalle baskıları, hurafeler vardır. Yuval Harari evli, ama bir erkekle evli, Itzik Yahav diye bir insanla evli, Kanada'da evlenmişler. Şimdi homoseksüellik bu açıdan, normatif ahlakın şeyleri açısından sürekli olarak zaten altı oyulan bir hikâyeye, ama sürekli. Harari'yi biz 'Homo Sapiens' gibi ve bunun gibi daha bir dolu başka kitabın ve konuşmanın yaratıcısı insan olarak mı göreceğiz, yoksa bir erkekle evli insan olarak mı göreceğiz? Yani bizim dünyaya bakışımız bir etik çerçeve içerisinde etik bir alana doğrultma adına yapılıyorsa zaten diğerinin bahsedilmesine bile gerek kalmayacaktır. Biz Harari'yle olan ilişkimizi daha insani bir çerçevede verebileceğiz.

Evlilik dediğimiz şey ile cinsellik, üreme gibi yüksek karmaşıklığa sahip bir yapıyı evlilik vasıtasıyla düşük karmaşıklık zemininde bir toplumsal yapıya indirgeriz biz, oluştururuz. Buna kimyada, metabolizmanın böyle çalışmasına metabolizma ta-

nımı içerisinde ‘katabolizm’ adı verilir. Yani yüksek karmaşık moleküllerin yıkıma uğratılarak daha az karmaşık moleküllerin düzeyine indirgenmesine katabolik diyor kimya. Tam bunun tersi olan, yani düşük düzeydeki bir karmaşıklığa sahip düzenlerin yüksek düzeyde bir şeye çıkarılmasına da ‘anabolik’ adını veriyor. Biz mesela, ağacı alıp da bir doğrama haline getirdiğimizde aslında katabolik bir şey yapmış oluyoruz. Yani yüksek düzeyli bir karmaşıklığı ağaç gibi doğrama gibi daha düşük düzeyde bir düzene sürüklüyoruz. Plastik türevlerinden PVC doğrama yaptığınızda, imal ettiğinizde, PVC’nin kimyası işte daha düşük düzeyde ama PVC doğrama bu sefer daha yüksek düzeyde bir karmaşıklık o kimyasal moleküle göre. Dolayısıyla orada bir başka şey var, anabolik bir durum var. Bu çelişki şöyle söyleyeyim, daha da geliştirebilirim. Bağlayacağım bu meseleyi, merak etmeyin. PVC doğramayı elde etmek için ortaya koyduğunuz üretim süreçleri ürünün pazara sürülmesinden, PVC pencerenin doğramasının sürülmesinden daha karmaşık. Yani o da katabolik, yani plastik türevlerinden PVC doğrama elde edilmesi anabolik ama o süreçte üretim süreçlerinin kendisi ile ürünün pazarlanması arasındaki ilişki başka bir ilişki.

Bağlamak istediğim şey şu: Biz bina yaparak çevre dediğimiz, bu ister sosyal olsun, ister doğal çevre olsun fark etmez, kültürel bir çevre olsun, coğrafi bir çevre olsun fark etmez, aslında yüksek düzeyli bir karmaşıklık düzeninden düşük düzeyli bir karmaşıklık düzeni (katabolik) elde ediyoruz bina olarak, mimarların yaptığı iş bu. Tasarımın kendisiyse düşük düzeyli olan bir şeyden yüksek düzeyli olan bir şeyi elde etmektir. Çünkü bu tasarım denilen hikâye sizin zihninizdeki her tür olabilirliğin maddileşmiş bir somut başka bir olabilirliğe taşınması anlamına gelir ki bu da yüksek düzeylidir. Yani zihinsel şey her zaman için daha alt düzeyde, ama ortaya konulan şey daha üst düzeydedir. Bunun için, tam da bunun için yine Louis Kahn “*insan yaptıklarından daha zengindir*” der. Burada bir tutarsızlık var gibi gözüküyor, ama değil. Çünkü zihinsel eylem kendi içerisinde süregider kapalıdır. Kapalı bir şey bu, bu başkalarının sınamasına açıldığında, maddileştiğinde dış dünyada o zaman mesela, bina olarak maddileştiğinde, o zaman zihinde sahip olmayacağı şeylerle donatılmaya başlar, çok yönlü iç ve dış etkileşimler ile donatılmaya başlar. Bu da bizim mesela, neden eski binaları korumaya çalıştığımızın bence gerekçelerinden bir tanesi.

Şöyle bitireyim meseleyi: Mimarlığın tarihsel olarak kökeninde kültürel olma ile meslek olma ikilemi arasında salınıp duran bir çerçeveye yerleştirmiş olması, tarihsel olarak ister istemez bu üretimi yapan kesimlerin, mesleki kesimlerin, bina üretimi yapan kesimlerin sürekli olarak şeyi dışlamasına yol açar. Üretimin içerisinde dolaylı olarak bulunan ya da fiilen bulunmayan kesimler, mesela akademik çevrelerin ya da bir şeyin üzerine yazı yazılmasını, bunu dışarıda tutan, buna karşılık da akademik çevrede ortaya çıkmış olan şeyin kontrol etme süreçlerini sürekli organize etme çabası içerisinde. Yani sahip olmadığı, her iki alan da aslında sahip olmadıkları bir iç gücü sanki varmış gibi göstermeye başlarlar. Kentle ilgili bütün tartışmalarımız, mimarlığın meslekle ilgili bütün tartışmalarımıza, eğitimle ilgili bütün sorunlarımıza baktığımızda, aslında bu sorunların arkasındaki birkaç temel nedenden birinin bu olduğunu düşünüyorum. Bu mimarlığın kendi doğasında olan ikilemin zaman zaman birisinin, zaman zaman ötekisinin yol açtığı çeşitli çatışmaların, çelişkilerin, problematiklerin parçası halinde süregitmesinden kaynaklandığını düşünüyorum. Eğer bir çerçeveye oturabilirsek şunu, benim hep yapmak istediğim şey o, mimarlığın ne olduğunu herkes kendi patikasında, aslında ne olduğunu anlamaya çalışabilirse hakiki sorunlar üzerinde tartışmaya fırsat bulabileceğimiz kanısındayım. Bu sorunlar hakiki sorunlar değil şimdi, ahlak sorunları diye bitireyim.

Yonca HÜROL- Kenan, çok teşekkür ediyoruz. Can kulağıyla dinledim her zaman seni dinlediğim gibi. Söylediklerin enteresan bir şekilde ilk konuşmacımız olan Nevzat Kaya’nın dile getirdiği ataerkil kültür konusuyla örtüşüyor, yani ilk başta bahsettiğin kural koyucu ahlak ve bireysel ahlak kavramları. Antik Yunan’da ethos kavramı ortaya çıkıyor, Latin dünyasında moral kavramı ortaya çıkıyor. Antik Yunan’daki daha bireysel bir ahlakı ifade ediyor. Çünkü onlar zaten daha bu ataerkil kültürün daha tam oturmadığı bir dönem olduğu için bireysel ahlak çok önemli. Zaten Aristo’nun Etik kitabına da baktığımızda, işte orada karakterden falan bahsediyor daha çok, ama Latin dünyasına baktığımızda, burada çok ayrıntısını vermiyor, ama belki Hristiyan kültürünün başladığı dönemde daha fazla bu toplumsal baskının oluşmaya başladığı bir dönem ortaya çıkıyor. Kant çok önemli bir figür, kural koyucu...

Kenan GÜVENÇ- Normatif ahlakın babası o.

Yonca HÜROL- Kategorik imperatif, kural koyuculuk ve daha sonra profesyonel etik kavramı da biraz daha netleştirici ve yardımcı olabilir belki. Bir yandan bunları böyle net tespit etmekte fayda var, ama hâlâ bir mücadele de devam ediyor. Yani bir yandan modernleşirken ataerkil kültürün katılıklarını bir parça gevşetiyoruz sanırım. Kadın düşmanlığına karşı mücadele falan da bu konuların içine giriyor. Şimdi modern dünya Kant'ı da sömürgeciliği rasyonalize ettiği için kendi düşüncelerinden elimine etmeye çalışıyor ve başka düşünürlere yöneliyor. Ben bugün yürüyüş yaparken Nietzsche'nin "İyinin ve Kötünün Ötesinde"si-ni dinliyordum, yani çevrimiçi bir ders olarak dinliyordum. Orada çok enteresan kavramlar var, adam diyor ki: "Kendinizi çok fazla baskılırsanız bu hem size zarar verir, hem de büyük sorunlara sebep olabilir". Bütün bunları akılda bulundurarak baktığımızda belki de mimarının bu kültürel bakış açısı ve o anlamda bireysel etik bakış açısı aslında bir mücadeleye de denk geliyor aslında. Ataerkil kültürle mücadeleye. Kural koyucu dünyanın çok önemli bir mesleği mimarlık, kentlerin üretilmesi, planlanması, binaların dikilmesi çok önemli bir sektörünü oluşturuyor. Çok önemli bir ekonomi alanını kapsıyor. Ama bir yandan da post-modern bir dünyadayız. Belki de araba kontrolden çıktı demek istiyorum, yani kural da kalmadı.

Kenan GÜVENÇ- Yasal bir sorun olduğu açık.

Yonca HÜROL- Meslek konusunda yasaların uygulanmamaya başlanması çok enteresan bir şekilde ortaya çıkıyor ve postmodern durum da ayrı bir durum. Bunun öncesinde tamam, çok gergin-di kültürel yapı. Bunu daha etik hale getirmenin, doğayla ilişki kurmanın, bir öz bilinçle ortaya çıkan çok önemli bir konu tasarım olayı. Fakat şu anda araba kontrolden çıktı. Yani normatif etik herkes için geçerli değil. Sanki de monarşiye geri döndük. Krallar için geçerli değil bu, kimin için geçerli? İşte kral bunu halka uyguluyor, senin için geçerli, ama krallar için geçerli değil. Bir kısım insan için geçerli değil kurallar yasalar, yani o noktadayız şu an. Şimdi bu noktada o normatif etiğin de, bilimin de biraz fazla zayıflamış olması, ya da birileri için zayıflamış olması, çok büyük bir sorun teşkil etmeye başlıyor diye düşünüyorum. Ne düşünüyorsunuz?

Kenan GÜVENÇ- Şöyle ele alabilirim diye düşünüyorum: Toplumsal hayat hem bir rutinin içindedir, hem de o rutini istikrarsızlaştıran müdahaleleri de barındırmak zorundadır. Yani bir yandan kararlı bir yapı olmaya kendini sürükler, bir yandan da o

kararlı yapı olmaya sürükledikçe ortaya çıkardığı bileşenler toplumsal hayatı sürekli kararsız yapı-lara, çatallanmaların içerisine sokmaya başlar. Yani normatif ahlakın kendisi o kararlı yapıyı ideal olarak tutmaya çalışır, kararlı yapıya erişmeye çalışır. Halbuki etiğin başka bir şey olduğunu söylüyorum, yani 'moral' olmadığını söylüyorum. Ahlakın moral olduğunu, hani sözlük anlamında da böyle, ama etiğinse istikrarsızlaştırıcı bir öge olduğunu, çünkü neden dersin her şey sınıf mücadeleleri içerisinde cereyan eder derler ki katılıyorum, ama eksik bırakılan şey bütün o sınıf mücadelelerinin içerisinde kişisel olarak bulunuşların kendisi onu sürekli olarak bir kararsız yapıya doğru, istikrarsızlaştırıcı bir öge misyonu üstlenerek onu yıkıma uğratmaya başlar kişisel müdahaleler, etik alanın müdahaleleri, moral alana müdahaleleri bunu yapar. Toplumların gelişebilmesi; hem demokrasilerin gelişebilme yolu, hem insanlar arası ilişkilerin gelişebilme koşuludur bu. Yani her ikisinin böyle birbirleriyle çatışma halinde olması, ama eğer etik alanın bir beslenme yoksunluğu varsa, sadece normatif ahlakın kendisi geçerli hale gelmişse, orada da yozlaşma başlıyor, meseleler de başlıyor. Ülkenin sanıyorum bugün karşılaştığı bu. Her toplum karşılaşır bu tür krizlerle, karşılaşacaktır da, biz de karşılaşacağız. Temelinde bu etik alanın beslenme yoksunluğu olduğunu düşünüyorum. Onun karşısında da bu yüzden de normatif ahlakın kendisi, moral olanın kendisi baskın öge haline geliyor. İşte mahalle baskısı denilen şey bu, hikaye bu. Yoksa şahsen bireysel ahlak konusu değil bu. Bizim hayatımızı kurma biçimlerimiz etiğin kendisi, kendisi bir yol bulmadan önce kendisini bir yol haline getirme meselesi. Yolunuzun olabilmesi için kendinizi yol haline getirebilmeniz gerekir. Etiğin bu olduğu kanısındayım. Yoksa tarihsel olarak, felsefi anlamda etiğin böyle şeyleri var, çeşitli. Spinoza'nın ettiği var mesela, Etika'sı var. Yani hiç de şey değil, normatif ahlakın bir parçası değil Kant gibi. Çok daha bambaşka bir düzlemde bir tür idealin geometrisini kuruyor. Fikri geometrisini kurduğu söyleniyor ki öyle olduğunu düşünüyorum ben de okuduğum, anladığım kadarıyla Spinoza'nın.

Yonca HÜROL- Duygular üstünden gidiyor.

Kenan GÜVENÇ- Etik üzerine düşünürken bir etik kavramının olmadığını, tek bir etik kavramının olmadığını anlatıyor.

Yonca HÜROL- Yani şimdi konuştuğca bir yandan da gerçek hayatla ilişkilendirmeye çalışıyorum konuyu kendi kafamda. Anladığım kadarıyla fark-

lı alanlarda da farklı şekillerde ortaya çıkıyor bu durum. Mesela, özel yaşamlarımızı düşünecek olursak, bu söylediklerin tamamen oturuyor. İşte bu kural koyucu ahlakın yaşamlarımıza çok fazla müdahale etmesine izin verdiğimiz noktada o etik alan zaten ortaya bile çıkamıyor. Çünkü sen kendini düşünmüyorsun, bir şekilde hazır bir şey buluyorsun. Oda artık ne kadar sana uyuyorsa uyuyor, uymuyorsa da artık ne olursun belli olmuyor. Şimdi orası öyle, fakat mimarlık gibi bir alana geldiğimizde bunun içinde bir sürü insan var, bir sürü aktör var. İşte inşaatçısından tatalım müteahhidine kadar, mimarına, mühendisine, kulanicısına, işte o çevrede yaşayan insanlara kadar düşünelim, bir sürü aktör var. Şimdi meslek olduğu noktada bir kural koyuculuğa ihtiyaç, yani birtakım yasalara -diyeyim daha doğrusu- ihtiyaç duyuluyor. Var da zaten yasalar, ama işletilmiyorlar. Dolayısıyla hiçbir şekilde toplumu ya da mal sahibini falan korumayan olaylar meydana geliyor. Mesela, aklıma şu olay geliyor, Türkiye’de Sulukule’nin yıkılması olayı geliyor. Yani o çok yakından takip etmeye çalıştığım, mesela etik açıdan bakıldığında, hatta Kant açısından bile bakıldığında, yani deontoloji açısından da bakıldığında, çok yanlış bir hareket vardı. Ama mesleki kural koyuculuğun ötesinde çok yanlış bir hareket vardı. İnsanlar evlerinden edildiler ve geçim alanları nedeni ile kente yakın bir yerde yaşamaları gereken bir yerden alınıp kentin dışına atıldılar. Gitmek de istemediler üstelik. Mecbur kaldılar gitmeye. Daha sonra oraya göze daha güzel gözükecek kent merkezine yarasır, yani tamamen farklı bir etik söylemle -yani iki etiğin çatıştığı noktada, toplumu koruyan etikle bireyi koruyan etiğin çatıştığı noktada- yapılar yapılmaya başlandı. Burada Kant mesela, daha anlamlı hale geliyor. Böyle bir şey yapıldı. Yok şu anda Sulukule. O insanlar da neredeler kim bilir. Geri dönüşü olmayan ölçüde zarar gördüler o insanlar. Şimdi oraya bir proje yapıldı. Oranın bir mimarı/mimarları var. İşte o yapmasa başkası yapacak dediğimiz gibi, ama burada mesela, hani bir yasaya gerek var mıydı ve bir etiğe gerek var mıydı diye sorduğumuzda ya da kural koyucu bir ahlaka ya da etik bir alana ihtiyaç var mıydı diye sorduğumuzda bunun bir cevabı var, yani bir şeylere ihtiyaç var. Çünkü gerçekten büyük zararlar verildi. Bir kere o tarihi bir çevreydi, onu geçelim, ama insanlar zarar gördü. Geri dönüşü olmayacak şekilde insanlar zarar gördü. Bir kere orada bir ırkçılık yapıldı. Başka birileri olsaydı, orada daha varlıklı, Çingene olmayan birileri olsaydı bu yapılamayacaktı. Yani diskriminasyon da var, insan hakları ihlali var. Şimdi buralarda in-

san hakları mesela, kural koyucu etiğin altında düşünülebilecek bir şey sanki, çünkü mahkemele-ri falan da var, ama uygulanmadı. Sorgulanması da zorlaştı. Sorgulansa bile kararlar uygulanmayabiliyor. Hukuk da uygulanmıyor. Yani büyük bir problem var.

Bu noktadan baktığımız zaman, yani farklı bir bakışla da bakalım. Tamamen kârı maksimize etmek amacıyla üretilen yapılar bunlar. Bir mimar ona imza atıyor, ama o binanın bir mimari değeri olmasının da önemi yok genelde. Hatta patates baskısı gibi başka bir projeyi alıp o arsanın üstüne oturtup hiç de düşünmeden oradan metreka- re üzerinden para alabiliyor, imzacılık yapabiliyor ve o yapılar kötü bir şekilde üretilebiliyor, depremden yıkılabiliyor. İklim açısından çok büyük problemler yaratabiliyor kullanıcılara. Ve onun altında işte o etik bir alana sahip olması gerekliliğini düşündüğümüz bir mimar/mimarların imzaları var. Aslında hepsi bir arada var.

Kenan GÜVENÇ- Etik bir alana sahip bir mimar mesleki açıdan, yani meslek olarak, meslek adamının bir mimar olarak baktığında kendi şeyini gerçekleştirme açısından yanlış bir şey yok orada, ahlaki bir sorun yok diyorum ben, bunu meşrulaştırmak için söylemiyorum, sadece olan bu. Eğer meslek insanı olarak bulunuyorsan evet, orada bu yaptığın şey geçerli olur, meşru olur, ama şuradan baktığımda, bir kültürel alan sorunu olarak baktığımda ki mesela Sulukule bir örnek, ama bizim toplumsal tarihimiz birçok şeyle sabıkalı durumda. 6-7 Eylül olaylarından başlayarak bugün Suriyeli mülteciler sorununa kadar aslında bir dolu sabıkası olan bir toplumsal hayatımız var. Yani kültürel olarak siz Sulukule’ye karşı çıkanlar sadece mimarlar değil, mimarların da içinde olduğu birçok değişik kesimlerden insanlar karşı çıkıyor. Çünkü hayata dair bir şey olarak kabul edilen bir şey, ama sorun şurada: Beni şahsen ilgilendiren şey bu sorunun neden ortaya çıktığı meselesidir. Yani siz kendi içerinizde başka cemaatleri, klanları, kabileleri ne diyorsanız deyin, etnik yapıları birdenbire böyle bir durumun içinde ortaya çıkar hale getiriyorsanız, sivrilmiş böyle birdenbire ‘a bak, bizim içimizde de bu varmış’ diye bir durum haline getirdiğiniz anda siz aslında o sorunu imal eden, ortaya çıkaran bir yapı olarak toplumsal hayatınızı sürdürdüğünüzde zaten o tür toplumlara biz baskıcı toplumlar diyoruz. Yani bu hiç ortaya çıkmayabilirdi, mesele burada. Bizim toplumsal hayatımız bu tür meseleleri hiçbir şekilde ortaya çıkaracak olayların, eylemlerin, faaliyetlerin oluş-

masına izin vermeyebilirdi. Başka bir hayat tarzı içerisinde, başka bir ethos içerisinde bulunabilseydik diyorum ben.

Suriyeli mülteciler konusunda da yaşıyoruz bugün aynı şeyleri, bir kere mülteci demek göçmen demek değil; göçmenler kendi bulundukları ülkenin hayat koşullarını, yani daha iyi hayat koşullarını sağlamak üzere giden insanlardır. Mesela, Almanya'ya gönderdiğimiz insanlar göçmenlerdir. Mültecilik, hayati sorunu olup, yaşam sorunu olan ya ölecek ya kalacak sorunu olanların zorunlu göçüdür. Şimdi Suriyeli mültecilerin kendisi ve ilişkilerimiz bir yandan şöyle sürüyor: 'Bunlar bizi mahvettiler, geldiler, çöreklediler her yere, şurada burada çalışıyorlar!' ama bir yandan da bu baskıyla birlikte onları çok ucuz insan gücü olarak, emek gücü olarak kullanmamızın da aracı haline geliyorlar. Çünkü üzerlerinde bu baskıyı yaratırsanız onları ucuz iş gücü olarak kullanma şeyiniz artacak, toplumsallığınız artacak. Yani bir insan düşünün, Suriyelileri çalıştırıyor iş yerinde, ama Suriyelilere karşı, anlatabiliyor muyum? Yani sizin bütün bu sorunlarla bir kaymaya uğratarak ortaya çıkarma potansiyeli bu ülkede çok fazla. Kürt sorunu da dâhil olmak üzere, mülteci sorunu, işte Müslüman olmayan yurttaşlarımızla ilgili sorunlar, Alevilerle ilgili sorunlar, bunları ortaya çıkaracak bir dinamiğin içerisinde hareket ediyor. Çünkü o dinamik normatif ahlakın dinamiklerinden besleniyor. Normali o onun zaten, öyle söyleyebilirim. Mimarlıktan uzaklaştık gibi, ama bence bu konunun kendisi zaten, yani şahsi bakışım içerisinde etik zaten böyle birçok alanın birçok bileşeninin toplamının verdiği bir karakter ışıması. Etik bir tektoniktir yani mimari bir şeyle söyleyecek olursak ya da müzik toplulukları nasıl Beatles'ın büyük bir sound'u vardır, Pink Floyd'un bir sound'u vardır, Bülent Ortaçgil'in bir sound'u varsa bizlerin de sound'ları vardır, yani olması gerekir. Sound'larımızın, tektoniklerimizin, etiğimizin, ethoslarımızın oluşmaması halinde öbür sorunlar da ortaya çıkmak için ortam buluyorlar kendilerine. Yanılsamalı sorun olarak ortaya çıkmak için kendilerine ortam buluyorlar.

Yonca HÜROL- Mesela Sulukule'nin yerine proje yapmak, yani o kadar insanın evinden edildiği, evlerinin yıkıldığı bir yere proje yapmak ya da daha başka bir sürü şeyler örnek verilebilir. Eğer ben bu kural koyucu ortamın içerisinde kendimi meslek adamı olarak hissederek bunu yapıyorsam demek ki içimde hiçbir bireysel etik yoktur diye düşünüyorum ya da çelişiyor ya da ne bileyim

ben, evde başkayım, meslek alanında başkayım. Yani evime gelirim...

Kenan GÜVENÇ- Ahlaktan hareket ediyorsun çünkü.

Yonca HÜROL- ... özel hayatımdan.... ama işte iş ile özel hayat arasında bir yarılmayı ifade ediyoruz orada. Çünkü ikisi bir arada varlar aslında. Hem benim mesleğim var, hem ben bir meslek sahibiyim, o mesleğimi yürütmem lazım. Mesela, senin bu şekilde yaşadığını düşünmüyorum ben. Sen düşünceleriyle iş hayatı ve her şeyi çok örtüşen, bütün bunları ontolojik bir iç içe geçmiş olarak yaşayan, sürekliliği olan bir yaşamı olan bir insansın. Ben de öyle yapmaya çalışıyorum, ama tabii evinde ve arkadaşlarıyla ailesiyle bireysel etiği işletip işyerine gittiği zaman tamam artık, meslek ortamındayız, bitti, kurallar geçerli olacak ya da o kurallara karşı mesleğin kurallarıyla ben oynayacağım, ama burası artık o etiğin alanı değil dediğimiz nokta bana tehlikeli bir nokta gibi geliyor. Bir yandan da şey var, mesleğin davranış kodları var.

Kenan GÜVENÇ- Oturum çerçevesinde kalırsam şöyle olduğunu düşünüyorum: Rem Koolhaas'ın işte Çin Ulusal Devlet Televizyonu binası böyle... Koolhaas'a, OMA'ya bunu yaptırabilirsiniz. Çünkü Koolhaas'ın seçtiği şey budur, ama Glenn Murcutt'a yaptıramazsınız. Yaptıramazsınız derken Murcutt ben yapmam demez, yani şunu söylemez, 'ben buna karşıyım' demez. Murcutt'un kendi hayat modu zaten o tür işlerle onu asla karşılaştıracak bir hayat modu değil. Ne ona bu işi teklif ederler, ne de o bu tür işleri alabileyim diye özel bir çaba sarf eder. Onun baktığı şey "toprağa hafifçe dokunmaktır mimarlık" diyor Murcutt ya da aidiyetten bahsediyor. Bir şeyin tabiata olan aidiyetten -ki bunun kökleri de onda şeyden geliyor- yani şüphesiz Aborjinlerin kültüründen çok etkilenmiş bir insan. Yani Murcutt'ın planet' iyle Koolhaas'ın planeti aynı değil, onu söylemeye çalışıyorum. Benim için Murcutt çünkü etik alanda hayatı kabullenen birisi, Koolhaas da ahlakçı biri bana göre.

Yonca HÜROL- Bir de şöyle bir problem var bu noktada: Konut konulu bir seminerini de izledim ben Ankara Şubesi'nin geçenlerde, benim için çok yararlı oldu. Orada şöyle bir ifade oldu: "Tüm müteahhitler ya da tüm iş adamları varlıklı kesim için konut yapmak istiyor." Dolayısıyla bu hem fiyatları yukarı çekiyor, hem de iyi bir yerde olması gerekiyor, dolayısıyla yer arıyorlar. Yani nasıl

diyeyim, ortamda bir boşluk var. Yani bu insanların oluşturduğu bir boşluk var, böyle bir arayış içinde bu insanlar ve böyle sanki deniz çekiliyor, orada bir girdap oluşuyor, mimarlar onun içine böyle hup diye akıyorlar. Akmak da zorunda kalıyorlar belki, bilmiyorum. Bir yandan ekonomik baskılar falan da söz konusu, ama bunun başka bir mekanizması mı olmalı? Çünkü herkesi her şeyi bu iş adamları belirliyor, mimarların nereye sürükleneceğini... Bu iş adamlarının kime ev yapmak istedikleri, çünkü oradan daha çok para kazanıyorlar. Belirliyor ve bunun için bir sürü yerler boşaltılıyor, olmadık yerlere parklar, yeşil alanlar, bilmem neler hepsi bunun içinde sürüklenip gidiyor. Buralarda ben hem etğin, hem ahlâkın, ama baskıcı bir ahlaktan bahsetmiyorum, gerekli olan, minimize edilmiş kurallardan bahsediyorum... Minimize edilmiş birtakım kurallara ihtiyaç vardır diye düşünüyorum. Yani bir hukuka ihtiyaç var mimarlık alanında, mimarlığın iş yaptığı çevrelerde diye düşünüyorum.

Kenan GÜVENÇ- Ben de konuşman kapsamında şöyle diyeyim, mimarlığın tarihselliği içerisindeki onulmaz çelişkilerinden bir tanesi de mimarlık bir kamusal meslek alanı olarak doğmuş 19. yüzyılda, endüstriyel kapitalizmin doğası gereği diyeyim. Ama mimarlık sürekli olarak kendini konuta konumlandırmaya çalışmıştır ve tarihselliğiyle, mimarlığın kendi tarihselliğiyle konutu sürekli ezmiştir. Konut çünkü mimarlık alanına ait bir şey değil. Böyle radikal bir şey söyleyeyim: Konut mimarlık alanına dair bir şey değil. Mimarlık kamusal bir alanın parçası aslında, konut çok daha başka, belki başka tartışma ortamlarında açabiliriz, ama Türkiye açısından da eğer benim söylediğim geçerliyse, Türkiye’de 2020-2021 yılı yapı ruhsat izinlerinin yüzde 87’si konuta ait, sadece yüzde 5’i kamusal alana ait, bunun da yüzde 3’ü çok büyük ölçekli hastaneler gibi çok büyük ölçekli yapılara ait, sadece yüzde 2’si küçük ölçekli diyebileceğim kültürel yapılara, spor yapılarına ait. Eğer mimarlık gerçekten de kamusal alanın bir mesleğiysen, konut yapımının ağırlıkta olduğu bir ekonomide mimarlığın gelişme olasılığı yok, kamusal alanın yatırımlarının gelişmesi, genişletilmesi gerekiyor. O da bizde yüzde 2 bina üretimi açısından, yani bunu yüzde 5’e çıkarttığımızda bu sorunları tartışmıyor olacağız, yüzde 10’a çıkarttığımızda hiç tartışmıyor olacağız, 15’e çıkarttığımızda da OODİ Finlan-diya Merkez Kütüphanesi gibi yapılar yapmaya başlayacağız. Böyle bu yönde ilişkilendirebilirim. Aynı şekilde Oda yapılanması da -ben de içinde uzun yıllar bulundum Oda yapılanmasının içe-

risinde. Fiilen bulundum Ankara Şubesi’nde, Oda yapılanması içerisinde.- Mesela Oda’nın bugünkü örgütlenme zafiyetlerinin temelinde olan şey ülkenin konut, bina üretiminin konuta yaslı olmasından kaynaklanan küçük ofislere zamanında, yani küçük ofislerin varlığına ve dolayısıyla o küçük ofislerin de mesleki alana ağırlık vermesinden kaynaklanır. Bu yoğun tartışmalar yeni değil, hani ulusal mimarlık bildirgesi diye bildirgeler yayınlanıp normatif ahlak kuralları geçerli kılındı. Zamanında bizim de, birçok insanla birlikte benim de şiddetle Oda içerisinde de karşı çıktığımız şeyler oluştu. Yani bu sorunların arkasında güçlü ekonomik parametreler var aslında, konut, bina üretimi konuta yaslı olmaktan çıkarılıp da şeye doğru evriltildiğinde, kültürel yapıların da, kamusal yapıların da, eğitim yapılarının, benzeri yapıların ağırlığı artırıldığı oranda biz başka şeyleri tartışmaya başlarız ve mimarlığımız da gelişmeye başlar. Oda yapılanmamız da kendi olması gereken yapının içerisinde organize olmaya başlayacak kanısındayım.

Yonca HÜROL-Bunlarda sana katılıyorum. Fakat bu konutların projelerine de mimarlar imza atıyor, bunun üstünden para kazanıyorlar. Artı diğer tür yapılar için de bu geçerli, mesela bir AVM yapımı için de geçerli, hani bir yere herhangi bir kamusal yapıda olabilir, sonuçta bütün bu yapılar için bu geçerli. Birtakım kurallar geçerli olacaktır ve ben etik ve ahlâkın bu ikisinin bir mimarda birlikte işlemesi gerektiğini savunuyorum daha çok. Yani minimum bir baskılayıcı kurallar etiği, bu zaten hukuk içerisinde olacak. Bu Mimarlar Odalarının davranış kodları böyle sınırlayıcı kurallar getirmiyor. Sadece çok genel olarak işte çevreye zarar vermeyin falan...

Kenan GÜVENÇ- Ahlak önerisi bu.

Yonca HÜROL- Bence etiğe giriyor o, çünkü sınır çizmiyor, kural koymuyor, net değil, çok belirsizler.

Kenan GÜVENÇ- Bizlerin meslek olarak yaptığımız şey zaten doğanın tahribine dönüktür zorunlu olarak. Meslek akli zorunlu olarak doğanın tahribine yöneliktir. Bütün kentlerimiz sert döşemeden oluştuğu için kent haline gelebilmişlerdir. Doğada döşeme diye bir şey yoktur, zemin vardır, ama döşeme yoktur.

Yonca HÜROL- Ama işte doğanın gözetilmesi kastediliyor o noktada.

Kenan GÜVENÇ- Gözetme diye bahsettiğin zaman bir kontrolü geliştiriyorsun. Kontrolü geliştirmek için de eğer sen mesleki şeylerden yola çıkıyorsan, insani değil de mesleki şeylerden yola çıkıyorsan, yani bizim doğayla ilişkilenmelerimizin geniş çaplı ya da kişisel hayatlarımızdaki dar ölçeklerde, alt ölçeklerdeki oluşumlarının, temaslarının nasıl toplumsal olarak cereyan ettiği konusunda bizler herhangi bir şekilde kendimizi ifade edemiyorsak, deklare edemiyorsak, yaptıklarımızla bunu maddileştiremiyorsak o zaman zaten şuna yuvarlanacağız: İyi mimarlık vardır, kötü mimarlık vardır. Yoktur, mimarlık gördüğümüz şeyden başka bir şey değil, gördüğümüz çevremizde ve beton yığını olarak gördüğümüz şey ya da bazı insan, çoğunluğumuzun bir kere estetikten yoksun olarak gördüğümüz şeylerin kendisi zaten estetik yoksunu değil, kendisi bu. Mimarlık başka bir şey değil, ama zaman ve mekân başka bir şey. Benim zaman ve mekânla ilişkilerim etik alan, mimarlıktaki iyi-kötü, yanlış-doğru, güzel-çirkin şeyleri değil, benim zamanla olan ve mekânla olan, zaman-mekânla olan ilişkilerimin kendisi etik bir alandır. O etik bir alandır, ahlaki olamaz.

Yonca HÜROL- Orada farklı bir tanım yapıyoruz anladığım kadarıyla, yani bana göre doğa, yani birtakım hassasiyetler, bireysel hassasiyetler etik alana giriyor, bireysel etiğe giriyor. Mesela, işte doğaya karşı hassasiyet, ama mimarlığımı yaparım. Doğaya karşı hassasiyet, artı insanlara karşı hassasiyet, özellikle zayıf düşmüş insanlara karşı olan hassasiyet, yoksullara karşı hassasiyet...

Kenan GÜVENÇ- Çok muğlak...

Yonca HÜROL- İnsan haklarına karşı olan hassasiyet.

Kenan GÜVENÇ- Muğlak ve gözetici bir şey bu, çerçeve.

Yonca HÜROL- Bireysel etik çerçevesi.

Kenan GÜVENÇ- Sigara içiyorum şu anda ve aslında doğaya karşı bir saldırıda bulunuyoruz, ben de doğanın parçasıyım ve tahrip ediyorum kendimi, yani yıkıma uğrattıyorum kendimi.

Yonca HÜROL- Yaşlanıyorum da zaten, doğa da böyle...

Kenan GÜVENÇ- O kaçınılmaz, yani benim bu doğayla ilişkilerimizde hassasiyet dediğimiz şey çok muğlak bir durum. Mesela, doğayı seviyorum

demek de normatif ahlakın konusu, yani neyi seviyorsun? Ben doğayı seviyorum dediğim zaman kendi kan dolaşımdan acayip hoşlanıyorum diyorum aynı zamanda, öyle değil mi? Böyle bir şey olabilir mi? Yani ben çok seviyorum hücrelerimi. Hücrelerini sev, böyle bir şey olabilir mi? Zaten ahlak bu tür şeyler üzerinden türüyor: Sevgi, hassasiyet ya da duyarlılıklar.

Yonca HÜROL- Başka canlılara zarar vermemek diyelim, yani ağaçlar, hayvanlar...

Kenan GÜVENÇ- Yani ucu açık bir tartışma. Parkları yaptığın zaman ağaçlara mesela duyarlı mı oluyoruz? Evcil hayvanlarımız var, yani benim de bir dolu köpeğim var, bir dolu insanın bir dolu kedisi var. Mesela, hayvansever doğasever mi? O noktada tam tersi, insanın tahakküm, kontrol gücü, yani arzusu, şiddeti zaten şey vaziyette, yaptığı her şeyin meşrulaştırmasının araçlarını da aynı anda...

Yonca HÜROL- Tabii, ama işte hayatı sevmek ve hayata saygı duymak, bu duyarlılıkların hepsi onun içine giriyor.

Kenan GÜVENÇ- Ama bir yandan da homo economicus işte bu yani...

Yonca HÜROL- Tabii, denge.

Kenan GÜVENÇ- Denizler bir balık tarlası değil. Gittiğinizde mesela, çoğu insan, balık çiftliklerinde üretilmiş olan şeyleri, yani tarla haline getirilmiş sudaki şeyleri ya da büyük bir soykırım halinde cereyan eden işte orkinos avını, yüksek teknoloji radarlarla, vesairelerle şey yapmayı, yani o balığı yiyoruz. Kendi hayatımızın içerisine gayet güzel bir şekilde yedirmiş durumdayız o tür şeyleri.

Yonca HÜROL- Doğru maalesef.

Kenan GÜVENÇ- Tabii et endüstrisi içinde konuşmak mümkün mesela. Artık neyse onlar, ama bu en azından bugün değindiğimiz meselelerde etiğin aslında dünyada bir bulunma biçimi, inşa biçimi olduğunu, ahlakın da toplumsal bir kontrol mekanizması olduğunu, bunun etik olarak tanımlanamayacağını, şahsen ben, bunu tanımlarsak işte o zaman başkaları üzerinde ahlakçı hale geliyoruz, ahlakçı kesiliyoruz diyorum.

Başkalarına ne yapacağını, ne yapması gerektiğini söylüyoruz, kurallar koyuyoruz. O kurallar içe-

risinde olmazsa da onu toplumsal hayatın dışına itmeye çalışıyoruz. Mesele bu.

Yonca HÜROL- Şu anda daha netleştirdi söylemek istediğin şey. Eklemek istediğin bir şey varsa, yani bu iki etik alanın birbirine karışmaması gerektiğini söyledin en son.

Kenan GÜVENÇ- Ahlakla etiğin birbirine karışmaması gerektiği.

Yonca HÜROL- Düşünmeye devam etmek gerekiyor bunun üstünde. Ama o zaman tabii şeyi de sormak gerekiyor, bireysel etiğin içine ne girer?

Kenan GÜVENÇ- Etik zaten kişisel bir şey, hani bu etik, yani bir başkası yerine rüya göremezsiniz, aynen öyle bir şey.

Yonca HÜROL- Çok teşekkürler. Çok yararlı olduğunu düşündüğüm bir söyleşi oldu. Gerçekten çok güzel bir noktaya ışık tuttun ve benim de düşünmem gerekiyor onun üstüne...

Kenan GÜVENÇ- Hep beraber düşünelim. Yani bu karamsarlıktan çıkabilmenin tek yolunun bu olduğunu düşünüyorum. Meseleler üzerinde sakinmaksızın güçlü bir şekilde ve sürekli düşünmemiz gerektiği ve yapmamız gerektiğini düşünüyorum. O zaman bu karamsarlık da dağılacak. Bende karamsarlık yok mesela, toplumsal hayatın gelişeceğini düşünüyorum. Ben çok teşekkür ediyorum bu kadar zaman dinleme sabrında bulunduğun için insanlara... Sana ayrıca teşekkür ederim.

Yonca HÜROL- Çok teşekkürler Kenan, çok yararlı, çok düşündürücüydü bu söyleşi ve düşündürecek.

Kenan Güvenç

Yıldız Teknik Üniversitesi (İTMMMA) ve ODTÜ'de mimarlık lisans, GAÜ'de yüksek lisans eğitimi gördü. 1994-1997 arası Mimarlık Dergisi eş editörlerinden biriydi. 1986'dan itibaren ekip arkadaşlarıyla girdiği yarışmalarda 2'si uluslararası 30'dan fazla ödül kazanılırken 4 ulusal yarışmada jüri üyesi oldu. 1. ödülün kazanıldığı yarışmalardan olup inşa edilen Fethiye Kültür Merkezi 2004 Ulusal Mimarlık Sergisi'nde yapı ödülüne layık görüldü. 1994'den başlayarak Gazi, Osmangazi, Kocaeli, Sakarya, Lefke Avrupa ve Girne Amerikan Üniversitelerinde hoca olarak dersler verdi. 1993'den itibaren birçok mimarlık öğrencileri buluşmasında atölyeler açtı. "ho! yeryüzü kuvveti" aktivist grubunun kurucularındandır. Doğa, mimarlık eğitimi, mimarlık, tarih, kültür, felsefe üzerine 7'si uluslararası, 100'e yakın makalesi yayınlandı. İnsan aklının tasarım politişini konu edinen "Çakılın Yuvarlaklığı" adlı kitabı yayıma hazırlanmaktadır. Halen KKTC GAÜ - Girne Amerikan Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir.

İŞLEVSELE DOĞRU MİMARLIK KURAMI VE ETİK

Sevinç Kurt, Prof.Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü

Mimarlık alanının tarihsel süreç içinde felsefenin etik değil estetik dalı altında görülmesi ve mimarlık pratiğinin bu kapsamda yorumlanması doğal olarak mimarlık değer yargılarının estetik değerleri gözeterek gelişmesine neden olmuştur. Her çağın koşulları mimaride neyin doğru olduğuna ilişkin kriterleri açıkça veya örtük bir biçimde tanımlamakta ve mimarlık etiği, mimarların bu değerleri kavrama, saygı duyma ve yapılarında yansıtırma, hatta kritiğini yaparak yeni bir kavramsal bağlam yaratma zorunluluğunun bir sonucudur. Bu makale mimarlık kuramı ve etik konusunun etkileşimini antik dönemden bilgi-çağı mimarisine kadar gelişen süreçte nitel yöntemle inceleyen bir araştırmanın ilk bölümüdür ve modern mimarlıkta fonksiyonalist yaklaşımının kökenlerine tarihsel bağlamda odaklanmaktadır.

Mimarlık Kuramı: Anlam

Genel olarak mimarlık kuramı, tasarım faaliyeti dışında, yapıların ve yapıya ilişkin ilkeler bütünüünün tarihinden ve bu tarih ve ilkelerin eleştirilerinden ortaya çıkması muhtemel olan her türlü entelektüel söylem anlamına gelmektedir. Ayrıca hala kesinleşmemiş olmakla birlikte bir şekilde değer taşıyan mimariyle ilişkili her türlü fikir ve kavram da mimarlık kuramı altında kategorize e-

dilebilir. Mimarlık felsefesi olarak da ifade edilen mimari kuramın bu “açık” olma durumu alanın varoluşu bağlamında entelektüel demokrasi ve kavramsal canlılık vaadi sunmakta ama aynı zamanda, özellikle mimari gibi önemli bir bilgi ve uygulama alanı için, sınırların ve kapsamın belirsizliği bir anlamda endişe de yaratmaktadır. Bu nedenle, teorisyenlerin bile mimari kuramı savunmak için hevesiz olmaları, hatta kuramın “yaparak” akademik gelişme sağlanan mimarlık eğitime ilişkin geliştirici bir esaslar bütünü değil, aksine yenilikçi bir kültürünün gelişimini engelleyen bir unsur olduğunu¹ veya belki de kuramın ‘ölü’² olduğunu keşfettiklerini iddia etmeleri pek de şaşırtıcı değildir. Taylor ve Levine³ için ise asıl soru teorisinin “kullanılmadığı” hatta “ölü” olup olmadığı değil, bunun yerine günümüzde çağdaş mimari için hangi kuramların yararlı veya alakalı olduğudur. Bu çerçevede mimaride analiz birimlerini ön plana çıkarabilen ve hipotezleri açıklayabilen bilgi olarak tanımlanan kuram olmadan, herhangi bir yapı formu ve bunların insan deneyimi üzerindeki etkilerini soyutlamak, bağlamsal kılmak, anlamak ve hatta tahmin etmek mümkün değildir. Daha da önemlisi, kuram aynı zamanda mimariyi daha geniş bir entelektüel çerçeveye ilişki içinde anlamaya izin verir (Lavin 1990)⁴ ve bu şekilde mimarlık görsel sanatların

en entelektüeli olarak konumunu yeniden doğrulamaktadır.

Ayrıca bu kuramın sistematikleşmesi, mimarlığın sadece maddi bir zanaat ve hizmet mesleği olması ötesinde, insanoğlunun önemli sorulara ve kaygılara sistematik ve güvenilir bir şekilde ilkel bütünlüğü ile yaklaşımını temsil eden bir disiplin statüsü kazanmasını da sağlamaktadır. Önemli olan şudur ki kuram, bir disiplinin en seçkin üyelerinin uzmanlıkları ve yaşam süresi içinde yorumlayarak çözülebilen veya belki de çözülemeyen sorular biriktirmesini sağlar. Bu yeni yorumlara açık sorular daha sonra gelecek nesli eğitmek için epistemolojik öncüller haline gelir ve bir nesil mimarları diğerine bağlayan sürekli bir entelektüel soy oluşturur. Yine de Lang⁵, oldukça uzun bir mimarlık tarihine ve tüm mimarlık okullarının içinde "kuram" kelimesi geçen derslere sahip olmasına rağmen, "mimarlık kuramı"nın ne anlama geldiğinin çok net bir biçimde bilinmediğini iddia eder.

Beaux-Arts geleneğine göre, mimari kuram geçmişte mimarın tasarım kompozisyonlarına rehberlik eden kurallar ve ilkeler kümesiyle sınırlıydı.⁶ Ancak on dokuzuncu yüzyıldan bu yana mimarlığın akademikleşmesiyle mimari kuramın gelişimi daha da hızlandı. Kruft'a⁷ göre mimarlık kuramı, estetik niteliklere dayalı, kapsamlı ya da kısmi, herhangi bir yazılı mimarlık sistemini kapsar. Bu nedenle Kruft, mimari teoriyi öncelikle bir binayı güzel yapan şeyin ("estetik nitelikler") yazılı açıklaması olarak görür ve yapıyı çevremizin kaosundan evrensel uyumları soyutlar. Nesbitt'e⁸ göre ise mimarlık disiplini içinde kuram, mimarlık pratiğini ve üretimini tanımlayan ve ona yönelik zorlukları açıklayan bir söylemdir. Kuram, geçmiş çalışmaları betimleyen mimarlık tarihiyle örtüşür, ancak ondan ve eleştiriden farklıdır. Mimarların mevcut çalışmalarının eleştiriye veya belirli standartlara göre, dar bir yargılama ve yorumlama faaliyetiyle de benzeşmez. Kuram, disiplinin mevcut durumunun gözlemlenmesine dayalı alternatif çözümler önermesi veya konulara yaklaşımda yeni düşünce paradigmaları sunması bakımından bu etkinliklerden uzaklaşır. Kuramsal yapısı, ileriye dönük ve katalitik doğası, kuramsal etkinliği tarih ve eleştiriden ayırır. Yine de ortak bir işleyiş vardır; tarih geçmişte inşa edilmiş yapıları tanımlar, eleştiri mevcut yapıların yorumudur ve kuram her ikisini de kapsayacak biçimde geleceğin yapısı için belirlemeler yapar.

Mimarlık Kuramı: Tarihsel Bakış

Romalı askeri mühendis ve mimari teorisyen Marcus Vitruvius Pollio muhtemelen emekli olduğu MÖ 33 ile yaklaşık olarak öldüğü MÖ 25 arasında yazdığı "Mimarlık Üzerine On Kitap"ın günümüze kadar ulaşması nedeniyle yazıları zamanın tahribatından kurtarılmış en eski mimarlık kuramcısı olarak kabul edilmektedir. Özellikle, Vitruvius'un girişinde yaptığı çalışmalar için şu anda kayıp olan birçok Latin ve Yunan kaynağını andığı yedinci kitap o zamanlar mimarlık hakkında bilinen her şeyi edebi bir izleyici için kolayca anlaşılabilen bir pakette birleştirmeye yönelik ilk girişimdir. Metinlerde mimari yapının, vatandaşların ve ziyaretçilerin erdemli, sivil ve etik davranışlarının koşullarını oluşturmak için Yunanlılar aracılığıyla aktarılan geleneksel sembolik düzenin nasıl korunabileceği ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bunu yaparken Vitruvius bilinçli olarak mimari yazının statüsünü sadece tüccarların ilgi alanına giren rehber kitaplardan Roma imparatorunun bile okumaya değer bulacağı bir sanata yükseltmişti, daha en başından Sezar'a hitap ettiğini açıkça belirtmişti. Vitruvius onuncu kitabında daha önceki dokuz eserde tekil konular ve ayrıntılarla uğraştığını, böylece on parşömen içinde ortaya konan tüm çalışmanın mimarlık dallarının tamamını içerdiğini yazmıştır.⁹

Vitruvius'un en ünlü saptaması, mimarinin "firmness, commodity and delight" birleşimi olduğudur. İngilizce basımında Morgan bunu "durability, convenience and beauty", "dayanıklılık, rahatlık ve güzellik" olarak tercüme etmiştir. Rahatlık teriminin kullanıma karşılık geldiği de söylenebilir. Ancak daha modern terimlerle bunlar, bina strüktürü, yapı ekonomisi ve mimari kuram veya estetik çalışmalarına karşılık olarak düşünülebilir. Vitruvius'a göre mimar başarılı olmak, zenginlik ve şöhret kazanmak için tasarımın üç yönüne de hâkim olmalıdır. Bu nedenle, etik bir mimar olmak, güvenilir mesleki bilgi yoluyla iyi bir mimarlık yapmaktır. Bu anlayış mimari yapım yoluyla hizmet ettikleri egemen sınıfların sivil, dini ve etik düzenini korumaya çalışan Alberti, Serlio ve Palladio ile rönesans döneminden ve sonraki nesillerden modern çağa kadar devam eder.

Vitruvius, tek sesli tarzıyla, diğerleri tarafından izlenecek birleşik bir mimarlık görüşü oluşturmaya çalışmıştır. Tüm heterojenlik, tek bir büyük anlatıda, eserin hitap ettiği ve genişleyen Roma İmparatorluğu'nun ilk imparatoru olan İmparator

Augustus'un totaliter amaçlarıyla mükemmel bir uyum içinde olan bir anlatıda yer bulmuştur. Hemen hemen her mimari analiz, Vitruvius'un sağlamlık (yapı, inşaat, bilim), meta (işlev, fayda, konfor, mekân) ve haz (estetik, güzellik, sanat) üçlüsünü şu ya da bu biçimde tekrarlamakla sonuçlanır.

Leon Batista Alberti'nin mimarlık üzerine yazdığı *De re aedificatoria*, On Kitapta İnşa Etme Sanatı Üzerine isimli kitabı, Vitruvius'un On Kitap'ı 1500 yıl önce yazıldığından beri ilktir ve bu da onu mimarlık üzerine yazılmış ikinci tez haline getirir. Kruft¹⁰ bu kitabı "mimarlık literatürüne şimdiye kadar yapılmış en önemli katkı" olarak tanımlamaktadır. Vitruvius'un kitabı mimarlık yapmak isteyenlere bir el kitabı görevi görürken, Alberti'nin kitabı, hümanist bir bakış açısıyla, mimarlar için değil, inşaat faaliyetlerine önem veren hümanist işverenler için yazılmıştır.¹¹

Alberti, Prolog'un ilk paragrafında mimarı onurlu bir insan kategorisi olarak dile getirir. Bu sanatlardan bazılarını zorunlu olarak icra etmek durumunda kalıyoruz diyerek başlar ve, "Onu, mimarı kesin ve harika bir mantık ve yöntemle, hem kendi akli ve enerjisiyle nasıl tasarlayacağını hem de inşa ederek nasıl gerçekleştireceğini bilen biri olarak görüyor ve bunu yapmak için en yüksek anlayışa ve en asil disiplinlerin bilgisine sahip olması gerektiğini düşünüyorum"¹² diye devam eder. Bu terimlere ek olarak Alberti'nin risalesinde, ahlak kuramcılarının yazımında rastlanan sözcüklere (improbare (suistimal etmek), modestia (gösterişsizlik), sobrietas (süslülük), vitium (yetkisizlik), mendosus (kusurlu) vs.) rastlanması, zaten daha önceden de etik felsefe üzerine diyaloglar yazmış olan Alberti için etik kavramının önemli olduğunu göstermektedir.¹³ Alberti, hem modern 'peyzaj', hem kendi özgün 'inşa sanatı', hem de şehir planlama çalışmalarına temel bir katkı olan modern bölge kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Böylelikle daha geniş bir mimari bağlamı mimarlık için olmazsa olmaz olarak kabul eden ve böylece bugüne kadar devam eden bir mimari kanon formüle eden ilk kişiydi.

Alberti'nin, mimarlığın ciddi ve onurlu incelemeye değer bir konu olarak açılışı olan "On Kitapta İnşa Etme Sanatı" adlı risalesi, doğal olarak birçok mimarlık eleştirisinin de hedefidir. The Rule and the Model: On the Theory of Architecture and Urbanism'de Françoise Choay¹⁴ Alberti'nin incelemesini, Thomas More'un Ütopya'sı ile birlikte mimarlığın "kurumsal metni" olarak

görür. Mimarlar ve şehirciler daha sonra, doğası gereği istikrarsız mesleklerini destekleme girişiminde bulunan "bilimselliğe", gerçekte herhangisi bir gerçek bilimsel araştırma yapmadan bilimin görünümünü taklit ederek karışırlar. Bütün bunlar Alberti tarafından başlatılmıştır. Benzer bir şekilde Mark Wigley¹⁵ mimariyi ataerkillikle suç ortağı yaptığı için Alberti'ye saldırır. Kadınlar evde kalmakta, erkekler ise seyahat etmekte özgürdür. Mimarlık, kadınların cinselliğini, genç kızların iffetini ve kadının kocasına olan sadakatini kontrol etmede, onları mahremiyete hapsederek, kadınların vahşi potansiyelini böylece ev tarafından evcilleştirmede bir role sahiptir.

Filarete'nin risalesi Kruft tarafından "ütöpik bir roman", bir "mimari alegori" ve "gevşek bir anlatı" olarak tanımlanıyor ve bunların hepsi onu ciddi bir teorik metinden çok bir kurgu eseri gibi gösteriyor.¹⁶ Risale hepsi bir akşam yemeğinde bir mimar ve onun arkadaş çevresi arasında kaydedilmiş bir konuşma şeklinde kaleme alınmış yirmi beş kitaptan oluşuyor. Konuşmalarda, bazı kişiler mimarlığın o kadar da kayda değer görünmediğini söylüyor. Öyleyse Vitruvius'un ve genel olarak kuramının ne önemi var diye soruyorlar. Mimar onları Sforzinda adlı hayali bir kasabanın tasarımı ve inşası hakkında uzun bir hikayeye yanıtıyor ve süreç boyunca mimarlıkla ilgili tüm pratik ve teorik bilgilerini romansı ve eğlenceli bir tarzda ortaya koyuyor. Çünkü Filarete'ye göre inşa etmek, aşık bir adamın gibi şehvetli bir zevkten başka bir şey değildir.¹⁷ Bu çalışma ile Alberti'ninki arasındaki çok çarpıcı farklar vardır. Hümanist Alberti, Cicero üslubunda Latince çok güzel yazarken, zanaatkar Filarete kaba bir şekilde İtalyanca yazar. Alberti Cumhuriyetçi bir aristokrasi için yazarken, Filarete tanrıdan korkan efendisi için yazar. Alberti'nin incelemesi bir Vitruvius/Ciceronia öyküsü biçimini alırken, Filarete'ninki platonik bir diyalog biçimini alır. Kısacası, Alberti'nin modeli Romalı, Filarete'ninki ise Yunandır. Alberti için anahtar kavram haysiyet ve Filarete için platonik erdemdir.

On yedinci yüzyılda Fransa'da ünlü Querelle des Anciens et des Modernes (Eskiler ve Modernler Kavgası) ile mimarlar ilk kez Vitruvius'un geçerliliğini sorgulamaya başladılar. Bu mimarlar, Joseph Rykwert¹⁸ tarafından "ilk modernler" olarak tanımlanmıştır, çünkü sütunlar, başlıklar, saçaklar vb. vurgular üzerinde duran çalışmaları hala klasik olmasına rağmen, onlar bilim ve teknolojiye güncel gelişmeleri kucaklayan, ge-

lişime açık, ilerici bir mimari kurama doğru ilk adımı atmışlardı. Esasen François Blondel gibi "kadimler" antik metinlerin otoritesini savundular çünkü Yunanlıların ve Romalıların taklit etmeye çalışmamız gereken bir mükemmellik durumuna ulaştıklarına inanıyorlardı, oysa Mimar Claude Perrault'un kardeşi ünlü yazar Charles Perrault gibi "modernler" Yunanlıların ve Romalıların başarılarının artık aşılabileceğini ve bu nedenle eski kurallarının sorgulanması gerektiğini savundular. Bu, Fransız Aydınlanması veya bilimde kaydedilen ilerlemelerin ilk kez sanata uygulandığında ortaya çıkan "Akıl Çağı" olarak bilinen dönemin başlangıcıydı.

Esasında, modernleşme için kilit referans noktası İngiliz filozof Francis Bacon'dur. Bacon deneyciliği yani tüm doğru bilginin gözlemlenebilir gerçeklere dayandığı doktrini ile geçerli tüm bilgilerin çok sayıda gözlemlenebilir vakadan soyutlanması gerektiğini iddia eden yeni tümevarım yöntemini teşvik etmiştir. Bu bilimsel ilkeyi geleneksel mimarlık sanatına ilk uygulayan mimar Claude Perrault'tır ve sonuçta "orantının araçsallaşması" ortaya çıkmıştır. Alberto Pérez-Gomez¹⁹, Perrault'un mimarlık üzerine teorik yazılarının modern mimari için temel bir hareket noktası oluşturduğu konusunda Joseph Rykwert ile hemfikirdir. Bu metinde, Perrault, insan vücuduna dayalı mükemmel bir orantı sistemi olduğu şeklindeki Vitruvius fikrine saldırmaktadır. Perrault, Vitruvius'un mevcut metnine atıfta bulunan tüm-dengelem yerine tümevarım olarak ampirik kanıtlara bakar ve insanın kendi deneyimleriyle ne gözlemleyebileceğini sorar. Böylece incelemesine insan yüzü ile başlar ve aynı oranlarda olmasına rağmen yüzün hem çirkin hem de güzel olabileceğini gözlemler. Bu tamamen Vitruvius karşıtı bir duruştur. Perrault, mimarideki evrensel "olumlu" güzelliklerin; malzeme zenginliği, boyut ve ihtiyaç, yapım hassasiyeti ve simetri olduğunu belirtmiştir. Ancak bugün, modern mimarinin, Lyotard'ın²⁰ ana hatlarını çizdiği Kant'ın analizi açısından güzelden ziyade yüceye yöneldiği göz önüne alındığında, güzelliğin kendisinin gerçekten mimarlığın hedefi olup olmadığı sorgulanabilir.

Rykwert'in Adem'in cennetteki evi adlı kitabında iyi bir şekilde belgelendiği üzere ilkel bir kulübe fikri mimari teorideki en kalıcı imgelerden biridir ve hiç kimse bu popüler basit orijinal konut efsanesini Laugier'den²¹ daha iyi özetleyemez. Bu, bir kulübe hakkındaki bu spekülasyon neden hem mimari yazarlar hem de okuyucuları için bu

kadar çekici oldu sorusunu akla getiriyor. Fransız filozof Benoît Goetz²², mimariyi mekânın kendisinin temel bir "a priori", önsel koşulu olarak alır. İnsanın doğanın sürekliliğinden yani cennetten çıkması veya kovulmasından önce ne içerisi ne de dışarısı olamaz ve dolayısıyla mimarlık da olamaz. Mekân farklılaştığında ve parçalandığında, bazı kısımlar içerde, bazı kısımlar dışarıda olduğunda ve daha sonra insan süreklilikten yer değiştirip her zaman bir şeyin içinde ya da dışında olmaya başladığında mekân artık "mimari"dir. Bu nedenle, ilkel bir kulübe ya da ilk meskene ilişkin mit, tam da temel bir gerçeği ilettiği için bu kadar popülerdir: İnsanlar, bilgi günahını edindikleri için, bilinmeyen doğanın sürekliliğine yabancılaşmışlardır. İlkel kulübe, doğaya bir tür doğrudan erişim vaadini yerine getiriyor gibi görünmekte, ancak gerçekte bu, sonsuza dek yerinden edilmiş insanın varoluş koşulunun sonucudur. Kulübenin mimarisi, aslında, bilen insan için her zaman iç ve dış olarak ikiye ayrılan bir mekân durumuna yanıt verir.

Claude Perrault, orantı sorununa bilimsel rasyonalizmi uygulayarak Vitruvius karşıtı eğiliminin öncüsüyse, Jean-Nicolas-Louis Durand da bu eğilimin en uç gelişmelerinden biridir çünkü mimarlığı bir tür bilim olarak görür. Durand, işlevselcilik çağı gelmeden, zamanından erken bir dönemde bir fonksiyonalist idi. Her türlü felsefi veya boş spekülasyondan kaçınarak doğrudan mimarlığın faydacı özüne inerdi. Ona göre binalar, en az emek ve sermaye harcaması ile rahat barınma sağlamak içindir. Güzellik ve zevk vermek, rahat bir barınağa ulaşmanın yan etkileridir ve asla mimarlığın amacı olmamalıdır. Durand²³, mimariyi bir "ars combinatoria"ya, bir Lego setiyle oynayan bir çocuk veya bir dizi nesne yaratmak üzere programlanmış bir bilgisayar gibi, sınırlı sayıda bileşeni bir araya getirilmiş bütünlerin sonsuz varyasyonlarında birleştirmenin birleştirici bir sanatına indirgemektedir. Açıkçası, insan vücudunun oranlarının düzenin oranları için bir model olarak hizmet etmediğini ve asla hizmet edemeyeceğini dile getirmiştir.

Kulübeyi bir model olarak kullanan Laugier, mimarinin aslında sadece kolonlar, girişler ve alınlıklardan ibaret olduğunu iddia etmişti. Durand, ironik bir biçimde "...ve duvarlar, kapılar, pencereler, tonozlar, kemerler ve tek başına bizi eklemeye mecbur bırakan tüm diğer parçalar,"²⁴ diye devam etmişti. Esasında tam tersini düşünen Durand için tüm klasik sütunlar, saçaklar ve alınlıklar mimarlığın özü olan işlev için gerek-

sizdir. Böylece, Durand'ın yaklaşımıyla mimarın tüm yeteneği, iki sorunun çözümüne indirgenir: Birincisi, özel binalar söz konusu olduğunda, belirli bir meblağ karşılığında binanın amacına mümkün olduğunca uygun hale getirilmesi; ikincisi, uygunluğun varsayılması gereken kamu binaları durumunda, mümkün olan en az masrafla nasıl inşa edileceği. Böylece mimaride güzellik ile ekonomi arasında hiçbir uyumsuzluk ve salt uyumluluk olmadığı görülecektir; çünkü ekonomi, güzelliğin başlıca nedenlerinden biridir. Mimarlığı daha rasyonel ve bilimsel hale getirmeye yönelik bu Vitruvius karşıtı dürtü (Vitruvius karşıtıdır, çünkü Vitruvius mimarların dokuz disiplini; yazı, çizim, geometri, tarih, felsefe, müzik, tıp, hukuk ve astronomiyi incelemesini istemişti ve bunlardan yalnızca üçü geometri, tıp ve astronomi, yani Vitruvius konularının üçte biri günümüzde bilim olarak nitelendirilmektedir), Fransız topraklarında doğdu ve orada zirveye ulaştı. Sonraki yıllarda mimariyi yaşamak için bir makine yapmayı öneren, Paris'i düzleştirip onun yerine idealindeki daha verimli bir gökdelen şehri ile değiştirmek isteyen Le Corbusier bu eğilimin zirvesine çıkacaktır.

Gottfried Semper'in²⁵ farklı ırkların ve kültürleri bilimsel olarak inceleyen etnolojiyi mimarlığa uyguladığı yenilikçi bir yaklaşımı vardı. Semper, 1859'da Darwin'in Türlerin Kökeni'ni ve 1867'de Marx'ın Das Kapital'ini üreten aynı entelektüel iklimi ve ayrıca, gündelik görünümünün ardında iş başında olan daha büyük biyolojik, kültürel ve ekonomik güçleri aramaya yönelik bu büyük vizyonu paylaşmıştı. Heidegger, özne olarak insanı²⁶ her zaman ormanda bir açıklık yapmak için tek başına hareket eden ve daha sonra tek başına bir mesken inşa eden biri olarak düşünürken (burada Laugier'in ilkel kulübenin ideal yapımcısı ile bağlantılar açıktır), Semper mimarlığı her zaman, hepsi ortak bir mimarının toplumsal üretiminde eşit derecede değerli olan çeşitli farklı teknik beceri ve deneyimleri bir araya getiren bir grup insan bağlamında analiz etmekteydi. Heidegger'in yaklaşımı, konut kıtlığına (varlığın çeşitli anlamlarına) yönelik çeşitli çözüm türlerine bakmak değil, binanın temel özünün ne olabileceğini, insanın varlığını sorgulamaktı.

Mimari kuram hakkında şu anda bilinenler, özellikle de Françoise Choay'ın Alberti ile ilgili yorumları göz önüne alındığında, Giedion'da²⁷ iki ana mimari kuram temasının devamı görülür: İhlal ve bilimcilik. İlki Giedion'un, yirminci yüzyıl fiziği kavramlarını bilimden mimariye aktararak

disiplin sınırlarının ötesine geçmiş olması ile ilgilidir. İkincisi de bilimin uygun titizliği ve katı tanımları olmadan, başka bir deyişle bilim olmadan ya da Molella'nın²⁸ deyişiyle "bilim-modern" ile Giedion'un yalnızca bilimsel bir şey yapıyor-muş izlenimi yaratmış olmasıdır.

Etik: Betimleme ve Mimarlık Bağlamı

Etik, felsefenin bir dalı olarak insan karakteri ve davranışına odaklanmaktadır. Aynı zamanda davranış kurallarını kapsayan bir ahlak sistemidir ve bu sistemde felsefi bir metin kadar ayrıntılı veya profesyonel bir alanın davranış kuralları kadar kısa ahlaki incelemeler yapılması mümkündür. Ahlak felsefesi, görüşleri daha sonra kendisinden oldukça genç olan çağdaşı Hegel ve daha sonra Hans-Georg Gadamer, Alasdair MacIntyre ve Charles Taylor gibi yeni bir Aristotelesçi türü ve diğer ahlak teorisyenleri tarafından eleştirilen Kant ile ciddi olarak başladı.

The Theory of Architecture kitabının 191. sayfasında Paul-Alan Johnson²⁹ Clarence I. Lewis'i³⁰ referans vererek genel olarak etiğin -herhangi bir etiğin- geçerliliğini "Bu ilkenin dikte ettiği şeyin, yapılması zorunlu olduğunu nereden biliyorsun?" sorusunun yanıtı olduğu varsayımını ve ahlakla ilgili tüm soruları temkinli bir biçimde ikircikli ve kuşkucu saldırılara açık bırakan şeyin, ahlaki ilkelerin dayandığı temelin belirsizliğinden kaynaklandığı fikrini, bu konunun kesinlikle etiğin kendisine ait olmadığını ve bunun tartışmasının çeşitli şekillerde etiğin metafiziği, etik teorisi, ahlak felsefesi ve meta-etik olarak adlandırılmış olduğunu aktarmıştır.

Maurice Laguerre'ye göre mimarlık toplumsal yaşam için zorunlu çerçeveyi ürettiği, insanların bir araya gelmesine olanak verdiği veya sosyal olarak nasıl performans gösterdiklerini belirlediği için etik sorunları gündeme getirir.³¹ İnsan davranışının etik değerlendirmesi bağlamında insan eyleminin mimari tarafından etkilenmesi, inşa edilmiş veya edilmemiş her mimari tasarımın etik bir bakış açısıyla okunabilmesi nedenleriyle etiğin mimarlıkta her yerde mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda mimarlık bağlamında etik hem tasarım eylemlerinin hem de tasarım sonuçlarının (binalar, peyzajlar vb.) dış bir kurala ve bir mimarın günlük uygulamalarında rehberlik ettiği önceden kabul edilmiş gelenekler, düzenlemeler veya ilkelere dayalı herhangi bir tanımlayıcı değerlendirme veya yasaya göre iyi veya kötü olarak normatif değerlendirmeler ola-

arak görülebilir. Günümüzde mimarlıkta bir etik teorisi oluşturmak için temelde birbiri ile çok yakın ilişkili üç temel açılımın toplamına bakmak gereklidir; yapılandırılmış bir mimarlık eserinin özne ve nesne olarak temsil ettiği etik anlayış, mimari üretim kurumları veya süreçleri içindeki etik ve kişi olarak mimarın bireysel etik yaklaşımı. Yine de sonuncusu ilk iki açılım ile oluşan değer ve kapsamı tamamen farklılaştıracak bir etkiye sahiptir.

Etik, sosyal politik felsefe ile psikoloji ve davranış bilimleri üzerine felsefi yansımaları içeren mimarlık felsefesi, esasında büyük ölçüde estetik temelli bir değerlendirmenin ötesine uzanır; mimarlığın estetiği, kendi başına, sanat felsefesinde tartışılan geleneksel konuların yanı sıra gündelik estetik ve çevresel estetiği de kapsar. Mimarlık etiği, mimari ortamlarda hakların, sorumlulukların, iyiliğin, erdemlerin ve adaletin tanımlanması da dahil olmak üzere geleneksel konuları da ele alır. Mimarlık felsefesinin diğer yönleri de sosyal ve teknolojik özelliklerle ilgilidir.

Christopher Stone³² pratik akıl yürütmenin tamamen kötü ve çirkini belirleyerek iyi ve güzel olanı ortaya çıkarmayı amaçladığını ama birkaç alternatiften hangisinin ahlaki olarak kabul edilemeyeceğinin temel sorun olduğunu tartışır. Hangi eylemlerin doğru, hangilerinin yanlış olduğunu bilmesi konusunda Jean Paul Sartre³³, "Özgürsün, öyleyse seç, yani icat et. Genel ahlakın hiçbir kuralı size ne yapmanız gerektiğini gösteremez: Bu dünyada hiçbir işaret bahşedilmemiştir" demiştir. Ona göre, değerler, insan eyleminden önce mevcut değildir. İnsan ne kendi içinde ne de dışında dayanacak bir şey bulamaz. Bir insanın öğrenebileceği tek şey, hiçbir mazereti olmadığıdır.

Mimarlıkta ahlaki yargıların tartışılması 19. yüzyılda İngiltere'de Augustus Welby Northmore Pugin ve John Ruskin ve Fransa'da Eugene-Emmanud Viollet-le-Duc gibi kuramcı-mimarlar ile başlamıştır. Değişen çağın ruhu ve teknolojik yenilikler ile ve mimari arasında tamamen doğal bir ilişki kurmuşlar ve modern üslubun gelişiminin gerekli olduğuna inanmışlardır. Mimarlıkta gelişen ahlak, büyük ölçüde, Pugin'in mimarideki gerçek ile dindeki gerçek arasındaki birincil bağlantıya olan inancıyla örneklenen, iyi yaşamın şu veya bu versiyonunu savunan dini bir etik içinden yapılan estetik yargılardan kaynaklanmıştır.³⁴ On dokuzuncu yüzyılın mükemmel sanat ahlakçısı olarak anılan Ruskin, güzel tasarım öğesinin doğa-

da bulunan bir şeyin taklidi olması anlamında, güzelliği doğaya tekabül eden bir şeyle özdeşleştirmeye çalışmıştır. Ayrıca, ona göre doğaya verilen tasarım düzenli olarak gözlemlenebilir olmalıdır: "Frekanstan güzelliğe varabiliriz ve bunun tersi de olabilir; bir şeyin sık olduğunu bilecek, onun güzel olduğunu varsayabiliriz."³⁵ Ruskin ve Pugin mimarlığın topluma etki ettiği bilinciyle, etik değerlerini olumsuz buldukları endüstri devrimi toplumu mimarisini onurlu, güzel ve doğru olarak kabul ettikleri gotik ruhunu taşıyan mimariye dönüştürmeyi o çağdaki mimarların o etik görevi olarak görmüşlerdir.

Vitruvius'tan Perrault'a kadar geleneksel mimarlık kuramında ana fikir, nesnenin belirli bir şeyin taklidi olduğuna dayanan taklit teorisine "mimesis"e bağlıdır. Buna göre, mimaride güzellik, kozmolojinin taklidinden türetilmiştir. Klasik düzen, bir orantı teorisine dönüştürülmüş aşkın bir numerolojinin somutlaşmış halidir. Mimarlığın ilahi kozmosun yapısının ta kendisi olarak kabul edildiğini Vitruvius'un insan vücudunun orantılarından türetilen oranlar teorisinde, Palladio'nun kürelerin göksel uyumundan türetilen harmonik orantılarında görmek mümkündür. Ernst Cassirer³⁶, mimetik ve gösterge olan iki sanatsal gösterim biçimini tanımladığı Sembolik Formlar Felsefesi'nde mimesisten temsile geçişe dikkat çeker.

Platon'a göre, heykel sanatının aksine mimarlık mimetik (taklitçi) olmayan bir sanat biçimidir, dolayısıyla aldatıcı değildir ve sosyal iyiliği teşvik eder. Ayrıca mimarlığın, tekrara dayanan müziğe kıyasla, gelişip ilerleme potansiyeli olumlu bir niteliktir. Mimarlığın temsil ettiği bilgi türünü ("praktikê"), pratik sanatlar ("technê") ile uyumlu bulmaktadır. Bu tür pratik bilgi matematikte olduğu gibi yargılar olarak değil Platon'un söz ettiği yönetsel bilgi gibi açıklama ve talimat biçimindedir. Platon'un mimariye olan bu kısa değinmelerinden dolayı mimari düşüncede idealist bir Platonist mirasın varlığından söz edilebilir. Aristoteles'de aynı biçimde esas ilgi merkezi olarak değil de bir noktaya temas etmek için, tapının mimarisindeki nedensel rolleri belirlemeye çalışır. Ona göre mimarinin gerçek nesnesi, tuğla, alçı veya ahşap değil ama evin kendisidir. Aynı şekilde, Plotinus, Augustine, Aquinaslı Thomas, Descartes ve başka filozoflar da mimarlara veya mimarlığa kısa göndermeler yapmışlardır. Bu tür referansların çoğunda Platon'un -ya da bu nedenle Vitruvius'un- disiplini gördüğü şekilde mimariye zanaat, ticaret ya da beceri olarak odaklanılmıştır. Daha sonraları Francis Bacon, mimari konusu-

nu kapsamlı olarak ele alan “İnşaya Dair” isimli kısa makalesine günümüzdeki işlevsel tasarım söylemine paralel olarak “Evler içinde yaşamak için inşa edilir, bakmak için değil” diyerek giriş yapmıştır. Bununla birlikte, görünümüne ilişkin olarak düzen ve simetri zorunluluğundan da bahsetmiştir.³⁷

Mimarlığın bir sanat biçimi olarak tanınması ve felsefenin odaklandığı bir alan olması Batteux'un mimarlığı sanatlar arasına dahil etmesiyle başlar (1746). Batteux³⁸ sanat olarak gördüğü mimarlığın faydalılık çerçevesinde kalarak zorunluluktan geliştiğini ama onu mükemmelleştiren şeyin zevk olduğunu öne sürer (1746). Wolff³⁹, disiplin olarak mimarlığı uygulamalı matematiğin bir dalı olarak kabul eder. Ona göre mimarlık temelde bir girişim ve türevsel olarak bir üründür: Mimarlık, mimarın temel amaçlarına uygun olacak şekilde bir bina yaratma bilimidir. Wolff Vitruvius üçlemesini zorunluluklar olarak kabul eder ve özellikle iki ilke arasındaki bağlantıyı vurgular; yapısal sağlamlık güzelliğe bağlı olmalı ve izleyici tarafından görülebilmelidir. Ayrıca, Vitruvius düşüncesine uygun olarak, Wolff, mimari mükemmelliği sağlayan bir tür uyumu elde etmek için mimarların, inşaat deneyiminden yola çıkarak geliştirilen özel disiplin bilgilerini kullanmasını önermektedir (1750–57).

Guyer⁴⁰, Kant'ın tüm dışa vurumcu mimarlık teorileri için bir başlangıç noktası sağladığını öne sürmüştür. Mitrovic⁴¹ Kant'ın mimarlığa odaklanması da “disinterested judgment” (çıkarsız/kayıtsız yargı) kavramı aracılığıyla bir dizi formalist açıklama ile sonraki biçimci iddialara zemin hazırladığını söylemektedir. Hegel⁴², Kant'ın mimarlığı sanat olarak sınıflandırmasını benimser ve özellikle mimarinin dışa vurumcu doğası konusunda coşkuludur. Hegel için mimarlık, doğal çevreyi düzenlemenin bir yönü olarak genel olarak bilişsel içeriği “Mutlak Tin”i ifade etmede sanatlar arasında birincidir. Hegel gibi, Schopenhauer⁴³ de mimariyi ifade kapasitelerine göre değerlendirir; bununla birlikte, tam tersi bir sonuca varır ve kendi ölçüt standardı olan müziğe kıyasla mimariyi en düşük sanat biçimleri arasında sıralar. Vitruvius ve diğerlerinin klasik sütunun doğal formlarla orantılı olduğu iddiasını sadece bir tesadüf olarak görür ve daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan modernist düşünceye paralel olarak kolon tasarımının yük taşımaya ilişkin olduğunu söyler.

Mimarlık ayrıcalıklı bir şekilde olmasa da barınmaya yönelik faydacı ihtiyaca her zaman yanıt vermiştir. Bununla birlikte, çok yakın zamana kadar, batı mimarisi geleneği içinde işlevselcilik, fayda ile ilişkisi içinde, bir tasarım ilkesi veya hatta neyin anlamlı olabileceğini yargılamak için bir değer olarak görülmemiştir. Vitruvius'a göre kullanışlılık mimari üretimin bir dalını oluşturuyordu, ancak bilimin değer kazanmasıyla güzellik ve dayanıklılık ile aynı çizgide olduğu anlaşıldı. Bu anlamda, Galileo ve Newton'un bilimsel buluşlarının etkisi, Vitruvius'un orijinal mimari üretim üçlüsünü sonsuza dek değiştirmiştir.

Deleuze ve Guattari'nin deyiimiyle sanat, bedensel duyuları kalıcı kılmak için kalıcı bir şeyin, anıtların dikilmesidir, bilim ise matematiksel işlevleri ve referans düzlemlerini kullanarak iş yapımıdır. Basit terimlerle bir bina, yerleşim için herhangi bir yapıdır. Dolayısıyla mimarlık, konut inşaatlarıyla ilişkili bilimsel işlevlerin ölçülmesiyle birlikte sanatsal duyuların anıtsallaştırılmasının incelenmesi ve ürünüdür.⁴⁴ Bu bağlamda on dokuzuncu yüzyılın sonunda, mimari alanda etik bakımdan bir binanın kullanım amacına uygun bir karakter sunması gerektiği açıkça ifade edilmeye başlanmıştır. 'İşlevsel' olan, mantıki çıkar-samalar yapılabilen veya deneysel olarak doğrulanabilen mimari, yapısal ve program bileşenleri matematiksel olarak çözülürken gerçek dünyanın nesnel doğruları olarak tanımlandı ve bu yaklaşım mimarlığın etik yönünün zayıf kaldığı kritiğine temel sağlayan modern çağı başlattı.

DİPNOTLAR

¹ Christopher Hight, "Meeting the New Boss: After the Death of Theory," *Architectural Design* 79, no.1 (2009): 40-45.

² Michael Speaks, "After Theory," *Architectural Record* 05 (06): (2005) 72-75.

³ William M. Taylor and Michael P. Levine, *Prospects for an Ethics of Architecture* (New York: Routledge, 2011).

⁴ Sylvia Lavin, "Essay: The Uses and Abuses of Theory," *Progressive Architecture*, 7, no.8 (1990): 113-114.

⁵ Jon T. Lang, *Creating Architectural Theory* (New York: Chapman & Hall, 1987).

⁶ Jaques Lucan, *Composition, non-composition: Architecture and Theory in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Lausanne, Switzerland: EPFL Press, 2012)

⁷ Hanno-Walter Kruft, *A History of Architectural Theory From Vitruvius to the Present*, trans. Ronald Taylor (London: Philip Wilson Publishers, 1994), 15.

⁸ Kate Nesbitt, *Theorizing A New Agenda For Architecture* (New York: Princeton Architectural Press, 1996), 16.

⁹ Pollio Marcos Vitruvius, *The Ten Books on Architecture*, trans. Morris Hicky Morgan (New York: Dover Publications, 1960), 319.

¹⁰ Hanno-Walter Kruft, *A History of Architectural Theory From Vitruvius to the Present*, trans. Ronald Taylor (London: Philip Wilson Publishers, 1994), 49.

¹¹ Hanno-Walter Kruft, *A History of Architectural Theory From Vitruvius to the Present*, trans. Ronald Taylor. London: Philip Wilson Publishers, 1994), 44.

¹² Leon Battista Alberti, *On the Art of Building in Ten Books*, trans. Joseph Rykwert, Neil Leach, Robert Tavernor. (Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1988), 3.

¹³ John Onians, *Bearers of Meaning* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1990), 157.

¹⁴ Françoise Choay, *The Rule And The Model: On The Theory Of Architecture And Urbanism*. (Cambridge, Mass: MIT, 1997).

¹⁵ Mark Wigley, "Untitled: The Housing of Gender", in *Sexuality and Space*, ed. Beatriz Colomina (New Jersey: Princeton Architectural Press, 1992), 326-389.

¹⁶ Hanno-Walter Kruft, *A History of Architectural Theory From Vitruvius to the Present*, trans. Ronald

Taylor. (London: Philip Wilson Publishers, 1994), 51-55.

¹⁷ Antonio Filarete, *Treatise on Architecture*, trans. John R. Spencer (New Haven: Yale University Press, 1965), 12.

¹⁸ Joseph Rykwert, *The First Moderns* (Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1991).

¹⁹ Alberto Pérez Gómez, *Architecture and the Crisis of Modern Science*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1983), 27.

²⁰ Jean-François Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, trans. Geoff Bennington and Brian Massumi (Manchester: Manchester University Press, 1984).

²¹ Marc Antoine Laugier, *Essai sur l'architecture* (Paris: Duchesne, 1753/1755).

²² Benoît Goetz, *La Dislocation: Architecture et philosophie* (Paris: Les Editions de la Passion, 2001).

²³ Jean-Nicolas-Louis Durand, *Précis of the Lectures on Architecture*, trans. David Britt (Los Angeles: The Getty Research Institute, 2000), 81.

²⁴ Jean-Nicolas-Louis Durand, *Précis of the Lectures on Architecture*, trans. David Britt (Los Angeles: The Getty Research Institute, 2000), 82.

²⁵ Gottfried Semper, *Style in the Technical and Tectonic Arts; or, Practical Aesthetics*, trans. Harry Francis Mallgrave and Michael Robinson (Los Angeles: Getty Research, 2004).

²⁶ Martin Heidegger, "Building Dwelling Thinking" in *Poetry, Language, Thought*, trans. Albert Hofstadter (New York: Harper and Row, 1971), 145 – 161.

²⁷ Sigfried Gideon, *Space, Time and Architecture* (Oxford: Oxford University Press, 1941).

²⁸ Arthur P. Molella, "Science Moderne: Sigfried Giedion's Space, Time And Architecture And Mechanization Takes Command" *Technology And Culture* 43, no.2 (2002): 374-389.

²⁹ Paul-Alan Johnson, *The Theory of Architecture: Concepts, Themes & Practices* (New York, Van Nostrand-Reinhold, 1993).

³⁰ Clarence I. Lewis, *Values and Imperatives: Studies in Ethics*. Ed. John Lang. Stanford, Ca.: Stanford University Press, 1969), 15.

³¹ Maurice Lagueux, 2004. "Ethics Versus Aesthetics In Architecture". *The Philosophical Forum* 35, no.2 (2004): 117-133, 122.

³² Christopher D. Stone, *Earth And Other Ethics* (New York: Harper & Row, 1988), 139.

³³ Jean-Paul Sartre, *Existentialism is a Humanism*. New Haven: Yale University Press, 2007), 33.

³⁴ David Watkin, *Morality and Architecture: The Development of a Theme in Architectural History and Theory from the Gothic: Revival to Modern Movement* (Chicago: University of Chicago Press, 1977).

³⁵ John Ruskin, *The Seven Lamps of Architecture* (New York: Farrar, Strauss, & Giroux, 1977), 103.

³⁶ Ernst Cassirer, *The Philosophy of Symbolic Forms*, (New Haven: Yale University Press, 1955), Vol. I, Chap. 2, Vol. II, Chap. 1.

³⁷ Francis Bacon, *The Essays or Counsels Civil and Moral*, Ed. Brian Vickers (Oxford: Oxford University Press, 1999), 257.

³⁸ Charles Batteux, *Les Beaux Arts Reduits À Un Mème Principe* (Genève: Slatkine Reprints, 1969).

³⁹ Christian von Wolff, and Jean Ecole, *Philosophia Practica Universalis* (Hildesheim: Olms, 1979).

⁴⁰ Guyer, Paul. 2011. "Kant and the Philosophy of Architecture". *The Journal Of Aesthetics And Art Criticism* 69 (1): 7-19.

⁴¹ Branko Mitrovic, *Philosophy for Architects* (Princeton: Princeton Architectural Press 2011).

⁴² Georg Wilhelm Friedrich Hegel and Thomas M. Knox, *Aesthetics* (Oxford: Clarendon Press, 1988).

⁴³ Arthur Schopenhauer and Arthur Brodrick Bullock, *The Basis Of Morality* (United States: Dover Publications, 2012).

⁴⁴ Gilles Deleuze and Félix Guattari, *What is Philosophy?* Trans. Hugh Tomlinson and Graham Burchill , (London: Verso, 1994).

KAYNAKÇA

Alberti, Leon Battista. 1988. *On the Art of Building in Ten Books*. Translated by Joseph Rykwert, Neil Leach, Robert Tavernor. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Bacon, Francis. 1999. *The Essays or Counsels Civil and Moral*, edited by Brian Vickers. Oxford: Oxford University Press.

Batteux, Charles. 1969. *Les Beaux Arts Reduits À Un Mème Principe*. Genève: Slatkine Reprints.

Cassirer, Ernst. 1955. *The Philosophy of Symbolic Forms*. New Haven: Yale University Press.

Choay, Françoise. 1997. *The Rule and the Model: On the Theory of Architecture and Urbanism*. Cambridge, Mass: MIT.

Deleuze, Gilles, and Félix Guattari. 1994. *What is Philosophy?* Translated by Hugh Tomlinson and Graham Burchill . London: Verso.

Durand, Jean-Nicolas-Louis. 2000. *Précis of the Lectures on Architecture*. Translated by David Britt. Los Angeles: The Getty Research Institute.

Filarete, Antonio. 1965. *Treatise on Architecture*, trans. John R. Spencer. New Haven: Yale University Press.

Gideon, Sigfried. 1941. *Space, Time and Architecture*. Oxford: Oxford University Press.

Goetz, Benoît. 2001. *La Dislocation: Architecture et philosophie* Paris: Les Editions de la

Guyer, Paul. 2011. "Kant and the Philosophy of Architecture". *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 69 (1): 7-19.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, and Thomas M Knox. 1988. *Aesthetics*. Oxford: Clarendon Press.

Heidegger, Martin. 1971. *"Building Dwelling Thinking" in Poetry, Language, Thought*. Translated by Albert Hofstadter. New York: Harper and Row. pp. 145 – 161.

Hight, Christopher. 2009. "Meeting the New Boss: After the Death of Theory". *Architectural Design* 79 (1): 40-45.

Johnson, Paul-Alan.1993. *The Theory of Architecture: Concepts, Themes & Practices*. New York, Van Nostrand-Reinhold.

Kruft, Hanno-Walter. 1994. *A History of Architectural Theory from Vitruvius to the Present*. Translated by Ronald Taylor. London: Philip Wilson Publishers.

Lagueux, Maurice. 2004. "Ethics Versus Aesthetics in Architecture". *The Philosophical Forum* 35 (2): 117-133.

Lang, Jon T. 1987. *Creating Architectural Theory*. New York: Chapman & Hall.

Laugier, Marc Antoine. 1753/1755. *Essai sur l'architecture*. Paris: Duchesne.

Lavin, Sylvia. 1990 "Essay: The Uses and Abuses of Theory." *Progressive Architecture*, 71(8), 113–114.

Lewis, Clarence I. 1969. *Values and Imperatives: Studies in Ethics*, edited by John Lang. Stanford, Ca.: Stanford University Press.

Lucan, Jaques. 2012. *Composition, Non-composition: Architecture and Theory in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Lausanne, Switzerland : EPFL Press.

Lyotard, Jean-François. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Translated by Geoff Bennington and Brian Massumi. Manchester: Manchester University Press.

Mitrovic, Branko, 2011, *Philosophy for Architects*, Princeton: Princeton Architectural Press.

Molella, Arthur P. 2002. "Science Moderne: Sigfried Giedion's Space, Time and Architecture And Mechanization Takes Command". *Technology And Culture* 43 (2): 374-389.

Nesbitt, Kate. 1996. *Theorizing A New Agenda for Architecture*. New York: Princeton Architectural Press.

Onians, John. 1990. *Bearers of Meaning*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Passion.

Pérez Gómez, Alberto. 1983. *Architecture and the Crisis of Modern Science*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Pollio, Marcos Vitruvius, 1960. *The Ten Books on Architecture*. Translated by Morris Hicky Morgan New York: Dover Publications.

Ruskin, John. 1977. *The Seven Lamps of Architecture*. New York: Farrar, Strauss, & Giroux.

Rykwert, Joseph. 1991. *The First Moderns*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Sartre, Jean-Paul. 2007. *Existentialism is a Humanism*. New Haven: Yale University Press.

Schopenhauer, Arthur, Arthur Brodrick Bullock, and Arthur Schopenhauer. 2012. *The Basis of Morality*. United States: Dover Publications.

Semper, Gottfried. 2004. *Style in the Technical and Tectonic Arts; or, Practical Aesthetics*. Translated by Harry Francis Mallgrave and Michael Robinson. Los Angeles: Getty Research.

Speaks, Michael. 2005. "After Theory". *Architectural Record* 05 (06): 72-75.

Stone, Christopher D. 1988. *Earth And Other Ethics*. New York: Harper & Row.

Taylor, William. M., and Levine, Michael. P. (2011). *Prospects for an ethics of architecture*. New York: Routledge.

Watkin, David. 1977). *Morality and Architecture: The Development of a Theme in Architectural History and Theory from the Gothic: Revival to Modern Movement*. Chicago: University of Chicago Press.

Wigley, Mark, 1992. "Untitled: The Housing of Gender", in *Sexuality and Space*, edited by Beatriz Colomina (New Jersey: Princeton Architectural Press, 326 – 389.

Wolff, Christian von, and Jean Ecole. 1979. *Philosophia Practica Universalis*. Hildesheim: Olms.

Sevinç Kurt

Prof. Dr. Sevinç Kurt 1987 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans programını 1994, doktorasını 2002 yılında Gazi Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora tezinin konusu sanal ortamların mimari tasarım eğitiminde kullanılması ve konstruktivist oluşum modelidir. Eğitim yıllarında çalıştığı kurumun mimarı olarak Türkiye'nin çeşitli kentlerinde konut, banka yapısı, spor salonu, restorasyon projeleri tasarladı ve yapım şantiyelerinde görev aldı. 2001-2006 yılları arasında Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürdü. Akademik yaşamı süresince 2012-2015 yılları arasında Akıncılar (Luricina) Köyü'nün korunması ve yeniden canlandırılması TÜBİTAK araştırma projesi dahil olmak üzere çeşitli araştırma projelerinde yer aldı. Çok sayıda ulusal ve uluslararası konferanslara katıldı, çeşitli yayınlar yaptı ve lisansüstü tez yönetti. Halen 2006 yılında çalışmaya başladığı Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nde İç Mimarlık Bölüm Başkanı ve Dekan Yardımcısı olarak görev almaktadır.

İşlevsele Doğru Mimarlık Kuramı ve Etik

Mimarlık kültürel birikimi bağlamında ele alındığında, tarih boyunca etik ve estetik değerlerin mimarlık alanında önemli olduğu saptaması oldukça doğrudur. Bu makalede mimarlık kuramının tarihsel gelişimine odaklanarak farklı çağlarda değişip gelişen sosyal olguların ve aydınlanma ile yaşanan bilimsel ilerlemelerin insanlığın düşün hayatını biçimlendirdiği, böylelikle sanat ve felsefe yaklaşımlarının özellikle estetik ve etik kaygıları gözeterek sürekli evrildiği ve bu yeni perspektiflerin kaçınılmaz olarak mimarlık kuramını etkileyen söylemler yarattığı tartışılmaktadır. Mimarlıkta estetik bakımdan güzel olanın doğadaki düzenle ve oranlarla ilişkisinde yattığını ve bu güzelliğe ulaşmanın ahlaki gereklilik olduğunu kabul eden antik düşünce, modern çağa doğru ilerledikçe güzel olanın sadece biçim değil içerik ile de ilgili olduğunu, yarar kavramının insan için bir değer oluşturabileceğini fark etti. Bu makale on dokuzuncu yüzyılda işlevsel olanı biçimsel olana tercih edecek olan mimarlık kuramının etik söylemini de nasıl dönüştürdüğünü kısaca anlatmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mimarlık kuramı, Etik, İşlevselliğe doğru, Tarihsel bakış

Towards Functionalist/Theory of Architecture and Ethics

When moral values and the meaning of architecture are considered in the context of architectural cultural accumulation, it is quite correct to determine that ethical and aesthetic values are important in architectural theory throughout history. In this article, by focusing on the historical development of architectural theory, it is discussed that social phenomena that have changed and developed in different ages and scientific advances with enlightenment have shaped the intellectual life of humanity, so that artistic and philosophical approaches have constantly evolved, especially considering aesthetic and ethical concerns, and these new perspectives inevitably create discourses that affect architectural theory. Accepting that the aesthetically beautiful in architecture lies in its relationship with the order and proportions in nature and that achieving this beauty is a moral necessity, the ancient thought as we move towards the modern age realized that the beautiful was not only about the form but also about the content and that the concept of utility could create a value for people. This article briefly explains how architectural theory, which preferred the functional to the formal in the 19th century, also transformed its ethical discourse.

Keywords: Architectural theory, Ethics, Towards functionality, Historical perspective

ÇİZİMLER: MİMARİDE ETİK BİR SORUN?

Seyit Ermiyagil, Dr., Öğr. Gör., Doğu Akdeniz Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü

Giriş

Mimari çizimlerde etik problemler hakkında bir araştırma yapma fikri, aynı projeye ait çizimlerin kendi içindeki çelişkiler ve çizimler ile sonuç ürün arasındaki farklılıklardan duyulan rahatsızlıktan kaynaklanmıştır. Gözlemlenen bu sorunla ilgili neler yapılabileceğini belirlemek amacıyla, mimarlık mesleğinin normları, kuralları ve sorumlulukları için oluşturulmuş etik ve mesleki davranış kurallarında (code of ethics and professional conduct) mimari çizimler ile ilgili yönlendirmeler araştırıldığında, Kuzey Kıbrıs'ta mimari çizim problemlerini yöneten özel kurallar bulunmadığı ve bu nedenle de konunun etik teoriler bağlamında incelenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

Konu, mesleğin uygulanmasını ilgilendirdiği için etik teoriler ile ilgili araştırmalarda uygulamalı etiğe (applied ethics) başvurulmuş ve de uygulamalı etik teorilerinden **erdem etiği** (virtue ethics), **deontoloji** (deontology) ve **faydacılık** (utilitarianism) başlıkları altında tartışılarak uygulamadan örnekler ile problem nesnel olarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

Erdem etiği, erdemleri yol gösterici olarak belirleyerek bireylerin eylemlerinde mantıklı/makul ol-

malarını ister.¹ Fisher², “erdem”in mesleğin icrası için temel olduğunun altını çizer ve mimarların doğru olanı yapmasına yardımcı olduğunu izah eder. Çizimlerin kendi içindeki çelişkisi ya da çizim ile bitmiş bina arasındaki farklılıklar mimarın erdemli davranmadığının bir göstergesidir. Dolayısıyla, çizimlerin doğru bilgileri iletmesini ve temel çizim standartlarına kesinlikle uyulmasını sağlamak için azami özen gösterilmesi gerekmektedir. Kant³ **deontoloji** konusunda ihtiyaç duyulunun mutluluğa layık olmak olduğunu ve sadece ahlak yasasına uyum sağlayanların mutluluğu hak ettiğini düşünmektedir. Buradan çıkarılan sonuç, mimari çizimin bitmiş proje ile örtüşmesi gerektiğidir. **Faydacılık** ise⁴, Kant ile benzer biçimde çoğunluğun mutluluğunu yaratmak için eylemin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Etik ve mesleki davranış kurallarının incelenmesinden çıkarılan çok önemli bir sonuç, meslekte dürüstlüğü duyulan ihtiyaçtır. Rahatsızlığa neden olan ve bu araştırmanın nedeni haline gelen çizimler aracılığıyla yanlış bilginin aktarılması, erdemli bir davranışın sonucu olamaz. **Deontoloji** teorisinin öngördüğü gibi ahlak yasasına da uyum sağlayamaz ya da **faydacılık** teorisinin gerektirdiği gibi maksimum sayıda insanı mutlu edemez. Bu tür çizimler mimarlar tarafından bilinçli olarak

yanlış yönlendirme yapılması ya da yetkinliklerinin yetersizliği sonucudur ve netice itibarı ile mesleğe duyulan güveni zedeleyecekleri algısı/endişelerini yaratmaktadır.

Bu kaygılar, Kuzey Kıbrıs örneğinde mimari çizimlerde algılanan etik sorunların varlığının doğrulanmasının yanı sıra bunların mesleğe olan etkisinin belirlenmesini, bunun yollarını ve araçlarını bulmayı amaçlayan bu makalenin arkasındaki motivasyon olmuş, bu amaç ile uygulamalı etik ile etik ve mesleki davranış kurallarının ışığında bir tartışma yaratmak suretiyle Kuzey Kıbrıs'ta üretilen mimari çizimlerde algılanan etik problemler etik teorileri ışığında tartışılmış, bu yöntemle geliştirilen öznel başlıklar, Kuzey Kıbrıs'ta inşaat firmalarının 20 farklı projesinin satış kataloglarının (SK) üzerinde on beş ödüllü mimarın katılımı ile gerçekleştirilen bir çalıştay ile nesnelleştirilmeye çalışılmıştır.

Mimari Çizimlerin Etik Sorgulanması

Bu amaçla beş farklı profesyonel kuruluşun "Etik ve mesleki davranış kuralları" (codes of ethics and conduct) incelenmiştir. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) - Türkiye Mimarlar Odası'nın (MO)⁵ etik ve mesleki davranış kuralları, kendi etik ve mesleki kuralları olmayan Kuzey Kıbrıs Mimarlar Odası (KTMMOB-MO) ile olan yakın ilişkisinden dolayı, Uluslararası Mimarlar Birliği'nin (UIA)⁶ söz konusu kuralları mimarlığın evrensel gelişimi ile ilgilenen uluslararası bir organizasyon olduğu için, Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE)⁷ KTMMOB-MO, AB normlarını ve standartlarını oluşturmaya çalıştığından ve sahip olduğu küresel prestijden, Amerikan Mimarlar Enstitüsü (AIA)⁸ ile Birleşik Krallık Mimarlar Kraliyet Enstitüsü'nün (RIBA)⁹ söz konusu kuralları ise ulusal meslek kuruluşları olmalarına rağmen sahip oldukları küresel etki nedeniyle, mimarlık okulları ve mimarlar için eğitim ve mesleki gelişim için bir ölçüt oluşturdıkları için seçilmiştir.

Mimari çizimlerde algılanan problemleri belirlemek, tanımlamak ve bunlara nasıl yanıt verilmesi gerektiğine dair bir anlayışa sahip olabilmek için gereken ipuçlarını bulabilmek amacı ile yukarıda söz edilen tüm etik ve mesleki davranış kuralları incelendiğinde, mimari çizimlere atıfta bulunan özel bir mesleki davranış kuralının bulunmadığı saptanmıştır.

Bu saptama, araştırmacıyı konuyu etik teorilerinin ışığında incelemeye yöneltmiştir. Etiğin üç

ana alanı vardır; meta-etik, normatif etik ve uygulamalı etik. Mimari çizimleri etik teorileri ile tartışmak için, kişinin herhangi bir durumda ne tür bir eylemde bulunacağını tartışan etik teorisi olan uygulamalı etik üzerine odaklanılmıştır. Uygulamalı etiğin var olan farklı yaklaşımlarından **erdem** etiği, **deontoloji** ve **faydacılık** teorileri herhangi bir problemlili durumda alınacak kararlar hakkında ipuçları verebilecekleri inancı ile incelenmiştir. **Erdem** etiği, erdemli eylemlerin önemine yaptığı vurgu nedeniyle öne çıkmaktadır.^{10,11,12} Bu yaklaşımın mimarlık mesleği için anlamı, temel çizim standartlarına saygı gösterilmesi gerektiğidir. **Deontoloji**, tüm profesyonellerin hizmet ettikleri kişilere karşı bir görevinin varolduğu olduğu söylemi nedeniyle bu bağlamda önemlidir.^{13,14,15,16,17} Fisher'e¹⁸ göre mimarlar söz konusu olduğunda, görevin doğru olarak gerçekleştirilebilmesi için iki taraflı yargının kullanılmasını gerekmektedir. **Faydacılık** yaklaşımına göre ise en çok sayıda insan için en fazla iyiliği en üst düzeye çıkaran herhangi bir eylem, doğru eylem tarzıdır ve toplumun en küçük kesimine verilen en küçük zarar kabul edilebilir değildir.^{19,20,21,22}

Talbot'un²³ izah ettiği gibi, **erdem** etiği yeryüzünde bulunan her şeyin bir amacı olduğunu savunur. İyi insan bu amacı gerçekleştiren insandır. Aristo'ya göre insanı diğerlerinden ayıran şey mantıksal olma yeteneğidir ve insanın amacı erdemlerin kullanımı yoluyla her eylemin mantıklı/makul olmasını sağlamaktır. Fisher²⁴, bu tür erdemlerin profesyonel uygulamaların kalbinde yattığını ve karşıt güçlere rağmen doğru olanı yapma cesaretinin, yeni bilgilerle karşı karşıya kalındığında sağduyu kullanmanın, özdenetim sergilemenin önemini vurgular ve erdemli bir kişinin ahlaki ilkelere bağlı kalma olasılığının daha yüksek olacağını savunur.²⁵ Bu görüşlerin mimari çizimler için anlamı, profesyonellerin, temel çizim standartlarına uymak için azami özen göstermeleri ve her ne pahasına olursa olsun, çizimlerde herhangi bir yanlış bilgi vermekten kaçınmaları gerektiğidir. Sonuç olarak, mimarların mimari çizimler ve mesleklerini icra etme konusunda yetkin olmaları gerekmektedir.

Deontoloji ise sonucu ne olursa olsun yanlış olan eylemlerin yapılmaması gerektiğini savunur. Kant²⁶, doğru bir eylemin gerçekleştirilmesinin ardındaki nedenin ahlak yasasının gerektirdiği şey olduğunu savunur. Kant²⁷, bir bireyin gerçekleştirdiği bir eylemin, ancak arkasındaki nedenler iyiye ve ahlaki yasaya uygunsa ahlaki olduğuna

inanır. Ahlak yasasına göre ise tüm profesyonellerin hizmet ettikleri kişilere karşı bir görevi vardır. Kısaca, **deontoloji** sonucu ne olursa olsun yanlış olan eylemlerin yapılmaması gerektiğini belirtir ve dolaylı olarak, uygulamalı mimar olma lisansını alan her mimarın, sorumlu olduğu her çizimin proje hakkında doğru ifadeyi vermesini sağlama sorumluluğunu da üstlenmiş olmasına dikkat çeker.

İncelenen son uygulamalı etik kuramı olan **faydacılık** ise sonuçlara odaklanarak doğruyu yanlıştan ayırır ve her eylemin toplumun mutluluğuyla sonuçlanması gerektiğini savunur.^{28,29,30,31} Bu teori, doğru eylemin azami sayıda insan için mutluluk yaratan eylem olduğunu ve insanların istediği şeyin mutluluk olduğunu savunur. Erdem standardı mutluluktur. **Faydacılık**³² insanlar, doğru eylemin en fazla sayıda insan için En Büyük Mutluluğu (GHP) yaratan eylem olduğunu belirten En Büyük Mutluluk İlkesi'ne (GHGNP) odaklanmaktadır. Burada önemli olan bir eylemin sonucudur. Fisher'e³³ göre bu teorinin basit bir mantığı vardır: En fazla sayıda insan için en fazla iyiliği en üst düzeye çıkaran eylem, doğru eylem tarzıdır. Buradan çıkarılan sonuç, her mimari çizimin maksimum sayıda insana hizmet etmek ve onları mutlu etmek için çizilmesi gerektiğidir.

Etik ve mesleki davranış kurallarının analizinde, meslekte dürüstlük ihtiyacı tekrarlanan bir erdemdir. *"Hiçbir mimar yanlış veya aldatıcı bir şekilde kendisini veya profesyonel hizmetlerini iletemez veya tanıtamaz veya temsil edemez..."*^{34,35,36,37}; *"...herhangi bir şekilde işleri ile ilgili hizmet ürettiklerinde... adil ve dürüst davranmalıdırlar..."*³⁸ Mesleğin ayrılmaz bir parçası olan mimari çizimler için buradan çıkarılan sonuç açık ve basittir: Dürüst olmaları gerekir.

Problemli olduğu düşünülen çizimler yukarıda bahsedilen uygulamalı etik ve/veya etik ve mesleki davranış kurallarının etkileri ışığında derinlemesine araştırmaya tabi tutulduğunda bu çizimlerin etik kaygılar barındırdığına yönelik algıyı güçlendirmiştir. Problemli çizimler, erdemli eylemlerin sonucu olarak gözükmemektedirler, oysa **erdem** etiğinin vurguladığı gibi herhangi bir yanlış bilginin aktarılmasını önlemek için en üst düzeyde yetkin olunmalıdır. Bunlar **deontoloji** teorisinin öngördüğü şekilde projeyi doğru açıklayan çizimler değildi ve nihai hedefleri de **faydacılık** teorisinin öngördüğü gibi azami sayıda insanı mutlu etmek değildi. Bunun dışında, etik

ve mesleki davranış kurallarının gerektirdiği gibi dürüst çizimler oldukları izlenimini de veremekteydiler. Bu tür çizimlerin var olmaları adil değildir ve bu yaygın bir uygulama haline gelirse mesleğe duyulan güveni sarsıp zarar verecektir. Bu da mimarlık mesleği ile ilgili herkes için son derece istenmeyen bir gelişme olacaktır.

Uygulamalı etiğin teorik tartışmalarında mimari çizimle ilgili etik sorun başlıkları *"tutarsızlık"*, *"yanıltıcı söz"*, *"okunabilirlik"* ve *"hata"* problemleri olarak tanımlanmıştır. *"Tutarsızlık"*, çizimler arasında veya çizimler ile bitmiş bina arasındaki çelişki; *"yanıltıcı vaat"* elde edilemeyecek çizimler söylemi; *"okunabilirlik"* problemi çizimlerin mimari projeyi açıklayamaması ve *"hata"* problemi çizim aracılığı ile mimari tasarımın çarpıtılması anlamına gelir.

Yöntem

Etik problem teşkil eden mimari çizimlerde saptanan tüm *"tutarsızlık"*, *"yanıltıcı söz"*, *"okunabilirlik"* ve *"hata"* problemlerinin tespiti ve doğrulanması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama, satış kataloglarının gözlemsel analizidir. Algılanan sorunların daha geniş bir uzman kitlesi tarafından da etik problem olarak algılanıp algılanmadığını belirlemek için bir grup katılımcı mimar ile gerçekleştirilen çalıştay ise ikinci aşamayı oluşturmıştır.

Aşama 1: Gözlemsel Analizler Yoluyla Problem Örnekleme

Öncelikle Kuzey Kıbrıs'ın en yüksek inşaat hacmine sahip olan Girne İlçesi'nde faaliyet gösteren inşaat firmalarının ödül almış yirmi farklı projesinin satış katalogları fenomenolojik gözlem ile önemli benzerlikleri olan gözlemsel analize dayalı nitel bir araştırmaya tabi tutulmuş ve aşağıdaki başlıklar aracılığıyla incelenmiştir.

- 1- Çizimler arası karşılaştırmalar
- 2- Çizimler ve bitmiş proje arasındaki karşılaştırmalar
- 3- Çizimlerde olması gerekenler ile var olan çizimlerin karşılaştırılması

Bu karşılaştırmaların arkasındaki amaç mimari çizimlerde var olduğu algılanan problemleri saptamak ve benzerlik gösterenleri bir araya getirerek konu üzerindeki tartışmayı derinleştirmektir. Bu karşılaştırmaların sonucunda saptanan *"tutarsızlık"*, *"yanıltıcı söz"*, *"okunabilirlik"* ve *"hata"*

başlıklarından yalnızca “tutarsızlık” başlığı bu çalışmanın amaçları için ele alınmıştır.

Tutarlı olmanın ahlaki yaşam için bir rehber sağlayan etiğin açıklayıcı işareti olduğu ileri sürülebilir. Etik tutarlılık gerektirir. Bu nedenle tutarsızlıkları ortaya çıkarmak için mesleklerimizi incelemek ve tutarlılığı sağlamak için ahlaki standartlarımızda ve davranışlarımızda değişiklikler yapmak ahlaki gelişimin ayrılmaz bir parçasıdır.

Yapılan gözlemsel analizlerde ortaya çıkan problem olan “tutarsızlık” altında üç farklı tür saptanmıştır: “çizimler arasındaki tutarsızlık (A)”, “çizim-

ler ile bitmiş proje arasındaki tutarsızlık (B)” ve “diğer tutarsızlıklar (C)”.

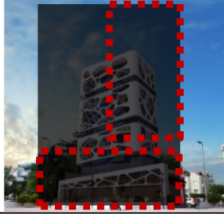
• Çizimler Arasındaki Tutarsızlık: A

Proje hakkında yanlış bilgi verilmesine neden olan çizimler arasında çelişkiyi ifade eder. Bu tür sorunun üç türü tanımlanmıştır: “2B çizimler arasındaki tutarsızlık (A1)”, “3B çizimler arasındaki tutarsızlık (A2)” ve “2B ve 3B çizimler arasındaki tutarsızlık (A3)”.

Örneklere ait figürler kısmen siyah renkle gizlenmiş ve gerekli açıklamalar yazılı olarak verilmiştir.

A1 Örneği: 2B çizimler arasındaki tutarsızlık		
Bu örnek bir SK 'dan alınmıştır ve her iki çizim de aynı tasarıma aittir.		Kolonun zemin kattaki konumu ile birinci kat planları tutarlı değildir .
		
Zemin kat planı (E5 satış kataloğu, 2015)	Birinci kat planı (E5 satış kataloğu, 2015)	
A2 Örneği: 3B çizimler arasındaki tutarsızlık		
Bu örnek bir SK 'dandır ve her iki 3B de aynı tasarıma aittir.		Soldaki 3B çizimde güneş kontrol elemanları varken, diğerinde böyle bir eleman gösterilmemekte, dolayısıyla tutarlı olmadıkları sonucuna varılmaktadır.
		
(URL 1, 2019)	(URL 2, 2019)	
A3 Örneği: 2B ve 3B çizimler arasındaki tutarsızlık		
Bu örnek bir SK ' dandır ve her iki çizim de aynı tasarıma aittir.		Planda gösterilen balkonlar ile 3B çizimlerdeki balkonlar aynı değildir. Kat planına çizilen balkonlar sadece yatak odasının ön cephesinde yer almaktadır. Ancak, 3B çizimlerde, yatak odasının tamamını sarıyorlar. 2B ve 3B çizimlerde balkonun konumu tutarlı değildir .
		
(URL 3, 2019)	(URL 4, 2018)	

Tablo 1: A tipi problem örnekleri ve açıklamaları

B Örneği: Çizimler ile bitmiş proje arasındaki tutarsızlık		
Bu örnek bir SK 'dandır. Tasarımın 3B çizimi		Bitmiş proje fotoğrafı.
		
Farklılıkların açıklaması:		
<u>3B çizimde;</u> -Cephe tasarımında köşeler yuvarlatılmıştır. -Cephe tasarımında kaplama malzemesi olarak homojen beyaz bir malzeme seçilmiştir. -Uygulanan malzemeden dolayı tasarımın açıklıkları nettir.		<u>Bitmiş projede;</u> -Yuvarlak köşeler dik köşeler şeklinde uygulanmıştır. -Homojen malzeme yerine demir/homojen olmayan malzeme uygulanmıştır. -Açıklıklar aynı şekilde uygulanmamıştır.
(URL 5, 2019)		(©ermiyagil, 2019)

Tablo 2: B tipi problem örnekleri ve açıklamaları

• Çizimler ile Bitmiş Proje Arasındaki Tutarsızlık: B

İkinci problem grubu 2B/3B çizimler ile bitmiş mimari proje arasındaki tutarsızlıkları içerir. Çizimlerde önerilen kütle/yükseklik ve orantı farklılıkları ile kullanılacak malzeme ve gerçekte ne kullanıldığı gibi detayların çözümüne yönelik önerilerdeki farklılıklardır.

• Diğer Tutarsızlıklar: C

Bu problem grubu başlığından da anlaşılacağı gibi mimari çizimlerde görülebilecek diğer tutarsızlık problemlerini kapsar. Bu tür sorunların gözlemlenebildiği ana alanlardan biri "Bağlam Tutarsızlığı"dır. "Bağlam Tutarsızlığı", çizim sırasında bağlamının gösterimini teşvik etmek için kullanılan çevre / manzara / gökyüzü / insanlar / mobilya / araba (Nesneler) gibi bağlamsal elemanları kapsar. Mimari çizimlerde bağlamın önemi, mimariyi ister kentsel ister kırsal, ister eski ister yeni olsun çevresiyle ilişki içinde tasarlama ve değerlendirme ihtiyacında yatmaktadır. Bağlamın amacı mimarın sadece fiziksel değil, aynı zamanda insan bağlamını da mimariye odaklanmayı engellemeden mümkün olduğunca açık bir şekilde ifade etmesini sağlamak ve bunu yaparken de tasvir edilen mekânların ölçeğini ve kullanımını belirtmektir.³⁹

Bu grup, (a) önerilen proje ile çevre ve topoğrafya arasındaki ilişkiyi hissetmek için mimari çizimlerde kullanılan çevre, manzara ve gökyüzü gibi çevresel araçlar arasındaki çelişkileri ifade eder. (b) Kullanıcının/üçüncü tarafların mimari projenin ölçeğini ve işlevlerini hissetmesini sağlayan ölçek araçları arasındaki çelişkileri ifade eder. Ayrıca,

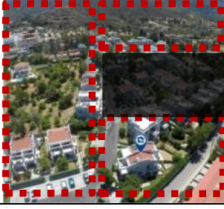
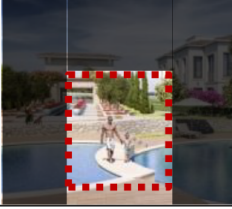
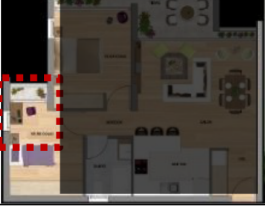
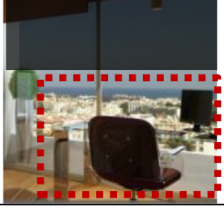
bu tür unsurlar aynı zamanda dikkati başka yöne çekmek, çözülmemiş detayları örtbas etmek veya projede olmayan detayları öne çıkarmak için kullanılmışlardır.

"Tutarsızlık" probleminin ana grupları ve türlerinin özeti Tablo 4'de verilmiştir.

Bu gözlemsel analiz (Tablo 5), satış kataloglarındaki çizimlerdeki "tutarsızlık" probleminin %90 gibi bir oran ile var olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, bilerek ya da bilmeyerek çizimlerde etik bir problemin var olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kimi durumlarda yetkin olmayan bir mimarın çizimlerde neden olduğu bu çelişkiler/söylem farklılıkları "tutarsızlık" problemlerini oluşturmakta, yapının gerçekleştirilme aşamasında sorunlar çıkmakta, çoğu zaman da çizimlerin yarattığı beklentileri yapı bittiğinde bulamayan kullanıcılarda mutsuzluk yaratmaktadır.

Çizimler aracılığıyla aktarılan yanlış bilgi, **erdem** etiğince izah edilen erdemli bir davranışın sonucu olmamaktadır. **Deontoloji** teorisinin öngördüğü gibi ahlak yasasına da uyum sağlayamamaktadır. **Faydacılık** teorisinin gerektirdiği gibi maksimum sayıda insanı da mutlu etmemektedir. Etik ve mesleki davranış kuralları, meslekte dürüst olmayı öne çıkarmakta ancak bunu mimari çizimlerin nitelikleri olarak tanımlamamaktadır. Sapta- nan tüm bu tutarsızlıklar, uygulamalı etiğin tam karşısında durmakta, mesleki ahlak kurallarının gerçekleşmediği ve bu çizimleri yapan kişilerin yetkin olmadığı veya art niyetli oldukları sonucunu çıkarmaktadır.

C1 Örneği: Çevre		
3B çizim bir SK 'dandır.	Tamamlanan projenin fotoğrafı.	3B çizimde tasarımın bir ormanlık alanın ortasında kurulacağı izlenimi uyandırılmıştır. Fotoğraf, projenin inşa edildiği alanı göstermektedir. Çevre konusunda bir tutarsızlık vardır.
		
(URL 6, 2019)	(URL 7, 2019)	
C1 Örneği: Peyzaj		
3B çizimler SK'dan alınmıştır ve her ikisi de aynı mimari tasarıma aittir.		3B (solda), tasarımın yeşil bir alanda inşa edileceği izlenimini vermektedir. Sağdakinde ise mimari projenin işlek bir yolun yanında olduğunu ve binalarla ve otoparkla çevrili olduğu görülmektedir. Her iki resimde de gösterilen palmiye ağaçlarının photoshop olduğu görülmektedir. Peyzaj düzenlemesi tutarlı değildir.
		
(URL 8, 2019)	(URL 9, 2019)	
C1 Örneği: Gökyüzü		
Örnek bir SK'dan alınmıştır.		3B çizimlerde görülen dolunay ile süslenmiş gökyüzü, mimari tasarımın tüm hissini değiştirmiştir.
		
(URL 10, 2019)		
C1 Örneği: İnsanlar		
Örnek bir SK'dan alınmıştır.		3B çizimlerde görülen adam ve çocuğun (ölçek) amacı dikkati başka yöne çekmektir. Neticede mimari tasarımın tüm hissini değiştirmiştir.
		
(URL 11, 2019)		
C1 Örneği: Mobilya		
Bu plan ve 3B çizimler SK'dan alınmıştır ve her ikisi de aynı mimari tasarıma aittir.		Yatak odası planında masa yatağın sağ tarafında duvara dayalı olarak, 3B'de ise pencere önünde gösterilmiştir. Masanın pencereye karşı olması imkansızdır çünkü öyle bir alan yoktur. 3B ve plan arasında bir tutarsızlık vardır.
		
(URL 12, 2019)	(URL 13, 2019)	
C1 Örneği: Araba (Nesneler)		
3B çizim bir SK'dan alınmıştır.		Önerilen binanın önüne park edilmiş lüks bir arabayı tasvir ederek, dikkat başka yöne çekilmiş ve tasarımın algısı tamamen değiştirilmiştir. Elde edilebilecek veya edilemeyecek, bir lüks yaşam görüntüsü yaratmaktadır.
		
(URL 14, 2019)		

Tablo 3: C tipi problem örnekleri ve açıklamaları

Problem	Problem türü	Anahtar	Problem Açıklaması	Anahtar
Tutarsızlık	Çizimler arasındaki tutarsızlık	A	2B çizimler arasındaki tutarsızlık	A1
			3B çizimler arasındaki tutarsızlık	A2
			2B ve 3B çizimler arasındaki tutarsızlık	A3
	Çizimler ile bitmiş proje arasındaki tutarsızlık	B	-	
	Diğer Tutarsızlıklar	C	Bağlam Tutarsızlığı - Çevre - Peyzaj - Gökyüzü - İnsanlar - Mobilya - Araba (Nesneler)	C1
			...	

Tablo 4: Tutarsızlık ana grupları ve türeleri

Problem	Tutarsızlık									
Satış katalogları	90%									
Sorunun grubu	A			B	C					
Satış katalogları	85%			90%	%70					
Problem türü	A1	A2	A3	B1	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Satış katalogları	20%	65%	50%	90%	70%	65%	70%	55%	50%	55%

Tablo 5: SK'larında tespit edilen sorunlar

2. Aşama: Çalıştay

Gözlemlenen ve mimari çizimlerde etik bir problem olarak tanımlanan “tutarsızlık” probleminin varlığının mesleği icra etmekte olan profesyonellerce de kabul edilip edilmediklerini test etmek amacıyla ikinci aşamada bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Buradaki temel amaç, çalıştay sırasında katılımcılar tarafından yapılan öznel görüşlerin yorumlanması yoluyla nesnellik düzeyini artırmaktır. Bu, nitel araştırma türünde yaygın bir yaklaşımdır.⁴⁰

Söz konusu çalıştay 23 Temmuz 2019 tarihinde Lefkoşa Mimarlar Odası'nda proje sahibi mimarların katılımıyla gerçekleştirildi. Çalıştay sırasında katılımcıların mahremiyetlerini korumak ve sınırsız görüş alışverişini teşvik etmek amacıyla herkese kendilerine tahsis edilen numaralarıyla hitap edildi. Tüm çalıştay kamera, ses kaydı ve not tutanlar tarafından kayıt altına alındı.

Bu çalıştayın arkasındaki motivasyonlardan biri katılımcı mimarların algılanan problemlere ilişkin tepkilerini gözlemlemektir. Çalıştay, problemlerin irdelenmesi gereken yönlerinin kılavuz olarak kullanıldığı yarı yapılandırılmış bir görüşme türü olarak tasarlanmış, böylece rahat bir tartışma ortamının yaratılmasına çalışılmıştır. Sorular, satış kataloglarında gözlemlenen, algılanan problemlerin örneklerinin ve ilgili etik teoriler ve davranış kurallarından elde edilen soruların üst üste bindirilmesi yoluyla hazırlanmıştır. Bu soruları içeren bir power point sunumu, eksiksiz ve tutarlı

bilgi akışını sağlamak ve problemlerin mümkün olan en iyi şekilde algılanmasını kolaylaştırmak için çalıştay rehberi olarak hazırlanmıştır. Problem örnekleri duvara yansıtılmış ve katılımcılara sorular yöneltilmiştir. İki tür soru hazırlanmıştır: Biri alıntılanan çizimlerin tutarlı olarak kabul edilip edilmediğini sorgulayarak tutarsızlık sorununun varlığını doğrulamaya çalışırken, diğeri uygulamalı etik teorileri ve kodlar karşısında etik sorunlar oluşturup oluşturmadıklarını sorgulamıştır.^a Herkes etik teorilere aşina olmadığı için bunlarla ilgili sorular dolaylı sorular olarak hazırlanmıştır. **Erdem** etiğinden türetilen soru, yetkinlik üzerine bir tartışma yaratmaya teşebbüs etmiş,^b **deontoloji** teorisinden türetilen soru, bu tür çizim problemlerinin tekrarının kabul edilebilir olup olmadığını tespit etmeye çalışmış,^c **faydacılık** teorisi, sorunun toplum için sonuçlarını belirlemeye çalışmıştır.^d Etik ve mesleki davranış kuralları ile de mimari çizimlerde dürüstlük ihtiyacının teyit edilmesine gayret edilmiştir.^e

Çalıştay Türkçe olarak gerçekleştirilmiş ve analiz aşamasında görüşme tutanakları dört kez okunmuştur. Birinci ve ikinci okuma, geri bildirimlerde gözlemlenen benzerlikleri ayırt ederek ve gruplandırarak orijinal verileri analiz etmeyi amaçlamıştır. Üçüncü okuma, geri bildirimlerin genel ifadesini/anlamını yakalamayı amaçlamıştır. Dördüncü okumada farklı uygulamalı etik teorileri ve davranış kuralları ışığında anlamlı ifadeler çıkarılarak nitel analiz amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Mimari çizimlerde etik bir problem saptanması, bu sorunun yarattığı tehdidin hukuki sonuçları olmasa da, mesleğin tamamı için olumsuz yansımaları olacağından dolayı önemlidir. Etik bir problemle karşılaşıldığında yapılacak ilk şey, sorunu teşhis etmek, sorunun mümkün olan en iyi şekilde anlaşılmasını sağlamak ve ilgili etik teoriler ve davranış kurallarından yararlanarak mevcut alternatifleri test etme ve olası sonuçları yansıtmaktır. Tüm çalıştay bu hedeflere göre planlanmıştır.

Katılımcıların çoğu atıf yapılan çizimlerde bir “tutarsızlık” probleminin var olduğu fikrine katılmasalar da çalıştay ilerledikçe verdikleri yanıtlar bunun aksi bir görüş taşıdıklarını göstermiştir.

Çalıştay uygulamalı etikten türetilen sorulara geçtiğinde, tartışmalardan biri yetkin olmak için neyin gerekli olduğunu sorgulamıştır. Diplomaya sahip olmanın elzem olduğu ancak tek başına yeterli olmadığı saptanmıştır (Katılımcı no: 8; 18; 22, 2019). Katılımcıların iddiasına göre yetkinlik kişisel, kazanılmış bir niteliktir (Katılımcılar no: 11; 17, 2019). Temel çizim standartlarına uyulması, bu çizimlerde doğru bilgilerin verilmesi ve mimari sürecin tüm aşamalarından sorumlu olunması gerektiği vurgulanmıştır (Katılımcılar no: 4; 18, 2019). İşin haklı nedenlerle ve mesleğin bütünlüğü için yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Katılımcılar no: 17, 2019). Bu tepkiler, erdem etiği konusunda hemfikir olunduğunu ve inşaat şirketlerinin ilgili mimarlarının bu tür çizimler üzerinde kontrol uygulamayarak veya görmezden gelerek mesleklerinde erdemli olmamaları nedeniyle “tutarsızlık” probleminin var olduğu saptanmıştır. Bu tepkiler, yetkinliğin erdem gerektirdiğini, yetkin bir mimar olmanın erdemli olmakla eş anlamlı olduğunu, erdemli bir kişinin erdemli olmayan bir eylemi düşünmemesi ve her zaman doğru olanı yapması gerektiği varsayımını ortaya çıkarmıştır.^{41,42,43} Katılımcı mimarlar, mimarların her zaman meslek için doğru olanı yapması gerektiğini belirtmek suretiyle dolaylı olarak Aristo'nun erdem etiğine bağlılıklarını da ifade etmişlerdir.

Deontoloji teorisinden türetilen sorunun tartışılması sırasında referans gösterilen çizimleri katılımcıların sahtekarlık olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır (Katılımcı no: 5; 5; 8; 17, 2019). Bu yanıtlar katılımcı mimarların görüşlerinin dolaylı olarak Kant'ın deontoloji teorisini yansıttığını ortaya çıkarmış, herhangi bir amaç/tutku (maddi kazanç tutkusu, kazanma tutkusu vb.) için çizim-

lerde yapılan tutarsızlıkların ahlaki olmayacağı görüşü ortaya çıkmıştır.^{44,45,46,47,48} Bu teoremin mimarlık mesleği için anlamı, her çizimin projeyi doğru bir şekilde açıklaması gerektiğidir. Doğru ifadeyi vermek için çizilmelidirler. Aksi bir şey düşünülemez. Katılımcıların yanıtlarında da dile getirdikleri bu idi. Sonuç yapı ve mimari çizimler birbirleri ile uyumlu olmadıkları takdirde etik bir davranıştan söz edilemez.

Sorunun olası sonuçlarının tartışılması esnasında tutarsız çizimlerin hileli olabileceği (Katılımcı no: 4, 2019), insanları aldatabileceği (Katılımcı no: 18, 2019), mesleğe karşı güvensizlik oluşturabileceği (Katılımcı no: 17, 2019) görüşleri dile getirilmiş ve netice itibarıyla uzun vadede toplumsal bir mutsuzluk yaratacağı konusunda hemfikir olunmuştur (Katılımcı no: 16, 2019). Verilen yanıtlar çoğu insan için mutluluk yaratan eylemin doğru eylem olduğunu savunan faydacılık teorisi ile bağlantılıdır. Mimarın görevi insanlığa hizmet ederken mutlu etmektir.^{49,50,51,52} Bu nedenle mutluluk, mimarlık mesleğinde insan eylemlerinin sonucu ve erdem standardı olmalıdır.

Etik ve mesleki davranış kurallarının öngördüğü dürüstlüğün gerekliliğinin tartışılmasına geçildiğinde mimarların mesleklerini bu tüzüklerin belirlediği kurallar çerçevesinde yürütmeleri gerektiği oybirliği ile benimsenmiştir. Katılımcıların buradaki gerekçesi bu kuralların kurulu düzeni koruduğu ve bu korumanın tüm ilgililerin çıkarına olduğu şeklindeydi (Katılımcılar no: 5; 17, 2019). Bu görüş mesleği icra eden profesyonellerin mesleğin mükemmelliği için iki ön koşul olan dürüstlük ve bütünlüğün sağlanmasında etik ve davranış kurallarına verdikleri önemi ortaya koymuştur.^{53,54,55,56}

Sonuç ve Öneriler

Algılanan sorunların varlığı ile bunların kabul edilebilirlik düzeylerinin doğrulanması, bir “tutarsızlık” probleminin var olduğunun yanı sıra yetkin bir mimarın icra ettiği mesleğin itibarının zedelenmesine neden olacak sahtekarlık ve aldatmalarla bu tür sorunların yaratılmasını kolaylaştırmamaları gerektiğine dair bir inancı da ortaya çıkarmıştır. Çalıştay süresince dikkat çeken bir detay da katılımcı mimarların başlangıçtaki tepkilerinin böyle bir problemin var olduğu fikrini reddetmek olmasına rağmen, konu irdelendikçe bu konudaki düşüncelerinde belirgin değişiklikler görülmesi olmuştur.

Problemlerin sonuçlarının tespiti safhasında “*tutarsızlık*” probleminin insanları bilinçli olarak yanıltmaya yönelik bir girişimin sonucu olduğu kanaati yaygın olsa da, çalıştaydan çıkarılan sonuçlar, “*tutarsızlık*” probleminin yetkinlik veya yetkinlik eksikliğiyle ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Mimar, mesleğini icra ederken etik davranmak ve işini belirlenmiş kural ve standartlara uygun olarak yapmakla yükümlüdür. Yetkinlik sahibi olmak, problemli çizimlerin önlenmesi için bir ön koşuldur. Standartların altında veya yanlış çizimler, mimarın yükümlülüklerini yerine getirmediğine işaret eder. Mimari çizimlerdeki tutarsızlıklar, projeleri okuma güçlüğüne yol açacağından, mesleğin “*evrensel lisanı*” olan çizim dilinde yozlaşmaya neden olacaktır. Bunun yanı sıra mimari çizim ile bitmiş proje arasındaki tutarsızlıklar çizimin vaat ettiği ortamı bulamayan kullanıcıda memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Bu sonuçlar yaygınlaştıkça sektördeki oyuncular arasında potansiyel bir uyumsuzluğa yol açacak ve zamanla toplumun çoğunda mimarlık mesleği ile ilgili bir memnuniyetsizlik yaratacaktır.

Bir diğer etik sorun, çizimlerdeki tutarsızlığın gerçekliğin çarpıtılmasıyla; projeyi açıklamak için hazırlanan 2B ve 3B çizimlerin, projenin dürüst bir ifadesini sağlamadığında ortaya çıkar. Bu tür çizimler yaygınlaşırsa, mimara ve/veya sektöre duyulan güvende büyük bir erozyon meydana gelir ve toplumsal bir mutsuzluğa neden olur. Bu durumda ilgililerin hiçbirinin çıkarına olmayacaktır.

Çizimler, önerilenlerin dilidir ve bunlarla ilgili herhangi bir sorun, etik olanlarla eş değerdir, çünkü müşteriler veya mimarlar tarafından verilen kararlar, bu çizimlerin yaptığı ifadelere göre verilir. Mimari çizimlerdeki problemler, bilinçli ya da bilinçsiz yapılsa da, mesleğin “varoluş nedeni”nin insan yaşamını iyileştirmek olması gerektiğinde yanlış bilgiler aktararak hayal kırıklıkları yaratmaktadır.

Çizimlerdeki “*tutarsızlık*” problemi, (*çizimler arasındaki tutarsızlık (A)*, *çizimler ile bitmiş proje arasındaki tutarsızlık (B)* ve “*diğer tutarsızlıklar (C)*) etik ve mesleki davranış kurallarında tanımlanmadıkça yetkin olmayan profesyonellerin neden olduğu ve toplumda memnuniyetsizlik yaratma potansiyeline sahip etik olmayan bu tür sorunları denetlemek mümkün olmayacaktır. Bu araştırma bu sorunların tam olarak ne oldukları-

nın daha anlaşılır hale getirilmesi ve bu tür çizimlere ilişkin herhangi bir şikayette bulunulması durumunda Mimarlar Odası’nın bunları belirlenen kurallar çerçevesinde ele alabilmesini sağlayabilmesini hedefleyen konu ile ilgili yol gösterici bir kılavuzun hazırlanmasının yanı sıra kataloglardaki çizimler de dahil olmak üzere tüm mimari çizimlerden mimarların sorumlu kılınması için bir çağrıdır. Her şeyden önce de herkesin olası sonuçların ve farklı koşullar altında bunlara nasıl tepki verilmesi gerektiğinin farkında olmasını sağlamak, etğin meslek için arz ettiği öneme dair bir farkındalığın beslenmesi için bir çağrıdır.

DİPNOTLAR

¹ Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Three: Virtue Ethics: virtue values and character"
<https://podcasts.ox.ac.uk/virtue-ethics-virtue-values-and-character>, (ET: 25.01.2016)

² Thomas Fisher, *Ethics and Architectural Practice, in The Profession, Part 1*, (n.d)

³ Immanuel Kant, *Grounding for the Metaphysics of Morals*, New York, 1998

⁴ Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Six: Utilitarianism: Mill and the utility calculus"
<https://podcasts.ox.ac.uk/utilitarianism-mill-and-utility-calculus>, (ET: 25.01.2016)

⁵ TMMOB-MO "Meslek Etiği Ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri"
<https://www.tmmob.org.tr/etkinlik/muhendislik-mimarlik-kurultayi-2003/kurultay-kararlari-mesleki-davranis-ilkeleri>, (ET: 03.03.2020)

⁶ Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) "Guidelines for the UIA Accord on Recommended International Standards of Professionalism in Architectural Practice Policy on Ethics and Conduct"
https://www.united-architects.org/assets/files/media-files/UIA%20Code%20of%20Ethics-Accord_0.pdf, (ET: 13.03.2018)

⁷ Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE) "European Deontological Code for Providers of Architectural Services"
https://www.acecae.eu/fileadmin/New_Upload/5_Policies/UPDATED_Policy_2017/Deontological_code_2016.pdf, (ET: 13.03.2018)

⁸ Amerika Mimarlar Enstitüsü (AIA) "Code of Ethics and Professional Conduct"
https://cdn.ymaws.com/www.aiaqueensny.org/resource/resmgr/files/code_of_ethics__2017_.pdf, (ET: 24.02.2018)

⁹ Birleşik Krallık Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (RIBA) "Code of Ethics and Conduct, Code of Professional Conduct for Members of the Royal Institute of British Architects"
<https://www.architecture.com/-/media/gathercontent/code-of-professional-conduct/additionaldocuments/codeofprofessionalconductpdfpdf.pdf>, (ET: 15.07.2019)

¹⁰ Mariam Talbot, 2016
<https://podcasts.ox.ac.uk/virtue-ethics-virtue-values-and-character>, (ET: 25.01.2016)

¹¹ Thomas Fisher, (n.d), 13-19

¹² Manuel Velasquez, Claire Andre, Thomas Shanks, S. J. and Michael. J. Meyer (2015) *Thinking Ethically: A Framework for Moral Decision Making*.

¹³ Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Five: Deontology: Kant, Duty and the Moral Law"
<https://podcasts.ox.ac.uk/deontology-kant-duty-and-moral-law>, (ET: 25.01.2016)

¹⁴ Thomas Fisher, *Ethics for Architects: 50 Dilemmas of Professional Practice*, Princeton Architectural Press: New York, 2010.

¹⁵ Thomas Fisher, (n.d), 13-19

¹⁶ M. Velasquez, C. Andre, S. J. T. Shanks and J. M. Meyer (2015) *Thinking Ethically: A Framework for Moral Decision Making*.

¹⁷ Immanuel Kant, 1998

¹⁸ Thomas Fisher, n.d, 13-19

¹⁹ Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Six: Utilitarianism: Mill and the utility calculus"
<https://podcasts.ox.ac.uk/utilitarianism-mill-and-utility-calculus>, (ET: 25.01.2016)

²⁰ John Stuart Mill "Utilitarianism", Batoche Books Limited: Canada, 2001.

²¹ Thomas Fisher, n.d, 13-19

²² Velasquez, vd., 2015

²³ Mariam Talbot, 2016
<https://podcasts.ox.ac.uk/virtue-ethics-virtue-values-and-character>, (ET: 25.01.2016)

²⁴ Thomas Fisher, n.d, 13-19

²⁵ Velasquez, vd., 2015

²⁶ Immanuel Kant, 1998

²⁷ "A.g.e., 1998"

²⁸ Mariam Talbot
<https://podcasts.ox.ac.uk/utilitarianism-mill-and-utility-calculus>, (ET: 25.01.2016)

²⁹ Mill, 2001

³⁰ Thomas Fisher, (n.d), 13-19

³¹ Velasquez, vd., C. (2015)

³² Mariam Talbot
<https://podcasts.ox.ac.uk/utilitarianism-mill-and-utility-calculus>, (ET: 25.01.2016)

³³ Thomas Fisher, (n.d), 13-19

- ³⁴ ACE, 2016
https://www.acecae.eu/fileadmin/New_Upload/5._Policies/UPDATED_Policy_2017/Deontological_code_2016.pdf, (ET: 13.03.2018)
- ³⁵ AIA, 2017
https://cdn.ymaws.com/www.aiaqueensny.org/resource/resmgr/files/code_of_ethics__2017_.pdf, (ET: 24.02.2018)
- ³⁶ TMMOB- MO, 2003
<https://www.tmmob.org.tr/etkinlik/muhendislik-mimarlik-kurultayi-2003/kurultay-kararlari-mesleki-davranis-ilkeleri>, (ET: 03.03.2020)
- ³⁷ UIA, 1997
https://www.united-architects.org/assets/files/media-files/UIA%20Code%20of%20Ethics-Accord_0.pdf, (ET: 13.03.2018)
- ³⁸ RIBA, 2005
<https://www.architecture.com/-/media/gathercontent/code-of-professional-conduct/additionaldocuments/codeofprofessionalconductpdfpdf.pdf>, (ET: 15.07.2019)
- ³⁹ Francis D. K. Ching, *Architectural Graphics*, Third Edition, International Thomson Publishing Inc., United States of America: 1996
- ⁴⁰ John W. Creswell, *Creswell Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*, Sage Publications, Inc., 1997
- ⁴¹ Mariam Talbot, 2016
<https://podcasts.ox.ac.uk/virtue-ethics-virtue-values-and-character>, (ET: 25.01.2016)
- ⁴² Thomas Fisher, 2010
- ⁴³ Velasquez, vd., 2015
- ⁴⁴ Mariam Talbot, 2016
<https://podcasts.ox.ac.uk/deontology-kant-duty-and-moral-law>, (ET: 25.01.2016)
- ⁴⁵ Thomas Fisher, 2010
- ⁴⁶ Thomas Fisher, (n.d), 13-19
- ⁴⁷ Velasquez, vd., C. (2015)
- ⁴⁸ Immanuel Kant, 1998
- ⁴⁹ Mariam Talbot
<https://podcasts.ox.ac.uk/utilitarianism-mill-and-utility-calculus>, (ET: 25.01.2016)
- ⁵⁰ Mill, 2001
- ⁵¹ Thomas Fisher, (n.d), 13-19
- ⁵² Velasquez, vd., C. (2015)

- ⁵³ ACE, 2016
https://www.acecae.eu/fileadmin/New_Upload/5._Policies/UPDATED_Policy_2017/Deontological_code_2016.pdf, (ET: 13.03.2018)
- ⁵⁴ AIA, 2017
https://cdn.ymaws.com/www.aiaqueensny.org/resource/resmgr/files/code_of_ethics__2017_.pdf, (ET: 24.02.2018)
- ⁵⁵ TMMOB-MO, 2003
<https://www.tmmob.org.tr/etkinlik/muhendislik-mimarlik-kurultayi-2003/kurultay-kararlari-mesleki-davranis-ilkeleri>, (ET: 03.03.2020)
- ⁵⁶ UIA, 1997
https://www.united-architects.org/assets/files/media-files/UIA%20Code%20of%20Ethics-Accord_0.pdf, (ET: 13.03.2018)
- a Tutarlı mı?
- b Bu çizim yetkin bir mimarinin sonucu mu?
- c Bütün mimarlar böyle çizse kabul eder misiniz?
- d Çizimlerle ilgili bu tutum toplumun çoğunluğunu kapsayacak bir mutlulukla sonuçlanabilir mi?
- e Tüm mimarların Mimarlar Odası Etik Kuralları ve Davranış Kuralları belgesinde önerildiği gibi dürüst çizimler yapmaları gerekmez mi?

KAYNAKÇA

Amerika Mimarlar Enstitüsü (AIA) "Code of Ethics and Professional Conduct" https://cdn.ymaws.com/www.aiaqueensny.org/resource/resmgr/files/code_of_ethics__2017_.pdf, (ET: 24.02.2018)

Aristotle, *The Complete Works of Aristotle, Volume 2: The Revised Oxford Translation*, . J. Barnes, Ed., Princeton University Press, New York: 1984

Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE) "European Deontological Code for Providers of Architectural Services" https://www.acecae.eu/fileadmin/New_Upload/5._Policies/UPDATED_Policy_2017/Deontological_code_2016.pdf, (ET: 13.03.2018)

Birleşik Krallık Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (RIBA) "Code of Ethics and Conduct, Code of Professional Conduct for Members of the Royal Institute of British Architects" <https://www.architecture.com/-/media/gathercontent/code-of-professional-conduct/additionaldocuments/codeofprofessionalconductpdfpdf.pdf>, (ET: 15.07.2019)

Francis D. K. Ching, *Architectural Graphics*, Third Edition, International Thomson Publishing Inc., United States of America: 1996

Immanuel Kant, *Grounding for the Metaphysics of Morals*, New York, 1998

John Stuart Mill "Utilitarianism", Batoche Books Limited: Canada, 2001.

John W. Creswell, *Creswell Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*, Sage Publications, Inc., 1997

Manuel Velasquez, Claire Andre, Thomas Shanks, S. J. and Michael. J. Meyer (2015) *Thinking Ethically: A Framework for Moral Decision Making*.

Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Three: Virtue Ethics: virtue values and character" <https://podcasts.ox.ac.uk/virtue-ethics-virtue-values-and-character>, (ET: 25.01.2016)

Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Five: Deontology: Kant, Duty and the Moral Law" <https://podcasts.ox.ac.uk/deontology-kant-duty-and-moral-law>, (ET: 25.01.2016)

Mariam Talbot "A Romp through Ethics for Complete Beginners, Session Six: Utilitarianism: Mill and the uti-

lity calculus"

<https://podcasts.ox.ac.uk/utilitarianism-mill-and-utility-calculus>, (ET: 25.01.2016)

Thomas Fisher, *Ethics for Architects: 50 Dilemmas of Professional Practice*, Princeton Architectural Press: New York, 2010.

Thomas Fisher, *Ethics and Architectural Practice, in The Profession, Part 1*, (n.d)

TMMOB-MO "Meslek Etiği Ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri" <https://www.tmmob.org.tr/etkinlik/muhendislik-mimarlik-kurultayi-2003/kurultay-kararlari-mesleki-davranis-ilkeleri>, (ET: 03.03.2020)

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) "Guidelines for the UIA Accord on Recommended International Standards of Professionalism in Architectural Practice Policy on Ethics and Conduct" https://www.united-architects.org/assets/files/media-files/UIA%20Code%20of%20Ethics-Accord_0.pdf, (ET: 13.03.2018)

Seyit Ermiyagil

Ermiyagil, 1976 yılında Girne, Kuzey Kıbrıs'ta doğdu, 1999 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek lisans eğitimini 1999-2001 yıllarında Londra'da AA (Architectural Association)'da yaptı ve aynı kentte mimar olarak çalışmaya başladı.

Londra'da bulunduğu yıllarda konut, sosyal konut, ticaret, endüstri ve büyük ölçekli kentsel projelerin tasarım ve uygulanmasında görev aldı. 2005'te Kıbrıs'a dönerek kendi tasarım atölyesini kurdu. Mimari proje yarışmalarında almış olduğu ödüller yanında, tasarımını yaptığı çok sayıda projenin bir bölümü yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. 2016 yılından bu yana Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak proje stüdyolarında ve kuramsal derslerde görev almakta olan Ermiyagil, "Kuzey Kıbrıs'ta Mimari Çizimlerde Etik Endişelerin Değerlendirilmesi" konulu doktorasını da Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde tamamlamıştır.

Ermiyagil' in tasarım konseptini açık ve bütüncül bir yaklaşım olarak tanımlayabiliriz.

Çizimler: Mimaride Etik Bir Sorun?

Mimarlık, teknolojik gelişmelere bağlı olarak sürekli değişen dinamik bir alandır ve günümüzün teknolojik dünyasında mimari çizimler, sürekli gelişen bu dinamizmin bir yansımasıdır. Ancak, kişisel gözlemler, günümüz mimari çizimlerin etik kaygılar doğurabileceğine dair kuşku uyandırmaktadır. Mimari çizimlerde insanlar için mutsuzluk kaynağı olabilecek, gerçekliği yansıtmayan durumlar gözlemlenmekte ve bu da mimarlık mesleğinin çağlar boyunca var olan insanlara hizmet etme görevini başarı ile yerine getirmeyi sürekli kılabilmesi için yeni kural ve düzenlemelerin yürürlüğe girmesini gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: uygulamalı etik, etik ve mesleki davranış kuralları, mimari çizim, satış katalogları

Drawings: an Ethical Problem in Architecture?

Architecture is a dynamic sphere that is constantly changing in parallel with technological innovations and in today's technological world the architectural drawings are a reflection of this ever evolving dynamism. However, personal observations have caused some concerns that contemporary architectural drawings may cause ethical problems. Cases that may cause unhappiness for the people, cases that do not provide a true reflection of the reality have been observed at architectural drawings and this renders the introduction of new rules and regulations imperative in order to ensure the successful continuation of the age old duty of architecture to serve people.

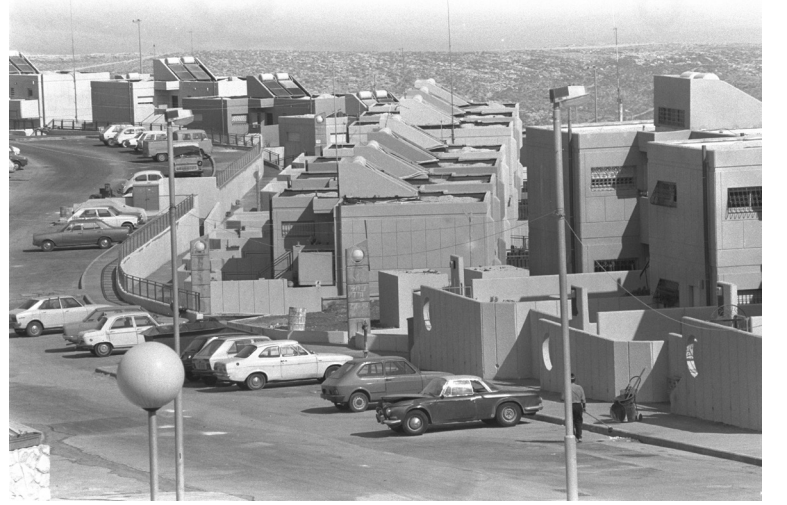
Keywords: applied ethics, codes of ethics and conduct, architectural drawing, architectural sale catalogue

“VAKİT BU VAKİTTİR”: MİMARLAR PROTESTO EDİNCE¹

Noam Shoked, Dr. Öğr. Üyesi, Tel Aviv Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Çeviren: Çiğdem Çıdamlı

1988 kışında, mimarlar Aaron Weingrod ve Judith Green kendilerini bir ikilemle karşı karşıya buldular. Her ikisi de ABD’de doğmuş ve 1970’lerde, Kudüs’teki bir peyzaj mimarının, Shlomo Aronson’nun ofisinde çalıştıkları İsrail’e göç etmişlerdi. Ofis yakın zaman önce, İsrail’in yirmi yıl kadar öncesinde Ürdün’den gasp ettiği Batı Şeria’nın en kalabalık Yahudi yerleşimlerinden biri olan Ma’ale Adumim’da bir tasarım işi almıştı (**Görsel 1**). Weingrod ve Green bu projede çalışmaktan dolayı rahatsızlık hissediyorlardı çünkü solcular olarak, İsrail’in o zamanlar yaklaşık bir milyon Filistinlinin yurdu olan topraklar üzerindeki işgaline karşıydılar. Birkaç ay önce, Birinci İntifada olarak bilinen Filistin ayaklanmasının patlak vermesi, işgalin barındırdığı siyasal tehlikeler hakkındaki görüşlerini pekiştirmişti. İsrail’deki birçokları açısından Filistinlilerin öz-yönetim özlemi içinde olan ulusal bir kolektif oluşturdukları ve orada herhangi bir yerleşim inşa edilmesinin sadece çatışmayı kışkırtacağı fikrini aşikâr hale getirmişti.

Weingrod ve Green, Aranson’a kaygılarını ifade ettiklerinde, onlara anlayış gösterdi. Ancak Aranson, firmanın tasarım işini bırakmayı kaldırılabileceğini düşünmüyordu. Ancak, Weingrod ve Green’un bağlılıklarına saygı göstererek, projeye karşı çıkanların firmadaki işlerini tehlikeye atmadan, proje için çalışmamayı tercih edebileceğine karar verdi.



Görsel 1: Ma’ale Adumim’deki yerleşimin konut bölgesi, 1983.
Fotoğraf: Harnik Nati, National Photos Collection izniyle, Hükümet Basın Ofisi.

Weingrod ve Green tam olarak tatmin olmamışlardı. Onlar açısından İsrail’de benzer sorunlarla karşı karşıya kalan tek tasarımcının kendileri olmadığı açıktı. Ülke çapında, işgale karşı çıkan birçok mimar vardı, ancak çok azı bu yerleşimlerde çalışmayı açıkça reddediyordu. Weingrod ve Green, arkadaşları, Londra Mimarlık Derneği mezunu ve Kudüs Bazalel Akademisi profesörü Karen Wainer ile irtibata geçtiler. Wainer Güney Afrika’da doğmuştu ve Weingrod ile Green kendisiyle ortak Anglofon arka planlarına dayalı bir dostluk da kurmuşlardı. Hep birlikte, bir şeyler yapmak gerektiğine karar verdiler. Tasarım profesyonellerinin işgal altındaki topraklardaki işleri

reddetmesi ve inşaatları boykot etmesi çağrısında bulunan bir dilekçe yazmaya karar verdiler.

Dilekçeyi yazmak üç mimarın istedikleri kadar basit olmadı. Hızla Doğu Kudüs'ü boykot haricinde tutmaları gerektiğini anladılar. İsrail, 1967 Altı Gün Savaşları'nda, Batı Şeria ile birlikte kentin doğu bölümünü de ele geçirmişti. Ancak Batı Şeria'nın diğer bölgelerinin aksine, Doğu Kudüs tek taraflı olarak İsrail'e ilhak edilmişti ve bölge aradan geçen yıllar içinde, mimarlar açısından çok ihtiyaç duyulan işleri sağlayan, benzeri görülmemiş bir inşaat patlaması yaşamaktaydı. Weingrod, Green ve Wainer bu bölgeyi yasak ilan eden bir dilekçeyi çok az kişinin imzalayacağını biliyorlardı.²

Weingrod, Green ve Wainer dilekçenin son hali üzerinde anlaştıktan sonra, dilekçeyi meslektaşları arasında yaygınlaştırdılar. Dilekçede şöyle diyordu:

“Binalar kültürel ve toplumsal özelemleri yansıtır. Yaşam tarzlarını, genellikle bütün popülasyonları tasvir eden tasarımcı ve uygulayıcı, bu gerçeğin farkında olmalı ve çalışmasının sonuçları konusunda kişisel sorumluluk üstlenmelidir. İstisnai bir durum teşkil eden Doğu Kudüs hariç, işgal altındaki topraklardaki yerleşimler, işgalin ve onun kurumsallaşmasının açık bir ifadesidir. İşgal altındaki topraklarda inşaat yapanlar; şehir plancısı, mühendis, tasarımcı ve mimar, bu eğilimin birinci dereceden iş birlikçisidir. Vakit kişisel bir tutum takınma vaktidir. İşgal altındaki topraklardaki inşaatları boykot edelim.”³

Birkaç hafta içinde, Weingrod, Green ve Wainer 103 imza topladılar. İmzacılar arasında, İsrailli Mimarlar ve Şehir Plancıları Birliği'nin eski başkanını David Resnik ile Ron Arad ve Eldar Sharon gibi parlak şöhetler de vardı. Çok az sayıda mimar dilekçeyi imzalamayı reddetmişti ve reddedenlerde eylemi anlamsız buldukları için bunu yapmışlardı. Önde gelen mimarlardan biri olan Dan Eytan dilekçelere inanmadığında ısrar etmişti. Wainer'e "Dilekçeler hiçbir işe yaramaz" demişti. İmza vermeyen bir başka mimarsa, vergi ödeyen, İsrail hükümetini destekleyen vergileri ödeyen hiç kimsenin böyle bir dilekçeyi imzalayacak pozisyonda olmadığını beyan etmişti. Ancak bu muhalif sesler marjinaldi. Wainer'in sonradan hatırladığı gibi, toplamda, sadece dilekçeyi alan beş veya altı mimar imzalamayı reddetmişti.⁴

12 Ağustos 1988 günü, dilekçe yerel gazetelerde yayımlandı (Görsel 2).⁵ Wainer'e göre, yayını izleyen ilk birkaç gün çok hareketliydi. Üç mi-

mar arkadaşlarından, kendilerini tebrik eden ve desteklerini ifade eden birçok telefon aldılar. Birinci İntifada'nın ertesinde, onlar gibi birçok ileri-ci İsrailli işgale karşı çıkmaya başlamıştı.

(Bir kaynağa göre, 1988 Şubatında İsrail'de hükümetin işgal altındaki topraklardaki siyasetlerini kınayan en az otuz protesto grubu mevcuttu.⁶) Hatta *Kol Ha'ir* Gazetesi için çalışan bir muhabir dilekçenin genelde devlet için görev yapan ve "Konut Bakanlığı'na ve projelerine son derece bağımlı" olan mimarlar arasındaki popülarlığını tartışan kısa bir makale bile yazdı.⁷



Görsel 2: "İşgal altındaki Topraklardaki İnşaatlara Karşı" başlıklı dilekçenin kopyası, "Kol Ha'ir" Gazetesi, 12 Ağustos 1988, 59.

Ancak dilekçe pek işe yaramadı. Geçen son otuz yıl içinde, İsrail iki yüzden fazla yerleşimde yüz binlerce konutun inşasına tanık oldu. Bugün, yaklaşık 450 bin Yahudi İsrailli, (Doğu Kudüs hariç) yerleşimlerde ikamet ederek, Batı Şeria'nın toplam nüfusunun yüzde 14'ünü oluşturuyor.⁸ Bunların tamamı İsrail'in yasal sınırlarının dışında ikamet ediyor.

2017 yılında Wainer ile karşılaştığımda, dilekçenin yerleşimlerin inşasını sınırlandıramadığını kabul etti. İsrail işgal mekanizmalarının son derece güçlü olmasından yakındı. Yerleşimlerin inşasına dâhil olan çok fazla aktör mevcuttu ve yerleşimlerde çalışmayı reddeden mimarların yerine diğer tasarım profesyonellerinin, mühendisler veya yapıcılarının ve şehir plancılarının rollerini üstlenen yerleşimcilerin kendisi geçiyordu. Batı Şeria'da "bir villayı veya binayı planlamayı reddetmem bir işe yaramıyor" diye anlattı. Ayrıca, dilekçeyi imzalayan mimarlar da daha fazla imzacı toplayabilecek veya sonraki protesto faaliyetlerini teşvik edebilecek herhangi bir kurumsal çerçeve de geliştirmemişlerdi. Bu, tek seferlik bir faaliyetti.

Wainer, belki de dilekçelerin, bir protesto biçimi olarak, en iyi taktik olmadığını düşünüyor. Dilekçeler fazlaca bağlılık gerektirmiyor. Bana belki de, askeri kontrol noktalarında askerlerin faaliyetlerini izleyen Machsom Watch kadınlarının gibi daha alandan yürütülen direniş faaliyetlerinin daha fazla değişim yaratma şansı olacağını söylüyor.

"Peki hepsi boşuna mıydı? Dilekçe bir vakit kaybı mıydı?" diye Wainer'e soruyorum. Bu noktada, hala düzenli olarak işgale karşı protestolara katılan Wainer ses tonunu değiştiriyor. "Oh, hayır" diye güçlü biçimde yanıtlıyor. Dilekçenin iki önemli şeyi başardığının altını çiziyor: Birincisi, Birinci İntifada esnasında mantar gibi çoğalan diğer protesto gruplarıyla birleşti ve İsrail yerleşimcilerine net bir itiraz mesajı ilettiler. "Yerleşimcilerin onlar için asla tek bir ev bile planlamayacağını bilmedim. Onlar *muktzeh* (Yahudi hukukunda aforoz edilmişler)." İkincisi, dilekçe tasarımcılar ve devlet arasında nadiren görülen bir diyalogu yarattı. Birden, mimarlar kendi hükümetlerine karşı bir tutum takındılar. O zamana kadar, böyle bir isyan eylemi, İsrail'de belki de hiç duyulmuş bir şey değildi. "Aslında bu mesleğin bir revizyonu oldu. Mimarlığın sadece bir hizmet endüstrisi olmadığını söyledi. Bizler sadece bir hizmet sunmuyoruz. Mesleğe genelde ona verilme-yen bir statüyü kazandırdı."⁹

Dilekçe, öyle görünüyor ki, yerleşimlerin inşasını durdurmak konusunda gerçek bir şansa sahip değildi. Ancak başardığı şey, tasarım profesyonelleri, sivil toplum ve devlet arasında yeni bir ilişkiyi kurmak oldu. Dilekçe gazetelerde yayınlandığından ve sayısız diğer muhalif sesle birleştiği kamusal alanda başka araçlarla dolaşmaya başladığından, bazı uygulamaların kabul edilebilir ve bazılarının kabul edilemez olduğu ahlaki bir atmosferin yaratılmasına yardımcı oldu. Bu atmosfer o zamandan bu yana zayıflamış ve ahlaki çizgiler bulanıklaşmış olsa da, bir süreliğine İsrail işgaliyle ilgili söylemin üzerinde güçlü bir etkide bulundu. Bu başarı azımsanmamalıdır.

DİPNOTLAR

¹ Editörün notu: Bu makale mimarların İsrail’de etik nedenlerle gerçekleştirdikleri bir eylemi ve o eylemin kazanımlarını anlatmaktadır. Yazı iki parçalı bir yazı dizisinin birincisidir. Anahtar kelimeleri: protesto, Filistin, işgal ve politik-etik olarak düşünülebilir. Bu makale daha önce aşağıdaki künye ile yayınlanmıştır. Shoked, Noam, (2021) “‘This is the Hour’: When Architects Protest” Platform- Provokative Timely Diverse. <https://www.platformspace.net/home/this-is-the-hour-when-architects-protest> (Erişim tarihi: 16 Kasım 2021) Platform dergisine şu linkten erişilebilir: <http://www.platformspace.net/home> Yazarın ve yayıncının, makalenin Dosya Dergisi’nde Türkçe olarak yayınlanmasına izni vardır.

² Karen Wainer, yazarla söyleşi, 3 Ağustos 2017; Shmuel Groag, Hillel Shoken, Karen Wainer ve Aaron Weingrod, “Ethics in Architecture,” panel tartışma, Bezalel Academy for Arts and Design, Kudüs, 22 Haziran 2017.

³ “Metahnenim Neged Bniya Bashtahim,” Mayıs 1988, Karen Wainer’ın özel koleksiyonu. Dilekçe İsrail’in 2005 yılında çekildiği Gazze Şeridi’ne de atıfta bulunuyordu. Başka türlü belirtilmedikçe, tüm çeviriler bana aittir.

⁴ Wainer, söyleşi.

⁵ Örneğin bakın, “Neged Bniya Bashtahim,” *Kol Ha’ir*, 12 Ağustos 1988, 59.

⁶ Bakınız Reuven Kaminer, *The Politics of Protest: The Israeli Peace Movement and the Palestinian Intifada* (Brighton, U.K.: Sussex Academic Press, 1996), 47–48.

⁷ Shahr Ilan, “Adrihalim Neged Bniya Bashtahim,” *Kol Ha’ir*, 29 Haziran 1988, 1.

⁸ Peace Now isimli inisiyatife göre Batı Şeria’da 266 yerleşim var. Bunların 134’ü devlet tarafından yetkilendirilmiş değil. Bakınız “Settlement Watch: Population,” Peace Now, erişim tarihi 29 Ocak 2021.

⁹ Wainer, söyleşi.

Noam Shoked

Noam Shoked, Tel Aviv Üniversitesi'nde Mimarlık Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışmaları, İsrail ve Batı Şeria'da mimarlık ve siyaset arasındaki ilişkiye odaklanıyor. Şu anda Batı Şeria yerleşimlerinin tasarımı ve evrimi hakkında bir kitap hazırlıyor. Shoked doktora derecesini Berkeley'deki California Üniversitesi'nden aldı ve Tel Aviv'e taşınmadan önce Princeton Üniversitesi'nde Princeton-Mellon Fellow idi.

“Vakit Bu Vakittir”: Mimarlar Protesto Edince

Bu makale, mimarların işle ve sakıncalı buldukları işlerle suç ortaklığından kaçınma çabaları hakkındadır. İsrailli mimarları Batı Şeria yerleşimlerindeki tasarım komisyonlarını reddetmeye çağıran bir dilekçenin hikayesini gün yüzüne çıkarmaktadır. Önde gelen mimarlar tarafından imzalanan ve geniş çapta dağıtılan ilgili dilekçe, nihayetinde amaçlarına ulaşamamıştır. Sonraki otuz yıl boyunca işgal altındaki topraklarda yüz binlerce ev inşa edilmiştir. Bununla birlikte, bu makale, bu dilekçe aracılığıyla mimarların tasarım meslekleri, sivil toplum ve devlet arasında önemli bir diyalog başlatabildiğini ve bazı uygulamaların kabul edilebilir olduğu ve bazılarının da kabul edilemeyeceğinin anlaşıldığı ahlaki bir atmosfer yaratılmasına yardımcı olduğunu savunmaktadır.

Anahtar kelimeler: İsrail, Filistin, Batı Şeria yerleşimleri, dilekçeler, aktivizm

“This is the Hour:” When Architects Protest

This article explores architects' efforts to avoid complicity with work, and sites, that they find objectionable. It unearths the story of a petition calling Israeli architects to decline design commissions in West Bank settlements. Signed by leading architects, and widely circulated, the petition ultimately did not accomplish its aims. Over the next thirty years, hundreds of thousands of homes were built in the occupied territories. Nevertheless, the article argues, through the petition, architects were able to initiate an important dialog between the design professions, civil society, and the state, helping to create a moral atmosphere in which some practices were acceptable and others were not.

Keywords: Israel, Palestine, West Bank settlements, petitions, activism

MİMARİDE ETİK: GÜÇ VE GÜÇLENME KAVRAMLARINA GİRİŞ¹

Alexandra Staub, Prof.Dr., Pennsylvania Eyalet Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Çeviren: Çiğdem Çıdamlı

1 MİMARİDE ETİK

1.1 Ahlaka ilişkin yasal görüş

Mimaride etik konusu hakkında kaleme alınmış çok az yazı mevcutken, yazılmış olanlar da genelde üç yaklaşımdan birine dayandırılmıştır. Bunların ilki ve en eskisi, etiği profesyonel pratiğin gözünden sunar. Erken dönemlerden itibaren, mimarlar ve yapıcılar insan refahını destekleyen kimseler olarak görülmüş ve faaliyetlerini düzenleyen sosyal kodlar da yasalar aracılığıyla yüceltilen ahlaki değerlerin bir ifadesi olmuştur. MÖ 1754 yılında yazılan Mezopotamya Hammurabi Yasası, örneğin çöken ve sakinlerinin ölmesine neden olan bir yapının yapıcısının muhtemelen ölüme gönderilmesi gibi profesyonel ihmal veya yetersizliğe ilişkin cezalar belirlemiştir.²

Mimarların davranışlarını yöneten mevcut yasalarda lisansın profesyonel yeterliliği garanti etmesi düşüncesi nedeni ile daha yumuşaktır ve yapı yönetmelikleri de yapı güvenliğini garanti altına alır. ABD’de profesyonel etik şu anda geniş anlamıyla bina yapım sürecine katılan veya bu süreçten etkilenen bireyler arasındaki norma uygun davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Hem önde gelen ulusal profesyonel birlik, hem de ulusal lisans kurulu bu yönde geliştirilmiş kararlara sa-

hiptir: Amerikan Mimarlar Enstitüsü (American Institute of Architects (AIA)) bir Etik Kodu (Code of Ethics) ve Ulusal Mimari Tescil Kurulları Konseyi (National Council of Architectural Registration Boards (NCARB)) bir Davranış Kuralları (Rules of Conduct) yayımlamıştır. Her iki metin de konularına büyük ölçüde sözleşme hukuku bakış açısından yaklaşmakta ve dolayısıyla mimari etiği tanımlarken oldukça dar bir yaklaşım kullanmaktadır.

Bu yasal kuralların ötesine geçerek, ayrımcı pratikler ve toplulukların yaşam alanlarına ne inşa edileceğini belirleme hakkı gibi toplumsal ve ahlaki konuları incelemek açısından Thomas Fisher’ın *Ethics for Architects* (Mimarlar için Etik)³ kitabı bugünün mimari pratiğinin bakış açısından ele alınmış bir dizi hipotetik vaka çalışması sunmaktadır. Fisher’ın kitabı, AIA ve NCARB belgelerinde ele alınan konuların ötesine geçip, topluluk değerlerine saygı ve toplumsal cinsiyet veya engellilik temelli ayrımcılıktan kaçınmak gibi konuları da ele alan açıklayıcı örnekler sunmaktadır.

Barry Wasserman, Patrick Sullivan ve Gregory Palermo’nın üçü tarafından kaleme alınan *Ethics and the Practice of Architecture* (Etik ve Mimari Uygulama) ise “anlamak” ve daha sonra “seçim”

alternatifleri sunmak konularına doğru ilerlemeden önce, etik “farkındalık” kavramını devreye sokarak daha geniş bir yaklaşım sunmaktadır. Kitabın ilk bölümü mimarlığın etik yapısını ele alarak felsefi bağlamları ve teorileri tanımlamakta; ikinci bölüm bu kavramları daha seçmeci bir biçimde mimari süreçlere uygulamakta ve üçüncü bölüm de sınıfta da kullanılabilecek ders kitabı vakalarını içermektedir. Amaç öğrencilerin profesyonel mimarlar olarak oynadıkları rolde kendi “etik duruşlarını ve akıl yürütme süreçlerini” geliştirmelerine yardımcı olmaktır.⁴

Langdon Winner’ın 1980 tarihli makalesi, “Do artifacts have politics?” (Eserler siyasal mıdır?)⁵ ise etiği sistemler ve karar alma süreçleri bakımından veya daha doğrusu teknik sistemlerin nasıl siyasal bir boyuta sahip olduğunu araştırarak eleştirel bir ses sunmaktadır. Winner, nasıl yapıların üretiminin etik bir analizin dikkate alması gereken etkileri ve yansımaları olduğunu inceleyerek, Robert Moses’in 1930’larda Long Island Park yolları üzerinde, New York’u Long Island kasabalarına ve rekreasyon alanlarına bağlayan ve otobüslerin geçemeyeceği kadar dar boşlukları olan (**Görsel 1**) üst geçit köprüleri yapma kararı gibi örnekleri sıralamaktadır. Bu köprüler, özel otomobilleri olmayan ve dolayısıyla otobüslere güvenen işçi sınıfını Long Island’ın çok beğenilen kamusal plajlarından uzak tutmuştur. Köprülerin kendisi inşaat mühendisliğinin tarafsız nesneleri gibi dururken, dar boşlukları bu köprülerin siyasal birer araç haline gelmesine imkân tanımıştır. Bir başka örnekler dizisinde Winner, kamusal altyapıyı ayakta tutmak için kullanılan teknolojilerin -örneğin nükleer enerji tesislerinin- bunlara denk düşen bir hiyerarşik siyasal sistemi, bu örnekte bunları yönetmek üzere eğitilmiş bir endüstriyel ve bilimsel seçkinler kümesini gerekli kıldığına da işaret etmektedir.



Görsel 1: Long Island Park yolları üzerindeki alçak üst geçit köprüleri otobüsle ulaşımına dayanan düşük gelirli sakinlerin Long Island rekreasyon alanlarına erişimini engelledi. Foto: NYC Belediye Arşivleri.

1.2 Etik ve estetik

Mimarlık etiğine ilişkin ikinci bir tartışma alanı konuya estetik bakış açısından yaklaşmaktadır. Bu yazın kümesinde, mimar yaşam koşulunun kendisine ilişkin daha derin bir düşünce ifade etmek suretiyle daha büyük bir toplumsal mutluluk yaratan yapılı bir çevre inşa ederek toplumsal refahı destekleyen bir kimse olarak görülmektedir. Modernizmin kalbinde yer alan malzemede dürüstlük ve yapısal-mekânsal şeffaflık ilkeleri veya savaş sonrası Brutalist hareket tarafından ifade edilen toplumsal yorum, söz konusu edilen iki durumdur. Metinler çoğunlukla, Karsten Harries’in 1997 tarihli *The Ethical Function of Architecture* (Mimarın Etik Fonksiyonu)⁶ ve Siegfried Gideon’un 1967’de yayınlanan *Space, Time and Architecture* (Mekân, Zaman ve Mimarlık)⁷ içinde mimarlığın “çağımız için geçerli bir yaşam tarzı” ifade etmesi gerektiğini söyleyen klasik incelemesinin yansıması olarak çağdaş mimarlığın belirsiz yolunu tartışan düşüncesi gibi felsefeye dayandırılmıştır. Etik konusunda estetikle ilişkili biçimde yapılan tartışmalar, yani üçüncü etik yaklaşım, diğerleri ile kıyaslandığında teorik anlamda en yoğun ve ileride de göreceğimiz gibi, farklı ihtiyaçlara sahip bireylerden oluşan verili bir toplum için neyin “doğru” ve anlamlı olduğu bakımından itilafa en açık tartışmalar olarak kalmaya devam etmiştir.

1.3 Etik ve ekoloji

Mimarlık etiği hakkındaki tartışmanın parçası haline gelen daha yeni bir istikamet ise gezegenimizin ekolojisi ve mimarın gezegenimizin geleceği konusundaki rolüyle ilgilidir. ABD’de, binaların tüm karbon salımlarının yaklaşık yüzde 40’ından ve ulusal elektrik tüketiminin yüzde 70’inden sorumlu olduğu gösterilmiştir.⁸ Mimarlara hem inşaat sürecinde hem de yerleşim sonrası evrede enerji kullanımını azaltmak bakımından yaşamsal bir rol oynayabilecekleri hatırlatılmaktadır ve bu müşterek iyiyi artırma çabalarına odaklanan bir roldür. Warwick Fox tarafından derlenen *Ethics and the Built Environment* (Etik ve Yapılı Çevre)⁹ gibi kitaplar, sürdürülebilir tasarımın etik yapısını ortaya koyarak bu tür düşünceleri ön plana almıştır.

1.4 Etik ve ortak iyilik

Her üç yaklaşım -profesyonel etik, estetiğin etiği ve çevresel yönetimle bağlantılı etik- filozoflar tarafından tanımlanan etik ilkelerden, ortak paydaları adalet ideali ve ortak iyilik için eyleme geç-

mek olan ilkelerden türetilmiş gibi görülebilir. Birçok filozof neyi etik olarak adlandırabileceğimize dair yazılar kaleme almışsa da, ben sınıfta odaklanmak bakımından en yararlı olduğunu düşündüğüm iki kavrama yoğunlaşacağım: Immanuel Kant'ın *kategorik buyruk* düşüncesi ve Jeremy Bentham'ın evrenselciliği. Kant insanın "sadece, aynı zamanda, evrensel bir yasa haline gelmesini isteyebileceği bir vecizeye göre davranması" gerektiğini ileri sürer.¹⁰ Kant bu ifadeyle, bir eylemin yalnızca herkes için ahlaken doğruysa kişi için de ahlaken doğru olduğunu söyler. Jeremy Bentham ise toplumsal adalet idealini biraz daha farklı bir çerçeveye oturtur. *Evrenselcilik* teorisinde bizlere en çok sayıda insan için hazzı ve mutluluğu (pleasure for the greatest number) maksimize etmemizi, acıyı ve mutsuzluğu ise minimize etmemizi söyler; az sayıda insanın elde ettiği kâr çok sayıda insanın iyiliğinden daha ağır basmayabilir.¹¹ Bu teorem bir azınlık grubunun maruz kaldığı mutsuzluk derecesini ele alacak biçimde değiştirilebilir; mutluluğu çoğunluk için maksimize etmek, bir azınlığı gerçekten sefaletle sürükleyecekse, evrenselcilik kuralları buna göre değiştirilmelidir.

Hem kategorik buyruk hem de evrenselcilik, bireylerin kimi özgürlüklerini devlete teslim ettikleri toplumsal sözleşme teorisi (Jean-Jacques Rousseau ve diğerleri) veya Aristo'nun karar alıcının ahlaki karakterini vurgulayan erdem etiği yaklaşımlarının tersi olarak görülebilir. Burada, karar alma süreçlerini yöneten evrensel ilkeler, öz-yönetime götüren pedagojik bir yaklaşımdan: düzgün veya erdemli bir değerler kümesinin eğitimini vermek ve özümsetmekten daha az önemlidir.¹² Aristo'nun içselleştirilmiş erdemlilik kavramı elbette benzersiz değildir; Konfüçyanizm gibi Batılı olmayan felsefeler de benzer idealleri takip etmiştir.

Felsefi etiğin soyut olarak ele aldığı, profesyonel etiğinse büyük ölçüde ihmal ettiği mesele ise, mimarları ve mimarlık araştırmacılarını derinden kuşatan ama nadiren tartıştıkları geniş bir etik sorular kümesidir: Uygulamacı mimarın ve araştırmacının, mimari ve onunla da birlikte toplumsal söylemi biçimlendirmedeki rolü.

Profesyonel pratikte bina tasarımları, binaların yer seçimi, peyzaj ve altyapı, inşaat malzemeleri, ofis organizasyonu ve inşaat sürecinin kendisi, bunların tümü mimarın içinde olduğu süreç ve ürüne dair kararlarıyla ilgilidir. Birçok durumda, bu tür kararların etik boyutları incelenmeden kalır.

Mimarlık araştırmacısı için de etik kaygıya konu olan tartışmalar benzer biçimde sınırlıdır. Araştırma etiği sorunları genelde araştırma önerilerini inceleyen, araştırma sırasında insan veya hayvan sükelerinin herhangi bir fiziksel veya psikolojik zarar görmediğini güvence altına alan kurumsal inceleme kurulları (araştırma etiği kurulları) aracılığıyla ele alınır. Dolayısıyla araştırma sorularının kendisi de genelde etik anlamda tarafsız sayılır. Yeni bilgilerin üretilmesi ve yeni kavramların geliştirilmesi, kişinin sorularını bir tür etik yapıya dayalı olarak seçip seçmediğine bakılmaksızın, başarı ölçüsü haline gelmiştir. Ancak uzun erimli, tarihsel bir bakış açısı bu tür bir değerlemenin yanlışlığını göstermektedir, çünkü sorulmamış olan şey de genelde araştırmada neyin amaçlandığı kadar çok şey anlatır veya bir başka ifadeyle, sorular da, yapılar gibi, "siyasaldır".

Bu kabul, araştırma ortamlarında da değişimlere yol açmıştır; örneğin, son yirmi yıla dair araştırmalar beyaz, orta sınıf erkeklerin bakış açısından kaleme alınmış kendinden önceki mimarlık ve kentsel planlama yorumlarını ve analizlerini sorgulamış ve mevcut teorilere, yeni soru çerçeveleri yaratma yöntemleri oluşturarak ve mekân teorileri sunmuştur.¹³

2 ETİK PARADİGMAYI YENİDEN ÇERÇEVELENDİRMEK

Penn Eyalet Üniversitesi mimarlık mezuniyet programının bir parçası olarak sunulan "Mimarlık Etiği" dersinde, konuya hem bir güç hem de bir güçlenme meselesi olarak yaklaşarak, mimarlık etiği konusunda yeni bir çerçeve öneriyorum. Bir başka ifadeyle, etik ikilemleri yaratan şey güç dengesizlikleridir ve etik kaygıları olan mimarlarla araştırmacılar olarak, herhangi bir verili durumda kimin eyleme geçme gücüne sahip olduğunun ve başkalarının neden bu gücü paylaşmıyor olabileceğinin farkında olmamız gerektiğini ileri sürüyorum.

Bu derste öğrencilerden yapıları çevre konusundaki kararları paydaşlar açısından düşünmeleri isteniyor. Paydaşlar kararların sonuçlarına ilişkin çıkarlara sahiptir, ama daima kendi yararlarına harekete geçme gücüne de sahip değillerdir. Paydaş grupları güçsüzleştğinde kategorik buyruklar bir kenara atıldığında veya "çoğunluk için iyi" tanımları çarpıtıldığında, genelde etik ikilemler yaşanır. Bu eğilimi besleyen şeylerden biri verilecek kararlar bir grubun kazanmasına imkân sağlarken, diğerinin topyekün kaybetmesinin ka-

çınılmaz olduğu konusundaki yaygın kanaattir. Bu düşünce kalıbını kırmak, dersin en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir.

2.1 Dersin metodolojisi

Etik boyutları güç farklılaşmaları açısından çerçevelemek ve tanımlanan sorunlara çözümler bulmakta pratik kazanmak için, öğrencilere bir dizi okuma ve vaka çalışması sunarak onlardan herhangi bir verili durumdaki paydaşlar kümesini saptamalarını istiyorum. Sonra paydaşlar arasındaki ortak zemini ortaya çıkarmak amacı ile öğrencilerden bu paydaşların, ifade ettikleri pozisyonların aksine ne gibi çıkarlara sahip olabileceklerini sıralamalarını istiyorum. Bu paydaş çıkarları analizini kullanarak, öğrenciler daha sonra Kant'ın kategorik buyruk ve Bentham'ın faydacılık kavramlarını referans noktası haline getirerek, tüm paydaşlar için ortak ve karşılıklı olan kazanç seçenekleri geliştirmek için çalışıyorlar.

Derse katılan öğrencilere tek bir ders kitabı veriliyor: Roger Fisher, William Ury ve Bruce Patton'ın Harvard Müzakere Projesi'nin üç üyesi tarafından yazılmış bir nasıl yapmalı kılavuzu olan *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In* (Evet'e Erişmek: Teslim Olmaksızın Anlaşmak Amacı ile Müzakere Etmek).¹⁴ Bu kitap öğrencilerin basit bir müzakere stratejisi kavramı temelinde etik analiz yapmalarına imkân veriyor: 1) Duruma dâhil olan paydaşları saptayarak insanları sorundan ayırıştırma, 2) Bir konu hakkında kendi beyan ettikleri konumları basitçe kabul etmek yerine her bir paydaşın çıkarlarını saptama 3) Karşılıklı kazanç için bir seçenekler kümesi geliştirme ve 4) söz konusu seçeneklerin değerlendirileceği nesnel kriterleri saptama. Öğrenciler verilen okumalar ve vaka incelemeleri üzerinde çalışmak için bu ilkeleri kullanıyor.

Ders konulara göre düzenleniyor ve ırk, etnisite, din, toplumsal sınıf veya toplumsal cinsiyete dayalı çatışmalı alanlar; yapılı çevre, özellikle mekânsal düzenlemeler ve anıtsallığın kullanımı yoluyla güç ifade etme biçimleri; etik ve estetik, etiğin yeşil mimarideki rolü, etiğin teknik ilerlemelerdeki, özellikle bilgisayarla tasarımdaki rolü gibi farklı alanları ve profesyonel pratikten alınan vaka çalışmalarını kapsıyor. Analiz edilen her durumda, öğrencilerden etik ikilemleri yukarıda özetlenen müzakere stratejisi yoluyla ele alınabilecek güç farklılıkları olarak düşünmelerini istiyorum.

Sunulan ilk vaka, New York Times'ta sosyolog Herbert Gans ve mimarlık eleştirmeni Ada Louise Huxtable arasında New York Kenti Koruma Komisyonu'nun hangi binaların korunacağına nasıl karar vermesi gerektiği konusunda yürütülen 1975 tarihli tartışma. Dolores Hayden'in *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History* (Yerin Gücü: Kamusal Tarih olarak Kentsel Peyzajlar)¹⁵ kitabında tarif edilen vakada Huxtable, Komisyon'un büyük mimari anıtları korumaya odaklanması gerektiğini savunurken, Gans buna sıradan halkın yapıları tarihinin kaybolmasına izin verirken, zenginlerin ve seçkinlerin mimarisini koruyacağı gerekçesiyle itiraz ediyordu. Huxtable'ın "büyük mimarlar" tarafından tasarlanan "büyük binaların" kamusal kültür örnekleri oluşturduğu tezine karşı çıkan Gans, Komisyon'un vergi mükelleflerinin parasıyla finanse edildiğine işaret ediyor ve "özel yurttaşlar elbette kendi geçmişlerini koruma hakkına sahipken [...] koruma, kamusal fonlarla desteklenen kamusal bir eylem haline geldiğinde, herkesin geçmişine dikkat edilmesi gerektiği" uyarısında bulunuyordu.¹⁶ Gans, Komisyon'un bu değerler uyarınca hareket etmediği görüşünü vurgulamak için, Komisyon'un korumak için harekete geçtiği, aslında çoğu zenginler için üretilmiş olan binaların niceliksel bir analizini sundu.

Öğrenciler haklı olarak bu alışverişi, tarafların tümünün konumsal düşünceye takılı kaldığı başarısız bir müzakere girişimi olarak gördüler. Huxtable ve Gans, "mimarlık", "halkın mimarisi" (vernacular) ve "mahalle" gibi terimleri son derece farklı biçimlerde kullanıyordu ve bu da her ikisinin de anlayamadığı bir noktaydı. Benimzedikleri konumlar bu kavramlara farklı değerler biçilmesine dayanıyordu: Huxtable, halkın mimarisini anonim yapıcılarının inşa ettiği binalar olarak görüyordu, bu da binanın genel tarihsel tarzıyla tanımlanır hale gelmesi anlamına geliyordu, oysa Gans halkın mimarisini geniş bir toplumsal kullanım veya kamusal erişime sahip binalar olarak görüyordu. Huxtable açısından "halkın mimarisi" terimi binanın tarihsel değerini azaltırken, Gans için terim bu değeri yükseltiyordu.

Öğrenciler bu alışverişte kimi paydaşları belirlediler. Gans ve Huxtable'ın iki uzlaşmaz konumsal tezden evrilen sözlü tartışmaları Koruma Komisyonu'nun faaliyetlerinin geleceğini etkilemek amacıyla tasarlanmıştı. Öğrenciler Huxtable ve Gans arasında bir güç dengesizliği saptayarak, "Huxtable daha çok güce [sahip] çünkü... Gans [statüko] yu değiştirmeye çalışan birisi" derken¹⁷, bir yan-

dan da Gans'ın vergi mükelleflerinin parasını kullanma etiğine işaret ederek tezinde başarılı olur gibi görünürken, Huxtable'ın işverenin -New York Times- Gans'ın karşı savlarını kısaltarak ve gazetenin ücra bir köşesine koyarak sansürlediğini belirttiler. Huxtable ve Gans'ın benimsediği güç pozisyonlarına karşın, öğrenciler ikisi arasında ortak çıkarlar saptadılar, bunların en önemlisi hem kentin hem de yapıları eserlerin tarihinin korunması arzusu idi. Öğrenciler ayrıca her ikisinin de, Komisyon'un, belirlenen bir başka paydaş olan kamuoyunu memnun ederken parasını akıllıca kullanmasını istediklerini saptadılar. Öğrenciler zenginlerin binalarının inşaatı ve bakımında işçilerin rolünün öne çıkartılması veya söz konusu mimari anıtların işçi sınıfı mahallelerine yakınlığı bağlamında ele alınması gibi (Hayden tarafından zaten belirtilen) karşılıklı kazanç seçenekleri sundular. Bu tür önlemlerin, eyalet mimarisinin hem mimari önemine hem sürmekte olan sembolizmine hem de daha erken dönem toplumlarının yapıları çevreyi üretip kullanması bağlamındaki "arka plan öyküye" dair daha tam bir resim sunabileceğini ileri sürdüler. Öğrenciler bu şekilde geçmişteki kazanımları ve yaşam biçimini tam anlamıyla anlama imkânı yaratarak anıtsal mimarinin toplumsal bağlamından kopartılmadan korunabileceğine işaret ettiler.

2.2 Etik pratik ve araştırma konuları

Öğrencilerin analiz ettiği diğer vakalar toplumsal anlamda daha karmaşıktı. Joe Feagin'in *Racist America* (Iraklı Amerika) kitabı¹⁸, 18. ve 19. yüzyıllardaki Amerikan köleciliğinin yansımalarının, kölelerin karşılığı ödenmemiş emeği ve köleliğin kaldırılmasını takip eden fiziksel ayrımın neden olduğu eşitsiz fırsatların yirmi kuşak boyunca katmerlenen ekonomik ve toplumsal sermaye eşitsizliklerine yol açarak nasıl bugüne kadar uzandığının izlerini sürer. Chad Friedrich'in *The Pruitt Igoe Myth* (Pruitt Igoe Miti)¹⁹ filmi ise bu eşitsizliğin dokunaklı bir örneğini sunmuştur. Friedrichs²⁰, ABD'deki en kötü ünlü başarısız konut projelerinden birinin arka planını inceleyerek, -suçu mimariye atan ortak anlatının aksine- düşük gelirli Afrika kökenli Amerikalıların bu komplekste fiilen ayrıştırılmalarının, proje alt yapısında bunu takip eden yatırım eksikliklerinin, toplumsal organların proje sakinlerine paternalistik kurallar dayatmalarının ve projenin bakımıyla ilgili zayıf finansal planların nasıl garantili bir yıkıma yol açtığına işaret eder. *The Pruitt Igoe Myth* iki etik ikilem sunmuştur: Bir yandan bir

grup paydaşın ıslah edilmesi ve öte yandan tarihsel olayların doğru biçimde temsil edilmesi.

Madhuri Desai'nin "Mosques, Temples, and Orientalists: Hegemonic Imaginations in Banaras" (Camiler, Tapınaklar ve Oryantalistler: Banaras'daki Hegemonik Hayaller) makalesi²¹ ise, yüzyıllarca Banaras'da ikamet eden büyük bir Müslüman nüfusa yapılan her türlü atfın silindiği bir süreçte, Hindistan'daki hâkim Hindu toplumunun Banaras kentinin bir "Hindu hac kenti" olduğunu iddia ettiği bir başka yanlış temsil edilmiş tarihsel örneği aydınlatmaktadır.

Barbara Hooper'ın "'Split at the Roots': A Critique of the Philosophical and Political Sources of Modern Planning Doctrine" (Köklerinden Koparmak: Modern Planlama Doktrininin Felsefi ve Politik Kaynaklarının Eleştirisi) kitabı²² ise, kadınların on dokuzuncu yüzyıl sonlarından itibaren modern planlama doktrininden dışlanması mekanizmalarını sunarken, Beatriz Colomina'nın "The Split Wall" (Ayrılan Duvar) makalesi²³, kadınların, bir grup olarak, ikonik modernist mimaride nasıl egzotik "öteki" olarak sunulduğunu işaret etmektedir.

Bu senaryoların tümünde, öğrenciler sadece vakaların kendilerini ve hâkim bir grubun mekân ve diğer kaynaklar üzerinde nasıl güç icra ettiğini değil, aynı zamanda bu vakaların nasıl hâkim grup tarafından kontrol edilen bir anlatı formunda anlaşıldığını ve sunulduğunu da analiz ettiler.

Hem mimari veya kentsel bir sorunun hem de onun yazın içinde resmedilme biçiminin incelenmesi gerekliliğinin vurgulanması, -araştırmacının katkıda bulunduğu veya kontrol ettikleri dâhil- anlatıların bir güç matrisini nasıl etkilediğini anlamının da faydalı bir aracı haline geldi. Alta yatan güç ve öznellik sorunlarını analiz etmek ne mimarın emeğiyle yaratılan eserlerin ne de araştırmacının sorularının ve anlatısının tarafsız olduğunu gösterdi.

Ders, yapıları çevreyle ilişkili bir dizi konuyu inceledi. Simon Guy ve Graham Farmer'ın "Contested Constructions: The competing logics of green buildings and ethics" (Tartışmalı Yapılar: Yeşil binaların ve etiğin rekabet eden mantıkları) çalışması²⁴, "sürdürülebilirlik" kavramının farklı paydaş grupları tarafından nasıl yorumlandığı hakkındaki tartışmayı kavramayı sağlayan bir yolu açtı. Daniel Cardoso'nun "Inertia of an Automated Utopia: Design Commodities and Authorial

Agency 40 Years After the Architecture Machine" (Otomatik bir Ütopyanın Ataleti: Mimarlık Makinesinden 40 yıl sonra Metalaşan Tasarım ve Yetkili Kurum) makalesi²⁵ ise, bilgisayarlı tasarımın kullanıcıların ürüne doğrudan girdi sağlamasına imkân vererek yapıyı çevreyi daha insani hale getireceğine ilişkin daha erken umutlara ışık tutarken, Lilli Irani'nin "Amazon's mechanical Turk" başlıklı makalesi²⁶ ezbere görevlerde insanların ve makinelerin rolü ve insanların kâr elde etme sisteminin parçası olarak tekrara dayalı ve makinemsi fonksiyonları gerçekleştirmesine izin verilmesinin etiği hakkındaki canlı bir tartışmanın önünü açtı.

2.3 Etik siyasaldır

Öğrencilerden birinin işaret ettiği gibi, ders sırasında gerçekleştirilen okumaların siyasal bakış açısı genelde liberaldi. Bu da oldukça basit biçimde ders içeriğinin oluşturulma biçiminden kaynaklanıyordu: -konvansiyonel anlamda onlara atfedilen toplumsal önem düzeyleri ne olursa olsun- paydaşların çıkarlarının saptanmasını vurgulayarak ve karşılıklı kazanç alanları bulmaya çalışarak, liyakat veya grup içi sadakat gibi daha muhafazakâr değerlere değil, büyük ölçüde toplumsal eşitlikçilik değerine dayalı bir anlatıyı takip ediyordum. Ayrıca bir çalışma felsefesi çerçevesi olarak toplumsal sözleşme teorisini de sunmuştum çünkü feminist, ırk ve sınıf temelli teori ile olan deneyimim üstünden, insanların kendi aralarında toplumu şekillendirmek için müzakereler yürüttükleri bir sürecin muhakkak ahlaklı geçerli sonuçlar üreteceğine inanmıyordum. Öğrencileri etik konusunda muhafazakâr bir düşünce örneğiyle tanıştırmak için, onlara iktisatçı Milton Friedman'ın 1970 tarihli bir makalesini²⁷ verdim: "The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits" (İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu Kârı Arttırmaktır), makalesinde Friedman, bir şirket CEO'sunun şirketin kârlarını azaltacak toplumsal eylemleri gerçekleştirmeyeceğini, çünkü böyle yapmanın CEO'nun hakkı olmayan bir hissedar "vergilendirmesi" formunu temsil edeceğini ileri sürer. Friedman bu tezini geliştirirken, hükümetin demokratik olarak oylan talep (bir faydacılık biçimi) aracılığıyla toplumsal eylem başlatma rolüne işaret eder ve CEO'nun toplumsal programları başlatması -ve hissedarlarının bunun bedelini ödemesi- halinde, hükümetin rolünü gasp edeceğine işaret eder. Sınıfta bu makalenin kışkırttığı tartışma, etik soruları ele alırken değerler sistemini dikkate almanın önemini gösterdi. Friedman bir serbest piya-

sa sisteminin etik davranışın norm (bir toplumsal sözleşme formu) olarak kalmasını sağlamak için gereken kontrol ve dengelere sahip olduğunu varsayıyordu. Bu inanç Friedman'ın övdüğü meritokrasinin "açık ve serbest rekabet" koşulları altında hareket edebilmeye en yetenekli paydaşların ihtiyaçlarını dikkate alma çağrısının temelini oluşturuyordu. Başka bir deyişle, Friedman bir piyasa sisteminin eşitsizlikler yarattığını ve bu eşitsizliklerin meşru olduğunu ileri sürüyordu.

Bu ana kadar paydaş çıkarlarını sunmak ve sıfır toplamı olmayan bir oyunun parçası olarak kazan-kazan seçenekleri hakkında bir dizi analizi gerçekleştirmiş olan öğrenciler, Friedman'ın toplumsal denkleminin bir şeylere sahip olmayanların istek ve ihtiyaçlarının basitçe yok sayılmasına imkân veren bir örüntü olduğunu hızla kavradılar.

3 ETİK DÜŞÜNCEYİ UYGULAMAK

Dersin son ödevinde öğrencilerden kendi tez konuları bazında bir vaka çalışması geliştirmeleri isteniyordu. Hem profesyonel hem de araştırma bazlı program öğrencileri son derece teknik projelerden toplumsal konuların incelenmesine kadar değişen kendi tez konularını seçtiler. İlgili etik ödevinde öğrenciler paydaşları belirlediler, paydaş çıkarlarını analiz ettiler ve kendi tez konularıyla bağlantılı arka plan konularıyla ilgili analizleri temelinde karşılıklı kazanç seçenekleri geliştirdiler. Sınıftaki profesyonel yüksek lisans derecesi almak isteyen sekiz öğrenciden altısı analizlerini önerdikleri bina tasarımlarının kentsel bağlamlarına odakladılar. Biri David Harvey'in *Social Justice and the City* (Sosyal Adalet ve Kent) kitabında²⁸ sunulan matrisi, kullanılmayan Londra metro istasyonlarını mümkün olan en çeşitli paydaş gruplarının yararlanabileceği biçimde kullanma senaryoları geliştirmek için bir altlık olarak kullandı (**Görsel 2**). Bir başka öğrenci, kentsel dokuda çok büyük ölçekte meydana gelen değişimlerin tıpkı yabanda meydana gelen bir orman yangını veya sel gibi doğal afetlere benzer iyi veya kötü sonuçlar yaratabileceğini analiz ederek ve kural olarak değişimin daha kontrollü olması gerektiğini savunarak, kentsel soylulaştırma süreci ve doğal ekosistemler arasında bir analogi kurdu. Diğer bir öğrenci, paydaş çıkarlarının planlanandan çok daha az radikal müdahalelerle karşılanabileceği sonucuna vararak, Mumbai'de büyüyen bir topluluğa yönelik "modernleştirme" planlarını sorguladı. Bir öğrenci farklı bir yol tutturarak, ölüm senaryolarındaki paydaşlara bakarak, ölenlere ve ailelerine bakım sunan yeni me-

kân tiplerinin hastaları, hastaneleri ve sağlık bakımı sistemini her yıl milyonlarca dolar harcamaktan kurtararak, bu paydaş gruplarına daha iyi hizmet verebileceği sonucuna vardı.

Araştırma bazlı yüksek lisans derecesi alacak olan beş öğrenci ise genelde mimarlık veya kentsel mekânlarla politika kararları arasındaki etki-leşime odaklandı ve çoğu kentsel mekânı kimin kontrol ettiği ve bu tür bir kontrolün halka nasıl sunulduğunu inceledi. Bir öğrenci Hindistan'ın büyük bir kentindeki siyasal partilerin, bir liman bölgesinin, kamuya açık bir rekreasyon mekânı olarak sunulurken aslında kamusal fonları parti-nin kendi siyasal gündeminin vitrinini yaratmak için nasıl anıtlar dikmek amacıyla yararlandığını inceledi. Bir başka öğrenci Bogota, Kolombia'daki büyük bir parkın belediyenin ve mimarların, park mekânlarını hızla ele geçiren ve parkı amaçlanan kullanıcıları için cazip olmaktan çıkartan büyük bir evsiz ve uyuşturucu kullanıcısı topluluğun varlığını dikkate almayı ihmal etmeleri nedeniyle nasıl başarısız olduğunun izini sürdü (**Görsel 3**). Bir başka proje küresel kentlerdeki kamusal mekânların kapladıkları binaları örten aydınlatılmış billboardlarla ticarileştirilmesini analiz etti ve mimarın bu düzenlemedeki rolünü sorguladı. Tüm örneklerde, öğrenciler mekân yaratma sürecini çeşitli paydaşların dâhil olduğu bir süreç olarak anlamayı öğrendiler. Ayrıca paydaşlar ve paydaşların çıkarları arasındaki güç yapılarını analiz etmenin nasıl başarılı ve etik bir tasarım için gereksinim duyulan daha iyi bir kavrayışa götürebileceğini de anlamaya başladılar.



Görsel 2: Kullanılmayan Londra metro istasyonunun kamuya açık bisiklet yolu olarak yeniden biçimlendirilmesi önerisi. Foto: © Gensler.

3.1 Güç yapılarını müzakere etmek

Öğrenciler, etik sorunları güç farklılıklarına ve öz-nelik meselelerine dair bir mesele olarak çerçevelendirerek, tasarım sorunlarını sadece bir fonksiyon, yapı, maliyet veya estetik meselesi olmanın -mimarlık eğitiminin parçası olarak yaygın biçim-



Görsel 3: Bogotá, Colombia'da Tercer Milenio Parkı. Park planlamacıların dikkate almadığı toplumsal sorunlar yüzünden kullanılmamaya devam ediyor. Foto: Pedro Felipe.

de öğretilen kaygıların- ötesinde anlamaya başladılar. Öğrenciler bunun yerine, tasarım ve planlama kararlarının daha geniş sonuçlarını ve bu tür kararların yapıyı çevreyi ve hizmet ettiği insanları nasıl etkilediğini sistematik biçimde dikkate almaya başladılar. Tasarım ve planlama kararlarından etkilenen paydaşları saptamak, paydaşların göreceli güçlenme derecelerini ve paydaşlara etik muameleyi değerlendirmenin ilk adımı haline geldi.

Paydaşların çıkarlarının analizi, tasarım sorununu bir mekân ve formun üretilmesinin ötesine taşıırken, öğrencilerin kendi eylemlerinin, mimarın ele alabileceği etik soruları kapsayan acil görevler kümesinin ötesine uzandığını anlamalarını sağladı. Daha önemlisi, öğrencilere kazan-kazan seçeneklerine ulaşmak için müzakere stratejileri öğretmek ve onların söz konusu seçeneklerin değerlendirileceği değerleri ve kriterleri belirlemelerine yardımcı olmak, öğrencilerin mimari ve kentsel tasarım sorunlarında etik çözümler arayışında paydaş grupları arasındaki çatışmalı çıkarlara çözüm bulmalarına da yardımcı oldu.

Mimari araştırma ile uğraşan öğrenciler için, paydaş araştırmasını araştırma sorununun doğrudan dokunduğunun ötesine genişletmek, öğrencilerin paydaş gruplarının bazen nasıl görünmez kaldığını, bu tür grupların, bir kez saptandıktan sonra, bilgi sunularak veya araştırma sorusu yeniden çerçevelendirilerek nasıl güçlendirilebileceğini ve araştırma sorunlarını karşılıklı kazanç arayışı olarak incelemenin, sonuçların daha sınırlı veya doğrudan erişilebilir paydaş kümeleri ile sınırlandırıldığı durumdan çok daha kapsamlı araştırma sonuçlarına imkân verdiğini anlamalarını sağladı. Her iki durumda da, güç dengesizliklerini saptamak, paydaşların ve çıkarlarının adını koymak, karşılıklı kazanç seçenekleri geliştirmek ve

bu seçenekleri bir mutabık kalınmış değerler ve kriterler kümesi temelinde değerlendirmek mimarlık etiğini mimari karar alma süreçlerinin merkezi olarak kavrayan bir anlayışın önünü açtı.

Teşekkürler

Penn Eyalet Üniversitesi Rock Ethics Institute'den Dr. Xiaofeng Denver Tang'e bu dersi hazırlarken sunduğu cömert yardımları için teşekkür etmek isterim. Özellikle bu dersin ilk semestrindeki öğrencilere, yaptığımız tartışmalara katkılarından dolayı teşekkür etmek istiyorum – Lindsay Connelly, Katrin Freude, Emily Liuzza, Mahsa Masoudi, Marie McKenna, Nasim Motalebi, Quinn Pullen, Rohini Raghavan, Janahvi Ramakrishnan, Angelica Rodriguez, Anahita Shadkam, Katelyn Troutman ve Anthony Vischansky.

DİPNOTLAR

¹ Editörün notu: Bu makale daha önce İngilizce olarak yayınlanmıştır. Bu yayının künyesi aşağıdaki gibidir. Alexandra Staub. "Ethics in architecture: introducing concepts of power and empowerment." In *Architectural Research Addressing Societal Challenges. Proceedings of the 10th EAAE /ARCC International Conference*, Lisbon 2016, edited by Manuel Jorge Rodrigues Couceiro da Costa, Filipa Roseta, 1069-1076. London: CRC Press, 2016. Yazar konferansın düzenleyicilerinden izin alınmasına gerek olmadığını bildirmiştir. Yazarın bu makalenin Dosya Dergisi'nde Türkçe olarak basılmasına izni vardır.

² Ching, Francis D.K. and Steven R. Winkel (2012) *Building Codes Illustrated: A Guide to Understanding the 2012 International Building Code*. 4th edition. Hoboken, New Jersey: Wiley: 2.

³ Fisher, Thomas (2010) *Ethics for architects: 50 dilemmas of professional practice*. Chronicle Books.

⁴ Wasserman, Barry, Patrick Sullivan and Gregory Palermo (2000) *Ethics and the Practice of Architecture*. New York: John Wiley and Sons: 180.

⁵ Winner, Langdon (1980) "Do artifacts have politics?" *Daedalus*: 121-136.

⁶ Harries, Karsten (1997) *The Ethical Function of Architecture*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

⁷ Giedion, Sigfried (1967) *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*. Harvard University Press: xxxiii.

⁸ Green Building Council (2016) <http://www.eesi.org/files/climate.pdf> (accessed on February 1)

⁹ Fox, Warwick, ed. (2012) *Ethics and the built environment*. London: Routledge.

¹⁰ Kant, Immanuel (1993[1785]) *Grounding for the Metaphysics of Morals: With On a Supposed Right to Lie Because of Philanthropic Concerns*. Translated by Ellington, James W. 3rd edition. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.

¹¹ Bentham, Jeremy (1988[1789]) *A Fragment on Government*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

¹² Aristotle and Jonathan Barnes (2004) *The Nicomachean Ethics*. Edited by Hugh Tredennick. Translated by J. A. K. Thomson. London/New York: Penguin Classics.

¹³ Örneğin şu üç kaynağa bakınız: Colomina, Beatriz, ed. (1992) *Sexuality & Space*. New York, N.Y:

Princeton Architectural Press; Massey, Doreen (1994) *Space, Place, and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994; Sandercock, Leonie, ed. (1998) *Making the Invisible Visible: A Multicultural Planning History*. Berkeley: University of California Press.

¹⁴ Fisher, Roger, William L. Ury, and Bruce Patton (2011) *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. 2nd revised edition. New York: Penguin Books.

¹⁵ Hayden, Dolores (1997) *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History*. MIT Press.

¹⁶ Hayden, Dolores (1997)'in içinde: 3

¹⁷ McKenna, Marie (2015) Unpublished paper.

¹⁸ Feagin, Joe R. (2014) *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations*, 3rd edition. New York and London: Routledge.

¹⁹ Çevirenin notu: Missouri eyaletinin St. Louis şehrinde yoksul kesimin yaşam alanları ve koşullarını iyileştirme hedefiyle inşa edilen Pruitt-Igoe sosyal konutları, kullanıma geçtiği 1956'dan sadece birkaç yıl sonra ihmal ve bakımsızlık nedeniyle işlevsizleşmeye başladı. Gitgide artan şiddet, suç ve ırkçılık olaylarıyla adını duyuran konutların 20 yıllık tarihi, ülke çapında çok yankı uyandıran bir dizi patlamayla son buldu. Binalar dinamitlenerek yıkıldı. Mimarlar, politikacılar ve yerel yönetim kuruluşları açısından bir başarısızlık sembolüne dönüşen projeye odaklanan *The Pruitt-Igoe Myth* [Pruitt-Igoe Miti], ABD'de sosyal konutlar ve şehir merkezlerinin gerilemesine yol açan toplumsal, ekonomik ve yönetsel meseleleri sorguluyor. Bu binalarda yaşayanların deneyimlerine dair içten anlatımlarla bölgede yıkıma giden sürecin izini sürüyor. Kaynak: <https://saltonline.org/tr/2272/gosterim-the-pruitt-igoe-myth-pruitt-igoe-miti>

²⁰ Friedrichs, Chad (2011) *The Pruitt-Igoe Myth*. Columbia, Missouri: Unicorn Stencil Films.

²¹ Desai, Madhuri (2003) "Mosques, Temples, and Orientalists: Hegemonic Imaginations in Banaras." *Traditional Dwellings and Settlements Review*, vol. 15, no. 1 (Fall): 23-37.

²² Hooper, Barbara (1992) "'Split at the Roots': A Critique of the Philosophical and Political Sources of Modern Planning Doctrine." *Frontiers: A Journal of Women Studies*, vol. 13, no.1: 45-80.

²³ Colomina, Beatriz, ed. (1992) *Sexuality & Space*.

²⁴ Guy, Simon and Graham Farmer (2012) "Contested Constructions: The competing logics of green buildings and ethics." In Warwick Fox, ed. *Ethics and the built environment*, 73-87. London: Routledge.

²⁵ Cardoso, Daniel (2011) "Inertia of an Automated Utopia: Design Commodities and Authorial Agency 40 Years After the Architecture Machine." *Thresholds*, vol. 39: 39-44.

²⁶ Irani, Lilli (2015) "Difference and Dependence among Digital Workers: The Case of Amazon Mechanical Turk." *South Atlantic Quarterly* vol. 114, no.1: 225-234.

²⁷ Friedman, Milton (1970) "The social responsibility of business is to increase its profits." *New York Times Magazine* 13: 32-33.

²⁸ Harvey, David (1973) *Social Justice and the City*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

KAYNAKÇA

Aristotle and Jonathan Barnes (2004) *The Nicomachean Ethics*. Edited by Hugh Tredennick. Translated by J. A. K. Thomson. London/New York: Penguin Classics.

Bentham, Jeremy (1988[1789]) *A Fragment on Government*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

Cardoso, Daniel (2011) "Inertia of an Automated Utopia: Design Commodities and Authorial Agency 40 Years After the Architecture Machine." *Thresholds*, vol. 39: 39-44.

Ching, Francis D.K. and Steven R. Winkel (2012) *Building Codes Illustrated: A Guide to Understanding the 2012 International Building Code*. 4th edition. Hoboken, New Jersey: Wiley.

Colomina, Beatriz, ed. (1992) *Sexuality & Space*. New York, N.Y: Princeton Architectural Press.

Desai, Madhuri (2003) "Mosques, Temples, and Orientalists: Hegemonic Imaginations in Banaras." *Traditional Dwellings and Settlements Review*, vol. 15, no. 1 (Fall): 23-37.

Feagin, Joe R. (2014) *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations*, 3rd edition. New York and London: Routledge.

Fisher, Roger, William L. Ury, and Bruce Patton (2011) *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. 2nd revised edition. New York: Penguin Books.

Fisher, Thomas (2010) *Ethics for architects: 50 dilemmas of professional practice*. Chronicle Books.

Fox, Warwick, ed. (2012) *Ethics and the built environment*. London: Routledge.

Friedman, Milton (1970) "The social responsibility of business is to increase its profits." *New York Times Magazine* 13: 32-33.

Friedrichs, Chad (2011) *The Pruitt-Igoe Myth*. Columbia, Missouri: Unicorn Stencil Films.

Giedion, Sigfried (1967) *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*. Harvard University Press.

Green Building Council (2016) <http://www.eesi.org/files/climate.pdf>, accessed on February 1.

Guy, Simon and Graham Farmer (2012) "Contested Constructions: The competing logics of green buildings and ethics." In Warwick Fox, ed. *Ethics and the built environment*, 73-87. London: Routledge.

Harries, Karsten (1997) *The Ethical Function of Architecture*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Harvey, David (1973) *Social Justice and the City*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Hayden, Dolores (1997) *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History*. MIT Press.

Hooper, Barbara (1992) "'Split at the Roots': A Critique of the Philosophical and Political Sources of Modern Planning Doctrine." *Frontiers: A Journal of Women Studies*, vol. 13, no.1: 45-80.

Irani, Lilli (2015) "Difference and Dependence among Digital Workers: The Case of Amazon Mechanical Turk." *South Atlantic Quarterly* vol. 114, no.1: 225-234.

Kant, Immanuel (1993[1785]) *Grounding for the Metaphysics of Morals: With On a Supposed Right to Lie Because of Philanthropic Concerns*. Translated by Ellington, James W. 3rd edition. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc.

Massey, Doreen (1994) *Space, Place, and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.

McKenna, Marie (2015) Unpublished class assignment.

Sandercock, Leonie, ed. (1998) *Making the Invisible Visible: A Multicultural Planning History*. Berkeley: University of California Press.

Wasserman, Barry, Patrick Sullivan and Gregory Palermo (2000) *Ethics and the Practice of Architecture*. New York: John Wiley and Sons.

Winner, Langdon (1980) "Do artifacts have politics?" *Daedalus*: 121-136.

Alexandra Staub

Alexandra Staub, tasarım stüdyolarının yanı sıra mimari teori seminerleri verdiği Penn State Üniversitesi'nde Mimarlık Profesörüdür. Penn State'deki Rock Ethics Enstitüsü üyesidir. Araştırmaları, yapıli çevremizin kültür anlayışımızı nasıl şekillendirdiği ve bu anlayış tarafından nasıl şekillendirildiği üzerine odaklanmaktadır. Bu ilgi onu sadece ne inşa ettiğimizi değil, aynı zamanda bu duruma nasıl ulaştığımızı da incelemeye yönlendiriyor. Tasarım süreçleri ve bunların sosyal etkileri, mimari üretimde paydaşların rolü, mimari ve kentsel sistemlerin ekonomik, ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliği, mimari etik ile ilişkili olarak güç ve yetkilendirme soruları ve sosyal sınıfın veya cinsiyetin mekan kullanımına ilişkin beklentilerimizi nasıl şekillendirdiği olarak anlaşılır.

Çok sayıda makaleye ek olarak, iki kitap yayınladı: Çakışan Kimlikler (Conflicting Identities), Barınma ve Kültürel Temsil Politikaları (Housing and the Politics of Cultural Representation, 2015) ve Modernite, Mekân ve Cinsiyet için Routledge Eşliğı (The Routledge Companion to Modernity, Space, and Gender, 2018), sonuncusu dünya çapında örnekleri kapsayan düzenlenmiş bir cilt. B.A. eğitimini New York'taki Barnard College of Columbia Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra, profesyonel mimarlık derecesini Berlin'deki Sanat Üniversitesi'nde ve doktora derecesini Brandenburg Teknik Üniversitesi, Cottbus, Almanya'dan aldı. Şu anki çalışmaları, cinsiyet, ırk ve sosyal eşitlik konularının tasarım uygulamalarımız ve ürünlerimizle nasıl kesiştiği dahil olmak üzere etik ve yapıli çevre etrafında dönüyor.

Mimaride Etik: Güç Ve Güçlenme Kavramlarına Giriş

Bu makale, başlıca ABD üniversitelerinden birinde hem profesyonel uygulama hem de araştırma yapmakta olan yüksek lisans öğrencilerine verilen geniş çaplı bir mimaride etik eğitimi sürecinin sonuçlarını analiz etmektedir. Etiğı hem bir güç hem de bir güçlenme (veya öznellik) meselesi olarak yeniden tanımlarken, İmmanuel Kant'ın kategorik buyruğı (categoric imperative) ve Jeremy Bentham'ın faydacılığı (utilitarianism) gibi klasik çerçeveler de, müzakere stratejileri kullanılarak ele alınabilecek bir güç uyumsuzlukları çerçevesi anlamında yeniden şekillendirilmektedir. Öğrencilerden, hem profesyonel pratik hem de mevcut mimari araştırma alanlarından alınan örnekler kullanılarak, paydaşları, paydaşların değerlerini ve çıkarlarını tanımlamaları ve sonra kendilerini etik açıdan duyarlı sonuçlar elde etme arayışının aracıları olarak bu çerçeveye dahil etmeleri istenmiştir. Öğrenciler bu süreçte profesyoneller ve araştırmacılar olarak sorun beyanlarıyla sonuçlar ve sonuçlarla geniş paydaş hoşnutluğu arasında ilişki kurarkenki rollerini genişletmeyi hedefleyen bir yaklaşım sergilerken, bu yaklaşım hem tasarım hem de araştırma sorunu beyanlarına dair etik tarafsızlık algısının sorgulanmasına imkân sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: mimarlıkta etik, paydaşlar teorisi, katılımcı tasarım, mimari pedagoji

Ethics in Architecture: Introducing Concepts of Power and Empowerment

This article analyzes the results of a broad-scale process of teaching ethics in architecture to both professional and research-based master's students at a major U.S. university. Redefining ethics as a question of both power and empowerment (or agency), classical frameworks such as Immanuel Kant's categorical imperative or Jeremy Bentham's utilitarianism are re-cast as a framework of power discrepancies that can be addressed using negotiation strategies. Using examples taken from both professional practice and areas of current architectural research, students are asked to identify stakeholders and their values and interests, and then insert themselves into the framework as mediators in search of ethically responsive outcomes. This approach has allowed the perceived ethical neutrality of both design and research problem statements to be called into question, as students explore an enhanced role as professionals and researchers in relating problem statements to outcomes, and outcomes to broad stakeholder satisfaction.

Keywords: architectural ethics, stakeholder theory, participatory design, architectural pedagogy

ETİK İ HUKUK İ DİRENİŞ

Tezcan Karakuş Candan, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı

Neoliberalizm küreselleşme, dönüşen yaşam kültürü

24 Ocak 1980 ekonomik kararlarının uygulanması için 12 Eylül 1980 yılında gerçekleşen askeri darbe ile Türkiye neoliberal ekonomik politikalarla tanıştı. Neoliberal politikaların 1.kuşak yapılanması Turgut Özal ile simgeleşti. Kamu kaynaklarının özelleştirilmesi ve sınır tanımayan küresel sermaye bir karabasan gibi ülkelerin üzerine çöktü.

Neoliberal politikalarla birlikte serbest piyasa ekonomisinin getirdiği sonuçlar toplumsal yaşamın değişimini ve dönüşümünü de beraberinde getirdi. Sosyal devletin bitirilmesi, tüketim toplumu, bireycilik, toplumsal olana mesafe, örgütlenmelerin dağıtılması, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak yapılan düzenlemeler ile kentsel politikalar ve kentsel yaşam da değişti. Türkiye’de neoliberal ekonomik politikaların ikinci kuşak yapısal dönüşümleri, eğitim, sağlık, kentleşme ve sosyal güvenlik politikalarının uygulanması ise 2002 yılında iktidara gelen siyasal İslamcı AKP tarafından gerçekleştirildi. Kentlerin ve kent topraklarının talanı, mülkiyetin el değiştirmesi, kentsel dönüşüm süreci ve soylulaştırma, mekân ve mekân kullanımının bireylerin sosyal statülerini belirleyen meta haline gelmesi sistematik olarak 2002

yılından sonra radikal bir şekilde uygulanmaya başlandı.

Neoliberalizmin, siyasal, sosyal ve ekonomik alandaki dönüşümü üretim ilişkilerinin kuralılaşması, her türlü ilişkinin dönüşümü, her ne olursa olsun daha fazla kâr etme yaklaşımı, yoksulluğun derinleşmesi, gelir dağılımı arasındaki uçurum toplumsal etik sorunlarını ve bireyin etik ilişkilerindeki sorunları da ortaya çıkarttı.

Neoliberal politikaların 1. kuşak yapılanması sürecinde dönemin Başbakan ve Cumhurbaşkanlığını yapmış olan Turgut Özal’ın “benim memurum işini bilir” sözü neoliberalizmin yozlaşmayı gösteren sözü olarak ülke tarihine geçti. Bu söz meslek etiğinin, kamu etiğinin deformasyona uğramasının timsali oldu. Kamu dairelerinde kurallarla belirlenen ilkeler yerine, menfaat sağlama, rüşvetle iş yaptırma ve yolsuzluğun artmasının önü açıldı.

İki kısıkaç arasında yaşam

Ekonomik olarak neoliberal politikaların uygulanması, siyasal olarak Cumhuriyet rejimi ve değerleri ile hesaplaşılması bu dönemde mekân üretimi, kentler, mimarlık ve kentsel yaşamı, iki kısıkaç arasına aldı.

Ekonomik olarak sermaye birikiminin inşaat sektörü üzerinden yoğunlaşması, kentsel rantın tek elde toplanması, yapı üretim sürecinin tekelleşmesi ve denetimden uzak bir yapı üretim sürecinin şekillenmesi ile **imar düzeni, yapı düzeni ve toprak düzeni** üzerinden sağlanan sermaye birikimi ile iktidarlarının sürdürülmesinin önü açıldı. Siyasi olarak muhalefet odaklarının demokrasinin, ortadan kaldırılması, zayıflatılması ve dağıtılması ile tek sesli bir toplum yaratılması hedeflendi. Sendikalar, dernekler, meslek örgütleri üniversiteler ve medya alanındaki uygulamalarla siyasal olarak muhalefetin sesi kısılmaya çalışıldı. Sosyal yaşamda dini değerlerin siyasallaştırılarak, din temelli kimlik dönüşümü öncelikle mekânın şekillenmesinde kendisini hissettirdi. Tüketim toplumunun mabedleri olan AVM'ler statü gösterim merkezleri haline geldi. Başını sokacak yuva kavramından çıkan ev, yüksek güvenli ve rezidanslarla sosyal statü mekânına dönüştü. Bu değişen mekânsallıklar ve kentsel yaşam alanları ile gündelik hayat, toplum ve insan ilişkileri ile birlikte değer yargıları değişti. Mekândaki kimlik değişimi toplumdaki kimlik değişimi baskılanmasını oluşturdu. Her alanda vasatlığın hakim olduğu bu dönem ile yaşanan, etiğin dayandığı ilkeler bütünü yozlaşmasını ortaya çıkarttı.

AKP'nin Cumhuriyet'in 100. yılı hedefiyle yeni totaliter rejimin inşasında, rantın tekelleşmesi, siyasal alanın tek sesleşmesi, sosyal alandaki tek kimlik baskılanması kentleşme mekân ve çevre planlamasında ve mücadelesinde belirgin olarak öne çıktı. İktidarların kendi ideolojilerini işledikleri gösteri alanı olan mekânın politikliği, aynı zamanda verilen mücadelenin de çok boyutlu ele alınarak sürdürülmesini kaçınılmaz hale getirdi.

Mücadelenin yolu: Etiğin dayandığı ilkeler bütünü

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi 1980 sonrası yeniden var olma ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirirken kent ve mekân mücadelesini neoliberalizmin etkileri ile aldı. 1994 yılından itibaren yerel yönetimlerde ve 2002 yılında merkezi iktidarda siyasal islam politikasının egemen olması ile siyasal İslamın mekânsal ve kentsel yaşama müdahalesi gündeme geldi. Cumhuriyet ideolojisinin mekâna nakış nakış işlendiği, tasarlanmış bir Başkent olan Ankara bu dönemde yüksek yoğunluklu bir savaş yaşadı, yıkımlar, talan ve rant üzerinden şekillenen bu süreçte, Mimarlar Odası Ankara Şubesi kent ve mekân mücadelesinde neoliberalizm ve siyasal İslam bakış açısına karşı çok boyutlu bir

kentsel mücadele kurguladı. Bu kurgunun dayanağı bilimsel bilgi, ortak akıl ve hızlı müdahale idi.

Bilimsel bilginin kentsel ölçekte mücadele araçlarından birisi de davalar sürecidir. Bilimin kentsel ölçekteki haklılığın, kentleşme politikalarının kurallar birlikteliğinin kendini anlatma mecrası, mekânı mahkemeler oldu. Bilimin hukukla yeniden kendini ifade etmesinin bir aracı olan hukuksal mücadele, bütüncül olarak değerlendirildiğinde etik tartışmaların odağında olan '*doğruluk, dürüstlük, adil olma, eşitlik, liyakat kavramlarını*' korumanın da mücadelesi olduğu gerçeği ortaya çıkar. Etiğin dayandığı ilkelerin, kendisini yeniden toplumsal ölçekte hakim kılması-nın yolu, neoliberalizmin küresel olarak değer yargılarını aşındırdığı bir süreçte, etik ilkeler bütünü ile kendisini anlatmaktır.

Kör bir karanlık içerisinde aydınlanmanın ışığı: Davalar

1980-1990 arasında Odaların yeniden örgütlenmesi toplumcu kimliğini yeniden inşa etmesi ile şekillenmiştir. 1990-2000'li yıllarda AB GATS süreci, hizmetlerin serbest dolaşımı, kalkınma ajansları gibi dönemin yapısal politikalarına yönelik hukuksal süreçler meslek odalarının merkezleri ve üst birlikleri tarafından yargıya taşındı.

İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerin 1994 yerel seçimlerinde siyasal İslam bakış açısının aktörleri tarafından kazanılması ile kente ve mekâna yönelik müdahaleler, bilim ve teknikten uzak uygulamalar, yerel ölçekte meslek örgütlerimizin kentsel politikaları anlatma yolu olarak hukuk sürecini etkin olarak öne çıkartmasını zorunlu kıldı. Bu dönemde yerel yönetimler meslek odaları ile iş birliği, bilimi ve tekniği kullanarak konunun uzmanlarından görüş alma yöntemini benimsemediler. Kentsel politikalar ve uygulamalar "**ben bilirim**"ci yaklaşımlarla hayata geçirildi. Mimarlar Odası Ankara Şubesi anti-demokratik ve bilimsel bilgiyi dışlayan bir dönemde, sözünü anayasanın verdiği dava açma yoluyla söyleyerek sürece mücadele yolu ile katılımcı olmak durumunda kaldı. Bu açıdan bakıldığında da dava sayısının çokluğu yerel yöntemlerde katılımcılığın olmadığına da sağlaması haline geldi.

12 Eylül 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği ile yargı reformu adı altında, yargının bağımsızlığının ortadan kaldırılması ile de TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin kentsel mekânsal mücadelesinde yeni bir hukukun oluşturulması

için hukuk mücadelesinde yeni bir strateji izlemesine neden oldu. Anayasa referandumu tarihsel bir eşik oldu. Bu tarihsel eşik içerisinde, kentsel politikadaki bilimsel bilginin haklılığının tespiti için oluşturulan eylem programı içerisinde hukuk yoluyla mücadelede, Oda mücadelesinde tarihsel bir eşik yarattı. Sağlıklı bir kenti, mekânı istemek herhangi bir baskı olmadan özgürce tasarlamak için de mücadele etmek gerekliliği bir zorunluluktur. Bu zorunluluk; işleyen hukuk sistemini çalıştırmak ve gelecekte açılması mümkün olan büyük davalara delil oluşturmak, kamuoyunu aydınlatmak, bilimsel bilginin toplumla buluşması, hukukun da artık kendini yeniden inşası sürecinde hukukla mücadele edilmesinin de yolunu açtı. Bu noktada Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin kentsel ölçekte verdiği hukuksal mücadele aynı zamanda kör bir karanlık içerisinde, aydınlanmanın da ışığı olmuştur. Kentler için iyiyi istemek, bilimsel olanı talep etmek, kentsel hak kavramı ile birlikte yürütülen hukuk mücadelesi, talep etmekten öte onun için eylemselliklerini de oluşturan bir süreci açığa çıkarttı. Bozulmuş kurallar bütünü içerisinde kuralları savunmak, kuralların oluşumu için mücadele etmek mekânın şekillenişinde, yaşam alanlarının korunmasında etik kavram ve tartışmaların pratik hayatın içerisinde yaşanmasının da yolunu açtı.

“Davalara umut bağlamayalım. Davalar, yargı süreçleri halkı bilgilendirmek için kullanılmalıdır. Artık yargıda peçeli hükümler vardır”¹

Anayasa referandumu sonrası kentsel mücadele ölçeğinde yapılan yerel ve merkezi iktidarın uyguladığı politikalar sürecinde yargının da baskı altına alınması sürecin bütünlüklü olarak yeniden değerlendirilmesini kaçınılmaz kıldı. 2012 yılından itibaren uygulanan mücadele politikaları bu değerlendirmelerle bütünlüklü bir eylem programının hazırlığını ve adımlarının atılmasını ortaya çıkarttı. Bu açıdan mücadelenin doğru kurgulanması, doğru araçlarla örgütlenilmesi Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin kamuoyu nezdinde öne çıkmasına, doğru aparatlarla müdahalesine neden oldu. **“Davalara umut bağlamayalım. Davalar, yargı süreçleri halkı bilgilendirmek için kullanılmalıdır. Artık yargıda peçeli hükümler vardır”** söylemi hukuksal mücadelenin yönelimini belirlemiştir.

“somut durumun somut tahlili”

Doğru mücadele yönteminin belirlenmesi için sürecin doğru analiz edilmesi gerekliliktir. Diyalek-

tik materyalist bakış açısı ile yaşanmakta olan somut durumun somut tahlilini yapmak yeni bir mücadele kılavuzunun da ipuçlarını oluşturdu. Değişik dönemlerde Mimarlar Odası Ankara Şubesi yönetimlerinde bulunan Demokrasi İçin Mimarlar Platformu, TMMOB'nin mücadelecisi ve kamu yararı bakış açısını ve mekânın politikliğini bir bütün olarak ele alan anlayışıyla 2002 yılında Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde yeniden sorumluluk üstlendi. Bazı tarihsel anlar vardır, o anlar doğru yaklaşımlarla ve mücadele yöntemleri ile değerlendirildiğinde, sıra dışı bir süreç yaşanır. AKP'nin merkezi olarak iktidara geldiği 2002 yılında tekrar Mimarlar Odası'nın mücadelecisi anlayışının göreve gelmesi ile gerçekleşen bu tarihsel çıkışma, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin mücadele yönelimini belirlemiş oldu.

2002-2012 yılları arasında ülke siyasetindeki dönüşümler, kentsel mekâna yansımaları, sürecin analiz edilmesi, durumun değerlendirilerek somut durumun somut tahlilini yapmak ve doğru eylem planlarını oluşturarak, yeni dönem mücadele aktörlerinin oluşturulması ve bütüncül bir müdahale etmenin biriktirilmesini sağladı. Bu dönemde 2001 yılında kurulan Dünya Sosyal Forumu'nun etkisi, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin eylem programlarını da etkiledi. 2006 yılında Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin Eylem programı “Başka Bir Mimarlık Mümkün” anlayışıyla oluşturuldu. Bu anlayıştan yola çıkarak Mimarlığın Sosyal Forumu'nu uluslararası ölçekte örgütlenme iddiası tartışmaları başladı. Bu iddia 20-23 Ekim 2010 tarihinde yapılan Mimarlığın Sosyal Forumu² ile vücut buldu. Kent ve mimarlığa ilişkin değerlendirmeler evrensel değerlendirme ile Türkiye'yi anlamının önünü açtı. Mikro kamusal alan mücadelesi, proaktif eylem dönemi ile birlikte bu biriktirme aynı zamanda yeni örgütlenmeleri, ilişkileri örme, anlama ve sürecin adını koyma konusunda Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde önemli bir deneyim yarattı.

Durumu Doğru Değerlendirmek: Adını Doğru Koymak

İonna Kuçuradi³ etik değerler ve eğitimi anlamında Albert Camus'un Veba kitabına gönderme yaparak anlattığı ‘durum değerlendirme ve adını doğru koyma’ sürecin ilk adımıdır der.

Birbiriyle ilgisiz, bağımsız olaylar gibi görünen ama aslında bağımsız olmayan olayların ortak noktasını yakalamak durumu doğru değerlendirmek, olayın adını koymak için önemlidir. Zamandaş o-

laylarda ortak ögeyi bulmak gerekir. Onu bulunca işte o durumun adıdır. Diğer bütün olan bitenler farklıymış gibi görünse de bulduğunuz o ortak öge ile ilişkilidir. O ortak öge etik durumun adıdır".⁴

"Cumhuriyet'le hesaplaşma ve kentsel rant paylaşımı"

2012 yılına kadar deneyimlediğimiz, eylediğimiz, oluşturduğumuz birikimlerle durumun adı koyuldu: **"Cumhuriyet'le hesaplaşma ve kentsel rant paylaşımı."** Bu neoliberalizm ve siyasal İslamın kentler üzerinden kurguladığı ideolojik bakış açısının kentsel mekâna ve kentleşme politikalarına yansımalarına karşı yürütülecek politika bilimsel ve teknik olduğu kadar bir o kadar da ideolojikti. Eldeki verilerle mekâna yönelik uygulanan politikaların siyasal soyutlamasını anlatmak, toplumun yapılanlarla bir bağ kurmasını sağlamak gerekiyordu. Çünkü toplum yaşanan olayları kendi yaşamsallığı ve tarihselliği ile bağ kurabildiği ölçüde sahipleniyordu. Toplumda kolektif yaratılmış belleği gün yüzüne çıkartmak, Cumhuriyet değerlerini kentsel mekân üzerinden toplumla paylaşmak, yaşamımıza değer katan varlıkların yaşam alanlarımızın canlı odaklı şekillenmesini bilince çıkartmak ana belirleyenimiz oldu. Bu belirleme ile mimarlığın toplumla buluşması ve toplumsal bir dinamîğe dönüştürülmesi için bu kez meslek odasının var olan durumunu ve stratejilerini belirlemek ve ona göre eylemselliğini şekillendirmek gerekiyordu.

Kendi örgütlenmesini geliştirmeyen, kendi bilgisini üretmeyen, kendi medyasını oluşturmeyen hiçbir yapının ayakta kalması mümkün değil.

Cumhuriyet'le hesaplaşma, var olan değerlerin yok edilmesi sistematik bir hal almışken sesini çıkartan herkes baskıyla susturulmaya çalışılırken, **kendi örgütlenmesini geliştirmeyen, kendi bilgisini üretmeyen, kendi medyasını oluşturmeyen hiçbir yapının ayakta kalamayacağı** tespiti, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde AKP iktidarının ikinci on yılında söylemekten öteye eyleme geçen bir hazırlık sürecinin oluşmasını sağladı. Kent mücadelesi için cephe örgütlenmesi oluşturmak örgütlenme alanı açısından oldukça önemliydi. Önceki dönemlerde biriktirdiğimiz, **"Saltanata Son Kampanyası⁵ ve Ankaram Platformu, Kültür Sanat Platformları"** örgütlenme deneyimleri ile 2012 yılında Mimarlar Odası Ankara Şubesi Başkent Dayanışması⁶ kurulması çağrısını yaptı ve sekreteryasını üstlendi. Başkent Dayanışması ma-

nifestosunda toplumu "Cumhuriyet kimliğinin değiştirilmesi, Cumhuriyet'in yarattığı mekânlara yönelik yıkım süreçleri ile rant politikaları ile şekillenen çılgın projelere karşı, Cumhuriyet'le özdeşleşmiş bir kentin kaynağına dönerek geleceğine sahip çıkması için Cumhuriyet'in Başkenti'ni savunmaya" çağırırdı.⁷ Mimarlar Odası Ankara Şubesi kentsel politikalarındaki hukuksal mücadelesinin eylem alanını da Başkent Dayanışması ile kurgulayarak toplumun değişik kesimleri; partiler, sendikalar, sanat örgütleri ve sivil inisiyatiflerle yeni bir cephe örgütlenmesi alanı tanımlandı. **Mimarlar Odası Ankara Şubesi dayanışma için örgütlenmesini geliştirdi.**

Bilimsel bilginin üretilmesi ve toplumla paylaşılması noktasında hızlı hareket edilmesi gerekiyordu. Öyle günlerce komisyonlarda tartışıp bir rapor oluşturup kamuoyuna açıklama üzerine şekillenen çalışma tarzı gündemin gerisine düşülmesine ve gündem belirleyememeye neden oluyordu. 2008 yılında kenti uzmanlarla birlikte izleme fikri üzerine oluşturulan Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent İzleme Merkezi (KİM), alanında uzman hocalardan oluşan 60 kişilik bir ekiple yeniden şekillendirildi. Bu kez Kent İzleme Merkezi, izlemeden öteye geçen, bir bilgi aktarımının ortamı oldu. Konuların hızlıca ele alındığı bilginin süzülmesinin ortamı haline gelen KİM, koruma kurulu kararları, yerel yönetimlerin meclis kararlarının takip edilmesi, hukuksal sürece taşınması için kararlar verilmesi, ulaşım politikalarından, sosyal hizmet politikaları, yerel yönetim anlayışından, iletişim politikalarına kadar birçok konuda hızlıca bilgi üreten alt çalışma grupları ile Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin hukuka yansıyan konularının bilgi kaynağı oldu. Farklı disiplinlerle ortak çalışmak; hukukçu, ekonomist, sosyal hizmet uzmanı, gazeteci, mimar, şehir plancısı, doktor, peyzaj mimarı, inşaat mühendisi, orman mühendisi, arkeolog, sanat tarihçisi, anayasa hukukçusu, ziraat mühendisi gibi uzmanlarla bilgiyi bilenden hızlıca alma dönemi ile bilimsel bilginin güncel bilgi ile buluşması sağlandı. Mimarlar Odası Ankara Şubesi üretilmiş bilginin toplumla buluşması ve güncel politikaların bilgisinin üretmesini sağlayarak, kentsel ölçekte bilginin **üretim merkezi haline geldi ve kendi bilgisini üretti.**

Üretilen bilginin toplumla buluşması için sade bir dile ihtiyaç vardı. Teknik bilginin sade bir dille toplumla buluşmasında, kadroların kendi toplumsal ve siyasal yaşamışlıkları ve deneyimleri ile Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde, 2002 yılın-

da başlayan Çocuk ve Mimarlık çalışmalarında ki deneyimlerle harmanlandı. Çocuklarla mimarlar sadeliği ve içtenliği, yaratıcılığı birlikte deneyimledikçe bu deneyimler mücadelede yol gösterici hale geldi. Çocuk kararlılığında mücadele tam da içi dışı bir olma halinin en güçlü ifadesi oldu. Teknik bir bilgiyi çocukla birlikte paylaşabiliyorsak, toplumla da paylaşabiliriz. Çocuk verilen sözlerin tutulmamasından hoşlanmaz, yalan söylenmesini sevmez ve sürekli öğrenme aşkı ile sorgular, “neden?... ama neden?... neden ama neden?...” sorularıyla anlatılardan ikna olmayan iflah olmaz sorgulayıcı olarak çocuğun kararlılığı, Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin kararlılığı ile hemhal oldu. Dil sadeleşti, mimarlık ve kent yaşamla buluşacak yeni bir kanal oluştu. Dolayısıyla bilginin iktidar olduğu, iktidarın bilgiyi paylaşmaktan imtina ettiği bir dönemde;

- kentsel mücadelede süreci takip etmek,
- bağlamıyla, politika ile bağını kurmak,
- sürekli sorular sormak,
- hakikati aramak,
- uzmanlardan hızlıca görüş almak,
- hukuksal sürece taşınmak,
- görselleştirerek bellek kalıcılığını sağlamak,
- teknik görüşü sade bir dile dönüştürmek,
- basın ve medya aracılığı ile toplumla paylaşmak,

Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin kurumsal resmiyet zincirlerini kırarak toplumla buluşmasına olanak sağlayacak yeni bir mücadele dili oluşturdu.

Bu yaratıcı mücadelenin kamuoyuyla iletişim kurma yolu, sorunun yaşandığı kaynakta sorunu yaşayanlarla buluşma, basına bir ajans gibi bilgi verme, araştırmacı gazeteciliğin yöntemlerini kullanarak doğru bilgiyle güven oluşturma, süreci 2012 yılında her hafta düzenli olarak kent gündemi üzerine basın toplantıları yapılmasıyla başlatıldı. Mimarlar Odası Ankara Şubesi basının tek sesliliğine karşı kendi sesini duyurmaya çalışan kararlı bir çocuk gibi her yolu denedi.

Bugün geline nokta Mimarlar Odası Ankara Şubesi, hem Oda tarihi, hem TMMOB tarihinde, ulusal ve uluslararası basında habere konu olan örgütler içerisinde en öne çıktı. Sosyal medyayı kullanma, bilgilendirici web sayfaları, gazete çıkartma, internet televizyonculuğu ile **kendi medyasını oluşturdu**. Gazetecilik mesleğinde kullanı-

lan haber bütünlüğünün her aşamasını habere konu etme yaklaşımı olan fikri takip süreci, kent mücadelesinde yeni bir yönelim olarak belirlendi. Kentsel mücadelede sürecin her bir aşamasının hukuksal sürece konu edilmesi 2012 yılı eylem programı ile yaratıcı, kesintiye uğramayan çok boyutlu bir sürece taşındı.

Duruma tavır koymak ve etik değer ilişkisi

Durumu doğru değerlendirdikten sonra ona yönelik tavır koymak da yine kişinin ya da kurumun etik değerleri ile ilgilidir. Kimisi işine geldiği için tavırsız kalır, kimisi durumun yarattığı olanakları kullanarak menfaat ilişkilerine girer, çıkar birlikteliği ile durumu kendi kişisel çıkarları ile ilişkilendirir fayda sağlar.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin kentsel ölçekte verdiği hukuk mücadelesi kamusal yararı önceler, kurumun topluma karşı etik sorumluluğu, halka doğru bilimsel bilgiyi vermektir. Değerleri korumaktır. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi kentsel ölçekte, kamu yararının olmadığı her durumu hem yargıya taşımıştır hem de kamuoyuna açıklamalar yaparak durumu anlatmaya çalışmıştır. Başkent Dayanışması ile birlikte, hukuksal sürece taşınan konuları anayasal protesto hakkını kullanarak eyleme dönüştürmüştür. Atatürk Orman Çiftliği, Kaçak Saray, Saraçoğlu Mahallesi, Cumhuriyet’in mimari mirasının yıkımı, ODTÜ yolu gibi kentsel konular bu çoklu eylem tarzı ile toplumla buluşmuştur. Mücadeleyi yürütürken toplumla kurulan etik ilişki, etğin dayandığı ilkeler bütünü ile şekillenmiştir. Adil olma, eşit davranma, liyakati esas alma doğruyu söyleme, içi dışı bir olma hali ve sorumluluk mücadelenin belirleyenleri oldu. Bu etik ilişki Mimarlar Odası Ankara Şubesi ile toplum arasında güven ilişkisini tesis etti. Minnet duygusunu ortaya çıkarttı. Toplumla buluşan hukuksal mücadele, hayatın her yerine dokununca, mimarlık ortamı kişisel faydadan öte toplumsal faydanın mimarlığın şekillenmesindeki rolünü bilince çıkarttı. Ancak yine de “dava açan oda istemiyoruz, ben yapmazsam başkası yapacak, kentsel dönüşüm süreçlerinde eskisinden daha iyi oldu, neden karşı çıkıyorsunuz, biraz da mimarın hakkını savunun, siz dava açtıkça biz iş yapamıyoruz” gibi söylemler de bu kamusal mücadelenin karşısında yine etik değerlere konu edilecek düzeyde yaşanmadı değil. Bu süreçte, koruma kurullarında görev alan ve bilimsel bilgi ile değil, iktidar ilişkisi içerisinde olmayı yeğleyen meslek mensupları hem iç hukuk açısından hem de verilen karar gereği yargıya taşındı. Onur kurullarına

sevk edildi. Hukuksal süreçte bilirkişi raporlarında iktidarın isteğine uygun rapor hazırlayan “bilim insanları” Yüksek Öğretim Kurulu’na şikâyet edildi. Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin hukuksal olarak davalık olduğu alanlarda, yapı yapmak isteyenler uyarıldı, mimari projelerine Mimarlar Odası’nda mesleki denetim yapılmadı, hukuksuz yapılan ihalelere girmek isteyenlere, hukuksal süreç devam ettiği için belge verilmedi.

Etik ilişkide görmezden gelme

Etik ilişkide görmezden gelme durumu, kendi ilişki biçimini meşrulaştırma ve işine gelme haline uygun davranmayı ortaya çıkartır. Kurumsal ve kişisel olarak başka bir etik sorgulamanın konusu haline gelen durum, anlaktır. İoanna Kuçuradi’nin ifade ettiği gibi ezbere değerlendirmedir. Ezbere değerlendirme, doğru bilgiye ulaşmadan, bağlamını ve durumun adını koyarken birbiri ile ilişkisi olmayan ama gerçekte olan olayların görmezden gelmesidir. Pek çok akademisyen ve bilim insanının Mimarlar Odası Ankara Şubesi mücadelesi yanında yer alırken pek çoğunun da, bu karşı çıkışın doğru olmadığını, uzlaşmacı olunması gerektiğini ifade ettiler. Kendilerince iyi yaptıklarını sandığı şeyin başka bir etik değeri harcadığını fark etmek istememeleri de cabası. Tavrı koymak ana dairedir, etik ilişkinin vazgeçilmezidir. Bilimsel olanı, doğru olanı söylediğiniz ve tavrı koyduğunuz anda başka bir ilişkiyi kaybedeceğinizi düşünerek görmezden gelme hali değer harcaycılığıdır. Kendi kişisel konum ve ilişkinin korunması için, başka bir değer yok edilmesidir. Aynı şekilde kurumsal ilişkilerde Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin hukuksal süreçleri ile karşı karşıya kalmış kurumların, kurum temsiliyeti yerine Odalarda öncesinde görev almış mimarlarla iletişim kurarak, olmayan bir kurumsal temsiliyeti kurumsal gibi algılatması ve bilim insanlarının bunu görmezden gelmeleri de, kuruma dair oluşturulmuş etikin harcanmasına kaynaklık etmektedir.

Mücadelede değer koruyuculuğu

Meslek örgütünün etiği olan kişisel çıkarlardan uzak bir şekilde, kamu yararını inceleme ve topluma karşı sorumlu olma hali hukuk mücadelesinde bu sürecin ana omurgasını oluşturdu. Çünkü kuralsızlığın içerisinde hak arama, var olan değeri koruma ve yeni kuralları belirleme sürecinde, Mimarlar Odası Ankara Şubesi’ni gündem belirleyen Oda haline getirdi.

Cumhuriyet tarihinde demokrasinin kesintiye uğradığı dönemlerde bile kendi içerisinde evrensel olarak tartışmaya açık da olsa bir hukuk vardı. Yani kurallar vardı. İyi ya da kötü o kurallar uygulanırdı. Güven Dinçer’e ‘*davalara umut bağlamayalım*’ sözünü söyleten ise, kuralsızlığın hükümlerinin sürdüğü bir dönemi işaret ediyor. Neoliberalizm ve siyasal İslamın bütün değer yargılarını, kuralları ortadan kaldıran ve rasyonel akıl yerine irrasyonelin hakim olmasını sağlayacak bir hukuksuzluk sürecini örmesi, var olan hukuku korumanın ve yeni bir hukuk oluşturma sorumluluğunu meslek örgütleri açısından da kaçınılmaz kıldı. Davalar, Güven Dinçer’in ifade ettiği gibi halkı bilgilendirmek, gündem oluşturmak, unutturmamak ve yeni kurallara ilişkin oluşumu sürecinde direnmenin yolu oldu.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin hukuksal mücadelesinin derinleşmesi ve her alanda hukuku bir mücadele aracına dönüştürmesi, dönemin siyasal ekonomik sürecin politikalarıyla başat gitmiştir.

Tüm olaylara politik bütünlük içerisinde bakmak, değişen değer yargılarını anlamaya çalışmak önemliydi. Zira hukukun, dürüstlüğün ve doğruluğun prim yapmadığı, iki yüzlülüğün ve çıkar ilişkilerinin hakim olduğu bu kuralsızlıklar bütünü içerisinde mücadelenin tam da yok edilen üzerinden kurulması gereklilikti. Toplumun beklentisi; doğru bilgi, menfaatsiz ilişki idi. Yok etmek istenenin aksine doğruluk, dürüstlük ve kamu yararı kavramının, mücadelenin anlatılmasının parçası olması, değerleri harcayanlara yönelik yeni çıkış yolumuz oldu. Değer koruyucuları olarak da ifadelendirilecek bu süreç aynı zamanda değerlerin korunması için direnişti. Bu hukuksal direniş sürecinin değerleri, evrensel olanın gün ışığına çıkartılması ve yaşamla yeniden buluşması ve geleceğin kurulmasının adım taşlarıydı.

Hakkını almanı yolu, haklılıkta direnmektir.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi hukuksal mücadelesinin bir eşik haline geldiği 2012 yılından bu yana Mimarlar Odası Ankara Şubesi, bağlı 14 temsilciliğinde yürütülen hukuksal süreçlerde dahil olmak üzere Kasım 2021 tarihinde 1600’ü aşkın hukuksal süreç ile ilgilenmektedir. Hukuksal süreçlerin dayanaklarını uluslararası sözleşmeler, anayasa, kanunlar, yönetmelikler ve ilkeler oluşturmaktadır. Bu hukuksal süreçlerin %95’i 2012 yılından sonra fikri takip yoluyla başlatılmıştır.

Hukuk sürecinde tüm hukuksal süreçler tüketildikten sonra Anayasa Mahkemesi'ne, oradan da sonuç alamayınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne konular taşınmıştır.

Hukuk mücadelesinin laboratuvarı: Atatürk Orman Çiftliği

Hukuk mücadelesi içerisinde en çok öne çıkan Atatürk Orman Çiftliği ve Kaçak Saray mücadelesidir. 2012 yılından önce Atatürk Orman Çiftliği alanlarına yönelik sadece 4 plan değişikliği ve Koruma Amaçlı İmar Planı ve Nazım İmar Planı'na açılmış dava bulunmaktadır. Bir hukuk laboratuvarı olan Atatürk Orman Çiftliği mücadelesinde, 2012 yılında Atatürk'ün şartlı bağışı ve vasiyetine aykırı Kaçak Saray'ın inşası sürecinden itibaren, AOÇ alanlarında her adım hukuksal süreçlere konu edilmiştir. Suç duyuruları plan değişiklikleri, koruma kurulu kararları, protokoller, kiralamalar, yıkımlar, ulaşım planları, maliyetler, görevi kötüye kullanma, patent başvuruları, Kaçak Saray pul ve davetiyeleri, bilim insanlarının verdiği kararların soruşturmaya tabi tutulması, bilgi edinme kanunu çerçevesinde yargıya taşınmış konular, vasiyeti ihlal davası, kültürel peyzaj davası ve Ayasofya kararının emsal gösterilerek aslına rücu davası gibi özel davalarla birlikte 350'yi aşkın hukuksal süreç yaşanmaktadır. 2014 yılında Atatürk Orman Çiftliği'nde yapılan Kaçak Saray konusunda yargının verdiği yürütmeyi durdurma kararına ilişkin dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yargı kararını tanımaması *"Mahkeme kararına uymayacağım, bu binayı da bitirip içine oturacağım, gücünüz varsa gelin yıkın"* söylemi, Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti ilkesini ve hukukun önünde herkesin eşit oluşunu bitirmiştir. Bu hukuksuzluk, Atatürk Orman Çiftliği alanlarında yapılan Kaçak Saray'ın maliyetlerinden, tanıtımlarına kadar da her uygulamasının yargı sürecine taşınarak hukuk yoluyla kamuoyuna anlatılması sürecini doğurmuştur. Yeni bir hukuk yaratmak ve delil biriktirmenin ve geleceğe iz bırakmanın kamuoyu yaratmanın bir aracı haline de gelen hukuksal mücadele Atatürk Orman Çiftliği alanlarında bir deneyimlemeye ve başka bir dinamiğe dönüşmüştür. Bugün Atatürk Orman Çiftliği yürütülen hukuksal mücadele ile toplumla buluşmuş ve gündemden düşmeyen kentsel konulardan en önemlisi olmuştur.

Her yerde çürüme varsa her yere dava açılır.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi hukuk mücadelesi sürecinde, Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Başba-

kanlık, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ankara Valiliği, İçişleri Bakanlığı, Anıtkabir Komutanlığı, Gazi Üniversitesi, ODTÜ, TED Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Kaymakamlık, Yüksek Seçim Kurulu, Yüksek Öğretim Kurulu, TKİ, PTT, AOÇ Müdürlüğü, Emniyet Müdürlüğü, Emlak GYO, Sayıştay, TOKİ, Özelleştirme İdaresi, Kamu İhale Kurumu, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Altındağ Belediyesi, Çankaya Belediyesi, Etimesgut Belediyesi, Gölbaşı Belediyesi, Keçiören Belediyesi, Mamak Belediyesi, Sincan Belediyesi, Yenimahalle Belediyesi, Sivas, Karabük, Zonguldak, Bartın, Kırşehir, Nevşehir, Düzce, Çorum, Bolu, Tunceli İl Özel İdareleri ve Belediyeleri olmak üzere, birçok kuruma dava açmıştır.

Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı danışmanları, başbakan, bakanlar, valiler, YSK üyeleri, koruma kurulu üyeleri, müdürler ve teknik personeller, belediye başkanları, belediye meclis üyeleri, emniyet görevlileri, gazeteciler, gazeteler, televizyon ve internet kanalları ve üçüncü şahıslara yönelik suç duyurularında bulunmuştur. Kurumların teftiş kurullarına başvurarak dekanlar, rektörler, teknik personel ve koruma kurulu üyelerinin bilimsel kriterlere aykırı, hukuka aykırı yaptıkları işlemlerin soruşturulmasını istemişlerdir.

Gazetelerde çıkan asılsız haber ve hedef göstermelere yönelik hem hukuksal süreç başlatılmış hem de basın konseyine başvuru yaparak gazetecilik etiğine aykırı davranan gazetecilere ceza verilmesini sağlamış, radyo televizyon üst kurumuna başvurularda bulunmuştur.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi hukuk mücadelesi sürecinde, kentsel dönüşüm, Nazım İmar Planları, Ulaşım Politikaları, Koruma Amaçlı İmar Planları, kişiye özel emsal artışları ve plan değişiklikleri, kültür varlıklarının yıkılması, tescillenmemesi, SİT derecelerinin düşürülmesi, yüksek ilke kararlarına uyulmaması ve değiştirilmesi, ruhsatların iptali, kamu ihalelerinin iptali, belediye bütçesinin kullanım şekli, kent sağlığını etkileyen uygulamalar, kentli haklarının ihlali, mimarın telif hakkının ihlal edilmesi, sahte ünvan kullanımı, taşınmazların satışı, mülkiyet sorgulaması, bilgi edinme konuları gibi pek çok konuda dava açmıştır.

Devletin kurumları ve devleti yönetenlere yönelik yürütülen hukuk mücadelesi diğer yandan yönetici etiği ve devlet etiğinin de sorgulanmasını

açığa çıkartmıştır. Neoliberalizmin yarattığı bu çürüme, kişileri, kurumları ve meslek ortamlarını, ahlaki normları etkilerken, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin hukuk mücadelesi içerisinde pek çok kurum, kişi ve örgütle karşı karşıya kalma süreci, bu toplumsal çürümenin genişliğini göstermekteydi. Her yerde çürüme varsa, kuralsızlık kural haline gelmiş, menfaat ilişkileri her yeri sarmışsa, kentin ve kamunun hakkı olan için her yere dava açılması da etik sorumluluğun bir parçasıdır.

Baskılar ve etik duruş

Hukuk mücadelesini yürütürken Mimarlar Odası Ankara Şubesi yöneticilerine yönelik suçlamalar ithamlar, hakaretler de, hukuk sürecinin bir parçası olmuştur. Hukuk süreçlerinin sonucunun uygulanması için, idarelere yönelik hukuksal süreçler başlatılmıştır.

Yürütülen hukuksal mücadele sürecinde, yönetim kurullarına yönelik saldırılar ve hedef göstermeler yaşanmış, medya üzerinden gazetelerde asılsız ithamlarla hedef gösterilmiş, özel hayatların gizliliği ihlal edilmiş, hakaret davaları açılmış, iftiralar atılmış, ceza davaları ve iş yerlerinde soruşturma ve sürgünler yaşanmıştır. Yönetim Kurulu Başkanı üzerinde yoğunlaşan bu suçlama ve saldırılar, giderek Yönetim Kurulu Üyelerini de hedef almıştır. Cumhurbaşkanı'nın ve dönemin Belediye Başkanı Melih Gökçek'in hedef göstermesiyle sosyal medyada linç girişimleri başlatılmış, kazanılmış bir yargı kararı sonrasında Mimarlar Odası Ankara Şube Başkanı'nın fotoğrafları afiş haline getirilerek "lanetliyoruz" diye Ankara'nın her yerine asılmıştır. Bu süreçte, Yönetim Kurulu Üyelerinin açtığı kişisel davalar da olmak üzere, ifade özgürlüğü, hakaret davaları, manevi tazminat davaları, erişimin engellenmesi ve özel hayatın korunması gibi insan hakları çerçevesinde tanımlanan hukuksal süreçler yürütülmüştür.

Son olarak hukuksal süreçlere konu edilen olaylardan kaynaklı Yönetim Kurulu Üyeleri üzerindeki baskılar yoğunlaşmıştır. Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin Togo İkiz Kuleleri'nin plan değişikliğine açılan dava sonucunda planın iptal edilmesi ve inşaatın mühürlenmesinin ardından Togo İkiz Kuleleri'nin sahibi Sinan Aygün tarafından Şube Başkanı Tezcan Karakuş Candan hakkında asılsız ithamlarla verilen şikayet dilekçesi ile iş yeri olan Çankaya Belediyesi'nde mülkiye müfettişinin hukuksuz soruşturması devam etmektedir. Yine Yönetim Kurulu Üyesi İller Ban-

kası'nda çalışan Ali Atakan'ın İller Bankası mücadelesinden kaynaklı, iskânı alınmamış inşaat halindeki bir binada çalıştırılmak istenmesine karşı koyduğu tavırdan kaynaklı bir bahane yaratılarak Diyarbakır'a sürgün edilmesi de hukuksal sürece konu edilmiştir.

Sonuç Yerine:

Hukuk, etik ve direnişin bir bütün olarak ele alındığı mücadele sürecinde kurumları temsil eden aktörlerin etik değerler açısından sorunsuz olması olmazsa olmazdı. Yani neoliberalizmin değer yargılarını, kuralları alt üst ettiği bir noktada mücadeleye girilecekse, sırtınızda bagajınız, ayaklarınızda tabiri caizse ayakkabınız olmayacak. Toprağa çıplak ayakla basacak, toprak ve hikâyesi ile, doğa ile hemhal olmak, yani kaybedecek bir şeyinizin olmaması hukuk mücadelesinin korunaklı ve tehditlere boyun eğmeyecek sürekliliğinin sağlanmasına olanak sağladı.

Kamusal bir mücadele verirken, dürüstlük, adil olma ve kurduğu ilişkilerde toplumsal güven tesis edilmesi yürütücü kadronun, yani aktörlerin zorunluluğu menfaat ilişkileri yerine kamusal yararı incelemek, bilimsel bilginin gücüyle karşınızda kim olursa olsun, sonuçları ne olursa olsun doğruyu söylemekten vazgeçilmemesi en önemli potansiyeldir. Çünkü iktidar etik değerleri aşmış karakterleri, kurumları kendisine karşı girilen her direnişte, karşı argüman haline getirerek toplum nezdinde yok etme, itibarsızlaştırma, şantaj, tehdit süreçlerini harekete geçiriyor.

Mücadele içinde açık olmak, hesapsız olmak, hakikatin peşinde olmak ve haklı olmak Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin yürüttüğü hukuksal mücadelenin toplumla buluşmasına olanak sağladı ve önemli bir değer oluşturdu. Etik değerlerin korunması bir direnişin adı oldu.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi bugün 1600'ü aşan hukuksal süreçle, değişik kurumlara ayna tuttu. Üniversitelerden, kamu kurumlarına, yerel yönetimlerden, akademisyenlere kadar hakikati açığa çıkartan bir yol izledi. Kişilerin ve kurumların sorgulanmasını sağladı. Fikri takip yaparak yürütülen hukuksal sürecin her aşamasını bütünlüklü olarak kamuoyuna açıkladı. Birbiri ile ilişkisi yokmuş gibi görünen olguları bir bütün içerisinde bağlantılı olarak topluma anlattı. Ezbere değerlendirme yapmadı. İzlediği mücadele ile etik ilişki değerlerinden olan güven, sevgi, minnet kavramlarını içselleştiren bir süreci ördü.

Verdiği hukuksal mücadele ile **güven** duyulan bir örgüt, **sevgi** ile bahsedilen bir mücadele yarattı. Cumhuriyet’in değerlerine, evrensel hukuka ve etik değerlere sahip çıkarak **minnet** duygusunu çoğalttı.

Hukuksal, bilimsel bilgisini toplumla buluşturan Mimarlar Odası Ankara Şubesi’ni ulusal ve uluslararası ortamda değer atfedilen bir örgüt haline getirdi. Hukuk, etik ve direnişten oluşan bu mücadelede kurumun hikâyesi pek çok yerde yazıldı, yazılmaya devam ediyor. Ancak o kuruma değer katanların mücadele deneyimi ve etik değerler ilişkisi ile kişisel hikâyelerinin yazılması da bir o kadar önemli.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi değer koruyucuları olarak, hukuk için hukuk yoluyla mücadele etmeye, denetlemeye, çapraz sorgu yapmaya, kamuoyuna doğru bilgiyi vermeye, yeni bir hukuk yaratmak için mücadeleye devam edecek.

DİPNOTLAR

¹ Güven Dinçer, Avukat, 1990-1999 arası Anayasa Mahkemesi üyeliği ve Anayasa Mahkemesi başkan vekilliği yapmıştır. Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent İzleme Merkezi Danışma Kurulu Üyesi. Kent İzleme Merkezi Danışma Kurulu değerlendirme toplantısından. 2014.

² Birkaç yıllık bir “kuluçka evresi” ve bir yıldan biraz daha fazla süren yoğun bir hazırlık döneminin ardından, Mimarlığın Sosyal Forumu (MSF) 20–23 Ekim 2010 tarihleri arasında gerçekleşti. Forumu değerlendirirken, bu kuluçka evresinden ve Mimarlığın Sosyal Forumu fikrinin nasıl ortaya çıktığından kısaca bahsetmekte fayda var. Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin geçtiğimiz iki dönem boyunca Mimarlık Haftası etkinliklerini “Mimarlığın Sosyal Forumu’na Doğru” üst başlığı ile düzenleyerek MSF’nin Ankara ölçeğinde altyapısını oluşturmaya başlaması 2007 yılından başlatılabilirse de, bu fikir, Ankara Şubesi’nin “Başka Bir Mimarlık Mümkün” sloganını öne çıkararak katıldığı 2005 UIA İstanbul Kongresi’ne kadar geri götürmek mümkün. Bir başka ifadeyle, MSF’nin oluşum süreci, Mimarlar Odası Ankara Şubesi açısından salt bir etkinlik organizasyonu olmaktan öte, Şubenin etkinliklerini yönlendiren bir tema, oluşum halindeki bir ideolojik çerçeve oldu. Bu oluşum sürecini belirleyen dinamikleri ise üç maddede sıralamak mümkün: Yeni bir toplumsal muhalefet biçimi olarak “Sosyal Forum”, Türkiye kentlerinde yükselen “Kentsel Mücadeleler”, bir ideolojik mücadele alanı olarak “Mimarlık Kavramının Kendisi.” Bülent Batuman, MİMARLIĞIN SOSYAL FORUMU 2010: Mimarlığın Forumu, Forumun Mimarisi, Mimarlık Dergisi, Sayı 357, 2011.

³ Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, 4 Ekim 1936 tarihinde İstanbul’da dünyaya geldi. İlköğrenimini İstanbul Merkez Rum Ortaokulunda, orta öğrenimini Zapyon Rum Kız Lisesi’nde tamamladı. 1954’te girdiği İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü’nden 1959 yılında mezun oldu. Aynı yıl Prof. Dr. Takiyettin Mengüşoğlu’nun asistanı olarak bu bölümde göreve başladı. 1965’te hazırladığı “Schopenhauer ve Nietzsche’de İnsan Problemi” başlıklı tezle doktora derecesini aldı. 1965-1968 yıllarında Erzurum’da Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde görev yaptı; Felsefe, Latince ve Alman Şiiri dersleri verdi. 1968’de Hacettepe Üniversitesi’ne atanan İoanna Kuçuradi, 1969 yılında Felsefe Bölümü’nü kurdu ve emekli olduğu 2003 yılına kadar Bölüm Başkanlığı’nı yürüttü. 1970’te “İnsan Felsefesi Bakımından Değer Problemi” adlı teziyle doçent; 1978’de ise “Aristoteles’in Ousia’sı ve Substans Kavramı” adlı çalışmasıyla profesör ünvanı aldı. Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, Hacettepe Üniversitesi’nde İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi’ni kurdu ve

bu Merkez bünyesinde, İnsan Hakları Yüksek Lisans ve Doktora Programı yürütmeye başladı. İoanna Kuçuradi, 1974 yılı başlarında Ankara’da “Felsefe Kurumu” adıyla kurulan derneğe öncülük etti. Kurumun adı 1979’da Bakanlar Kurulu kararıyla “Türkiye Felsefe Kurumu” olarak değiştirildi. Kurum, aynı yıl içinde Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonu’na (FISP) üye oldu. 1997 yılında da, yine Bakanlar Kurulu kararıyla “kamu yararına çalışan” dernek oldu. Türkiye Felsefe Kurumu’nun 1980 yılına kadar genel sekreterliğini üstlenen Kuçuradi, 1980 yılında kurumun başkanı oldu. 1982’de Uluslararası Felsefe Kurumları Federasyonu’nun yönetim kurulu üyeliğine seçilerek 1988’de genel sekreter oldu. 1998’de ise Boston’da yapılan Genel Kurulda Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonu’nun başkanlığına seçildi. Kuçuradi, bu göreve seçilen ilk Türk ve ilk kadındır. Halen bu Federasyon’un Onursal Başkanı’dır. Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, UNESCO İnsan Hakları Ödülü, Goethe Madalyası da dâhil olmak üzere birçok ödüle layık görüldü. Çok sayıda akademik çalışması ve kitapları bulunmaktadır. Prof. Dr. Kuçuradi, halen Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevini yürütmekte ve İnsan Hakları Anabilim Dalının Başkanlığı’nı yapmaktadır. <https://www.insanidegerlerodulleri.com/2020/prof-dr-ioanna-kucuradi>. 14.12.2021

⁴ İoanna Kuçuradi, Etik Değerler ve Eğitimi 1, <https://www.youtube.com/watch?v=ipMm5CYdEYY>, 14.12.2021

⁵ Belediye Yönetimlerinde Saltanata Son Kampanyası 1 Kasım 2018 tarihinde, Mimarlar Odası Ankara Şubesi yönetiminin tartışmalarından, diğer meslek örgütleri ile paylaşılması ile Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin sekreteryasını yürüttüğü, 2019 yerel seçimlerine yönelik, flashmob eylemlilikleriyle, kentsel mekânda yaratıcı bir süreç deneyimini ortaya çıkartmıştır. Metinler ve eylemler için bkznz. www.saltanata-son.org

⁶ www.baskentdayanismasi.org

⁷ <http://www.baskentdayanismasi.org/index.php?Did=48>, 15.12.2021

Tezcan Karakuş Candan

Mimar, Latin Amerika Uzmanı, Kent Araştırmacısı, Yazar,

Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden 1989 yılında mezun oldu. 1990-1991 yılında ODTÜ Bina Bilgisi Programı'nda yüksek lisansa devam etti, ara verdi. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları'nda yüksek lisansını tamamlayarak Latin Amerika Uzmanı oldu. Çankaya Belediyesi'nde teknik personel ve yönetici olarak görev yaptı. Çankaya Belediyesi'nde Yerel Gündem 21 Genel Sekreterliği, Tarihi Kentler Birliği Koordinatörlüğü'nde bulundu. Dünya Sağlık Örgütü, Çankaya Sağlıklı Kentler Proje Ofisi'nde görev aldı. Çankaya Belediyesi'nde TÜBİTAK Bilim ve Toplum Projeleri kapsamında Küçük Kara Balık'la Bilim ve Sanata Yolculuk Projesi'ni oluşturdu ve yürüttü. TÜBİTAK Sivil Mimari Bellek Projesi'nde araştırmacı olarak yer aldı. Çankaya Belediyesi Toplumsal Dayanışma Merkezleri sorumluluğunu üstlendiği dönemde çok sayıda proje üretti ve yürütücülüğünü üstlendi. Şu anda Çankaya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü kadrosunda Çankaya Kent Konseyi'nde ve Atılım Üniversitesi Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. *"Neoliberal Laboratuvar: Şili, Türkiye ile Benzerlikler, Farklılıklar, Kıyaslar"* ve A.Hakkan ve G.Bolat ile birlikte kaleme aldığı *"Kaçak Saray"* kitabı bulunmaktadır.

Etik I Hukuk I Direniş

Neoliberal ekonomik politikalarla birlikte küreselleşen dünyada, küresel ekonomi ve azgın kentleşme politikalarının her alanda yarattığı deformasyona karşı yürütülen mücadele aynı zamanda mimarlık ve etik tartışmalarının odağındadır. İyiye aramak yerine 'razı olma', 'işine gelme' durumuna göre bilimsel bilgiden ve hakikat arayışından vazgeçme, görmezden gelmenin olduğu bir süreçte kentsel mücadele "değer, etik değerler ve değer yargıları"nı gündeme taşıyan bir mücadeleye dönüşmüştür. Bu yazıda Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin daha iyiye arama mücadelesindeki, kentsel hukuksal mücadelenin yürütülme biçimleri, bilginin toplumla buluşması, değerlerin korunması, değerlerin harcanması ve bu süreçte yer alan aktörleri ve direnişin çok boyutluluğu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, kentsel mekân, etik, direniş, değer yargıları, değer koruyucuları

Ethics I Law I Resistance

In a globalizing world with neoliberal economic policies, the resistance against the deformation caused by global economy and raging urbanization policies in all areas is also the focus of architecture and ethical discussions. In a process where there is 'acquiescence' instead of seeking the good, where there is giving up on the scientific knowledge and on the pursuit of truth in the case where 'it works', where there is neglect; the urban resistance has turned into a fight that brings "value, ethical values and value judgments" to the agenda. In this article, the ways in which the urban legal struggle is carried out, the informing of society, the protection of values, the expenditure of values, the actors involved in this process and the multidimensionality of the resistance in the fight of the Ankara Branch of the Chamber of Architects to seek the better are discussed.

Keywords: Law, urban space, ethics, resistance, value judgments, value savers